

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

І. Б. Андренко

Н. М. Влащенко

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів*

**Харків
ХНАМГ
2012**

УДК [338.48.003:640.41.003:005](075.8)

ББК 65.43я73-1+65.053я73-1

A65

Автори

І. Б. Андренко – кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму і готельного господарства Харківської національної академії міського господарства – вступ, частина 1, додатки;

Н. М. Влащенко – кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму і готельного господарства Харківської національної академії міського господарства – вступ, частина 2, додатки

Рецензенти

В. М. Тимофєєв – доктор економічних наук, професор Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут”;

О. М. Тридід – доктор економічних наук, професор Харківського інституту Банківської справи

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(рішення № 1.4/18-Г-43 від 10.01.09 р.)*

Андренко І. Б.

A65 Фінансово-економічний аналіз підприємств туризму: підручник
/ І. Б. Андренко, Н. М. Влащенко; Харк. нац. акад. міськ.
госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 308 с.

ISBN 978-966-695-245-8

В підручнику систематизовано і викладено основні положення теорії фінансово-економічного аналізу. Для самодіагностики самостійної роботи складено тестові завдання і контрольні запитання й аналітично-розрахункові завдання.

Підручник розраховано на студентів, викладачів, фахівців сфери туризму і гостинності, а також усіх, кого цікавлять теорія, методика і організація фінансово-економічного аналізу підприємств туризму.

УДК [338.48.003:640.41.003:005](075.8)

ББК 65.43я73-1+65.053я73-1

ISBN 978-966-695-245-8

© І. Б. Андренко, 2012

© Н. М. Влащенко, 2012

© ХНАМГ, 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ЧАСТИНА 1. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ	7
ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ: ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ВИДИ	8
1.1. Поняття економічного аналізу, предмет, мета, завдання, принципи.....	8
1.2. Види економічного аналізу.....	10
<i>Контрольні запитання</i>	14
<i>Тестові завдання</i>	14
ТЕМА 2. МЕТОДОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ	16
2.1. Фактори, що визначають результати господарської діяльності і їх класифікація.....	16
2.2. Система показників, що використовуються в економічному аналізі.....	17
2.3. Методика економічного аналізу.....	18
<i>Контрольні запитання</i>	39
<i>Тестові завдання</i>	40
<i>Аналітично-розрахункові завдання</i>	41
ТЕМА 3. АНАЛІЗ ОБСЯГУ ПРОПОЗИЦІЇ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА, КУРОРТНОЇ СФЕРИ І ТУРИЗМУ	43
3.1. Завдання і інформаційне забезпечення аналізу.....	43
3.2. Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг підприємств готельного господарства.....	44
3.3. Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг туристського підприємства.....	57
3.4. Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу.....	70
<i>Контрольні запитання</i>	76
<i>Тестові завдання</i>	77
<i>Аналітично-розрахункові завдання</i>	78
ТЕМА 4. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	86
4.1. Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу....	86
4.2. Аналіз стану основних засобів.....	88
4.3. Аналіз ефективності використання основних засобів.....	93
<i>Контрольні запитання</i>	94

<i>Тестові завдання.....</i>	95
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	97
ТЕМА 5. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ	99
5.1. Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу використання трудових ресурсів.....	99
5.2. Аналіз чисельності, складу і руху робочої сили.....	100
5.3. Аналіз використання фонду робочого часу.....	106
5.4. Аналіз продуктивності праці.....	110
<i>Контрольні запитання.....</i>	112
<i>Тестові завдання.....</i>	113
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	115
ТЕМА 6. АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ)	119
6.1. Поняття собівартості, кошторис, калькуляція. Класифікація витрат. Методи обліку і калькулювання собівартості.....	119
6.2. Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу.....	125
6.3. Аналіз структури і динаміки витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг).....	127
<i>Контрольні запитання.....</i>	129
<i>Тестові завдання.....</i>	129
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	131
ЧАСТИНА 2. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ	134
ТЕМА 7. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ	135
7.1. Завдання і джерела інформації аналізу фінансових результатів.....	135
7.2. Аналіз складу, динаміки і структури фінансових результатів діяльності підприємств туризму.....	138
7.3. Аналіз розподілу прибутку підприємства.....	149
7.4. Система показників для оцінки рентабельності.....	157
<i>Контрольні запитання.....</i>	163
<i>Тестові завдання.....</i>	164
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	167
ТЕМА 8. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ	170
8.1. Сутність і завдання аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства.....	170
8.2. Аналіз показників ліквідності та платоспроможності.....	172
8.3. Оцінка та прогнозування стану банкрутства.....	183

<i>Контрольні запитання.....</i>	189
<i>Тестові завдання.....</i>	190
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	194
ТЕМА 9. АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ І РИНКОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	197
9.1. Система показників для оцінки ділової активності.....	197
9.2. Аналіз забезпеченості оборотними активами та ефективності їх використання.....	205
9.3. Методика аналізу ринкової активності підприємства.....	209
<i>Контрольні запитання.....</i>	216
<i>Тестові завдання.....</i>	217
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	220
ТЕМА 10. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	224
10.1. Сутність і завдання аналізу фінансової стійкості підприємства.....	224
10.2. Абсолютні показники фінансової стійкості.....	226
10.3. Відносні показники фінансової стійкості.....	230
10.4. Оцінка запасу фінансової стійкості.....	233
<i>Контрольні запитання.....</i>	235
<i>Тестові завдання.....</i>	236
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	239
ТЕМА 11. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ	244
11.1. Особливості залучення інвестицій на підприємства туріндустрії і принципи оцінки інвестиційних проектів.....	244
11.2. Фінансово-економічна оцінка інвестиційних проектів.....	249
11.3 Порівняльний аналіз і вибір інвестиційних альтернатив.....	259
<i>Контрольні запитання.....</i>	263
<i>Тестові завдання.....</i>	264
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	268
ДОДАТКИ.....	272
ЛІТЕРАТУРА.....	307

ПЕРЕДМОВА

Активізація конкуренції на туристському ринку вимагає використання ефективних методів управління підприємствами готельної, курортної і туристської сфери. Вибір цих методів для кожного окремого підприємства повинен ґрунтуватися на результатах детально проведеного фінансово-економічного аналізу діяльності.

Фінансово-економічний аналіз дозволяє об'єктивно оцінити результати діяльності підприємства в цілому та його структурних підрозділів, виявити вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на основні показники діяльності підприємства, а також сформулювати основу його фінансової політики й ефективного менеджменту.

Систематичний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємств туризму сприяє підвищенню загального рівня їх економічної роботи, обґрунтуванню управлінських рішень, повнішому використанню наявних резервів.

Фінансово-економічний аналіз базується, з одного боку, на повному розумінні питань з економіки і ціноутворення підприємств туризму, бухгалтерського обліку, змісту фінансової інформації, з іншого – на спеціальних прийомах економічного аналізу. В процесі виконання фінансово-економічного аналізу фахівець повинен знати і відчувати зв'язок системи планування, економіки, фінансів, бухгалтерського обліку та інших спеціальних знань, спрямованих на отримання конкретної інформації; вміти аналізувати цю інформацію і скласти відповідні висновки і рекомендації. Саме цим питанням у підручнику приділено особливу увагу.

Метою підручника є надання допомоги студентам у вивченні курсу «Фінансово-економічний аналіз підприємств туризму» в процесі набуття необхідного рівня знань та навичок, передбачених освітньо-кваліфікаційними характеристиками відповідних фахових напрямів.

В підручнику систематизовано і викладено основні положення теорії фінансово-економічного аналізу. Для самодіагностики самостійної роботи складено тестові завдання, контрольні запитання й аналітично-розрахункові завдання.

Звертаємо увагу читача на те, що наведені в підручнику цифрові дані, статистична і фінансова звітність підприємств є умовними і використовуються як приклад.

Підручник підготовлено відповідно до програми курсу «Фінансово-економічний аналіз підприємств туризму» для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальностями «Туризм», «Готельне господарство», «Менеджмент готельного, курортного, туристського сервісу». Він стане у пригоді викладачам вищих навчальних закладів, працівникам готельних, санаторно-курортних підприємств, туристських фірм.

ЧАСТИНА 1
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ: ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ВИДИ

1.1. Поняття економічного аналізу, предмет, мета, завдання, принципи.

1.2. Види економічного аналізу.

1.1. Поняття економічного аналізу, предмет, мета, завдання, принципи

Аналіз (від грец. analysis) розкладання, розчленовування цілого на складові частини. Як один із загальних методів пізнання природи і суспільства аналіз застосовується при вивченні процесів, явищ і предметів в природі суспільства. Оскільки між різними предметами і явищами існує зв'язок, то аналіз необхідно доповнити синтезом, що забезпечить усестороннє і глибоке їх дослідження.

Як загальний метод пізнання аналіз лежить в основі багатьох наук і конкретизується стосовно певної сфери діяльності. Економічний аналіз відноситься до наук, що вивчають економіку підприємств, галузей і економіку в цілому, і є системою спеціальних знань для дослідження господарської діяльності.

Предмет економічного аналізу – виробничо-збутова, постачальницька, фінансово-господарська і інша економічна діяльність підприємств, їх структурних підрозділів і асоціацій, що відображається в системі показників, які відбиваються в планових, облікових, звітних і інших джерелах інформації.

Об'єктом економічного аналізу може бути господарська діяльність підприємства в цілому, окремі її сторони або господарські процеси. У першому випадку говорять про комплексний аналіз, в другому – про тематичний аналіз.

Зміст економічного аналізу обумовлений перш за все функціями, які він виконує в системі інших прикладних економічних наук:

- вивчення характеру дії економічних законів, встановлення закономірностей і тенденцій, що характеризують економічні явища і процеси в конкретних умовах підприємства;
- наукове обґрунтування поточних і перспективних планів;

- контроль за виконанням планів і управлінських рішень, економним використанням ресурсів;
- пошук резервів підвищення ефективності виробництва на основі вивчення передового досвіду і досягнень науки і практики;
- оцінка результатів діяльності підприємства з виконання планів, використання наявних можливостей;
- розробка заходів щодо використання виявлених резервів в процесі господарської діяльності.

Економічний аналіз є системою спеціальних знань, пов'язаних з дослідженням тенденцій господарського розвитку, науковим обґрунтуванням планів, управлінських рішень, контролем за їх виконанням, оцінкою отриманих результатів, пошуком, вимірюванням і обґрунтуванням величини господарських резервів підвищення ефективності виробництва і розробкою заходів щодо їх використання.

Завдання економічного аналізу пов'язані з його змістом:

- перевірка реальності і оптимальності бізнес-планів, прогнозів і нормативів; підвищення їх науково-економічної обґрунтованості; сприяння поліпшенню системи планування і управління;
- визначення економічної ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, природних багатств; сприяння впровадженню в практику роботи підприємства досягнень науково-технічного прогресу і передових методів господарювання;
- виявлення і кількісне вимірювання впливу чинників на показники господарської діяльності підприємства; об'єктивна оцінка результатів його роботи;
- розробка заходів з усунення виявлених в процесі аналізу недоліків, вузьких місць в роботі;
- дослідження оптимальності управлінських рішень і сприяння їх успішній реалізації.

Принципи економічного аналізу:

Принцип *державності* – аналіз діяльності підприємств різних форм власності припускає врахування економічної стратегії держави.

Принцип *науковості* – методологія економічного аналізу спирається на досягнення економічної науки і враховує дію економічних законів.

Принцип *об'єктивності* – дослідження реальних економічних явищ і процесів, їх причинно-наслідкові взаємозв'язки.

Принцип *системності і комплексності* – облік взаємозв'язку окре-

мих чинників при вивченні, вимірюванні і узагальненні їх впливу на формування економічних показників.

Принцип *оперативності* – швидке і чітко виконання завдань.

Принцип *масовості* – залучення до аналітичної роботи фахівців.

Принцип *ефективності* – витрати на проведення аналізу дають багатократний ефект.

1.2. Види економічного аналізу

У практиці аналітичної роботи застосовують декілька видів економічного аналізу, які класифікують за наступними критеріями:

- **За часом проведення:**

- **оперативний (короткостроковий) аналіз** спрямований на вирішення завдань, що постають перед оперативним управлінням господарською системою. Його головна мета – постійний контроль раціональності функціонування господарської системи, виконання планових завдань виробництва і реалізації, а також своєчасне виявлення і використання внутрішньовиробничих резервів з метою досягнення рівня показників бізнес-плану. Це система моніторингу виробництва з метою швидкого втручання керівництва за необхідності забезпечення безперервного і ефективного функціонування господарського комплексу;

- **поточний (ретроспективний) аналіз** пов'язаний з досягнутими результатами діяльності підприємства. Поточний аналіз також називають періодичним, оскільки найчастіше його проводять за поточними планово-звітними періодами роботи. Головне завдання поточного аналізу – об'єктивна оцінка результатів комерційної діяльності, комплексне виявлення невикористаних резервів, мобілізація їх для підвищення ефективності виробництва в майбутніх періодах, досягнення повної відповідності матеріального і морального стимулювання за результатами праці і якості праці;

- **перспективний (прогнозний) аналіз** – це аналіз результатів господарської діяльності з метою визначення їх можливих значень і майбутніх перспектив розвитку. Розкриваючи картину майбутнього, перспективний аналіз забезпечує управляючу систему інформацією для вирішення очікуваних завдань стратегічного управління. Найважливіші завдання перспективного аналізу – прогнозування господарської діяльності, наукове

обґрунтування перспективних планів, оцінювання їх очікуваного виконання.

- **За об'єктами управління:**

- **функціональний аналіз** – спрямований на споживчі властивості конкретних виробів; його мета – оптимізація цих властивостей для найбільш повного задоволення потреб споживачів з урахуванням останніх досягнень науки і техніки. В процесі аналізу оцінюються споживчі властивості продукції і визначаються основні напрями їх покращення, багатофункційність використання, можливості розширення ринків збуту, реклами, вивчаються аналогічні вироби конкурентів;

- **технічний аналіз** – пов'язаний з причинно-наслідковими зв'язками технічних процесів і їх впливом на господарську діяльність підприємства, що залежить від оновлення виробництва, оснащення його новими технологіями, більш досконалою технікою. Оцінюється технічний рівень виробів, їх конкурентоздатність на внутрішньому і зовнішньому ринках і за результатами аналізу визначаються шляхи досягнення світових стандартів;

- **управлінський аналіз** – ставить за мету надання керівництву підприємств інформації, необхідної для планування, контролю і прийняття управлінських рішень, розробки стратегії і тактики з питань фінансової політики, маркетингової діяльності, удосконалення техніки, технології і організації виробництва. Даний аналіз носить оперативний характер, його результати є комерційною таємницею;

- **маркетинговий аналіз** – застосовується для вивчення зовнішнього середовища, ринків сировини і збуту готової продукції, попиту та пропозиції, комерційного ризику, формування цінової політики, розробки тактики і стратегії маркетингової діяльності;

- **бізнес-аналіз** – дослідження господарських процесів, до яких відносяться виробничі, науково-технічні, збутові, фінансові і інші економічні процеси, які здійснюються на підприємстві в ході виробництва продукції і надання послуг. Об'єктами бізнес-аналізу є: формування собівартості і ефективність використання витрат на випуск готової продукції, її реалізацію, тобто економічні результати виробничо-господарської діяльності;

- **соціальний аналіз** – полягає у дослідженні соціальних процесів і дозволяє виявити негативні і позитивні тенденції, надавати пропозиції щодо розвитку соціальної інфраструктури, включати їх до колективних договорів на підприємствах;

- **екологічний аналіз** – пов’язаний з оцінкою відповідності діяльності підприємства вимогам безпеки, охороною довкілля, захистом від надзвичайних ситуацій, формуванням інформації для оцінки інвестиційної привабливості об’єкту і його реальної значущості для забезпечення безпеки населення і території.

- **За функціонально-взаємозв’язаними об’єктами управління:**

- **техніко-економічний аналіз** – передбачає вивчення взаємодії технічних і економічних процесів, що встановлюється в процесі виробництва, та з’ясування їхнього впливу на економічні результати діяльності підприємства;

- **соціально-економічний аналіз** – це вивчення взаємопов’язаних соціальних та економічних процесів, які справляють вплив на економічні результати діяльності;

- **фінансово-економічний аналіз** – це дослідження фінансових результатів діяльності підприємства, тобто прибутку, рентабельності, ефективності використання капіталу, фінансового стану та платоспроможності.

- **еколого-економічний аналіз** – спрямований на дослідження причинно-наслідкових зв’язків, що являють собою результати взаємодії екологічних і економічних процесів з покращення взаємодії людини і природи (довкілля). Мета аналізу – вишукування можливостей збереження екологічного середовища (довкілля) для покращення здоров’я людини, створення екологічно безпечних виробництв. Він передбачає оцінку екологічних аспектів діяльності, що впливають на довкілля; дотримання умов зовнішніх і внутрішніх стандартів, правил і норм; можливості забезпечення конкурентних переваг за рахунок екологічних факторів.

- **За методикою вивчення об’єктів:**

- **порівняльний аналіз** – відбивається в порівнянні звітних даних передових підприємств про результати їх роботи з показниками планів поточного року, даними попередніх років;

- **факторний аналіз** спрямовано на виявлення ступеню впливу різноманітних факторів на приріст і рівень результативних показників;

- **діагностичний аналіз** – представляє собою спосіб встановлення характеру порушень нормального ходу економічних процесів на основі типових ознак, характерних лише для даних порушень;

- **маржинальний аналіз** – метод оцінки і обґрунтування ефективності управлінських рішень в бізнесі на основі причинно-

наслідкового взаємозв'язку обсягу продажів, собівартості і прибутку, а також розподілу витрат на постійні і змінні;

- **економіко-математичний аналіз** – дозволяє обирати найбільш оптимальний варіант вирішення того чи іншого економічного завдання, виявити резерви підвищення ефективності за рахунок найбільш повного використання ресурсів;

- **детермінований аналіз** – застосовується для дослідження функціональних взаємозв'язків між факторними і результативними показниками;

- **стохастичний аналіз** – (дисперсійний, кореляційний, компонентний і т.п.) використовується для дослідження стохастичних залежностей між досліджуваними явищами і процесами діяльності підприємств;

- **функціонально-вартісний аналіз** – спрямовано на дослідження функцій (споживчих властивостей) виробів і відповідних їм вартостей. Його мета – оптимізація функцій виробів і витрат на їх забезпечення. Предметом аналізу є причинно-наслідкові зв'язки між споживчою вартістю і вартістю конкретних видів виробів. Основне призначення функціонально-вартісного аналізу полягає в виявленні і попередженні зайвих витрат за рахунок спрощення конструкції виробів, заміни матеріалів і т.п.

- **За суб'єктами (користувачами аналізу):**

- **внутрішній аналіз** – проводиться силами самого підприємства або аудиторськими організаціями на замовлення підприємства для задоволення власних потреб управління економічною діяльністю;

- **зовнішній аналіз** – проводиться на основі всіх видів звітності державними органами господарського управління та регулювання економіки, банківськими установами, акціонерами, інвесторами.

- **За рівнями і масштабами управління:**

- **внутрішньовиробничий аналіз** – включає аналіз роботи об'єднання, підприємства, цеху, дільниці, бригади;

- **галузевий аналіз** – вивчає діяльність галузей і підгалузей;

- **регіональний аналіз** – досліджує функціонування комплексу галузей, зосереджених в одному регіоні;

- **народногосподарський аналіз** – вивчає господарську діяльність у країні в цілому.

- **За ступенем охоплення об'єктів, що вивчаються:**

- **суцільний аналіз** – дозволяє зробити висновки після вивчення всіх без виключення об'єктів;

- **вибірковий аналіз** – звертається до результатів дослідження лише частини об'єктів, що дає змогу прискорити аналітичний процес і вироблення управлінських рішень за результатами аналізу.

- **За змістом програми аналізу:**

- **комплексний аналіз** – повністю охоплює діяльність підприємства;
- **тематичний аналіз** – охоплює лише окремі сторони діяльності підприємства, що становлять у певний момент найбільший інтерес.

Контрольні запитання:

1. Що розуміють під економічним аналізом, в чому полягає різниця між макро- і мікроекономічним аналізом?
2. Яка роль аналізу в управлінні підприємством і підвищенні ефективності його діяльності?
3. Які перспективи розвитку економічного аналізу?
4. Які завдання економічного аналізу діяльності підприємства?
5. За якими критеріями класифікують види економічного аналізу?
6. Охарактеризуйте сучасний стан аналітичної роботи на підприємствах готельного господарства, курортної сфери і туризму.
7. Охарактеризуйте основні етапи економічного аналізу.
8. Охарактеризуйте основні типологічні види аналізу.
9. Назвіть основні принципи економічного аналізу і коротко охарактеризуйте їх.
10. У чому специфіка тематичного і комплексного аналізу?

Тестові завдання:

1. Економічний аналіз – це ...
2. Предмет економічного аналізу - ...
3. Об'єкт економічного аналізу - ...
4. Основні завдання економічного аналізу - ...
5. Становлення економічного аналізу як науки відноситься до:
 - а) початку XX ст.;
 - б) 20-х років XX ст.;
 - в) 30-х років XX ст.;
 - г) кінця XIX ст.

6. Економічний аналіз проводиться на рівні:

- а) держави;
- б) галузей;
- в) регіонів;
- г) підприємств і організацій;
- д) всі відповіді правильні.

7. Залежно від суб'єктів (користувачів) виділяють аналіз:

- а) внутрішній і зовнішній;
- б) галузевий і регіональний.

8. За змістом програми виділяють аналіз:

- а) суцільний, вибіркового;
- б) комплексний, тематичний;
- в) внутрішній, зовнішній.

9. Аналіз економічних показників доповнюється протилежним заходом:

- а) індукцією;
- б) дедукцією;
- в) синтезом;
- г) систематизацією.

10. За ступенем охоплення об'єктів аналіз поділяють на:

- а) суцільний, вибіркового;
- б) комплексний, тематичний;
- в) внутрішній, зовнішній.

ТЕМА 2. МЕТОДОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

2.1. Фактори, що визначають результати господарської діяльності і їх класифікація.

2.2. Система показників, що використовуються в економічному аналізі.

2.3. Методика економічного аналізу.

2.1. Фактори, що визначають результати господарської діяльності і їх класифікація

Робота підприємств і їх підрозділів залежить від ряду факторів. Фактори – умови здійснення господарських процесів і причини, що впливають на них. Детальне вивчення всього комплексу відповідних факторів дозволяє адекватно оцінити результати роботи підприємства, виявити і використовувати резерви підвищення економічного потенціалу і ефективності виробництва.

Виділяють наступні **групи факторів**:

Виробничо-економічні фактори – ресурси (засоби праці, предмети праці і сама праця), необхідні для здійснення підприємством господарської діяльності.

Техніко-економічні фактори – механізація, автоматизація виробничих процесів, впровадження досягнень науки, техніки і так далі.

Соціально-економічні фактори – участь працівників в управлінні підприємством, рух новаторів, стимулювання персоналу для підвищення ініціативності і активності працівників.

Соціально-психологічні фактори – спільна робота людей в колективі, обумовлена характером їх взаємин, взаємною відповідальністю і взаємовиручкою.

Фізіологічні чинники – санітарно-гігієнічні умови праці, естетичний стан приміщень і ін.

За ступенем дії на результати роботи підприємства: основні фактори – справляють вирішальний вплив на фінансово-господарську діяльність; *другорядні*.

З погляду кількісного впливу чинників: *фактори, що піддаються кількісній оцінці; фактори, що не піддаються кількісній оцінці.*

За часом дії: *постійні* – що діють безперервно; *тимчасові* – що діють в певний період часу.

За широтою дії: *загальні* – діють у всьому народному господарстві; *специфічні* – функціонують в окремих галузях або на окремих підприємствах.

За ступенем деталізації: *прості* – результат дії однієї причини; *складні* – виникають під впливом комплексу причин.

За природою: *інтенсивні* – пов'язані з найбільш ефективним застосуванням досягнень науки і техніки, забезпечують розвиток економіки за рахунок підвищення продуктивності праці і кращого використання ресурсів; *екстенсивні* – виражаються в розширенні матеріально-технічної бази підприємств, додатковому залученні ресурсів.

Фактори можуть знаходитися у взаємному зв'язку і взаємозалежності.

З погляду визначення дії: *прямі* – вплив яких визначається без спеціальних розрахунків; *розрахункові* – дія яких вимірюється за допомогою спеціальних прийомів.

За дією на результати господарської діяльності: *позитивні; негативні.*

За характером дії: *об'єктивні* – не залежать від діяльності підприємства; *суб'єктивні* – залежать від результатів роботи підприємства.

2.2. Система показників, що використовуються в економічному аналізі

Всі об'єкти економічного аналізу відображаються системою показників плану, обліку, звітності і інших джерел інформації. Економічний аналіз припускає використання великої кількості різних показників. У зв'язку з цим вибір і обґрунтування системи показників для віддзеркалення економічних явищ і процесів є важливим методологічним питанням економічного аналізу, від правильного вирішення якого багато в чому залежать результати аналізу. Тому важлива систематизація показників.

Виділяють наступні групи показників:

- 1) вартісні
 - натуральні
 - умовно-натуральні;

- 2) кількісні
якісні;
- 3) абсолютні
відносні;
- 4) узагальнюючі
поодинокі (окремі, приватні)
допоміжні;
- 5) загальні
специфічні;
- 6) об'ємні
питомі;
- 7) нормативні
облікові
аналітичні;
- 8) планові
звітні.

2.3. Методика економічного аналізу

Кожна наукова дисципліна має свій предмет та метод дослідження. Термін “метод” походить від грецького “methodos”, що в перекладі означає “шлях до чогось”, тобто знання про те, яким способом, в якій послідовності потрібно розв'язувати ті чи інші завдання. Під методом у широкому розумінні слова слід розуміти шляхи, способи та засоби пізнання дійсності, сукупність органічно пов'язаних принципів та прийомів дослідження різноманітних явищ.

Метод економічного аналізу діяльності підприємств, як і будь-якої іншої науки, визначається змістом та особливостями предмета, які, у свою чергу, зумовлюються тими конкретними цілями, вимогами та завданнями, що постали на даному етапі розвитку економіки або проглядаються в перспективі. Предмет відповідає на запитання, що ми вивчаємо, а метод - як вивчаємо, якими способами та з допомогою яких саме засобів.

Під методом економічного аналізу розуміють науково обґрунтовану систему теоретико-пізнавальних категорій, принципів, способів та спеціальних прийомів дослідження, що дають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення і базуються на діалектичному методі пізнання.

Особливості діалектичного методу полягають у тому, що всі явища, котрі досліджуються, розглядаються в їх взаємозв'язку та русі, зміні та розвитку, при цьому розвиток розуміють як боротьбу протилежностей на засаді об'єктивних законів реальної дійсності. Категорії економічного аналізу - це найбільш загальні, ключові поняття даної науки. До таких належать, наприклад: фактори, резерви, модель, результативний показник, відсоток, дисконт, фінансовий результат, капітал, зобов'язання, активи, грошовий потік, леверидж і т. ін.

Основним елементом методу економічного аналізу є його науковий інструментарій (апарат), тобто сукупність загальнонаукових та специфічних способів і прийомів дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Відокремити прийоми та способи, які притаманні лише конкретній економічній науці, практично неможливо - науковий інструментарій різних наук є надто взаємозв'язаним. В економічному аналізі також застосовуються різні прийоми, які були спочатку розроблені в межах тієї чи іншої економічної науки (статистики, математики, програмування). Водночас економічний аналіз має і специфічні прийоми дослідження.

Метод аналізу має певні специфічні особливості. До них належать:

- використання системи показників, що характеризують діяльність підприємства;
- вивчення причин зміни показників;
- визначення та вимірювання взаємозв'язків та взаємозалежностей між ними з допомогою спеціальних прийомів.

Однією з найважливіших особливостей методу економічного аналізу є використання системи показників для вивчення господарських явищ та процесів. Адже економічний аналіз спроможний дослідити лише ті економічні явища, які відображено в певних економічних показниках, що мають числову характеристику. Наприклад, такі властивості продуктів харчування, як смак, колір, запах, корисність, не мають об'єктивної числової характеристики, а для того, щоб вони могли стати об'єктом дослідження в економічному аналізі, потрібно спочатку розробити відповідну систему показників даних властивостей, виражених у балах. Система економічних показників базується, як правило, на системах та підсистемах економічної інформації, проте не виключено, що в ході самого аналізу виникатиме потреба в розрахунку нових показників.

Інша характерна особливість методу економічного аналізу - вивчення причин, що вплинули на зміну тих чи інших економічних показників. Ураховуючи, що економічні явища обумовлено причинно-наслідковою залежністю, головним завданням аналізу є розкриття та вивчення цих причин (факторів). На господарську діяльність підприємства, навіть на окремо взятий показник, можуть впливати численні фактори. Визначити та вивчити абсолютно всі причини дуже складно, та й не завжди доцільно. Завдання полягає в тому, щоб знайти те найсуттєвіше, що найбільше впливає на той чи інший показник. Отже, обов'язковою умовою правильного аналізу є економічно обґрунтована класифікація причин, що вплинули на господарську діяльність підприємства та її результати.

До характерних особливостей методу економічного аналізу належить і визначення та вимірювання взаємозв'язку між об'єктивними економічними показниками. Іноді нехтування таким взаємозв'язком може призвести до некоректних висновків, а подеколи зробити аналіз узагалі неефективним. Тому в економічних дослідженнях жодне явище не може бути правильно інтерпретоване, якщо воно розглядається ізольовано, без зв'язку з іншими. Не можна також на основі окремо взятого явища робити загальні висновки про тенденцію розвитку об'єкта в цілому. Такий підхід призводить, як правило, до фальсифікованих висновків. Однак це зовсім не виключає можливості та необхідності логічного відокремлення певних явищ у процесі економічних розрахунків.

Методика економічного аналізу є сукупністю методів (прийомів), які умовно можна розбити на дві групи:

Традиційні методи (прийоми):

- порівняння
- середні і відносні величини
- балансовий метод
- прийоми елімінування (метод ланцюгових підстановок, абсолютних і відносних різниць)
- індексний метод
- метод угруповання
- прийом пайової участі
- графічний метод
- табличний метод та ін.

Економіко-математичні методи:

- кореляція
- регресія
- математичне програмування
- теорія масового обслуговування
- теорія ігор
- мережеві графіки
- матричні методи аналізу і так далі.

Метод економічного аналізу як загальний підхід до вивчення господарської діяльності підприємств передбачає відповідну методику дослідження, прийоми і способи аналітичної роботи.

Методика економічного аналізу - це сукупність конкретних прийомів, способів і засобів вивчення соціально-економічної інформації, що характеризує господарську діяльність аналізованих підприємств. Вона становить науковий апарат економічного аналізу. Методика поділяється на загальну (типову) і часткову (галузеву).

Загальна методика являє собою сукупність прийомів аналітичної роботи, які можуть застосовуватися для вивчення будь-яких явищ і процесів, незалежно від того, на якому підприємстві чи галузі вони відбуваються.

Часткова методика конкретизує загальну методику відповідно до тих господарських процесів, що відбуваються на тому чи іншому підприємстві (галузі).

Аналіз виробничо-експлуатаційної діяльності підприємств туризму здійснюється за допомогою системи наочно обґрунтованих методичних і технічних прийомів дослідження. При вивченні складних процесів і явищ економіки туризму використовують аналітичні прийоми, які дозволяють виявляти причинно-наслідкові взаємозв'язки і взаємозалежності між аналізованими показниками, визначати конкретні фактори, що впливають на зміну тих чи інших сторін господарської діяльності, розраховувати абсолютну й відносну величину такого впливу, виявляти внутрішні резерви, давати об'єктивну оцінку результатам господарювання.

Методичні прийоми техніко-економічного аналізу різноманітні, їх вибір і застосування визначаються метою та завданнями аналізу, повнотою і якістю вихідної інформації, змістом аналізованих об'єктів.

Найважливішими прийомами (способами) упорядкування, систематизації, наукової обробки і узагальнення економічної інформації, які засто-

совуються в процесі аналізу виробничо-експлуатаційної діяльності підприємств і організацій туризму, є: порівняння, деталізація, балансовий прийом, метод статистичних групувань, спосіб перерахування показників, метод абсолютних, відносних і середніх величин, ряди динаміки, спосіб зіставлення паралельних рядів, індексний метод, метод ланцюгових підстановок, вибіркового методу, методу експертних оцінок, методу кореляції, статистичні таблиці, графічний метод, математичні методи з використанням обчислювальної техніки та ін.

Для глибокого і всебічного вивчення виробничо-експлуатаційної діяльності підприємств і організацій міського господарства не можна обмежуватися тільки одним яким-небудь прийомом дослідження, оскільки кожен з них виконує якесь конкретне завдання, тому вони органічно доповнюють один одного і тільки в цілому становлять повну методику економічного аналізу.

Прийом порівняння показників

Метод, за допомогою якого предмет, явище, що вивчаються, характеризуються через співвідношення, вимірювання, зіставлення з іншими однакісними предметами або явищами, забезпечує пізнання причинно-наслідкових зв'язків, тенденції розвитку, а також встановлення об'єктивних закономірностей на досліджуваному об'єкті.

Види порівняльного аналізу:

- **горизонтальний** (для визначення абсолютних і відносних відхилень фактичного рівня досліджуваних показників від базових, планових, минулих);
- **вертикальний** (визначається структура досліджуваних явищ, шляхом розрахунку питомої ваги частин у цілому);
- **трендовий аналіз** (застосовується при вивченні відносних темпів росту і приросту показників за ряд періодів до рівня базового періоду);
- **одномірний** (порівнюється один чи декілька показників одного об'єкту або декілька об'єктів за одним показником);
- **багатомірний** (порівнюється діяльність декількох суб'єктів за широким спектром показників з визначенням еталону і встановленням рейтингової оцінки).

У процесі економічного аналізу діяльності підприємств рекомендується використовувати такі основні порівняння:

- зіставлення фактичних показників з плановими, щоб визначити

ступінь виконання плану;

- порівняння фактичних показників з прогнозом на поточний рік, що дає змогу оцінити, в якій мірі збувається намічений прогноз, інакше кажучи, визначити, наскільки реальний стан аналізованого об'єкту відповідає прогнозованому;

- зіставлення планових показників поточного з показниками попереднього періоду, завдяки чому можна перевірити напруженість планових завдань і якість планування;

- порівняння показників звітного періоду з такими самими показниками за попередні періоди дає можливість виявити динаміку техніко-економічних показників, що показує, як аналізоване підприємство поліпшило свою роботу;

- зіставлення показників роботи даного підприємства з такими показниками інших підприємств (особливо підприємств-конкурентів) дозволяє виявити передовий досвід господарювання, а також установити, чи є аналізоване підприємство конкурентоспроможним;

- порівняння звітних показників з досягненнями розвинутих країн, щоб встановити існуючий розрив і розробити необхідні заходи для його подолання;

- зіставлення досягнутих результатів із середньогалузевим рівнем дає можливість оцінити організаційно-технічний рівень аналізованого підприємства і визначити місце, яке воно посідає у цій галузі;

- порівняння звітних показників з прогресивними показниками, нормами і нормативами, що дозволяє виявити на підприємстві невикористані резерви;

- зіставлення показників роботи даного підприємства із середніми показниками діяльності аналогічних підприємств району, міста, області, окремого регіону, країни в цілому допомагає визначити організаційно-технічний та економічний рівень розвитку аналізованого підприємства;

- порівняння досягнутих результатів з його виробничим потенціалом дозволяє встановити, в якій мірі аналізоване підприємство наблизилося до найвищого рівня використання наявних ресурсів і ефективності господарювання;

- зіставлення різноманітних показників господарської діяльності наприклад, порівняння темпу зростання, продуктивності праці з темпом зростання фондоозброєності допомагає визначити, як використовуються основні засоби даного підприємства.

Наведені вище основні форми порівняння можна використовувати для економічного аналізу не тільки підприємства в цілому, а також для здійснення оцінки господарської діяльності його окремих структурних підрозділів (служб, цехів, дільниць, бригад, ланок, робочих місць і т.п.), що має велике значення для поширення передового досвіду господарювання.

Використовуючи прийом порівняння, слід мати на увазі, що порівнювати можна тільки такі об'єкти, показники і величини, які відповідають вимогам порівняльності. До них належать: єдність грошової оцінки показників; єдність аналізованих періодів при зіставленні в часі; єдність в обсязі включених у розрахунок складових частин аналізованого показника (об'єкта); єдність методології обчислення аналізованих показників; зіставність вихідних умов виробництва (технічних, природних, кліматичних та ін.).

Крім наведених вище ознак порівняльності, які забезпечують зіставлення показників, у практиці аналітичної роботи можуть застосовуватись також інші, що залежить від особливостей аналізованих економічних процесів і явищ.

При цьому слід пам'ятати, що питання про порівняльність аналізованих показників є основним при використанні прийому порівняння. Порушення цього при проведенні економічного аналізу призводить до одержання хибних результатів, що негативно позначається на якості висновків, пропозицій і рекомендацій.

Спосіб перерахунку показників

Показники можуть бути основою для аналізу тільки за умови їхнього зіставлення. Якщо ця умова порушується, використовується спосіб перерахунку показників. Суть цього прийому полягає у коректуванні показника, прийнятого за базу (основу) порівняння, на відповідний коефіцієнт перерахунку (відсоток виконання виробничої програми, індекс цін і ін.). Одержаний скоригований показник зіставляється з фактичним (наприклад, необхідне врахування інфляції і т.д.).

Перерахунок, наприклад, планових показників здійснюють у разі зміни розмірів показників та їх структури, складу, цін, виробництва для того, щоб можна було їх зіставляти з показниками звітного періоду чи минулих років, враховуючи сучасну ситуацію. Так, порівнявши фактичні й планові витрати під час аналізу виконання плану витрат на виробництво продукції (послуг), можна зробити неправильні висновки, якщо при цьому не

врахувати впливу цінового фактора (інфляції). Це означає, що плановий (базисний) показник необхідно скоригувати з урахуванням зміни рівня цін (тарифів) і тільки після цього зіставити його з фактичною величиною.

Деталізація економічних показників

Суть деталізації полягає в тому, що аналізовані процеси і явища послідовно розкладають за різними ознаками на окремі складові частини.

Прийом деталізації застосовується для визначення впливу результатів роботи окремих структурних підрозділів аналізованого підприємства на його підсумкові показники, виявлення позитивних і негативних сторін діяльності окремих служб, цехів, дільниць та інших ланок даного підприємства.

Глибина деталізації залежить від мети, завдань і змісту аналізу. Необхідно мати на увазі, що недостатній ступінь розкладання підсумкових показників не забезпечує конкретності аналізу. В той же час, якщо така деталізація проводиться занадто глибоко, то в цьому разі збільшується обсяг аналітичної роботи, порушується наочність аналізу і з'являється небезпечність розпиляння управлінських рішень.

Деталізація передбачає можливість розчленування об'єкта аналізу на окремі елементи з урахуванням усіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків (факторів).

Деталізацію узагальнюючих економічних показників можна проводити за часом, місцем одержання підсумкових показників, а також за їх складом (структурою).

Деталізація підсумкових показників за часом дозволяє розчленувати річні показники за кварталами, місяцями, декадами, днями, змінами, годинами. Внаслідок цього одержують часткові показники, які відрізняються один від одного за величиною. Їх вивчення допомагає встановити найбільш успішні періоди роботи підприємства, з'ясувати недоліки у виконанні окремих операцій, резерви у використанні техніки, трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Деталізація узагальнюючих показників за місцем їх одержання - це розчленування досягнутих результатів по підприємству в цілому на ряд часткових показників у розрізі окремих його структурних підрозділів (служб, цехів, дільниць, бригад, ланок, робочих місць) і конкретних виконавців, що має велике значення для виявлення передових і відстаючих дільниць, підрозділів і працівників. Застосування під час економічного

аналізу цієї форми деталізації дозволяє визначити ступінь участі кожного підрозділу у формуванні узагальнюючого аналізованого показника, оцінити міру відповідальності та ін.

Деталізація узагальнюючих показників за їх складом дає можливість визначити структуру підсумкових показників і роль окремих складових елементів в їх формуванні, що сприяє виявленню основних факторів, які вплинули на зміну рівня досягнутих результатів. Особливо це важливо для аналізу собівартості продукції (послуг), де шляхом деталізації її складових частин (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація основних фондів та ін.) можна виявити причини високих витрат і намітити шляхи їх скорочення. Аналізуючи, в свою чергу, кожен окрему статтю (елемент), визначають суму економії чи перевитрат, виявляють причини останніх і намічають заходи щодо їх усунення. Якщо є економія, вивчають, у результаті яких заходів її одержано, з тим, щоб закріпити ці заходи і використати на інших видах виробництва.

Крім наведених вище основних форм деталізації під час економічного аналізу можна використати й інші.

Таким чином, прийом деталізації узагальнюючих економічних показників дозволяє розкладати їх послідовно: виявлені при первісній деталізації складові часткові показники підлягають потім подальшій деталізації і так до тих пір, поки не будуть встановлені першопричини тих чи інших результатів роботи аналізованого підприємства.

Балансовий прийом

Балансовий прийом широко використовують як спосіб зіставлення взаємопов'язаних показників господарської діяльності з метою виявлення і обчислення їх взаємного впливу. При цьому зв'язок між досліджуваними показниками виражається у формі рівності підсумків, одержаних під час різноманітних зіставлень. Рівність підсумків (баланс) є підтвердженням того, що під час економічного аналізу були враховані всі взаємодіючі фактори і що зв'язок між ними відображено вірно. Відсутність рівності свідчить про неповне виявлення факторів або допущення помилок при обчисленні величин впливу окремих факторів, а також про існуючі на підприємстві порушення. Шляхом встановлення рівності визначають нестачу або лишок, тобто проводять аналіз забезпеченості.

Суть використання балансового прийому в економічному аналізі полягає у складанні різноманітних балансів, які характеризують наявність ре-

сурсів (матеріальних, трудових, фінансових), їх використання або потребу в ресурсах і джерелах їх покриття (баланс робочого часу, матеріальні баланси...). Наприклад, баланс робочої сили показує потребу підприємства в робочих кадрах і джерелах робочого покриття; баланс робочого часу характеризує загальні ресурси часу і їх використання; матеріальні баланси відображають потребу підприємства в матеріалах і вказують джерела їх покриття та ін.

Зіставлення планових і звітних балансів між собою за відхиленнями дозволяє визначити вплив факторів-аргументів (в абсолютних і відносних величинах) на зміну узагальнюючого показника, виявити резерви підвищення ефективності роботи аналізованого підприємства.

За допомогою балансової узгодженості здійснюють також контроль за наявністю і розподілом продукції, матеріально-грошових засобів, наприклад, аналіз коштів на капіталовкладення і капітальний ремонт. Аналогічно за допомогою балансового прийому контролюють і аналізують рух засобів підприємства за той чи інший звітний період. Величина засобів на початку аналізованого періоду разом з надходженням їх з різних джерел протягом року повинна обов'язково дорівнювати решті засобів на кінець року разом з вибуттям їх за призначенням та списанням втрат і нестач. Якщо такої рівності немає, треба шукати помилки в записах первісного обліку чи вважати це за зловживання.

Балансовий прийом використовують при аналізі як грошових, так і натуральних показників. Він є ефективним при дослідженні різних напрямків аналітичної роботи, особливо при аналізі фінансового стану підприємства, де основним джерелом інформації є бухгалтерський облік.

Слід зазначити, що балансовий (сальдовий) прийом широко застосовують в аналізі виробничо-експлуатаційної діяльності підприємств і організацій туризму у тих випадках, коли між аналізованими показниками має місце функціональна залежність.

Табличний спосіб (метод табличного подання аналітичних даних)

Результати аналізу зазвичай викладають у формі таблиць. Це найраціональніша і найзручніша для сприймання форма подання аналітичної інформації про досліджувані явища за допомогою цифр, розташованих у певному порядку. Таблиці служать накопиченню, опрацюванню і зберіганню цифрової інформації. Аналітична таблиця являє собою систему думок,

суджень, виражених мовою цифр. Вона значно виразніша і більш наочна від словесного тексту. Показники в ній розташовуються логічніше і послідовніше, займають менше місця порівняно з текстовим викладом і досягають пізнавального ефекту значно швидше. Табличний матеріал дає можливість охопити аналітичні дані загалом як єдину систему. За допомогою таблиць значно легше простежити зв'язки між досліджуваними показниками.

Складання аналітичних таблиць – важливий елемент у методиці економічного аналізу. Цей процес потребує знання сутності явищ, що вивчаються, методики їх аналізу, правил оформлення таблиць.

З метою забезпечення компактності таблиць:

- спрощують чи округляють вихідну інформацію,
- скорочують або відкидають другорядні дані;
- об'єднують дані у групи і підраховують проміжні підсумкові показники або передають через середні показники;
- комбіновано показують частину показників у деталізованому вигляді, а інші розміщують в одному рядку;
- поділяють вихідну інформацію на кілька самостійних сукупностей з наступним складанням самостійних таблиць з вузьким змістом.

Подібно до граматичного речення, кожна таблиця має статистичний підмет і присудок. *Підметом таблиці* є та аналізована сукупність, ті об'єкти або їх частини, які характеризуються рядом числових показників. Показники, що характеризують аналізовану сукупність (підмет), є її *присудком*. Підмет і присудок таблиці розташовують, виходячи з мети і завдань опрацювання статистичних даних. У таблиці підмет найчастіше знаходиться зліва, а присудок - зверху. У підметі таблиці вказують зміст рядків, а в присудку - зміст граф.

Правильна побудова статистичних таблиць є важливим фактором успішного опрацювання і аналізу статистичних даних.

Читання і аналіз статистичних таблиць має велике значення у практиці аналітичної таблиці (аналіз по горизонталі) і окремих ознак її присудка (аналіз по вертикалі), визначення наявності й характеру взаємозв'язків між окремими аналізованими показниками, подання узагальнюючих висновків про досліджувані об'єкти.

Для забезпечення найбільш наочного і систематизованого вираження узагальнюючих характеристик аналізованої сукупності при складанні статистичних таблиць необхідно дотримуватись певних правил:

- форма таблиці має бути узгоджена з існуючими таблицями для забезпечення можливості порівняння статистичних даних, які характеризують розвиток економічних явищ за визначені періоди часу, або за станом на якийсь момент часу;

- загальна назва, заголовки підмета і присудка мають формулюватись коротко, змістовно і чітко;

- у заголовках таблиці слід вказувати територіальні й часові характеристики наведених даних, відображати специфічні характеристики аналізованих показників (планові, фактичні, розрахункові), одиниці їх виміру;

- статистичні таблиці повинні бути замкнутими, тобто мати підсумкові результати;

- при відсутності відомостей у відповідній клітинці таблиці ставлять три крапки, відсутність економічного явища позначають знаком тире “-”, число 0,0 ставлять у випадках невеликої величини, коли число в даній клітинці знаходиться за межами точності, прийнятій у таблиці (не перевищує 0,05), позначка (X) ставиться у тому разі, коли клітинка не заповнюється;

- кількісні показники у межах однієї графи повинні наводитися з однаковою точністю, тобто до 0,1, до 0,01, до 0,001;

- якщо аналізовані показники мають різні одиниці виміру, їм виділяють спеціальну графу.

Приклад побудови таблиці подано на рис. 2.1.

Назва таблиці (перша літера велика)					
Перша літера велика					
					заголовки граф
					підзаголовки граф
					рядки

Графи (колонки)

Рис. 2.1 – Приклад побудови таблиць

Статистичні таблиці на стадії збору цифрової інформації і підготовки економічного аналізу забезпечують одноманітність і впорядкованість досліджуваних показників, на стадії обробки даних є своєрідним алгорит-

мом розв'язання аналітичних задач і проведення розрахунків, на стадії закінчення аналізу - засобом оформлення його результатів.

Необхідно звернути увагу на те, що в підзаголовку граф перша літера пишеться з маленької літери, якщо підзаголовки граф і заголовки складають одне речення, і з великої букви – якщо є самостійними.

Групування

Це прийом аналізу, що складається у формуванні з масиву даних, що аналізуються, класифікації груп за ознаками, істотним з погляду рішення аналітичних завдань.

Типологічне групування – використовується для розчленовування всієї сукупності первинних даних повного або вибіркового дослідження на однорідні групи або класи (групи готелів за формою власності).

Структурні групування – дають можливість вивчити внутрішню будівлю показників, співвідношення в них окремих частин (структура основних фондів підприємства, структура балансу, структура випуску продукції).

Аналітичні (факторні) групування використовують для визначення наявності, напрямків і форми зв'язку між досліджуваними показниками (наприклад, залежність плинності кадрів від рівня оплати праці).

При складанні структурних і факторних групувань важливу роль грає визначення інтервалів угруповань. Вони можуть бути закритими (визначена верхня і нижня границі) і відкритими (визначена одна границя).

Ширину рівних інтервалів визначають за формулою:

$$h = \frac{X_{\max} - X_{\min}}{K}$$

Величина інтервалу пов'язана з кількістю груп. Орієнтовно кількість груп можна визначити за формулою Стерджеса:

$$K = 1 + 3,332 \lg n$$

n – чисельність елементів аналізованої структури.

Приклад:

Максимальне значення ознаки 450 грн., мінімальне – 100 грн., кількість одиниць сукупності 100, ширина рівних інтервалів складе
 $(450 - 100) / (1 + 3,332 \lg 100) = 350 / 7 = 50$

Метод абсолютних, відносних і середніх величин

Метод абсолютних, відносних і середніх величин є найважливішим способом аналізу економічних явищ і процесів.

Абсолютні величини (показники) застосовують при аналізі для характеристики розмірів (рівнів, обсягів) аналізованих явищ (обсяг продукції, кількість працівників, прибуток та ін.).

За способом вираження абсолютні величини поділяються на індивідуальні й сумарні.

Індивідуальні абсолютні величини виражають розміри кількісних ознак окремих одиниць аналізованої сукупності (заробітна плата одного працівника, тривалість його робочого періоду та ін.).

Сумарні величини характеризують розмір тієї чи іншої ознаки усіх одиниць аналізованої сукупності, їх отримують в результаті підсумку індивідуальних (фонд заробітної плати, робочого часу працівників, доход, витрати на виробництво продукції та ін.).

Абсолютні величини завжди є іменованими числами і виражаються в певних одиницях виміру. Розрізняють за одиницею виміру такі абсолютні величини:

- натуральні (т, км, куб. м, шт., тури, номери);
- умовно-натуральні (вагоно-кілометри пробігу, приведенного за місткістю рухомого складу, умовне паливо, ліжко-доба, туро-день);
- трудові (людино-година, людино-день);
- вартісні (грн., євро, руб.).

У процесі економічного аналізу абсолютні показники використовують для характеристики наявності ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових), розмірів виробництва, фондів заробітної плати, робочого часу, для визначення впливу окремих факторів на досягнуті результати господарювання.

Економічний аналіз передбачає використання не тільки абсолютних, а і відносних показників.

Відносні величини відображають кількісні співвідношення аналізованих соціально-економічних явищ.

Алгебраїчною формою відносних величин є частка від ділення двох однойменних або різнойменних величин. Числівник відношення є величиною, яку хочуть зіставити, а займенник розглядається як база порівняння або основа відносної величини.

Базою порівняння можуть бути числа: 1, 100, 1000, 10000 чи 100000.

Тоді відносна величина визначається відповідно у частках (коефіцієнт), відсотках (%), промілях (‰), продецимілях (°/ooo), просантимілях (°/oooo).

У практиці економічного аналізу відносні величини (показники) використовують для вирішення таких аналітичних завдань: оцінки виконання плану, дотримання норм витрат сировини чи пального, стандартів якості продукції, характеристики структури аналізованої сукупності, оцінки інтенсивності розвитку явищ та ін.

Відповідно до цих завдань в економічному аналізі застосовують такі види відносних величин:

- **планового завдання** - оцінка планової швидкості розвитку (відношення запланованого рівня показника до базисного), наприклад, запланований темп зростання готельних послуг;

- **виконання плану** - аналіз ступеня виконання планового завдання (відношення фактичного рівня аналізованого показника до запланованої величини), наприклад, процент виконання виробничої програми готельного підприємства;

- **динаміки** - аналіз інтенсивності розвитку економічного явища (відношення фактичного рівня аналізованого показника звітного періоду до аналогічної величини попереднього періоду), наприклад, темп зростання доходів міського населення;

- **структури** - аналіз складу і структури досліджуваної сукупності (відношення частки до цілого в межах однієї сукупності), наприклад, питома вага окремих економічних елементів витрат у загальній величині експлуатаційних витрат підприємства;

- **інтенсивності** - аналіз інтенсивності розвитку економічних явищ (співвідношення двох різнойменних величин, що характеризують різні, але пов'язані у своєму розвитку економічні явища), наприклад, фондвіддача основних засобів, продуктивність праці;

- **координації** - аналіз структури сукупності (співвідношення окремих частин цілого, одна з яких приймається за базу порівняння в межах однієї сукупності), наприклад, скільки службовців припадає у середньому на 100 робітників;

- **порівняння** - характеризують співвідношення однойменних показників, які відносяться до різних господарських об'єктів (підприємств, галузей) або територій (міста, регіону, країни) і мають однакову часову визначеність, наприклад, частка від ділення собівартості одного туру одного підприємства на аналогічний показник другого підприємства.

Важливим засобом економічного аналізу є середні величини, за допомогою яких одержують узагальнюючу характеристику якісно однорідних сукупностей (середня заробітна плата, середній рівень продуктивності праці та ін.).

Середні величини – узагальнюють сукупність типових однорідних показників, явищ і процесів (середня заробітна плата, середній рівень продуктивності праці, середня експлуатаційна швидкість руху й ін.). Дозволяють від одиничного переходити до загального, від випадкового до закономірного.

В економічному аналізі найбільше часто використовують такі середні величини:

- 1) арифметична (використовують для вивчення розподілу сукупності)

- проста:

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n} \quad (2.1)$$

- зважена:

$$\bar{x} = \frac{\sum xy}{\sum y} \quad (2.2)$$

- 2) гармонійна (використовують для вивчення розподілу сукупності)

- проста:

$$\bar{x} = \frac{n}{\sum \frac{1}{x}} \quad (2.3)$$

- зважена:

$$\bar{x} = \frac{\sum z}{\sum \frac{z}{x}}, \quad z = xy \quad (2.4)$$

- 3) геометрична (для обчислення середнього темпу росту того або іншого показника):

$$\bar{x} = \sqrt[n]{x_1 x_2 x_3 \dots x_n} \quad (2.5)$$

- 4) хронологічна (для вивчення середнього рівня динамічного ряду):

$$\bar{P} = \frac{\frac{P_1}{2} + P_2 + P_3 + \dots + \frac{P_k}{2}}{k - 1} \quad (2.6)$$

де \bar{x} – середня величина;
 x – індивідуальні значення ознаки, що варіює, (варіанти);
 n – число варіант;
 y – частоти (ваги);
 z – загальний обсяг (рівень) аналізованої сукупності;
до – число рівнів динамічного ряду;
 P – середній рівень динамічного ряду;
 P_1, P_2, \dots, P_k – рівні динамічного ряду.

Ряди динаміки

Ряди динаміки є дуже важливим прийомом аналізу, оскільки дають змогу виявити закономірності розвитку економічних процесів за ряд періодів і відтворити їх у цифровій формі.

Ряд динаміки (динамічний ряд) - це послідовність чисел (рівнів), що характеризує зміну явища в часі. Кожний динамічний ряд являє собою послідовність двох елементів - рівень, що характеризує величину аналізованої ознаки, і час (момент або інтервал), до якого він відноситься.

За ознакою часу ряди поділяють на моментні й інтервальні. В *моментному ряді* рівень ряду фіксує стан явища на певний момент часу (на 1 січня, на 1 лютого, на 1 березня і т.п.). В *інтервальному ряді* рівень виступає як агрегований результат процесу за певні періоди часу (наприклад, виробництво продукції за окремі роки, квартали).

Однією з узагальнюючих характеристик динамічних рядів є *середній рівень*. В інтервальному ряді його розраховують як просту середню арифметичну, у моментному ряді з рівними відрізками часу - як середню хронологічну. Якщо відрізки часу між моментами різні, то в цьому разі використовують формулу середньої арифметичної зваженої:

$$\bar{x} = \frac{\sum x'_i y_i}{\sum y_i} \quad (2.7)$$

$$x'_i = \frac{x_i + x_{i+1}}{2} \quad (2.8)$$

де x'_i - середні рівні окремих інтервалів часу;

y_i - тривалість відповідних інтервалів, наприклад місяців.

Для опису динамічних рядів використовують також систему взаємозв'язаних показників: абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту, абсолютне значення одного відсотка приросту, середній темп зростан-

ня і приросту. Обчислення цих показників ґрунтується на зіставленні рівнів ряду. Базою для порівняння може бути або попередній рівень, або початковий. У першому випадку база порівняння змінна, в другому - постійна. Якщо кожний рівень зіставляється з попереднім, то одержані при цьому показники називають ланцюговими. Якщо ж за базу обраний початковий рівень, то показники називають базисними.

Абсолютний приріст характеризує розмір збільшення (зменшення) рівня ряду за певний період. Абсолютні прирости можуть бути обчислені як ланцюгові, так і базисні. Вони розраховуються як різниця рівнів динамічного ряду. Середній абсолютний приріст розраховується за формулою середньої арифметичної простої з ланцюгових приростів.

Темп зростання характеризує інтенсивність зміни рівнів динамічного ряду і являє собою кратне відношення рівнів у формі коефіцієнта чи відсотка. Темпи зростання також можуть бути обчислені як ланцюгові й базисні. Добуток ланцюгових темпів зростання за певний період дорівнює відповідному базисному темпу зростання за цей же період.

Темп приросту - це відношення абсолютного приросту до попереднього або початкового рівня. У першому випадку він є ланцюговим, у другому - базисним.

Абсолютне значення одного відсотка приросту - це відношення абсолютного ланцюгового приросту до ланцюгового темпу приросту. Його величина дорівнює 1/100 частини попереднього рівня.

Середній темп зростання і темп приросту дозволяє вивчити загальну тенденцію зміни аналізованого показника за весь період, охоплений рядом динаміки. Обчислюють за формулою середньої геометричної:

- 1) на основі ланцюгових темпів зростання (див. формулу 2.5)

$$\bar{x} = \sqrt[n]{x_1 x_2 x_3 \dots x_n}$$

де \bar{x} - середній темп зростання аналізованого показника;

$x_1 x_2 x_3 \dots x_n$ - ланцюгові темпи зростання;

n - число ланцюгових темпів зростання.

- 2) на основі кінцевого і базисного рівнів динамічного ряду

$$\bar{x} = \sqrt[k-1]{\frac{P_k}{P_1}} \quad (2.9)$$

де P_k і P_1 - відповідно кінцевий і базисний рівні динамічного ряду;

k - число рівнів.

В економічному аналізі використовують як одномірні динамічні ря-

ди, що характеризують зміну одного показника, так і багатомірні – відображають зміну 2, 3 і більше показників.

Графічний метод

Графіки в економічному аналізі мають не тільки ілюстративне значення, але і є важливим аналітичним засобом. Графіки становлять масштабне відображення показників, чисел за допомогою геометричних знаків (ліній, прямокутників, кіл) або умовно художніх фігур. Вони мають велике ілюстративне і аналітичне значення. На відміну від табличного матеріалу, графік дає узагальнений рисунок стану чи розвитку досліджуваного явища, дає змогу зором помітити ті закономірності, які має числова інформація.

Основні форми графіків, які використовують в аналізі, - діаграми. Вони за своєю формою бувають стовпчикові, смугові, колові, квадратні, лінійні, фігурні.

За змістом розрізняють діаграми порівняння, структурні, динамічні, графіки зв'язку, графіки контролю і ін.

Графічні способи можна застосовувати і для вирішення методичних завдань аналізу і, передусім, для побудови різноманітних схем наочного зображення внутрішньої будови досліджуваного об'єкта, послідовності технологічних операцій, взаємозв'язків результативних і факторних показників і т.д.

Сучасні комп'ютерні технології обробки даних значно полегшують процес побудови графіків, підвищують їхню якість (виразність, контрастність, масштабність, естетичність). Завдання аналітика нині зводиться до того, щоб обрати найвдалішу форму графічного подання даних.

Графіки найчастіше дозволяють побачити ті сторони досліджуваних процесів, що не очевидні у вихідному цифровому матеріалі. Крім того, графічні побудови нерідко дають можливість знайти допущені при аналітичній роботі помилки – як у самій логіці дослідження, так і в розрахунках.

За формою графічного образу розрізняють крапкові, лінійні, площинні, об'ємні й зображувальні діаграми.

За завданнями розрізняють:

- зображення стохастичного порівняння - для зіставлення окремих величин, що стосуються до одного періоду або моменту часу, (графічний образ – лінійні, площинні, об'ємні діаграми);
- зображення динамічного порівняння – для порівняння подій, що

змінюються в часі, (графічний образ – лінійні, площинні, об'ємні діаграми);

- зображення структурні, - для часткового представлення цілого (графічний образ – лінійні, площинні діаграми);

- зображення розподілу частоти явищ – для показу того, як розподіляється розглянуте явище за різними варіантами групування ознаки (графічний образ – лінійні, площинні діаграми (полігони і гістограми));

- зображення зв'язку явищ – застосовується для показу тісноти і форми зв'язку явищ (графічний образ – точкові і лінійні діаграми (поле кореляції));

- зображення виконання завдання, плану – для обліку виконання планових робіт протягом деякого періоду (графічний образ – лінійні діаграми);

- зображення балансові – для показу співвідношень протилежних явищ, наприклад, надходження і витрата електроенергії (графічний образ – лінійні, площинні діаграми);

- зображення амплітудні – для зображення меж змінювання явищ у різні періоди часу й у різних умовах (графічний образ – лінійні діаграми);

- зображення територіального розміщення – для зображення статистичних даних на визначеній території (графічний образ – площинна діаграма). Розрізняють картограму (окремі райони контурної географічної карти позначені по-різному, залежно від величини статистичної ознаки) і картодіаграму (розміщення на географічній карті графічних образів у масштабі, що відповідає величині зображуваних статистичних показників).

В економічному аналізі найбільш часто використовують лінійні графіки, стовпчикові, секторні і гістограми.

Методи детермінованого аналізу

В економічному аналізі одним з важливих завдань є вимір впливу факторів на результативний показник. Якщо зв'язок між чинниками і результативним показником має функціональну залежність, тобто кожному відповідному значенню чинника відповідає строго визначене значення результативного показника, то такий тип зв'язку називається детермінованим (функціональним).

Існують наступні типи детермінованої залежності:

Адитивна:
$$y = x_1 + x_2 + \dots + x_n = \sum_{x=1}^n x_i \quad (2.10)$$

$$\text{Мультиплікативна: } y = x_1 \times x_2 \times \dots \times x_n \quad (2.11)$$

$$\text{Кратна: } y = \frac{X}{Z} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{z_1 + z_2 + \dots + z_m} \quad (2.12)$$

$$\text{Комбінована: } y = \sum_i^n x_{1j} \times x_{2j} \times \dots \times x_{nj} \quad (2.13)$$

Між факторами існує залежність, коли зміна факторної ознаки дає кілька змін функції. Це стохастична залежність (ймовірнісна).

Основні методи детермінованого аналізу:

- індексний метод,
- спосіб ланцюгових підстановок,
- спосіб абсолютних різниць,
- спосіб відносних різниць,
- спосіб пайової участі,
- інтегральний спосіб,
- спосіб логарифмування.

Індексний метод широко використовують в економічному аналізі для вивчення ступеня виконання різних планових завдань, визначення динаміки аналізованих показників, розрахунку впливу окремих факторів на зміну результатів виробничо-експлуатаційної діяльності.

Індекс – це відносна величина (динаміки, виконання плану), що характеризує зміну рівня будь-якого економічного явища в часі, просторі порівняно з планом, нормою, стандартом. Різновидом індексів є відсоток виконання плану, темпи і коефіцієнти росту (ланцюгові, базисні, середні).

Індекси об'ємних показників – індекси фізичного обсягу продукції, послуг. Індекси якісних показників – індекси цін, собівартості, продуктивності праці.

Загальні індекси характеризують зміну сукупності в цілому, наприклад дохід готелю в звітному році в порівнянні з попереднім. Індивідуальні індекси – дають порівняльну характеристику динаміки окремих елементів сукупності, характеризують зміну одного якого-небудь обсягу виробництва конкретної продукції, ціни одиниці товару визначеного виду. (наприклад, тарифи на номери в окремих готелях, кількість турів, продажів декількома туристськими фірмами, дохід від продажу номерів)

Групові індекси характеризують динаміку не всієї сукупності, а тільки її частини.

Агрегатні і середні з індивідуальних індекси визначаються методологією їхнього розрахунку. Якщо база для порівняння всіх рівнів явища

залишається постійною, одержуваний індекс називається базисним, у протилежному випадку – ланцюговим.

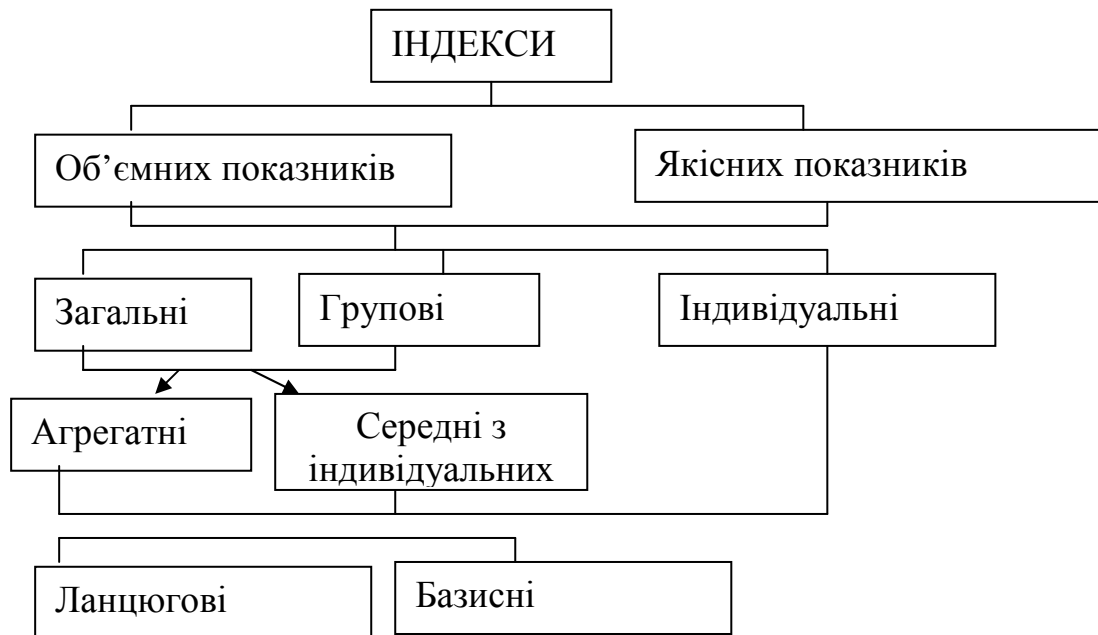

Рис. 2.2 – Класифікація індексів

При використанні в аналізі індексного методу рекомендується дотримуватись відповідних умовних позначок. Показники базисного періоду мають у формулах порядковий номер «0», а поточного «1». Якщо зміна явища вивчається за два і більш періоди, то кожний з них позначається відповідно «0», «1», «2», «3».

Контрольні запитання:

1. Охарактеризуйте формування і використання системи показників в економічному аналізі.
2. Які характерні особливості методології економічного аналізу?
3. Які традиційні методи й прийоми використовують в економічному аналізі?
4. Для чого використовують балансовий метод в економічному аналізі?
5. У чому суть прийому порівняння? Які типи порівнянь застосовують в аналізі, яка їхня мета? Назвіть основні способи приведення показників до зіставного виду.
6. Охарактеризуйте основні види відносних і середніх величин.
7. Яка роль табличного і графічного подання аналітичної інформації?

8. У чому суть класифікації і систематизації факторів в економічному аналізі?

9. Які групування використовують в економічному аналізі?

10. У чому суть факторного аналізу?

Тестові завдання:

1. Абсолютні величини вимірюють в:

- а) шт., грн., днях;
- б) процентах, коефіцієнтах;
- в) вірні обидва варіанти.

2. Метод, за допомогою якого предмет (явище) характеризується через співвідношення, вимірювання, зіставлення з іншими однакісними предметами або явищами:

- а) порівняння;
- б) деталізація;
- в) абстрагування;
- г) абсолютизація.

3. Метод, суть якого полягає в тому, що, абстрагуючись від взаємовпливу факторів, послідовно розглядається вплив кожного фактора на результативний показник при незмінності інших факторів:

- а) порівняння;
- б) елімінування;
- в) балансовий;
- г) моделювання.

4. В якому статистичному методі аналізу таблиці служать накопиченню, опрацюванню і зберіганню цифрової інформації:

- а) табличний;
- б) динамічні ряди;
- в) кореляційний;
- г) балансовий.

5. Прийом, який використовують для визначення тісноти зв'язку між факторами, що вивчаються, - це:

- а) елімінування;
- б) кореляція;
- в) порівняння;
- г) моделювання.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Визначте, до якої групи відносять показники: абсолютних, відносних, середніх величин:

Таблиця 2.1 – Вихідні дані

Показник	Од. виміру	Група
Доходи від основної діяльності	грн.	
Коефіцієнт зносу основних засобів	%	
Вартість основних засобів на кінець року	грн.	
Кількість номерів у готелі	одиниць	
Коефіцієнт завантаження номерного фонду	%	
Чисельність працівників на початок року	осіб	
Прийнято за рік осіб	осіб	
Чисельність працівників на кінець року	осіб	
Середньооблікова чисельність працівників	осіб	
Тариф на проживання в одномісному номері	грн.	
Середній тариф на проживання	грн.	
Середні витрати на експлуатацію однієї ліжка-добі	грн.	
Кількість обслугованих туристів	осіб	
Питома вага туристів, охоплених внутрішнім туризмом	%	
Середня тривалість перебування в готелі	днів	
Кількість туро-днів, наданих туристам	туро-днів	

Завдання 2

Розрахувати основні показники динаміки обсягу наданих послуг готельного підприємства.

Таблиця 2.2 – Вихідні дані

Рік	1	2	3	4	5
Кількість наданих ліжок-діб, л-д	2530	2780	2820	3360	3400

Завдання 3

Визначити кількісний вплив зміни середньої тривалості туру і середньої ціни туру на динаміку обсягу валової виручки від реалізації турів за такими даними (див. табл. 2.3):

Таблиця 2.3 – Вихідні дані

Показник	Базовий період	Звітний період	Показники динаміки
Обсяг валової виручки, тис. грн.	3500	3600	
Середня ціна туру, тис. грн.	1,2	1,35	
Середня тривалість туру, діб	10	9	

Завдання 4

Розрахуйте відносні величини структури, використовуючи дані табл. 2.4:

Таблиця 2.4 – Вихідні дані

Категорія працівників	Кількість осіб
Робітники	21
Інженерно-технічні працівники	14
Службовці	18
Учні	3
Молодший обслуговуючий персонал	32

ТЕМА 3. АНАЛІЗ ОБСЯГУ ПРОПОЗИЦІЇ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА, КУРОРТНОЇ СФЕРИ І ТУРИЗМУ

3.1. Завдання і інформаційне забезпечення аналізу.

3.2. Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг підприємств готельного господарства.

3.3. Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг туристського підприємства.

3.4. Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу.

3.1. Завдання і інформаційне забезпечення аналізу

Обсяг пропозиції (виробництва) і реалізації послуг (продукції) – це основний показник, що характеризує діяльність підприємства. За економічним змістом обсяг реалізованих послуг характеризує кінцевий фінансовий результат роботи підприємства, виконання своїх зобов'язань перед споживачами, ступінь участі в задоволенні потреб ринку.

При аналізі обсягу пропозиції і реалізації продукції підприємств житлово-комунального господарства (до яких відносять готелі) використовується поняття «Виробнича програма». Виробнича програма – це завдання з кількості, асортименту і якості продукції, робіт, послуг, які підприємства повинні виробити (надати) і реалізувати в звітному періоді, виходячи з потреб населення.

Мета аналізу обсягу пропозиції і реалізації послуг полягає у виявленні найбільш ефективних шляхів збільшення обсягу послуг, що надаються, і поліпшення їх якості, в знаходженні внутрішніх резервів зростання обсягу виробництва і реалізації послуг.

Основні завдання аналізу:

- оцінка виконання плану, динаміки пропозиції і реалізації послуг;
- визначення впливу факторів на зміну цих показників;
- вивчення складу, структури і асортименту послуг, що надаються;
- вивчення якості і конкурентоспроможності послуг;
- оцінка динаміки за основними показниками обсягу, структури і

якості послуг;

- виявлення внутрішньогосподарчих резервів для підвищення темпів зростання послуг, поліпшення їх асортименту і якості.

Об'єктами даного аналізу є:

- обсяг виробництва і реалізації послуг;
- асортимент і структура послуг;
- якість послуг.

Інформаційною базою для аналізу є:

- 1) Форма № 1 – готель (Звіт про роботу готелю);
- 2) Форма № 1 – ТУР (Звіт про діяльність туристської організації);
- 3) Форма № 1 – курорт (Звіт санаторно-курортного (оздоровчого) закладу);
- 4) Форма № 1 – послуги (Звіт про обсяги реалізованих послуг);
- 5) дані оперативного бухгалтерського обліку;
- 6) плани економічного і соціального розвитку підприємства і ін.

3.2. Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг підприємств готельного господарства

При аналізі обсягу пропозиції і реалізації послуг використовується вся інформація, що є на підприємстві. Практична робота по аналізу інформації вимагає знань методики її накопичення і збереження, оскільки може використовуватися тривалий період. Тому доцільно накопичувати і носії інформації і результати її обробки.

Організація економічного аналізу діяльності підприємства не має жорсткої регламентації системою нормативних актів, як це має місце при організації облікового процесу. Для виявлення основних тенденцій обсягу послуг готельного підприємства проводять структурно-динамічний аналіз на базі даних статистичної звітності.

Інформаційна база: дані статистичної звітності за формою № 1- Готель “Звіт про роботу готелю” за ряд років, наприклад за 3 роки і Форми №1 – послуги за ряд періодів (найчастіше за три роки, іноді за квартали, місяці).

Алгоритмічна модель проведення структурно-динамічного аналізу:

- 1) охарактеризувати готельне підприємство за довідковими даними,

даними Розділу 1 (характеристика підприємства) і Розділу 2 (структурні підрозділи сфери сервісу);

2) проаналізувати номерний фонд готелю (зміни місткості і структури номерного фонду за 3 роки);

3) розрахувати основні показники діяльності готельного підприємства і проаналізувати їх динаміку;

4) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності готельного підприємства за допомогою різних типів діаграм;

5) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності готельного підприємства; надати пропозиції щодо активізації роботи готельного підприємства.

Послідовність виконання:

1) Спочатку необхідно охарактеризувати готельне підприємство за довідковими даними, даними Розділу 1 “Характеристика підприємства” і Розділу 2 “Структурні підрозділи сфери сервісу” і рекламною інформацією готельного підприємства за такою послідовністю:

- найменування організації,
- поштова адреса,
- тип підприємства,
- категорія підприємства,
- структурні підрозділи сфери сервісу,
- основні види діяльності.

Далі доцільно проаналізувати потенційні можливості надання послуг:

а) проаналізувати структуру і динаміку площ готелю за 3 роки, виявити питому вагу житлової площі;

б) проаналізувати динаміку кадрового потенціалу.

2) Проаналізувати динаміку місткості готельного підприємства.

Проаналізувати структуру номерного фонду готельного підприємства (див. табл. 3.1), дані подати у вигляді табл. 3.2 і для наочності проілюструвати графічно зміну місткості і структури номерного фонду готельного підприємства за 3 роки.

За результатами аналізу зробити висновки щодо зміни місткості готелю, складу і структури номерного фонду за аналізований період. Надати оцінку впливу основних факторів на динаміку пропускну здатності готелю.

Таблиця 3.1 – Показники, що характеризують склад і структуру номерного фонду

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.
1	2	3	4
Склад номерного фонду			
Кількість усіх номерів на кінець року, всього в тому числі за категоріями:	<i>H</i>	<i>p.04. гр.1*</i>	номерів
люкс	<i>H люкс</i>	<i>p.05. гр.1</i>	номерів
напівлюкс	<i>H напівлюкс</i>	<i>p.06. гр.1</i>	номерів
одномісних	<i>H 1місн</i>	<i>p.07. гр.1</i>	номерів
двомісних	<i>H 2місн</i>	<i>p.08. гр.1</i>	номерів
тримісних і з більшою кількістю місць	<i>H 3місн</i>	<i>p.09. гр.1</i>	номерів
Структура номерного фонду			
Питома вага усіх номерів на кінець року, всього в тому числі за категоріями:	<i>Д (H)</i>	100%	%
люкс	<i>Д(H люкс)</i>	$\frac{p.05. гр.1}{p.04. гр.1} \times 100\%$	%
напівлюкс	<i>Д(H напівлюкс)</i>	$\frac{p.06. гр.1}{p.04. гр.1} \times 100\%$	%
одномісних	<i>Д(H 1місн)</i>	$\frac{p.07. гр.1}{p.04. гр.1} \times 100\%$	%
двомісних	<i>Д(H 2місн)</i>	$\frac{p.08. гр.1}{p.04. гр.1} \times 100\%$	%
тримісних і з більшою кількістю місць	<i>Д(H 3місн)</i>	$\frac{p.09. гр.1}{p.04. гр.1} \times 100\%$	%

* - тут і далі відповідно Р – розділ, р – рядок, гр. – графа форми статистичної звітності

3) Діяльність готельного підприємства відображають натуральні і вартісні показники. Аналізуючи дані статистичної звітності готельного підприємства за формою № 1 – готель доцільно розрахувати і проаналізувати наступні показники (див. табл. 3.3).

Отримані результати доцільно представити у вигляді табл. 3.4.

Для того, щоб виявити закономірності змін основних показників діяльності готельного підприємства необхідно проаналізувати їх динаміку.

Таблиця 3.2 – Склад і структура номерного фонду

Категорії номерів	Рік	Кількість номерів, <i>номерів</i>	Питома вага, %
Кількість всіх номерів на кінець року, всього	t1		
	t2		
	t3		
люкс	t1		
	t2		
	t3		
напівлюкс	t1		
	t2		
	t3		
одномісних	t1		
	t2		
	t3		
двомісних	t1		
	t2		
	t3		
тримісних і з більшою кількістю місць	t1		
	t2		
	t3		

Застосовують наступні показники динаміки:

Абсолютний приріст характеризує розмір збільшення (зменшення) рівня ряду за певний період. Абсолютні прирости можуть бути обчислені як ланцюгові, так і базисні; їх розраховують як різницю рівнів динамічного ряду.

Середній абсолютний приріст розраховують за формулою середньої арифметичної простої з ланцюгових приростів.

Темп зростання характеризує інтенсивність зміни рівнів динамічного ряду і являє собою кратне відношення рівнів у формі коефіцієнта чи відсотка. Темпи зростання також можуть бути обчислені як ланцюгові та базисні. Добуток ланцюгових темпів зростання за певний період дорівнює відповідному базисному темпу зростання за цей же період.

Темп приросту – це відношення абсолютного приросту до попереднього чи початкового рівня. В першому випадку він є ланцюговим, у дру-

гому – базисним.

Абсолютне значення одного відсотка приросту – це відношення абсолютного ланцюгового приросту до ланцюгового темпу приросту. Його величина дорівнює $1/100$ частини попереднього рівня.

Середній темп зростання і темп приросту дозволяє визначити загальну тенденцію зміни аналізованого показника за весь пройдений період, охоплений рядом динаміки.

Нижче наведено формули для розрахунку показників динаміки.

Абсолютний приріст:

- ланцюговий: $P_k - P_{k-1}$; (3.1)

- базисний: $P_k - P_1$; (3.2)

темп зростання:

- ланцюговий: $\frac{P_k}{P_{k-1}} \times 100$; (3.3)

- базисний: $\frac{P_k}{P_1} \times 100$; (3.4)

темп приросту:

- ланцюговий: $\frac{P_k - P_{k-1}}{P_{k-1}} \times 100$; (3.5)

- базисний: $\frac{P_k - P_1}{P_1} \times 100$; (3.6)

абсолютне значення одного відсотка приросту: $0.01 P_{k-1}$; (3.7)

середній рівень ряду: $\sum_1^k \frac{P}{k}$; (3.8)

середній темп зростання: $\sqrt[k-1]{\frac{P_k}{P_1}} \times 100$; (3.9)

де P_k і P_1 – відповідно кінцевий і базисний рівні динамічного ряду, k – число рівнів.

Отримані результати дають можливість встановити тенденції змін обсягу послуг за аналізований інтервал часу: 1) рівномірне зростання або зниження обсягу послуг, 2) повільне зростання або зниження, 3) прискорене зростання або зниження, та виявити тенденцію розвитку аналізованих показників, оцінити інтенсивність їх змін, обґрунтувати планові (прогнозовані) величини цих показників на майбутній період. Якщо додатково до фор-

ми № 1 – готель є в наявності план роботи готельного підприємства на три роки і дані про його виконання, можливо проаналізувати виконання виробничої програми готелю. Перед усім, порівнюють фактичні показники з плановими, визначаючи абсолютні і відносні відхилення і відсоток виконання плану. Для цього розраховують наступні коефіцієнти:

а) коефіцієнт планового завдання K_n - відношення запланованого обсягу послуг до базисного:

$$K_n = \frac{Y_n}{Y_{\phi}}, \quad (3.10)$$

б) коефіцієнт виконання плану K_{ϕ} - відношення фактично досягнутого рівня обсягу послуг до запланованого:

$$K_{\phi} = \frac{Y_{\phi}}{Y_n}, \quad (3.11)$$

в) коефіцієнт динаміки K_{∂} - відношення фактично досягнутого рівня обсягу послуг до базисного:

$$K_{\partial} = \frac{Y_{\phi}}{Y_{\phi}}, \quad (3.12)$$

де Y_n, Y_{ϕ}, Y_{ϕ} - плановий, фактичний і базисний рівні обсягу послуг.

Між коефіцієнтами існує така залежність:

$$K_{\partial} = K_n \times K_{\phi}; \quad \Rightarrow \quad \frac{Y_{\phi}}{Y_{\phi}} = \frac{Y_n}{Y_{\phi}} \times \frac{Y_{\phi}}{Y_n}; \quad (3.13)$$

$$\text{тоді } K_n = \frac{K_{\partial}}{K_{\phi}}; K_{\phi} = \frac{K_{\partial}}{K_n} \quad (3.14)$$

У ході аналізу можливо надати оцінку виконання плану не тільки в цілому по підприємству, але й по окремим послугам.

Далі слід зробити висновки щодо виконання виробничої програми готелю.

Якщо є дані, які свідчать, що діяльність готельного закладу зазнає постійного впливу сезонних коливань попиту, тоді в ході аналізу необхідно:

- проаналізувати зміну виробничої потужності готелю впродовж звітнього року;

Таблиця 3.3 – Основні показники обсягу пропозиції і реалізації готельних послуг

Показники	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. виміру	Примітки
1	2	3	4	5
Кількість місць (місткість підприємства)	M	$p.03.гр.1$	місць	
Кількість місць середньорічна	$M_{с.р.}$	$M_{поч.р.} = \frac{\sum M_{\epsilon} \times t_{\phi}}{T} - \frac{\sum M_{виб} \times (T - t_{\phi})}{T}$	місць	$M_{поч.р.}$ - кількість місць на початок року, M_{ϵ} $M_{виб}$ - відповідно кількість місць, що почали експлуатувати та вибули з експлуатації, t_{ϕ} - період, протягом якого місце функціонувало, T - тривалість аналізованого періоду. * показник використовують, якщо кількість місць в готельному підприємстві змінюється протягом року
Кількість ліжко-діб в інвентарі	$L - D_{инв}$	$M * T$	ліжко-діб	
Кількість ліжко-діб в ремонті	$L - D_{рем}$		ліжко-діб	Розраховують згідно з планом ремонтних робіт
Кількість ліжко-діб в експлуатації	$L - D_{екс}$	$L - D_{инв} - L - D_{рем}$	ліжко-діб	Якщо ремонтні роботи не проводились, $L - D_{екс} = L - D_{инв}$
Кількість ліжко-діб наданих (загальний час перебування приїжджих)	$L - D_{над}$ $L - D$	$p.33.гр.1$	ліжко-діб (людино-діб)	Показники рівні, виходячи з того, що одна людина займає одне місце

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5
Середнє число днів завантаження одного місця за рік	$Z_{ав.місця}$	$\frac{Л - Д_{над}}{М}$ або $\frac{Л - Д_{над}}{М_{с.р.}}$	діб	
Коефіцієнт завантаження номерного фонду	K_3	$\frac{Л - Д_{над}}{Л - Д_{екс}}$ або $\frac{Л - Д_{над}}{Л - Д_{екс}} * 100$	коефіцієнт або %	
Кількість гостей (кількість обслугованих приїжджих)	Осіб.	р.31.гр.1	осіб	
Середня тривалість перебування в готелі)	$t_{перебування}$	$\frac{р.33.гр.1}{р.31.гр.1}$	діб	
Доходи від основного виду діяльності (плата за проживання)	$Д_{осн.}$	р.41	тис. грн.	
Доходи від надання додаткових послуг	$Д_{дод.}$	р.43	тис. грн.	
Інші доходи	$Д_{інш.}$	р.44	тис. грн.	
Усього доходів	$Д$	р.41+р.43+р.44	тис. грн.	
Доход від основної діяльності на 1 гостя	$Д_{осн.1гостя}$	$\frac{р.41}{р.31.гр.1}$	грн.	
Середній тариф за проживання (за 1 місце за добу)	$Тариф_{сер.}$	$\frac{р.41}{р.33.гр.1}$	грн.	
Операційні витрати	$В$	р.45	тис. грн.	
Інші витрати	$В_{інш.}$	р.52-1	тис. грн.	
Фінансовий результат від діяльності до оподаткування	$Фін.рез.$	$р.54=р.[(41 - 41-1 - 41-2 - 41-3) + 43 + 44] - (45 + 51-2)$	тис. грн.	Відповідає р. 170 або 175 форми №2 П (С) БО

Таблиця 3.4 – Динаміка основних показників обсягу наданих послуг

Показник	Рік			Абсолютний приріст		
	t1	t2	t3	ланцюговий		базисний
				t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1
Кількість місць (місткість підприємства)						
Кількість місць середньорічна						
Кількість ліжко-діб в інвентарі						
Кількість ліжко-діб в ремонті						
Кількість ліжко-діб в експлуатації						
Кількість ліжко-діб наданих (загальний час перебування приїжджих)						
Середнє число днів завантаження одного місця за рік						
Коефіцієнт завантаження номерного фонду						
Кількість гостей (кількість обслугованих приїжджих)						
Середня тривалість перебування в готелі						
Доходи від основного виду діяльності (плата за проживання)						
Доходи від надання додаткових послуг						
Інші доходи						
Усього доходів						
Доход від основної діяльності на 1 гостя						
Середній тариф за проживання (за 1 місце за добу)						
Операційні витрати						
Інші витрати						
Фінансовий результат від діяльності до оподаткування						

готельного підприємства

Темп зростання			Темп приросту			Абсолютне значення 1% приросту	Середній рівень ряду	Середній темп зростання
ланцюговий		базисний	ланцюговий		базисний			
t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1	t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1			

- проаналізувати обсяги реалізації готельних послуг впродовж звітнього року;
- проаналізувати ступінь використання можливої пропускної спроможності готелю впродовж звітнього року за місяцями;
- визначити сезонні зміни впродовж року, розрахувати коефіцієнт сезонності надання послуг; графічно відобразити зміни обсягу надання послуг у готелі, визначити пікові періоди;
- надати критичну оцінку стану використання пропускної спроможності готелю, обсягу надання послуг; запропонувати можливі заходи щодо збільшення обсягів надання послуг.

У ході аналізу необхідно зробити висновки щодо ефективності використання виробничої потужності готельного закладу, проаналізував співвідношення показників: кількість ліжко-діб в інвентарі, кількість ліжко-діб в експлуатації та кількість наданих ліжко-діб. Відобразити це графічно.

Зробити висновки щодо динаміки коефіцієнту завантаження готелю, виявити фактори, які впливають на його зміни і надати оцінку їх впливу.

При аналізі обсягу пропозиції і реалізації послуг необхідно проаналізувати розподіл наданих послуг за окремими категоріями споживачів (див. табл. 3.5), результати аналізу подати у вигляді табл. 3.6 і проілюструвати графічно.

Результати аналізу складу і структури гостей дозволяють у подальшому ефективно застосовувати маркетинговий інструментарій в управлінні готельним підприємством, бо можливо виявити фактичні основні сегменти споживачів готельних послуг і проаналізувати їх динаміку.

Зробити висновки щодо складу і структури гостей. Охарактеризувати найбільш перспективні сегменти споживачів.

Особливу увагу слід приділити аналізу фінансових показників. А саме проаналізувати динаміку і структуру доходів готельного підприємства. Зробити висновки щодо динаміки і структури доходів, виявити фактори, які впливають на їх зміни і надати оцінку їх впливу. Далі слід проаналізувати динаміку і структуру витрат готельного підприємства і зробити висновки щодо їх динаміки і структури.

Проаналізувати динаміку отриманого фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, зробити висновки щодо прибутковості (збитковості) роботи підприємства.

Таблиця 3.5 – Показники, що характеризують склад і структуру гостей

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.
1	2	3	4
Склад гостей			
Кількість гостей, всього	$G_{ост.}$	$p.31.зр.1$	осіб
у тому числі іноземних громадян	$G_{ост.ін.}$	$p.32.зр.1$	осіб
<i>Розподіл іноземних громадян по державах світу, з яких вони прибули</i>			
Країна 1	$G_{ост.ін.1}$	$p.32-1. зр.1$	осіб
...	осіб
Країна n	$G_{ост.ін.n}$	$p.32-n.зр.1$	осіб
<i>Розподіл гостей за віком</i>			
діти до 14 років	$G_{ост.<14 років}$	$p.31.зр.2$	осіб
підлітки 15-17 років	$G_{ост.15-17 років}$	$p.32.зр.3$	осіб
Структура гостей			
Питома вага кількості гостей, всього	$D(G_{ост.})$	100 %	%
у тому числі іноземних громадян	$D(G_{ост.ін.})$	$\frac{G_{ост.ін.}}{G_{ост.}} \times 100\% = \frac{p.32.зр.1}{p.31.зр.1} \times 100\%$	%
<i>Розподіл іноземних громадян по державах світу, з яких вони прибули</i>			
Країна 1	$D(G_{ост.ін.1})$	$\frac{G_{ост.ін.1}}{G_{ост.ін.}} \times 100\% = \frac{p.32-1.зр.1}{p.32.зр.1} \times 100\%$	%
...	%
Країна n	$D(G_{ост.ін.n})$	$\frac{G_{ост.ін.n}}{G_{ост.ін.}} \times 100\% = \frac{p.32-n.зр.1}{p.32.зр.1} \times 100\%$	%
<i>Розподіл гостей за віком</i>			
діти до 14 років	$D(G_{ост.<14 років})$	$\frac{G_{ост.<14 років}}{G_{ост.}} \times 100\% =$	%

1	2	3	4
		$= \frac{p.31.zp.2}{p.31.zp.1} \times 100\%$	
підлітки 15-17 років	$D(Гост_{15-17\text{ років}})$	$\frac{Гост_{15-17\text{ років}}}{Гост.} \times 100\% =$ $= \frac{p.31.zp.3}{p.31.zp.1} \times 100\%$	%

Таблиця 3.6 – Склад і структура гостей

Показник	Рік	Кількість гостей, осіб	Питома вага, %
1	2	3	4
Кількість гостей, всього	t1		
	t2		
	t3		
у тому числі іноземних громадян	t1		
	t2		
	t3		
<i>Розподіл іноземних громадян по державах світу, з яких вони прибули</i>			
Країна 1	t1		
	t2		
	t3		
...	t1		
	t2		
	t3		
Країна n	t1		
	t2		
	t3		
<i>Розподіл гостей за віком</i>			
діти до 14 років	t1		
	t2		
	t3		
підлітки 15-17 років	t1		
	t2		
	t3		

Зробити висновки щодо тенденції розвитку готельного підприємства, надавши оцінку ефективності використання наявної матеріаль-

но-технічної бази готельного підприємства, динаміки загального обсягу і зміни структури наданих готелем послуг.

Визначити резерви збільшення обсягів реалізації готельних послуг і оптимізації використання номерного фонду. Сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності готельного підприємства, запропонувати можливі заходи, спрямовані на збільшення обсягів реалізації готельних послуг.

3.3. Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг туристського підприємства

Інформаційна база: дані статистичної звітності за формою № 1 – ТУР “Звіт про діяльність туристської організації” за ряд років, наприклад за 3 роки.

Алгоритмічна модель проведення структурно-динамічного аналізу:

1) охарактеризувати туристське підприємство за довідковими даними, даними Розділу 1 (власні підприємства розміщення туристів) і Розділу 2 (власні підприємства харчування);

2) розрахувати основні показники діяльності туристського підприємства і проаналізувати їх динаміку;

3) проаналізувати структуру обслугованих туристів за цілями відвідування, за віковими категоріями і зміни структури за 3 роки (за даними Розділів 3 і 3а);

4) проаналізувати розміщення туристів на території України і середню тривалість перебування в закладах розміщення (за даними Розділу 4);

5) проаналізувати дані про в’їзд іноземних туристів – динаміку кількості іноземних туристів і структуру туристських потоків, динаміку кількості туро-днів і середню тривалість подорожі за країнами, з яких прибули іноземні туристи (за даними Розділу 5);

6) проаналізувати дані про туристів, які виїжджали за кордон – динаміку кількості туристів і структуру туристських потоків, динаміку кількості туро-днів і середню тривалість подорожі за країнами, до яких виїжджали туристи, структуру обслугованих туристів, які виїхали повітряним, залізничним, автомобільним і морським транспортом (за даними Розділу 6);

7) за даними Розділу 7 проаналізувати основні фінансово-економічні показники та їх динаміку;

8) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності туристського підприємства за допомогою різних типів діаграм;

9) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності туристського підприємства; надати пропозиції щодо активізації роботи туристського підприємства.

Послідовність виконання:

1) Спочатку необхідно охарактеризувати туристське підприємство за довідковими даними, даними Розділу 1 (власні підприємства розміщення туристів) і Розділу 2 (власні підприємства харчування). В характеристиці необхідно розкрити:

- назву суб'єкта туристичної діяльності,
- № ліцензії і № в реєстрі,
- поштовий індекс і адресу,
- форму власності,
- назву міністерства (відомства), акціонерного товариства тощо у віданні якого перебуває суб'єкт туристичної діяльності,
- наявність і кількість власних підприємств розміщення туристів (готелів, санаторіїв, пансіонатів з лікуванням, санаторіїв-профілакторіїв, кемпінгів, мотелів, турбаз, молодіжних таборів, центрів), їх місткість,
- наявність і кількість власних підприємств харчування (ресторанів, барів, кафе, інших) і кількість посадкових місць у них.

При наявності додаткової інформації слід охарактеризувати основні напрямки діяльності.

2) Далі слід розрахувати основні показники діяльності туристського підприємства і проаналізувати їх динаміку.

Аналізуючи дані статистичної звітності за Формою № 1 – ТУР доцільно розрахувати і проаналізувати наступні показники (див. табл. 3.7), результати подати у вигляді табл. 3.8.

Суб'єкти туристської діяльності заповнюють рядки з індексом «о», якщо вони обслуговували туристів за прямими договорами і рядки з індексом «а», якщо надавали туристські послуги за субдоговорами.

Особливості розрахунку динаміки показників див. підпункт 3.2.

Таблиця 3.7 – Основні показники обсягу пропозиції і реалізації
послуг туристського підприємства

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.
Кількість обслугованих туристів, у тому числі за видами:	TUP	$P.3.p.01.zp.1$	осіб.
іноземних туристів	$TUP_{ін}$	$P.3.p.02.zp.1$	осіб.
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення	$TUP_{ін.б/n}$	$P.3.p.03.zp.1$	осіб.
туристів, які виїжджали за кордон	$TUP_з$	$P.3.p.04.zp.1$	осіб.
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення	$TUP_{з.б/n}$	$P.3.p.05.zp.1$	осіб.
туристів, охоплених внутрішнім туризмом	$TUP_в$	$P.3.p.06.zp.1$	осіб.
Кількість туро-днів, наданих туристам	$T - Д$	$P.3.p.01.zp.11$	туро-днів
Кількість екскурсантів	EKC	$P.3.p.07.zp.1$	осіб.
Обсяг наданих туристських послуг у тому числі:	V_y	$P.7.p.01.zp.1$	тис. грн.
іноземним туристам	$V_y^{ін}$	$P.7.p.02.zp.1$	тис. грн.
туристам, які виїжджали за кордон України	$V_y^з$	$P.7.p.03.zp.1$	тис. грн.
Витрати, пов'язані з наданням туристських послуг у тому числі:	$З_y$	$P.7.p.04.zp.1$	тис. грн.
іноземним туристам	$З_y^{ін}$	$P.7.p.05.zp.1$	тис. грн.
туристам, які виїжджали за кордон України	$З_y^з$	$P.7.p.06.zp.1$	тис. грн.
Балансовий прибуток	$ПР_б$	$P.7.p.09.zp.1$	тис. грн.
Середньооблікова кількість працівників	$Роб$	$P.7.p.13.zp.1$	осіб.

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо обсягів реалізованих послуг туристським підприємством, побудувати графіки динаміки загальної кількості туристів і кількості туро-днів, наданих туристам за три роки.

Таблиця 3.8 – Динаміка основних показників обсягу наданих послуг

Показник	Рік			Абсолютний приріст		
	t1	t2	t3	ланцюговий	базисний	
				t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1
Кількість обслугованих туристів, <i>у тому числі за видами:</i>						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						
Кількість туро-днів, наданих туристам						
Кількість екскурсантів						
Обсяг наданих туристських послуг, <i>у тому числі:</i>						
іноземним туристам						
туристам, які виїжджали за кордон України						
Витрати, пов'язані з наданням туристських послуг, <i>у тому числі:</i>						
іноземним туристам						
туристам, які виїжджали за кордон України						
Балансовий прибуток						
Середньооблікова кількість працівників						

туристського підприємства

[illegible]

3) Протягом трьох років туристи, обслуговані аналізованим туристським підприємством подорожували з різною метою, яку слід проаналізувати за допомогою табл. 3.9.

Таблиця 3.9 – Розподіл туристів за метою подорожі

Мета подорожі	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
1. Службова, ділова, бізнес, навчання						
2. Дозвілля, відпочинок						
3. Лікування						
4. Спортивно-оздоровчий туризм						
5. Інші						
Усього		100		100		100

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо структури туристів за цілями відвідування, побудувати графіки динаміки кількості туристів, які подорожували з різною метою.

Також у ході аналізу необхідно проаналізувати розподіл туристів, подорожуючих з кожною метою, наприклад розподіл туристів, які подорожували зі службовою, діловою, метою бізнесу і метою навчання проаналізувати за допомогою табл. 3.10.

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо розподілу туристів, які подорожували зі службовою, діловою, метою бізнесу і метою навчання, побудувати графіки динаміки кількості туристів, які подорожували з такою метою, та їх структури.

Аналогічно провести аналіз розподілу туристів, які подорожували з метою дозвілля і відпочинку, з метою лікування, з метою спортивно-оздоровчого туризму та з іншою метою.

Отримані результати подати у вигляді табл. 3.11 – 3.14 і проілюструвати графічно.

Зробити висновки щодо структури обслугованих туристів у залежності від мети подорожі.

Охарактеризувати найбільші сегменти споживачів і надати пропозиції щодо перспектив розвитку окремих видів туризму в діяльності туристського підприємства.

Таблиця 3.10 – Розподіл туристів, подорожуючих зі службовою, діловою, метою бізнесу і метою навчання

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Таблиця 3.11 – Розподіл туристів, які подорожували з метою дозвілля і відпочинку

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Далі слід проаналізувати структуру обслугованих туристів за віковими категоріями. Отримані результати подати у вигляді табл. 3.15 і проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо вікового складу обслугованих туристів, визначити перспективні сегменти туристів і надати пропози-

ції щодо необхідності активізації маркетингової діяльності для залучення окремих сегментів споживачів.

Таблиця 3.12 – Розподіл туристів, які подорожують з метою лікування

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Таблиця 3.13 – Розподіл туристів, які подорожували з метою спортивно-оздоровчого туризму

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Таблиця 3.14 – Розподіл туристів, які подорожують з іншою метою

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Таблиця 3.15 – Розподіл туристів за віковими категоріями

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів у т.ч.						
діти						
підлітки						
молодь						

Але для того, щоб зробити висновки щодо діяльності туристського підприємства недостатньо проаналізувати динаміку і кількість обслугованих туристів. Також важливими показниками, що відображають попит на послуги туристського підприємства є кількість наданих туристам туроднів і кількість туроднів на 1 туриста, тобто тривалість подорожі. Тому необхідно визначити як за аналізований період змінилися ці показники (див. табл. 3.16). Результати аналізу проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо динаміки кількості туроднів, наданих туристам за кожним типом туризму.

Таблиця 3.16 – Динаміка кількості туро-днів наданих туристам

Показники	Кількість туро-днів					
	t1		t2		t3	
	всього	на 1 туриста	всього	на 1 туриста	всього	на 1 туриста
Кількість наданих туро-днів туристам усього у т.ч.:						
іноземним туристам						
іноземним туристам, обслугованим без поселення в закладах розміщення						
туристам, які виїжджали за кордон						
туристам, які виїжджали за кордон, обслугованим без поселення в закладах розміщення						
туристам, охопленим внутрішнім туризмом						

4) Якщо туристське підприємство обслуговувало іноземних і внутрішніх туристів, доцільно проаналізувати розміщення туристів на території регіону України (табл. 3.17). За результатами аналізу зробити висновки щодо найбільш популярних закладів розміщення в Україні, побудувати графіки.

5) Далі необхідно проаналізувати дані про в'їзд іноземних туристів і дані про туристів, які виїжджали за кордон.

Якщо туристське підприємство обслуговувало іноземних туристів, тоді доцільно проаналізувати їх структуру і розподіл за країнами прибуття. Результати аналізу подати у вигляді табл. 3.18 – 3.19 і проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо структури в'їзного турпотoku, надати пропозиції щодо перспектив розвитку в'їзного туризму.

6) Далі слід проаналізувати динаміку і розподіл туристів, які виїжджали за кордон протягом трьох років (див. табл. 3.20).

Зробити висновки щодо динаміки кількості туристів і їх активності.

Таблиця 3.17 – Структура розміщення туристів на території України

Назва показника	Усього туристів		у тому числі				Кількість туро-днів			
			громадяни України		іноземні туристи		усього		з них - надано іноземним туристам	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	т-д	%	т-д	%
Кількість туристів, розміщених на території регіону України, усього										
у тому числі були розміщені в:										
готелях										
санаторіях, пансіонатах з лікуванням, санаторіях - профілакторіях										
будинках, пансіонатах, базах відпочинку										
кемпінгах										
мотелях										
турбазах, молодіжних таборах, центрах										
приватних засобах розміщення										

Таблиця 3.18 – Структура обслугованих іноземних туристів

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Усього іноземних туристів, з них:		100		100		100
- у групах						
- індивідуалів						
Кількість туро-днів, наданих туристам						

Таблиця 3.19 – Розподіл іноземних туристів

Країни, з яких прибули іноземні туристи	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Країна 1						
Країна 2						
Країна 3						
...						
Країна n						
Усього		100		100		100

Таблиця 3.20 – Розподіл туристів, які виїжджали за кордон

Країни, в які виїжджали туристи	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Країна 1						
Країна 2						
Країна 3						
...						
Країна n						
Усього		100		100		100

Проаналізувати структуру туристів, які виїжджали за кордон і зробити висновки, щодо найбільш популярних напрямків туризму (країн, в які туристи виїжджають) і розвитку виїзного туризму. Результати аналізу проілюструвати графічно.

Слід враховувати, що туристи, які виїжджають за кордон, користуються різними видами транспорту, серед яких: повітряний, залізничний, автомобільний і морський, що обумовлено перш за все транспортною доступністю країн, а іноді й особливістю подорожі. Тому доцільно проаналізувати розподіл туристів, які виїжджали за кордон різноманітними видами транспорту.

Результати аналізу подати у вигляді табл. 3.21 і проілюструвати графічно.

Зробити висновки щодо транспортного обслуговування туристів.

Проаналізувати структуру туристів, які подорожували окремими видами транспорту. Наприклад, структуру туристів, що подорожували повітряним транспортом проаналізувати за допомогою табл. 3.22.

Таблиця 3.21 – Розподіл туристів, які виїжджали різноманітними видами транспорту за кордон

Вид транспорту	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
1. Повітряний						
2. Залізничний						
3. Автомобільний						
4. Морський						
Усього		100		100		100

Таблиця 3.22 – Структура туристів, які подорожували повітряним транспортом

Назва країн, в які виїжджали туристи	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Країна 1						
Країна 2						
...						
Країна n						
Усього		100		100		100

Аналогічно проаналізувати структуру туристів, обслугованих залізничним, автомобільним і морським транспортом. За результатами аналізу зробити висновки.

7) Важливим показником, що характеризує діяльність туристського підприємства є обсяг наданих туристських послуг у вартісному вимірюванні. Тому особливу увагу слід приділити аналізу фінансових показників. А саме проаналізувати динаміку і структуру доходів туристського підприємства. Зробити висновки щодо динаміки і структури доходів, виявити фактори, що впливають на їх зміни і надати оцінку їх впливу.

Далі слід проаналізувати динаміку і структуру витрат туристського підприємства і зробити висновки щодо їх динаміки і структури.

Проаналізувати динаміку отриманого фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, зробити висновки щодо прибутковості (збитковості) роботи підприємства.

Зробити висновки щодо тенденції розвитку туристського підприємства, надавши оцінку динаміки загального обсягу і зміни струк-

тури наданих послуг.

Визначити резерви збільшення обсягів реалізації туристських послуг.

Сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності туристського підприємства, запропонувати можливі заходи, спрямовані на збільшення обсягів реалізації туристських послуг.

3.3. Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу

Інформаційна база: дані статистичної звітності за формою № 1 – курорт “Звіт санаторно-курортного (оздоровчого) закладу” за ряд років, наприклад за 3 роки.

Алгоритмічна модель проведення структурно-динамічного аналізу:

1) охарактеризувати санаторно-курортний (оздоровчий) заклад за довідковими даними та даними Розділу 1 (Характеристика закладу станом на 01.10.20__ р.);

2) розрахувати основні показники діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу і проаналізувати їх динаміку;

3) проаналізувати структуру оздоровлених осіб і зміни структури за 3 роки (за даними Розділу 3); проаналізувати дані про оздоровлених іноземних туристів – динаміку кількості оздоровлених іноземних туристів, динаміку кількості фактично проведених іноземцями ліжко-днів за країнами, з яких прибули іноземні туристи (за даними Розділів 3,4); проаналізувати дані про оздоровлених дітей (за даними Розділу 6);

4) за даними Розділу 5 та при наявності додаткової інформації проаналізувати основні фінансово-економічні показники та їх динаміку;

5) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу за допомогою різних типів діаграм;

6) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу та надати пропозиції щодо активізації його роботи.

Послідовність виконання:

1) Спочатку необхідно охарактеризувати підприємство за довідковими даними та даними Розділу 1 (Характеристика закладу станом на 01.10.20__ р.).

У характеристиці необхідно розкрити: назву санаторно-курортного (оздоровчого) закладу; його місцезнаходження; форму власності та форму фінансування; назву підприємства (установи, організації), якому належить санаторно-курортний (оздоровчий) заклад та його місцезнаходження; назву підприємства (установи, організації), що орендує заклад або його частину. Також необхідно зазначити: тип закладу, його спеціалізацію, спрямованість обслуговування (для дітей або для усіх категорій населення); розташування (на курорті або поза курортом); назва курорту; сезонність функціонування; тривалість перебування; загальна площа; середньо-облікова кількість працюючих. При наявності додаткової інформації слід охарактеризувати основні напрямки діяльності.

2) Далі слід розрахувати основні показники діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу і проаналізувати їх динаміку.

Аналізуючи дані статистичної звітності за Формою № 1 – курорт доцільно розрахувати і проаналізувати наступні показники (див. табл. 3.23), результати подати у вигляді табл. 3.24.

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо обсягів наданих санаторно-курортним (оздоровчим) закладом послуг, побудувати графіки динаміки загальної кількості оздоровлених осіб і кількості наданих ліжко-днів за три роки.

Також важливими показниками, що відображають попит на послуги санаторно-курортного (оздоровчого) закладу є кількість фактично наданих ліжко-днів і кількість ліжко-днів на 1 оздоровленого, тобто тривалість оздоровлення у закладі. Тому необхідно визначити, як за аналізований період змінилися ці показники (див. табл. 3.25).

Результати аналізу проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо динаміки фактично наданих ліжко-днів.

3) Протягом трьох років змінювалась структура оздоровлених санаторно-курортним закладом осіб, яку слід проаналізувати за допомогою табл. 3.26.

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо структури оздоровлених осіб за терміном перебування, типом оздоровлення, побудувати графіки динаміки і структури оздоровлених осіб.

Таблиця 3.23 – Основні показники обсягу наданих послуг
санаторно-курортного (оздоровчого) закладу

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.
Кількість розгорнутих місць:	<i>M</i>		<i>місць</i>
стаціонарних:			
- цілорічних	<i>M_{ціл}</i>	<i>P2.p.01.гр.1</i>	<i>місць</i>
- у місяць максимального розгортання	<i>M_{мах}</i>	<i>P2.p.01.гр.2</i>	<i>місць</i>
амбулаторних	<i>M_{амб}</i>	<i>P2.p.01.гр.3</i>	<i>місць</i>
Кількість фактично проведених ліжко-днів (людино-днів) оздоровлених протягом тривалого часу і одного-двох днів	<i>Л-Д</i>	<i>P2.p.01.гр.4</i>	<i>ліжко-днів</i>
Кількість оздоровлених закладом осіб, у тому числі за віковими категоріями:	<i>ОЗД</i>	<i>P3.p.01.гр.1</i>	<i>осіб</i>
діти (0-14 років)	<i>ОЗД 0-14р</i>	<i>P3.p.01.гр.1</i>	<i>осіб</i>
діти (15-17 років)	<i>ОЗД 15-17р</i>	<i>P3.p.01.гр.1</i>	<i>осіб</i>
у тому числі за терміном перебування:			
3 дні і більше	<i>t > 3 дні</i>	<i>P3.p.01.гр.1</i>	<i>осіб</i>
1-2 дні	<i>t 1-2 дні</i>	<i>P3.p.02.гр.1</i>	<i>осіб</i>
у тому числі за типом оздоровлення:			
за курсівками	<i>ОЗД курс</i>	<i>P3.p.03.гр.1</i>	<i>осіб</i>
на амбулаторних місцях	<i>ОЗД амб</i>	<i>P3.p.04.гр.1</i>	<i>осіб</i>
Кількість оздоровлених закладом іноземців	<i>ОЗД ін</i>	<i>P4.p.01.гр.1</i>	<i>осіб</i>
Кількість фактично проведених іноземцями ліжко-днів (людино-днів)	<i>Л-Д ін</i>	<i>P4.p.01.гр.2</i>	<i>ліжко-днів</i>
Обсяг наданих послуг (сума продажної вартості всіх путівок (курсівок))	<i>V_{посл}</i>	<i>P.5.p.01.гр.1</i>	<i>тис. грн.</i>
Фактичні витрати на один ліжко-день (людино-день) у середньому за рік	<i>Витр</i>	<i>P.5.p.02.гр.1</i>	<i>тис. грн.</i>
Середньооблікова кількість працівників	<i>Прац</i>	<i>P.7.p.13.гр.1</i>	<i>осіб</i>

Таблиця 3.24 – Динаміка основних показників обсягу наданих послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу

Показники	Роки			Абсолютний приріст		
	t1	t2	t3	ланцюговий		базисний
1	2	3	4	5	6	7
Кількість розгорнутих місць:						
...						
Середньооблікова кількість працівників						

Продовження табл.3.24

Темп зростання			Темп приросту			Абс. значення 1% приросту	Середній рівень ряду	Середній темп зростання
ланцюговий	базисний		ланцюговий	базисний				
8	9	10	11	12	13	14	15	16

Таблиця 3.25 – Динаміка кількості фактично наданих ліжко-днів

Показники	Кількість ліжко-днів					
	t1		t2		t3	
	всього	на 1 оздоровленого	всього	на 1 оздоровленого	всього	на 1 оздоровленого
Кількість фактично наданих ліжко-днів, усього у тому числі:						
іноземним громадянам						

Таблиця 3.26 – Структура осіб, оздоровлених закладом

Назва показника	Усього оздоровлених		у тому числі				у тому числі			
			громадяни України		іноземні громадяни		діти (0-14 років)		діти (15-17 років)	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
<i>Із терміном перебування:</i>										
3 дні і більше										
1-2 дні										
<i>Оздоровлені:</i>										
за курсівками										
на амбулаторних місцях										
у червні-серпні										
Усього										

Охарактеризувати найбільші сегменти споживачів послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу і надати пропозиції щодо перспектив розвитку надання санаторно-курортним (оздоровчим) закладом послуг.

Далі слід проаналізувати структуру оздоровлених осіб за віковими категоріями. Отримані результати подати у вигляді табл. 3.27 і проілюструвати графічно.

Таблиця 3.27 – Розподіл оздоровлених осіб за віковими категоріями

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість оздоровлених осіб						
у т.ч. діти (0-14 років)						
діти (15-17 років)						

Зробити висновки щодо вікового складу оздоровлених, визначити перспективні сегменти туристів і надати пропозиції щодо необхідності активізації маркетингової діяльності для залучення окремих сегментів споживачів.

Якщо санаторно-курортний (оздоровчий) заклад обслуговував

іноземних туристів, слід проаналізувати їх структуру і розподіл за країнами прибуття. Результати аналізу подати у вигляді табл. 3.28 і проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо структури оздоровлених іноземних громадян, надати пропозиції щодо перспектив розвитку в'їзного туризму.

Таблиця 3.28 – Розподіл іноземних туристів, які тимчасово перебували в Україні на оздоровленні за країнами, з яких вони прибули

Країни, з яких прибули іноземні туристи	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Країна 1						
...						
Країна n						
Усього		100		100		100

Якщо санаторно-курортний (оздоровчий) заклад обслуговував дітей, слід проаналізувати їх структуру. Результати аналізу подати у вигляді табл. 3.29 і проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо структури оздоровлених дітей, надати пропозиції щодо перспектив обслуговування цього сегменту.

Таблиця 3.29 - Розподіл оздоровлених дітей за регіонами з яких вони прибули на оздоровлення

Регіони, з яких прибули діти	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Усього <i>у тому числі:</i>		100		100		100
АР Крим						
Вінницька обл.						
...						
Чернігівська обл.						
м. Київ						
м. Севастополь						
інші країни						

Аналогічно можливо проаналізувати структуру і розподіл за регіонами оздоровлених у червні-серпні дітей, оздоровлених у групах цільового призначення та оздоровлених дітей постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС.

4) Важливим показником, що характеризує діяльність санаторно-курортного (оздоровчого) закладу є обсяг наданих послуг у вартісному вимірюванні. Тому особливу увагу слід приділити аналізу фінансових показників.

Зробити висновки щодо динаміки і структури доходів, виявити фактори, що впливають на їх зміни і надати оцінку їх впливу.

Далі слід проаналізувати динаміку і структуру витрат закладу і зробити висновки щодо їх динаміки і структури.

Проаналізувати динаміку отриманого фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, зробити висновки щодо прибутковості (збитковості) роботи підприємства.

Таким чином, проведений згідно запропонованого підходу аналіз дозволить зробити висновки щодо тенденцій розвитку закладу, надавши оцінку динаміки загального обсягу і зміни структури наданих послуг, визначити резерви збільшення обсягів реалізації послуг, сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності закладу, запропонувати можливі заходи, спрямовані на збільшення обсягів реалізації послуг.

Запропонований методичний підхід до аналізу обсягів пропозиції і реалізації послуг туристських підприємств, готельних та санаторно-курортних (оздоровчих) закладів за рахунок проведення структурно-динамічного аналізу на базі даних статистичної звітності дає можливість системного проведення зазначеного тематичного аналізу діяльності підприємств сфери туризму та визначення перспективних напрямків активізації їх діяльності.

Контрольні запитання:

1. Які джерела інформації використовують для аналізу обсягу пропозиції і реалізації послуг підприємств готельного господарства, курортної сфери і туризму?
2. Які показники характеризують обсяг пропозиції і реалізації послуг підприємств готельного господарства?
3. Які показники характеризують обсяг пропозиції і реалізації послуг

туристського підприємства?

4. Які показники характеризують обсяг пропозиції і реалізації послуг підприємств курортної сфери?

5. Які показники характеризують обсяг пропозиції і реалізації послуг ресторанного підприємства?

6. Якими є значення і завдання аналізу обсягу пропозиції і реалізації послуг підприємств туристської індустрії?

7. Охарактеризуйте в цілому методику аналізу обсягів пропозиції і реалізації послуг (продукції) підприємств готельного господарства, курортної сфери і туризму.

8. Назвіть фактори, що впливають на зміни обсягу пропозиції і реалізації послуг (продукції).

9. Викладіть методику аналізу ритмічності роботи підприємства.

10. Як аналізують динаміку і виконання плану виробництва та реалізації продукції?

Тестові завдання:

1. Обсяг наданих послуг готельного підприємства характеризується за допомогою показників:

- а) кількість наданих ліжок-діб (людино-діб);
- б) доход від основного виду діяльності;
- в) правильні обидва варіанти.

2. Основні показники експлуатаційної діяльності готелю – це:

- а) натуральні: одноразова місткість, можлива пропускна спроможність, кількість наданих ліжок-діб та ін.;
- б) вартісні: доход (виручка) від реалізації основних послуг, додаткових послуг;
- в) вірні обидва варіанти.

3. Ступінь завантаження номерного фонду характеризує показник:

- а) коефіцієнт завантаження номерного фонду;
- б) кількість ліжок-місць в експлуатації;
- в) середня тривалість проживання в готелі;
- г) вірні всі варіанти.

4. На початок року в готелі функціонувало 370 місць. З 1 лютого було введено в експлуатацію два двомісних номери і один одномісний, а з 1 травня ще п'ять двомісних номерів. Середньорічна кількість місць дорівнює:

- а) 381;
- б) 385;
- в) 378.

5. Відношення фактично досягнутого рівня обсягу послуг до базисного характеризує коефіцієнт:

- а) планового завдання;
- б) виконання плану;
- в) динаміки.

6. Коефіцієнт завантаження номерного фонду обчислюється як:

- а) відношення кількості ліжок-діб наданих до кількості ліжок-діб в інвентарі;
- б) відношення кількості ліжок-діб наданих до кількості ліжок-діб в експлуатації;
- в) різниця між кількістю ліжок-діб наданих та кількістю ліжок-діб в інвентарі.

7. Середньорічна кількість місць у готелі 320. Було надано 85010 ліжок-діб 28340 гостям, в тому числі 7809 іноземним громадянам. Коефіцієнт завантаження готелю складає:

- а) 0,7278;
- б) 2,99;
- в) 0,75.

8. Середньорічна кількість місць у готелі 320. Було надано 85010 ліжок-діб 28340 гостям, в тому числі 7809 іноземним громадянам. Середня тривалість проживання в готелі складає (днів):

- а) 2,99;
- б) 0,333;
- в) 88,5.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

На кінець звітної року в готелі було 170 місць. У результаті реконструкції та перепланування номерів і підсобних приміщень з початку нового року планується зменшити кількість місць в експлуатації на 20 при одночасному підвищенні якості обслуговування. Заплановані заходи щодо скорочення простоїв номерного фонду з різних причин, в тому числі у зв'язку з проведенням поточного ремонту дозволять скоротити їх до 70 днів. Визначити показники експлуатаційної програми готелю, якщо очікувана чисельність клієнтів складе 9000 осіб, а середня тривалість їх перебування у готелі – 3,5 дні.

Завдання 2

Проаналізуйте структуру собівартості й вартості туру залежно від його модифікації. Визначте доходність кожного з варіантів формування туру.

Таблиця 3.30 – Вихідні дані

Показник	Варіант А	Варіант Б
1. Вартість авіаквитків	520 у.о.	520 у.о.
2. Вартість автобусних квитків	50 у.о.	50 у.о.
3. Вартість розміщення в готелі	630 у.о.	890 у.о.
4. Вартість харчування	125 у.о.	195 у.о.
5. Трансфер	20 у.о.	20 у.о.
6. Витрати на страхування	16 у.о.	18 у.о.
7. Вартість екскурсій	56 у.о.	98 у.о.
8. Ціна туру	1660 у.о.	1930 у.о.

Завдання 3

Визначте загальну кількість тuro-днів перебування туристів у Єгипті в попередньому й звітному періодах, встановіть вплив на зміну даного показника наступних факторів: кількості туристів, середньої тривалості перебування туристів у країні.

Таблиця 3.31 – Вихідні дані

Показник	Період	
	попередній	звітний
Кількість туристів, осіб	8630	8350
Середня тривалість перебування одного туриста в регіоні, днів	14	16

Завдання 4

Визначте пропускну спроможність готелю та вплив на її зміни наступних факторів: кількість ліжко-місць цілорічного функціонування, кількість ліжко-місць сезонного функціонування, кількість днів сезонного використання.

Таблиця 3.32 – Вихідні дані

Показник	Рік	
	попередній	звітний
Кількість ліжко-місць цілорічного функціонування, од.	45	50
Кількість ліжко-місць сезонного функціонування, од.	265	285
Кількість днів сезонного використання, днів	90	85

Завдання 5

Надайте оцінку виконання плану продаж туристських путівок за структурою і асортиментом. Розрахуйте коефіцієнт асортиментності, зробіть висновки.

Таблиця 3.33 – Вихідні дані

Вид туристської путівки	Обсяг продажу путівок у натуральному вираженні, шт.		Ціна за одиницю, грн.
	За планом	фактично	
А	520	550	6500
Б	160	130	11900
В	330	360	9570
Г	50	35	33200

Завдання 6

Розрахувати основні показники експлуатаційної діяльності готельного підприємства в плановому році за умови, що коефіцієнт завантаження готелю зросте на 12%. Надайте оцінку впливу основних факторів на динаміку середнього коефіцієнта завантаження готелю за даними табл. 3.34:

Таблиця 3.34 – Вихідні дані

Показники	Од. виміру	Звітний період	Плановий період	Показники динаміки
1. Одноразова місткість готелю	місць	210	220	
2. Максимальна пропускна спроможність	людино-діб	75600	79200	
3. Період оборотності одного місця	діб	3		
4. Надано послуг розміщення	людино-діб	31500		

Завдання 7

На підставі даних табл. 3.35 про обсяги турпотоків в Україні за ряд років:

- розрахувати темпи росту й приросту (ланцюгові й базисні) загального обсягу обслугованих туристів у цілому по Україні, в тому числі за типами туризму;

- визначити й проаналізувати зміни питомої ваги окремих типів туризму в загальному обсязі туристських потоків.

Результати розрахунків проілюструвати графічно.

Таблиця 3.35 – Вихідні дані

Показник, млн. осіб	Роки					
	1	2	3	4	5	6
Кількість туристів, які в'їхали в Україну	3,7	3,9	7,6	6,2	4,2	4,1
Кількість туристів, які виїжджали за кордон	6,9	11,5	10,5	8,6	7,4	7,3
Кількість внутрішніх туристів	8,6	6,2	5,7	5,7	6,4	6,5
Всього	19,2	21,6	23,8	20,5	18,0	17,9

Завдання 8

Проаналізуйте динаміку обсягу реалізації туристських послуг. Визначте вплив сезонності на обсяг реалізації послуг, розрахував середньо-квартальний обсяг реалізації послуг, коефіцієнт сезонності, розмах варіації.

Таблиця 3.36 – Вихідні дані

Квартал	Обсяг реалізації туристських послуг, тис. грн.	
	Попередній період	Звітний період
Перший	25650	28430
Другий	16920	14810
Третій	36840	32650
Четвертий	10830	18935

Завдання 9

На підставі плану роботи готельного підприємства N на три роки і даних про його виконання проаналізувати виконання виробничої програми готелю. Заповнити табл. 3.37;

Розрахувати наступні показники виробничої програми:

- кількість ліжко-діб в інвентарі;
- кількість ліжко-діб в експлуатації;
- середня кількість днів завантаження 1 ліжка (місця) за рік;
- коефіцієнт завантаження номерного фонду;
- доходи підприємства, всього.

Порівняти планові показники динаміки обсягу послуг з фактичними, розрахувати наступні коефіцієнти:

- коефіцієнт планового завдання K_n ;
- коефіцієнт виконання плану K_ϕ ;
- коефіцієнт динаміки K_∂ .

Зробити висновки щодо виконання виробничої програми готелю.

Таблиця 3.37 – Вихідні дані

Показники	Од. вимі- ру	t1			t2						t3					
		план	факт	Кф	план	факт	Кф	Кд	Кп	Пере- вірка Кд	план	факт	Кф	Кд	Кп	Пере- вірка Кд
Кількість номерів	номерів	675	675		654	654					627	627				
Кількість місць	місць	1161	1161		1119	1119					1042	1042				
Середня кількість місць в експлуатації	місць	838	943		922	923					886	888				
Календарна кількість днів	днів	366	366		365	365					365	365				
Кількість ліжко-діб в інвентарі	ліжко-діб															
Кількість ліжко-діб в експлуатації	ліжко-діб															
Кількість наданих ліжко-діб	ліжко-діб	107400	67766		59400	73724					70782	58092				
Середня кількість днів завантаження 1 ліжка (місця)	днів															
Коефіцієнт завантаження номерного фонду	%															
Середній тариф	грн.	15,70	10,26		13,52	15,50					21,29	26,23				
Доходи, всього	тис. грн.															
в т.ч. від основної діяльності	тис. грн.	1686	695,315		803,148	1142,69					1506,858	1523,62				
від додаткових платних послуг	тис. грн.	154	137,985		113,256	112,259					120	141,079				
інші доходи	тис. грн.	742	394,303		443,492	619,192					529	486,77				

Завдання 10

Скласти баланс товарної продукції ресторану при готельному підприємстві N, визначити вплив факторів на зміни обсягу реалізації продукції.

Таблиця 3.38 – Вихідні дані

Показник	За планом	Фактично	Показники динаміки
1. Залишки продукції на початок періоду	2900	2100	
2. Випуск продукції	35400	23200	
3. Виявлені надлишки	31	29	
4. Реалізація продукції	?	?	
5. Залишки продукції на кінець періоду	3200	2900	
6. Виявлена нестача	-	60	

Завдання 11

Діяльність готельного закладу, який розташований на Південному узбережжі АР Крим, зазнає постійного впливу сезонних коливань попиту, що негативно позначається на кінцевих показниках діяльності підприємства (див. табл. 3.39).

Таблиця 3.39 – Вихідні дані

№ п/п	Період	Кількість місць в експлуатації (M), місць	Кількість днів роботи (T), днів	Кількість ліжко-діб в експлуатації (Л-Декс), Л-Д	Кількість наданих ліжко-діб, (Л-Д над), Л-Д	Коефіцієнт завантаження готелю (Kз), %
1	Січень	271	31		5950	
2	Лютий	271	28		6110	
3	Березень	271	31		6500	
4	Квітень	271	30		6610	
5	Травень	269	31		7230	
6	Червень	274	30		8400	
7	Липень	275	31		8460	
8	Серпень	276	31		8500	
9	Вересень	276	30		7910	
10	Жовтень	275	31		6370	
11	Листопад	274	30		6200	
12	Грудень	274	31		5750	
Всього за рік						

За даними таблиці необхідно:

- проаналізувати зміну виробничої потужності готелю упродовж звітнього року;
- проаналізувати обсяги реалізації готельних послуг упродовж звітнього року;
- проаналізувати ступінь використання можливої пропускної спроможності готелю впродовж звітнього року за місяцями;
- визначити сезонні зміни попиту впродовж року, розрахувати коефіцієнт сезонності надання послуг; графічно відобразити зміни обсягу надання послуг у готелі, визначити пікові періоди попиту;
- дати критичну оцінку стану використання пропускної спроможності готелю, обсягу надання послуг; запропонувати можливі заходи щодо збільшення обсягів надання послуг.

Завдання 12

На підставі даних статистичної звітності умовного підприємства за формою № 1 – готель (див. додаток А) проаналізувати діяльність готельного підприємства. Необхідно:

- 1) охарактеризувати готельне підприємство за довідковими даними, даними розділу 1 (характеристика підприємства) і розділу 2 (структурні підрозділи сфери сервісу);
- 2) проаналізувати номерний фонд готелю (зміни місткості і структури номерного фонду за три роки);
- 3) розрахувати основні показники діяльності готельного підприємства, проаналізувати їх динаміку;
- 4) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності готельного підприємства за допомогою різних типів діаграм;
- 5) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності готельного підприємства; надати пропозиції щодо активізації роботи готельного підприємства.

Завдання 13

На підставі даних статистичної звітності за формою № 1 – ТУР проаналізуйте динаміку обсягу наданих послуг туристського підприємства. Необхідно:

- 1) охарактеризувати туристське підприємство за довідковими даними, даними розділу 1 (власні підприємства розміщення туристів) і розділу 2 (власні підприємства харчування);
- 2) розрахувати основні показники діяльності туристського підприємства, проаналізувати їх динаміку;
- 3) проаналізувати структуру обслугованих туристів за цілями відвідування, за віковими категоріями й зміни структури за 3 роки (за даними розділів 3 і 3а);

4) проаналізувати розміщення туристів на території України та середню тривалість перебування у закладах розміщення (за даними розділу 4);

5) проаналізувати дані про в'їзд іноземних туристів – динаміку кількості іноземних туристів, структуру туристських потоків, динаміку кількості наданих турс-днів і середню тривалість подорожі за країнами, з яких прибули іноземні туристи (за даними розділу 5);

6) проаналізувати дані про туристів, які виїжджали за кордон – динаміку кількості туристів, структуру туристських потоків, динаміку кількості наданих турс-днів та середню тривалість подорожі за країнами, до яких виїжджали туристи, структуру обслугованих туристів, які виїхали повітряним, залізничним, автомобільним та морським транспортом (за даними розділу 6);

7) за даними розділу 7 проаналізувати основні фінансово-економічні показники та їх динаміку;

8) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності туристського підприємства за допомогою різних типів діаграм;

9) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності туристського підприємства; надати пропозиції щодо активізації роботи туристського підприємства.

Завдання 14

На підставі даних статистичної звітності за формою № 1 – курорт проаналізувати діяльність санаторно-курортного (оздоровчого) закладу. Необхідно:

1) охарактеризувати санаторно-курортний (оздоровчий) заклад за довідковими даними, даними розділу 1 (характеристика закладу станом на 01.10.20__ р.);

2) проаналізувати ліжковий фонд і його використання за три роки;

3) розрахувати основні показники діяльності й проаналізувати їх динаміку;

4) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу за допомогою різних типів діаграм;

5) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності закладу; надати пропозиції щодо активізації роботи підприємства.

ТЕМА 4. АНАЛІЗ СТАНУ І ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

4.1. Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу.

4.2. Аналіз стану основних засобів.

4.3. Аналіз ефективності використання основних засобів.

4.1. Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу

У будь-якому процесі виробництва незалежно від його суспільної форми взаємодіють два основні фактори: речовий, тобто засоби виробництва і особистий – робоча сила. Засоби виробництва підрозділяються на предмети праці і засоби праці, що розрізняються по функціях в процесі виробництва і виступають у формі виробничих фондів. Виробничі фонди залежно від характеру і продуктивного споживання підрозділяються на основні фонди і оборотні кошти.

Основні фонди – це та частина коштів виробництва, яка в процесі виробництва використовується поступово, протягом декількох циклів виробництва, і вартість якої переноситься на готовий продукт частинами, поступово надходить до обігу і поступово відшкодовується у вартості реалізованої продукції.

Основні фонди забезпечують матеріально-технічну базу підприємства, вдосконалення і зростання якої є найважливішою умовою підвищення якості і конкурентоспроможності продукції.

Існує декілька класифікацій основних фондів відповідно до яких вони діляться:

1. Відповідно до Положення (стандарту) бухобліку №7 «Основні засоби» (затвердженого Наказом Міністерства фінансів від 27.04.2000 р. №92) основні фонди залежно від їх призначення і натурально-речових ознак підрозділяються на групи:

1. Основні засоби:

- 1.1. Земельні ділянки;
- 1.2. Капітальні витрати на поліпшення земель;
- 1.3. Будівлі, споруди і передавальні пристрої;
- 1.4. Машини і устаткування;
- 1.5. Транспортні засоби;

- 1.6. Інструменти, прилади, інвентар;
- 1.7. Робоча і продуктивна худоба;
- 1.8. Багаторічні насадження;
- 1.9. Інші основні засоби;
2. *Інші позаоборотні матеріальні активи:*
 - 2.1. Бібліотечні фонди;
 - 2.2. Малоцінні позаоборотні матеріальні активи;
 - 2.3. Тимчасові (нетитульні) споруди;
 - 2.4. Природні ресурси;
 - 2.5. Інвентарна тара;
 - 2.6. Предмети прокату;
 - 2.7. Інші позаоборотні матеріальні активи.
2. за функціональним призначенням: виробничі, невиробничі;
3. за характером використання: ті що діють, недіючі, здані в оренду;
4. за принципом приналежності: власні, орендовані;
5. за ступенем участі в процесі виробництва: активні, пасивні.

Аналіз основних засобів може проводитися за декількома напрямками, розробка яких в комплексі дозволяє дати оцінку структури, динаміки і ефективності використання основних засобів (див. табл. 4.1).

Таблиця 4.1 – Основні напрями і завдання аналізу основних засобів

Основні напрями аналізу	Завдання аналізу
Аналіз структурної динаміки основних засобів	Оцінка структури вкладень капіталу до основних засобів. Визначення характеру і розміру впливу зміни вартості основних засобів на фінансовий стан підприємства і структуру балансу.
Аналіз ефективності використання основних засобів	Аналіз руху основних засобів. Аналіз показників ефективності використання основних засобів. Аналіз використання часу устаткування. Інтегральна оцінка роботи устаткування.
Аналіз ефективності витрат за змістом і експлуатації устаткування	Аналіз витрат на капітальний ремонт. Аналіз витрат по поточному ремонту. Аналіз взаємозв'язку обсягу виробництва, прибутку і витрат з експлуатації устаткування.
Аналіз ефективності інвестицій до основних засобів	Оцінка ефективності капітальних вкладень. Оцінка ефективності залучення позик для інвестування.

Вибір напрямів аналізу визначається потребами управління.

Мета аналізу основних засобів полягає у виявленні шляхів підвищення ефективності їх використання.

Основні **завдання** аналізу:

- вивчення складу і динаміки основних засобів, технічного стану і темпів оновлення активної їх частини;
- визначення показників використання основних виробничих засобів – фондівіддачі, фондомісткості, а також чинників, що впливають на них;
- визначення впливу використання основних засобів на обсяг послуг і прибутку за рахунок поліпшення використання основних засобів.

Інформаційною базою для аналізу є:

- 1) бізнес-план підприємства;
- 2) план технічного розвитку;
- 3) форма №11 – ОЗ «Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію (знос)»;
- 4) форма №5 «Примітки до річної фінансової звітності» (розділ II)
- 5) дані оперативного бухгалтерського обліку;
- 6) інвентарні картки обліку основних засобів;
- 7) проектно-кошторисна документація;
- 8) інше.

Основні показники оцінки основних засобів наведені в табл. 4.2.

4.2. Аналіз стану основних засобів

Аналіз стану основних засобів зазвичай починається з вивчення кількості основних засобів, їх динаміки і структури (див. табл. 4.3 – 4.5). Кількість основних засобів представляється у вартісному виразі.

Види вартісної оцінки основних засобів:

1. *Повна первинна вартість* основних засобів – це вартість засобів у момент їх створення по цінах, що діють, і тарифах. У вартість основних засобів включається вартість їх придбання, вартість доставки, вартість їх монтажу.

2. *Відновна вартість* основних засобів – це повна вартість основних засобів при створенні їх в сучасних умовах, тобто при сучасних цінах, тарифах, методах і технологіях будівництва.

Таблиця 4.2 – Основні показники оцінки основних засобів

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Примітка
Показники технічного стану основних виробничих засобів			
Коефіцієнт зносу	K_z	$\frac{\Phi 11p.100.zp.10}{\Phi 11p.100.zp.2(1)}$	Характеризує частку вартості основних засобів, що залишилися до списання на витрати в подальших періодах
Коефіцієнт придатності	K_n	$\frac{\Phi 11p.100.zp.9}{\Phi 11p.100.zp.2(1)} = 1 - K_z$	Характеризує ступінь придатності основних засобів для експлуатації
Показники руху основних засобів			
Середньорічна вартість основних засобів	OZ_{cp}	$OZ_{поч.p} + \frac{OZ_{вв} \times T_{вв}}{12} - \frac{OZ_{виб} \times T_{виб}}{12}$	$OZ_{поч.p}$ - вартість основних засобів на початок року, грн., $OZ_{вв}$,- $OZ_{виб}$ вартість основних засобів, що вводяться і вибувають протягом року, грн., $T_{вв}$, $T_{виб}$ - число місяців використання введених або вибулих основних засобів
Коефіцієнт надходження (введення)	$K_{вв}$	$\frac{\Phi 11p.100.zp.3}{\Phi 11p.100.zp.7}$	Показує, яку частину від тих основних засобів, що є на кінець звітного періоду, складають введені основні засоби
Коефіцієнт оновлення	$K_{оновл}$	$\frac{\Phi 11p.100.zp.4}{\Phi 11p.100.zp.7}$	Показує, яку частину від тих основних засобів, що є на кінець звітного періоду, складають нові основні засоби.
Коефіцієнт вибуття	$K_{виб}$	$\frac{\Phi 11p.100.zp.5}{\Phi 11p.100.zp.2(1)}$	Показує, яка частина основних засобів, з якими підприємство почало діяльність в звітному періоді, вибула із-за зносу і з інших причин

Показники ефективності використання основних засобів			
Фондовіддача	Φ_o	$\frac{V_{послуг}}{OЗ_{ср}}$	$V_{послуг}$ - обсяг послуг; показує випуск продукції (послуг) з розрахунку на 1 грн. основних засобів; чим вище показник, тим краще використовуються основні засоби
Фондомісткість	Φ_e	$\frac{OЗ_{ср}}{V_y}$	Показує величину основних засобів, що доводиться на 1 грн. продукції (послуг), що випускається (надаються)
Фондоозброєність	Φ_v	$\frac{OЗ_{ср}}{Ч}$	$Ч$ - середньорічна облікова чисельність промислово-виробничого персоналу, осіб. Відображає рівень оснащеності персоналу підприємства основними засобами.
Ефективність основних засобів	$Ефект_{OЗ}$	$\frac{ПР}{OЗ_{ср}}$	Відношення прибутку, отриманого на підприємстві за даний період до середньої вартості основних засобів
Коефіцієнт екстенсивного використання основних засобів	$K_{екс}$	$\frac{T_{\phi}}{T_{\partial}}$	T_{ϕ} - фактично відпрацьований час за рік, ч; T_{∂} - дійсний (розрахунковий) фонд часу за рік, ч.
Коефіцієнт інтенсивного використання основних засобів	$K_{інт}$	$\frac{V_{факт}}{V_{макс}}$	$V_{факт}$ - фактично вироблений обсяг продукції (послуг) за рік; $V_{макс}$ - максимально можливий випуск продукції (послуг) за рік.
Коефіцієнт інтегрального використання основних засобів	$K_{інтегр}$	$K_{екс} \times K_{інт}$	Характеризує рівень використання основних засобів за часом і потужністю.

3. *Залишкова вартість* основних засобів – це повна первинна (відновна) вартість основних засобів за вирахуванням величини їх зносу.

4. *Ліквідаційна вартість* основних засобів – це вартість реалізації зношених і знятих з виробництва основних засобів.

Таблиця 4.3 – Склад і структура основних засобів

Показник	Наявність на початок (кінець) t1 року		Наявність на початок (кінець) t2 року		Наявність на початок (кінець) t3 року	
	Тис. грн.	Питома вага %	Тис. грн.	Питома вага %	Тис. грн.	Питома вага %
Всього						
Земельні ділянки						
Кап. витрати на поліпшення земель						
Будівлі, споруди, передавальні пристрої						
...						
Інші необоротні матеріальні активи						

Таблиця 4.4 – Наявність і рух основних засобів

Види основних засобів	Наявність на початок t1 року	Надійшло о.з.		Вибуло о.з.		Наявність на кінець t1 року
		всього	в т.ч. нових	всього	в т.ч. нових	
Всього						
зокрема за видами:						
...						
...						
...						

Таблиця 4.5 – Баланс руху і наявності основних засобів, тис. грн.

Показник	Наявність на початок року	Надійшло основних засобів	Вибуло основних засобів	Наявність на кінець року
t1				
1. Первинна (відновна) вартість основних засобів				
2. Знос основних засобів				
3. Залишкова вартість основних засобів				
t2				
1. Первинна (відновна) вартість основних засобів				
2. Знос основних засобів				
3. Залишкова вартість основних засобів				
t3				
1. Первинна (відновна) вартість основних засобів				
2. Знос основних засобів				
3. Залишкова вартість основних засобів				

Аналіз забезпеченості, обсягу, структури і руху основних засобів є початковою інформацією для аналізу технічного стану і ефективності використання основних засобів.

Аналіз технічного стану основних засобів здійснюється в наступній послідовності:

- 1) розраховуються коефіцієнти зносу і придатності за аналізований період:
 - а) за три роки або
 - б) за попередній рік і на початок і кінець звітного року;
- 2) визначається зміна цих показників;
- 3) дається оцінка зміни показників;
- 4) виявляються причини зміни показників.

Результати аналізу технічного стану доцільно представити у вигляді табл. 4.6.

Таблиця 4.6 – Рух і технічний стан основних засобів

Показник	Рік			Абсолютний приріст			Темп зростання		
	t1	t2	t3	ланцюговий	базисний	t3 / t1	ланцюговий	базисний	t3 / t1
Коефіцієнт надходження (введення)				t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1	t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1
Коефіцієнт оновлення									
Коефіцієнт вибуття									
Коефіцієнт зносу									
Коефіцієнт придатності									

4.3. Аналіз ефективності використання основних засобів

Для оцінки ефективності основних засобів використовують показники фондовіддачі (відношення вартості продукції, створеної на підприємстві за певний період до вартості застосованих у виробництві цієї продукції основних засобів за той же період), фондомісткості (зворотний показнику фондовіддачі) і показник ефективності основних засобів (відношення прибутку, отриманого на підприємстві за даний період до середньої вартості основних засобів за той же період).

Ефективність основних засобів можна оцінити аналізуючи і інші показники (див. табл. 4.7).

Велике значення в процесі аналізу набуває факторний аналіз фондовіддачі, фондомісткості, фондорентабельності.

Залежно від цілей аналізу додатково можна розраховувати і окремі показники ефективності: коефіцієнти використання устаткування за чисельністю, коефіцієнти використання устаткування за змінністю роботи, коефіцієнти використання устаткування за часом, продуктивністю, обсягом робіт.

Таблиця 4.7 – Ефективність використання основних засобів

Показник	Рік			Абсолютний приріст			Темп зростання		
	t1	t2	t3	ланцюговий		базисний	ланцюговий		базисний
				t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1	t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1
Фондовіддача									
Фондомісткість									
Ефективність основних засобів (фондорентабельність)									
Фондоозброєність									
Коефіцієнт екстенсивного використання основних засобів									
Коефіцієнт інтенсивного використання основних засобів									
Коефіцієнт інтегрального використання основних засобів									

Завершуючи аналіз, необхідно зробити відповідні висновки, запропонувати заходи щодо поліпшення структури основних засобів, їх своєчасного оновлення і підвищення ефективності використання.

Контрольні запитання:

1. Які завдання і джерела інформації аналізу стану і використання основних засобів?
2. Що таке основні засоби? Яка їх роль у роботі готельних, туристських, курортних підприємств?

3. Як класифікуються основні засоби?
4. Охарактеризуйте особливості складу і структури основних засобів готельних, туристських, курортних підприємств.
5. Які показники характеризують технічний стан основних засобів, як їх розраховують?
6. Які показники характеризують рух основних засобів, як їх розраховують?
7. Які показники характеризують ефективність використання основних засобів, як їх розраховують?
8. Охарактеризуйте види оцінки основних засобів. У зв'язку з чим використовують декілька оцінок вартості?
9. Які методи застосовують для аналізу стану і використання основних засобів?
10. Від яких факторів залежить фондівіддача основних засобів? Охарактеризуйте алгоритм розрахунку впливу факторів.

Тестові завдання:

1. Якими показниками характеризується технічний стан основних засобів?
 - а) коефіцієнтом вибуття
 - б) коефіцієнтом відновлення;
 - в) фондоємністю;
 - г) коефіцієнтом зносу;
 - д) терміном використання машин та обладнання.
2. Рух основних засобів аналізують за допомогою показників:
 - а) надходження, вибуття, оновлення;
 - б) зносу, придатності;
 - в) фондівіддачі, фондоємності.
3. Ефективність використання основних засобів характеризується показниками:
 - а) надходження, вибуття, оновлення;
 - б) фондівіддачі, фондоємності, коефіцієнтами екстенсивного, інтенсивного, інтегрального використання основних засобів;
 - в) коефіцієнтами зносу й придатності основних засобів.
4. Величину основних засобів, що приходить на 1 грн. продукції (послуг), яка випускається (надається), характеризує показник:
 - а) фондівіддачі;
 - б) фондоємності;

в) фондоозброєності.

5. Як визначають коефіцієнт зносу основних засобів?

- а) відношенням вартості основних засобів на кінець року до їх вартості на початок року;
- б) відношенням зносу основних засобів на кінець року до зносу на початок року;
- в) відношенням зносу основних засобів до їх середньої вартості;
- г) відношенням зносу основних засобів до їх початкової вартості відповідно на початок і кінець року.

6. Коефіцієнти придатності і зносу основних засобів в сукупності повинні:

- а) дорівнювати 1;
- б) бути більше 1;
- в) бути менше 1.

7. За функціональним призначенням основні засоби класифікують на:

- а) власні, орендовані;
- б) виробничі, невиробничі;
- в) активні, пасивні.

8. Вартість основних засобів туристського підприємства склала: на початок року 10 тис. грн., з 1 жовтня було введено в експлуатацію основних засобів на суму 2 тис. грн. Якою буде середньорічна вартість основних засобів:

- а) 10,5 тис. грн.;
- б) 11 тис. грн.;
- в) 10,33 тис. грн.

9. Вартість основних засобів готелю склала на початок року 5800 тис. грн. У звітному році надійшло основних засобів на суму 600 тис. грн., вибуло на суму 200 тис. грн. Вартість основних засобів на кінець року склала 6200 тис. грн. Коефіцієнт надходження (введення) складе:

- а) 0,097;
- б) 0,103;
- в) 0,065;
- г) 0,069.

10. Вартість основних засобів готелю склала на початок року 5800 тис. грн. У звітному році надійшло основних засобів на суму 600 тис. грн., вибуло на суму 200 тис. грн. Вартість основних засобів на кінець року склала 6200 тис. грн. Коефіцієнт вибуття дорівнюватиме:

- а) 0,034;
- б) 0,032;
- в) 0,065;
- г) 0,069.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Проаналізувати склад і структуру основних засобів готельного підприємства за три роки. Зробити висновки.

Таблиця 4.8 – Вихідні дані

Види основних засобів	на 01.01.20 __ р.		на 01.01.20 __ р.		на 01.01.20 __ р.	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Будівлі	40532,20		40532,20		41834,60	
Споруди	5144,7		2892,4		5260,1	
Транспортні засоби	1648,3		1648,3		1648,3	
Інші основні засоби	11982		12112,5		9649,4	
Всього основних засобів						

Завдання 2

Розрахувати показники, що характеризують ефективність використання та інтенсивність відтворення основних засобів готельного комплексу, якщо валовий дохід готельного комплексу у звітному році складає 8000 тис. грн., балансова вартість основних засобів на початок року 2700 тис. грн., впродовж звітного року введено основних засобів на суму 300 тис. грн., вибуло на 100 тис. грн., сума зносу основних засобів 250 тис. грн. На підприємстві працює 210 штатних працівників. За звітний рік отримано прибуток у сумі 1000 тис. грн.

Завдання 3

За даними форми №11 – ОЗ «Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію (знос)» та форми №5 «Примітки до річної фінансової звітності» проаналізувати склад і структуру основних засобів готельного підприємства за три роки, рух основних засобів підприємства за допомогою показників надходження, вибуття, оновлення.

Зробити висновки.

Завдання 4

Проаналізувати за даними табл.4.9 рух основних засобів туристського підприємства за допомогою показників надходження, вибуття, оновлення.

Таблиця 4.9 – Вихідні дані

Рік	Вартість основних засобів на початок року	Надійшло основних засобів		Вибуло основних засобів		Вартість основних засобів на кінець року
		всього	у т.ч. нових	всього	у т.ч. ліквідовано	
t1	6479	421	421	232	84	6667,7
t2	6667,7	17530,1	239,2	50,2	50,2	24147,6
t3	24147,6	484,2	484,2	96,4	96,4	24535,4

ТЕМА 5. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

5.1. Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу використання трудових ресурсів.

5.2. Аналіз чисельності, складу і руху персоналу.

5.3. Аналіз використання фонду робочого часу.

5.4. Аналіз продуктивності праці.

5.1. Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу використання трудових ресурсів

Ефективна робота підприємства забезпечується ефективним використанням всіх елементів виробничого процесу: праці, засобів праці, предметів праці. Від забезпеченості підприємства трудовими ресурсами і ефективності їх використання залежать обсяг і своєчасність виконання всіх робіт, ефективність використання устаткування і, як результат, обсяг виробництва продукції (послуг), її собівартість, прибуток і ряд інших економічних показників.

Мета аналізу використання трудових ресурсів – виявити резерви підвищення ефективності виробництва за рахунок продуктивності праці, раціональнішого використання чисельності працівників, їх робочого часу.

Основні завдання аналізу:

1. В області використання робочої сили:

- оцінка забезпеченості підприємства необхідними кадрами за чисельністю, складом, структурою, рівнем кваліфікації;
- встановлення відповідності професійного складу і рівня кваліфікації осіб, що працюють вимогам виробництва;
- вивчення форм, динаміки і причин руху робочої сили, аналіз впливу чисельності осіб, що працюють на динаміку продукції (послуг);
- перевірка даних про використання робочого часу і розробка заходів щодо кращого використання робочого часу і усунення його непродуктивних витрат;

2. В області продуктивності праці:

- встановлення рівня продуктивності праці за структурними підрозділами;

- зіставлення отриманих показників з показниками попередніх періодів;
- визначення екстенсивних і інтенсивних факторів зростання продуктивності праці;
- оцінка факторів, що впливають на зростання продуктивності праці;
- виявлення резервів подальшого зростання продуктивності праці і їх вплив на динаміку випуску продукції (послуг).

Основні джерела інформації для аналізу:

- 1) Форма №1-ПВ «Звіт з праці» (місячна, квартальна, річна);
- 2) Форма №3-ПВ «Звіт про використання робочого часу»;
- 3) дані вибірових спостережень за використанням трудових ресурсів;
- 4) дані табельного обліку та ін.

5.2. Аналіз чисельності, складу і руху персоналу

Всі працівники залежно від ступеня їх участі у виробничій діяльності підрозділяються на: промислово-виробничий персонал і непромисловий (невиробничий) персонал.

А) **промислово-виробничий персонал**, який підрозділяється на різні категорії.

1) *За характером виконуваних функцій*: робочі, інженерно-технічні працівники, службовці, молодший обслуговуючий персонал, працівники охорони, учні.

До категорії робочих в готелі віднесено покоївок, старших покоївок, кастелянш, слюсарів, чергових на поверсі, електромонтерів, столярів, комірників, якщо до їх обов'язків входить виконання фізичних робіт з переміщення і укладання матеріалів і робочих інших спеціальностей.

До категорії інженерно-технічних працівників відносять персонал, що виконує роботу з організації і керівництва виробничим процесом, яка потребує вищої спеціальної або середньої технічної підготовки. Ця категорія включає керівних працівників підприємства (організації) і окремих структурних підрозділів (директорів, керівників планових, технічних відділів), інженерів, техніків, економістів.

До службовців відносять робітників, що виконують функції обліку, постачання, збуту, а також інші адміністративно-господарчі функції. У го-

телях до цієї категорії віднесено бухгалтерів, касирів, чергових адміністраторів, завідуючих поверхами, білизняною, секретарів.

Особи, що проходять навчання на підприємстві входять до категорії учнів.

Робітники, що виконують роботу з обслуговування виробничих і побутових потреб підприємства, входять до категорії молодшого обслуговуючого персоналу. Це двірники, ліфтери, швейцари та інші.

2) *За характером участі у виробництві*: основні робочі, допоміжні робочі.

Основні робочі зайняті в основному виробничому (експлуатаційному) процесі, тобто безпосередньо приймають участь у виробництві продукції (послуги), а допоміжні сприяють здійсненню основного процесу виробництва.

3) *За ступенем розділення виробництва на технологічні процеси і операції*:

а) класифікація кадрів за професіями – 9 груп:

1. Законодавці, вищі державні службовці, керівники;

2. Професіонали;

3. Фахівці;

4. Технічні службовці;

5. Робочі сфери торгівлі і побутових послуг;

6. Кваліфіковані робочі сільського і лісового господарства, риборозведення і рибальства;

7. Кваліфіковані робочі з інструментом;

8. Оператори і складальники устаткування і машин;

9. Найпростіші професії;

б) класифікація кадрів за спеціальностями.

4) *За ступенем складності виконуваних робіт*: класифікація кадрів за рівнем кваліфікації.

Б) непромисловий (невиробничий) персонал.

Найважливішим параметром, що характеризує стан трудового потенціалу, є чисельність працівників.

До *облікової чисельності* штатних працівників відносяться всі наймані працівники, які уклали письмовий трудовий договір (контракт) і виконують постійну, тимчасову або сезонну роботу один день і більше, а також власники підприємства, якщо, крім доходу на вкладений капітал, вони

отримують заробітну плату на цьому підприємстві.

Облікова чисельність штатних працівників визначається на певну дату, наприклад, на перше або останнє число місяця, з урахуванням прийнятих і вибулих працівників в цей день. В обліковій чисельності штатних працівників враховуються особи, які фактично працювали або були відсутні з якихось причин, тобто всі працівники, які знаходяться в трудових відносинах, незалежно від виду трудового договору.

Не включаються до облікової чисельності штатних працівників особи, прийняті на роботу за сумісництвом, а також направлені на навчання з відривом від виробництва, які отримують тільки стипендію.

Явочна чисельність - це та кількість працівників, що знаходиться на робочих місцях відповідно до режиму роботи підприємства. Різниця між обліковою і явочною чисельністю характеризується тією кількістю працівників, які з різних (поважних і неповажних) причин не з'явилися на роботу (відпустки, хвороба, відрядження, прогули й ін.).

Середня чисельність працівників будь-якого підприємства за певний період визначається як сума:

- середньооблікової чисельності штатних працівників;
- середньої кількості позаштатних сумісників;
- середньої чисельності працівників за цивільним договором.

Середньооблікова чисельність штатних працівників розраховується на основі щоденних даних про облікову чисельність цих працівників, яка повинна співпадати з даними табельного обліку використання робочого часу за кожний день, на основі яких визначається кількість осіб, що з'явилися та не з'явилися на роботу.

До середньооблікової штатної чисельності не включаються працівники, які знаходяться у відпустках по вагітності, родах, догляду за дітьми до досягнення встановленого законом віку.

В умовах розповсюдження неповної зайнятості і подвійної (робота за сумісництвом і так далі) використовується два варіанти розрахунку середньооблікової чисельності працівників:

середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу (використовується для визначення чисельності зайнятих працівників, мобільності робочої сили) і

середньооблікова чисельність всього персоналу в еквіваленті повної зайнятості (для визначення середнього рівня заробітної плати і інших середніх величин в цілому по підприємству).

Всі працівники розподіляються на різні категорії за основним і не основним видами діяльності підприємства. Структура персоналу залежить від особливостей, розмірів, спеціалізації підприємства і так далі.

Порівнюючи фактичну чисельність персоналу з потребою в робочій силі (плановою чисельністю) і чисельністю персоналу в попередньому періоді в цілому по підприємству, за категоріями і професіями працівників, визначають забезпеченість підприємства трудовими ресурсами, а також зміну їх чисельності в порівнянні з потребою і попереднім періодом (див. табл.5.1).

Таблиця 5.1 – Забезпеченість трудовими ресурсами

Категорії персоналу	План, осіб	Факт, осіб	Відсоток забезпеченості
...
...

При вивченні складу і структури персоналу за різними ознаками використовують ряд таблиць.

Таблиця 5.2 – Аналіз чисельності персоналу

Показник	Рік			Показники динаміки (абсолютне відхилення, темп зростання, темп приросту)			
	t1	t2	t3				
1	2	3	4	5	n
Середньооблікова чисельність штатних працівників в т.ч.							
- жінки							
- чоловіки							
- працівники, оплата праці яких фінансується за рахунок коштів державного і місцевого бюджету							
Працівники, які не перебувають в обліковому складі:							
- зовнішні сумісники							
- що працюють за цивільно-правовими договорами (трудовими угодами)							

Таблиця 5.3 – Якісний склад трудових ресурсів

Показник	Чисельність працівників на початок (кінець) року, осіб			Питома вага, %		
	t1	t2	t3	t1	t2	t3
Всього працівників:						
Групи працівників за віком:						
до 20 років						
20-30 років						
30-40 років						
40-50 років						
50-60 років						
більше 60 років						
Групи працівників за освітою:						
початкова						
незавершена середня						
середня, середня спеціальна						
вища						
Групи працівників за трудовим стажем:						
до 5 років						
5-10 років						
10-15 років						
15-20 років						
більше 20 років						

Рух кадрів на підприємстві за відповідний період характеризується за допомогою коефіцієнтів:

1. *Коефіцієнт загального обороту* ($K_{об}$) розраховується як відношення кількості прийнятих і звільнених працівників за звітний період до середньооблікової чисельності штатних працівників:

$$K_{об} = \frac{\chi_{np} + \chi_{зв}}{\chi_{об}} \times 100 \quad (5.1)$$

2. *Коефіцієнт прийому кадрів (коефіцієнт обігу кадрів з прийому)* (K_n) визначається як відношення кількості осіб, прийнятих на роботу за

певний період ($Ч_{np}$), до середньооблікової чисельності персоналу за той самий період:

$$K_n = \frac{Ч_{np}}{Ч_{об}} \times 100 \quad (5.2)$$

3. *Коефіцієнт звільнення працівників (коефіцієнт обігу кадрів з вибуття (звільнення))* ($K_{зв}$) розраховується як відношення кількості звільнених працівників за звітний період до середньооблікової чисельності персоналу:

$$K_{зв} = \frac{Ч_{зв}}{Ч_{об}} \quad (5.3)$$

Велике значення для оцінки обігу кадрів має визначення коефіцієнтів плинності та відновлення.

Коефіцієнт плинності кадрів ($K_{пл}$) розраховується як відношення кількості звільнених працівників за звітний період за прогули та інші порушення трудової дисципліни, невідповідність зайнятій посаді ($Ч_{зв.пор}$), а також за власним бажанням (крім поважних причин) до середньооблікової чисельності персоналу:

$$K_{пл} = \frac{Ч_{зв.пор}}{Ч_{об}} \quad (5.4)$$

Коефіцієнт відновлення кадрів ($K_{від}$) характеризується співвідношенням кількості прийнятих працівників до кількості звільнених з різних причин за певний період:

$$K_{від} = \frac{Ч_{np}}{Ч_{зв}} \quad (5.5)$$

Коефіцієнт постійності кадрів (постійності складу персоналу підприємства) ($K_{пс}$) характеризується співвідношенням кількості персоналу, що працював весь період до середньооблікової чисельності персоналу:

$$K_{пс} = \frac{Ч_{зв.пор}}{Ч_{об}} \quad (5.6)$$

Таблиця 5.4 – Рух трудових ресурсів

Показник	Рік			Показники динаміки (абсолютне відхилення, темп зростання, темп приросту)			
	t1	t2	t3				
1	2	3	4	5	n
Облікова чисельність на початок звітного періоду, <i>осіб</i>							
Прийнято працівників, <i>осіб</i>							
Вибуло працівників, всього, <i>осіб</i> : зокрема:							
- внаслідок скорочення штатів							
- за власним бажанням, звільнено за прогули і інші порушення трудової дисципліни, невідповідність посади							
Облікова чисельність працівників на кінець звітного періоду, <i>осіб</i>							
Середньооблікова чисельність працівників, <i>осіб</i>							
Коефіцієнт обігу з прийому							
Коефіцієнт обігу з вибуття							
Коефіцієнт плинності							
Коефіцієнт постійності кадрів							

5.3. Аналіз використання фонду робочого часу

Повнота використання трудових ресурсів оцінюється за кількістю днів і часу, відпрацьованих одним працівником за аналізований період часу, а також за ступенем використання фонду робочого часу.

В ході аналізу дається: оцінка повноти використання робочого часу, визначають фактори, що впливають на використання робочого часу; з'ясовуються причини цілодобових і внутрішньозмінних втрат робочого часу; розраховується вплив простоїв на продуктивність праці і зміну обсягу послуг.

При розрахунку балансу робочого часу разом з нормативними матеріалами використовуються дані, що характеризують фактичне положення справ в попередні періоди, а також дані табельного обліку явок і нез'явлень на роботу з розшифровкою причин. Баланс робочого часу скла-

дається за кожною категорією працівників, за кожним підрозділом і в цілому по підприємству.

Порівнюючи звітний і плановий баланс робочого часу, можна визначити відхилення від плану за окремими видами невиходів на роботу, визначити незаплановані невиходи, і встановити причину простоїв.

При детальнішому аналізі використання робочого часу можна вивчити його склад і структуру за окремими елементами, а також динаміку їх зміни за аналізований період (табл. 5.5 – 5.6).

Таблиця 5.5 – Баланс робочого часу

№ рядку	Ресурси робочого часу	Людино- днів (людино- годин)	№ рядку	Використання робочого часу	Людино- днів (людино- годин)
1	2	3	4	5	6
1	Календарний фонд		1	Відпрацьовано	
2	Святкові і вихідні		2	Нез’явлення з поважних причин, всього <i>зокрема:</i>	
3	Табельний фонд (<i>p.1 – p.2</i>)			- відпустки на навчання	
				- по вагітності і пологам	
				- хвороби	
				- інші, дозволені законом	
4	Чергові відпустки		3	Втрати робочого часу, всього <i>зокрема:</i>	
				- простої	
				- прогули	
				- відпустки з дозволу адміністрації	
	Максимально можливий фонд (<i>p.3 – p.4</i>)			Максимально можливий фонд (<i>p.1 + p.2 + p.3</i>)	

Таблиця 5.6 – Використання робочого часу (людино-години)

Показник	Рік		Показники динаміки (абсолютне відхилення, темп зростання, темپ приросту)	
	X_{n-1}	X_n		
1	2	3	...	n
1 Фонд робочого часу, всього				
2 Відпрацьовано, всього				
- зокрема понаднормово				
3 Не відпрацьовано, всього				
зокрема:				
- щорічні відпустки (основні і додаткові)				
- тимчасова непрацездатність				
- учбові відпустки і інші нез'явлення, передбачені законодавством				
- нез'явлення у зв'язку з тимчасовим переходом для роботи на іншому підприємстві				
- нез'явлення з дозволу адміністрації				
- відпустки за ініціативою адміністрації				
зокрема тривалістю більше 3 місяців поспіль				
- нез'явлення у зв'язку з переходом на скорочений робочий день (тиждень)				
- простої				
- масові невиходи на роботу (страйки)				
- прогули				
- нез'явлення у зв'язку з міжсезонням				
4 Середньооблікова чисельність працівників облікового складу (осіб)				

Таблиця 5.7 – Використання трудових ресурсів підприємства

Показник	Рік			Показники динаміки (абсолютне відхи- лення, темп зростан- ня, темп приросту)			
	X_{n-1}	X_n					
		план	факт				
1	2	3	4	5	n
Середньооблікова чисельність працівників, осіб							
Відпрацьовано за рік одним працівником:							
- днів							
- годин							
Середня тривалість робочого дня, годин							
Загальний фонд робочого часу, тис. годин							
Зокрема понаднормово відпрацьований час, тис. годин							

Використання робочого часу аналізується шляхом зіставлення звітних даних з плановими показниками

На зміну ефективного фонду робочого часу Φ_e впливають наступні фактори:

- 1.Зміна середньооблікової чисельності працівників ($OCIB_{обл}$)
- 2.Зміна тривалості робочого року (кількості відпрацьованих днів одним працівником в середньому за рік) (T)
- 3.Зміна середньої тривалості робочого дня (t_{∂})

$$\Phi_e = OCIB_{обл} \times T \times t_{\partial} \quad (5.7)$$

При аналізі слід зважати на те, що втрати робочого часу не завжди приводять до зменшення випуску, оскільки можуть бути компенсовані підвищенням інтенсивності праці.

Тому при аналізі використання трудових ресурсів важливо вивчити показники продуктивності праці.

5.4. Аналіз продуктивності праці

Продуктивність праці – це показник, що характеризує її ефективність і показує здатність працівників випускати певну кількість продукції за одиницю часу.

Продуктивність праці визначається продукцією, яку виробляють за одиницю часу (виробітком), або кількістю часу, що витрачається на виготовлення одиниці продукції (трудомісткістю).

Для оцінювання рівня інтенсивності використання трудових ресурсів підприємства застосовують систему узагальнюючих, окремих і допоміжних показників продуктивності праці.

До узагальнюючих показників належать середньорічний, середньоденний і середньогодинний виробіток продукції на одного робітника, а також середньорічний виробіток продукції (послуг) на одного працюючого у вартісному вираженні.

Індивідуальні показники – це витрати часу на виробництво одиниці продукції певного виду (трудомісткість продукції) або випуск продукції певного виду в натуральному вираженні на один людино-день або на одну людино-годину.

Допоміжні показники характеризують витрати часу на виконання одиниці певного виду робіт або обсяг виконаних робіт за одиницю часу.

Методи визначення виробітку:

- натуральний (ділення обсягу виробленої продукції у фізичних одиницях на кількість витраченого часу в нормо-годинах); різновидом натуральних вимірників обчислення виробітку є умовно-натуральні;
- вартісний (ділення обсягу виробленої продукції в гривнях до витрат часу, вираженого в середньообліковій чисельності робітників, або відпрацьованій ними кількості людино-днів, людино-годин);
- трудовий (ділення обсягу продукції, представленої в затратах робочого часу в нормо-годинах, на кількість робітників).

В процесі аналізу продуктивності праці встановлюються: ступінь виконання завдання з зростання продуктивності праці; фактори, що впливають на динаміку продуктивності праці; резерви зростання продуктивності праці і заходи з їх використання.

Найбільш узагальнюючим показником продуктивності праці є середньорічний виробіток продукції на одного працівника.

Його величина залежить не лише від виробітку робітників, а й від частки останніх у загальній чисельності промислово-виробничого персоналу, а також від кількості днів, які вони працювали і тривалості робочого дня.

Таблиця 5.8 – Вироблення продукції на одного працівника

Показник	План	Факт	Абсолютне відхилення	Темп зростання
1	2	3	4	5
Обсяг продукції (послуг) у вартісному виразі, тис. грн.				
Середньооблікова чисельність працівників, осіб.				
Питома вага робочих				
Відпрацьовано:				
всіма робітниками, тис. год.				
одним робітником, тис. год.				
Тривалість робочого дня, год.				
Середньорічний виробіток одного працівника, тис. грн.				
Середньогодинний виробіток продукції, грн.				

На рис. 5.1 зображено структурно-логічну факторну модель продуктивності праці.

Таким чином середньорічний виробіток одного працівника можна представити як добуток таких факторів:

$$РВп = Ч*Д*Т*ГВ \quad (5.8)$$

За допомогою факторного аналізу можна виявити які фактори справили позитивний, а які негативний вплив на зміну показників продуктивності праці і випуск продукції (послуг).

На завершення аналізу необхідно розробити конкретні заходи для забезпечення зростання продуктивності праці і визначити резерви підвищення середньогодинного, середньоденного і середньорічного виробітку робітників.

Рис. 5.1 – Структурно-логічна факторна модель продуктивності праці

Контрольні запитання:

1. Які завдання і джерела інформації для аналізу використання трудових ресурсів?
2. Як класифікують кадри підприємства?
3. Як аналізують забезпеченість підприємства трудовими ресурсами за кількісними і якісними параметрами?
4. Назвіть особливості кадрового складу для підприємств готельного і ресторанного господарства, курортної сфери, туризму.
5. Які показники використовують для аналізу якісного складу трудових ресурсів підприємства?
6. Які показники характеризують рух трудових ресурсів на підприємстві, як визначають їх рівень?
7. За допомогою яких показників аналізують використання робочого часу і використання трудових ресурсів підприємства?
8. Які фактори впливають на продуктивність праці? Назвіть резерви зростання продуктивності праці.
9. Охарактеризуйте узагальнюючі, окремі й допоміжні показники продуктивності праці та методику їх розрахунку.

10. Назвіть форми оплати праці, особливості їх використання, переваги й недоліки?

Тестові завдання:

1. Визначте чинники, що характеризують стан використання трудових ресурсів на підприємстві:

- а) коефіцієнт прийому кадрів;
- б) коефіцієнт вибуття кадрів;
- в) коефіцієнт плинності кадрів;
- г) коефіцієнт продуктивності праці;
- д) коефіцієнт фондоозброєності праці.

2. За допомогою яких показників аналізують продуктивність праці:

- а) відпрацьовано людино-днів, людино-годин;
- б) обсяг товарної, реалізованої продукції;
- в) середньогодинний, денний, місячний (річний) виробіток на одного робітника і середньомісячний (річний) виробіток на одного працюючого;
- г) виконання норм виробітку і зниження трудомісткості продукції.

3. Рух чисельності працівників характеризують за допомогою:

- а) середньорічної чисельності працівників;
- б) коефіцієнта плинності;
- в) продуктивності праці.

4. Які чинники впливають на продуктивність одного працюючого?

- а) обсяг виробництва продукції і чисельність працюючих;
- б) чисельність робітників і відпрацьований ними час;
- в) зміна питомої ваги працюючих у загальній чисельності персоналу і їх продуктивність;
- г) співвідношення між основними й допоміжними робітниками.

5. Тарифна система оплати праці – це:

- а) тарифні ставки, тарифні сітки;
- б) тарифні ставки, тарифно-кваліфікаційний довідник;
- в) тарифні ставки, тарифні сітки, тарифно-кваліфікаційний довідник, районний коефіцієнт;
- г) тарифні ставки, тарифні сітки, посадові оклади;
- д) посадові оклади, преміальні положення, тарифно-кваліфікаційний довідник;
- є) тарифні ставки, тарифні сітки, схема посадових окладів і тарифно-кваліфікаційні характеристики (довідники).

6. Визначте, які чинники впливають на денну продуктивність праці робітників:

- а) обсяг виробництва продукції і загальна чисельність відпрацьованих людино-годин;
- б) зміна тривалості робочого дня і годинної продуктивності праці;
- в) зміна чисельності робітників і їх продуктивності;
- г) виконання норм виробітку та трудомісткості продукції.

7. Трудомісткість продукції – це:

- а) кількість часу, необхідна для виробництва продукції;
- б) показник рівня продуктивності праці, що характеризує витрати робочого часу на виробництво одиниці продукції;
- в) обернений показник продуктивності праці;
- г) всі відповіді правильні.

8. Визначте показники, що характеризують рівень продуктивності праці:

- а) фондівдача, фондоемність;
- б) виробіток на одного працюючого (робітника);
- в) трудомісткість продукції;
- г) фондоозброєність праці;
- д) прибуток.

9. Як визначити коефіцієнт плинності робочої сили:

- а) відношенням числа прийнятих робітників до їх середньооблікової чисельності;
- б) відношенням числа звільнених робітників до середньооблікової чисельності;
- в) відношенням необхідного обігу робітників до середньооблікової чисельності;
- г) відношенням зайвого обігу робітників до середньооблікової чисельності.

10. На початок року в готелі працювало 150 осіб. На роботу було прийнято 50 осіб, вибуло 20 осіб. Чисельність персоналу на кінець року склала 180 осіб. Середньооблікова чисельність персоналу 168 осіб. Розрахувати коефіцієнт обігу кадрів з прийому:

- а) 0,2976;
- б) 0,1786;
- в) 0,3333;
- г) 0,2777.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

За даними роботи підприємства розрахувати і проаналізувати наступні показники: продуктивність праці, фондівіддачу, фондоємність, фондоозброєність, ефективність основних засобів.

Таблиця 5.9 – Вихідні дані

Показник	рік		
	t1	t2	t3
1. Обсяг наданих послуг, тис. грн.	1823	1831,6	1557,2
2. Прибуток, тис. грн.	203	70,6	150,4
3. Середньооблікова чисельність працівників, осіб.	231	277	294
4. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	4064,5	4208	8672

Завдання 2

Проаналізуйте ефективність використання трудових ресурсів туристського підприємства, визначте вплив на її зміни наступних показників: середньооблікової чисельності працівників, середньої кількості днів роботи одного працівника, середньої тривалості робочого дня, середньогодинного обсягу наданих послуг.

Таблиця 5.10 – Вихідні дані

Показник	Попередній період	Звітний період
Чисельність працівників, осіб.	13	9
Кількість відпрацьованих працівниками днів за рік, днів	2925	2070
Кількість відпрацьованих працівниками годин за рік, годин	23107,5	15525
Обсяг наданих послуг, тис. грн.	6701,2	4657,5

Завдання 3

Доход готельного підприємства від реалізації послуг проживання у звітному році склав 24800 тис. грн. і збільшився в порівнянні з попереднім роком на 3200 тис. грн. Надано послуг: в попередньому році 50000 людино-днів, в звітному 62000 людино-днів. Середньооблікова чисельність персоналу зменшилась на 10 осіб і склала 150 осіб. Розрахувати вплив зміни облікової чисельності працівників, обсягу наданих послуг і середньої ціни

за послугу на зміну середньорічного виробітку на одного працівника готелю.

Завдання 4

За даними таблиці 5.11 проаналізувати якісний склад трудових ресурсів підприємства.

Таблиця 5.11 – Вихідні дані

Показник	Чисельність працівників на кінець року, осіб		Питома вага, %	
	попередній рік	звітний рік	попередній рік	звітний рік
Групи працівників:				
За віком, років				
до 20	15	9		
20-30	15	25		
30-40	30	34		
40-50	30	51		
50-60	39	34		
більше 60	21	17		
Всього	150	170		
За освітою				
початкова	5	-		
неповна середня	30	34		
середня, середня спеціальна	105	119		
вища	10	17		
Всього	150	170		
За трудовим стажем, років				
до 5	15	20		
5-10	22	22		
10-15	30	43		
15-20	45	46		
більше 20	38	39		
Всього	150	170		

Завдання 5

Проаналізуйте зміну витрат на оплату праці в туристській фірмі. Визначте вплив на ці зміни наступних факторів: чисельності робітників, кількості днів, відпрацьованих одним працівником, середньої тривалості робочого дня, середньочасової заробітної платні одного працівника.

Таблиця 5.12 – Вихідні дані

Показник	Од. виміру	Період	
		попередній	звітний
Відпрацьовано годин працівниками	години	36300	40896
Відпрацьовано днів працівниками	дні	4840	5760
Чисельність працівників	осіб	22	24
Середньорічна заробітна плата одного працівника	грн.	84000	86400

Завдання 6

За даними табл. 5.13 проаналізуйте структуру трудових ресурсів і забезпеченість підприємства трудовими ресурсами.

Таблиця 5.13 – Вихідні дані

Категорії персоналу	План		Факт		% забезпеченості
	кількість осіб	питома вага, %	кількість осіб	питома вага, %	
Середньооблікова чисельність персоналу, всього	572		645		
в тому числі:					
- робітники	497		567		
- інженерно-технічні працівники	75		78		
з них:					
керівники	25		25		
фахівці	36		39		
службовці	14		14		

Завдання 7

За даними форми №3-ПВ квартальної проаналізувати рух робочої сили на підприємстві.

Завдання 8

За даними форми №3-ПВ квартальної проаналізувати використання робочого часу на підприємстві.

Завдання 9

За даними форми №1-ПВ квартальної (див. Додаток В) проаналізувати склад фонду оплати праці на підприємстві, чисельність та фонд оплати праці окремих працівників й розподіл працівників за розмірами заробітної плати.

Завдання 10

За даними табл. 5.14 проаналізуйте рух робочої сили на готельному підприємстві, зробіть висновки.

Таблиця 5.14 – Вихідні дані

Показники, осіб	рік		
	t1	t2	t3
Облікова чисельність працівників на початок року	343	348	344
Прийнято працівників	90	109	114
Вибуло працівників, всього в тому числі:	85	113	105
- через скорочення штатів	23	39	39
- за власним бажанням	62	74	66
Облікова чисельність працівників на кінець звіт-ного періоду	348	344	353
Середньооблікова чисельність працівників	345	346	349

ТЕМА 6. АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ)

6.1. Поняття собівартості продукції, кошторис витрат, калькуляція. Класифікація витрат. Методи обліку і калькуляції собівартості.

6.2. Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу.

6.3. Аналіз структури і динаміки витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг).

6.1. Поняття собівартості продукції, кошторис витрат, калькуляція. Класифікація витрат. Методи обліку і калькуляції собівартості

Собівартість продукції (робіт, послуг) - це виражені в грошовій формі витрати (витрати виробництва) на спожиті при виготовленні продукції засоби виробництва, оплату праці робочих, послуг інших підприємств, витрати з реалізації продукції, а також витрати з управління і обслуговування виробництва, тобто це витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг).

Під **структурою собівартості** розуміється питома вага різних видів витрат в повній собівартості продукції. Структура собівартості залежить від особливостей виробництва (до якої галузі відноситься виробництво, тип виробництва, географічне розміщення і ін.).

Залежно від того, який елемент витрат переважає в собівартості, прийнято розрізняти: матеріаломісткі, паливоємні, енергоємні і трудомісткі галузі.

За етапами формування можна виділити наступні **види собівартості**:

- *технологічна* — це сума витрат на здійснення технологічного процесу;

- *виробнича* — витрати на виробництво продукції;

- *повна* — витрати на виробництво і збут.

Кошторисом витрат називається повне зведення витрат на виробництво і реалізацію продукції, згруповане за економічно однорідними елементами

Основними *статтями кошторису витрат* є:

- 1) матеріальні витрати (за вирахуванням зворотних відходів);
- 2) витрати на оплату праці;
- 3) відрахування на соціальні заходи;
- 4) амортизація основних фондів і нематеріальних активів;
- 5) інші операційні витрати.

Угрупування витрат за економічними елементами використовується при складанні кошторису витрат на виробництво по підприємству, підрозділам або іншим об'єктам управління. У ньому кількісно відбивається, скільки і яких витрат буде в майбутньому або фактично проведено.

Кошторис, проте, не показує призначення виробничих витрат, їх зв'язок з результатами виробництва і доцільність. Усунути цей недолік дозволяє перегрупування виробничих витрат за калькуляційними статтями собівартості.

Калькуляція – це представлений в табличній формі розрахунок витрат на виробництво і збут одиниці продукції (виробів, робіт, послуг) або групи однорідних видів продукції. Як і кошторис витрат, калькуляція складається в грошовій формі. На відміну від кошторису витрат калькуляційні статті групуються не за економічно однорідними елементами, а за сферами виробничої діяльності. Тому в калькуляційну статтю можуть входити декілька економічно однорідних видів витрат (наприклад, матеріальні витрати, заробітна плата, амортизація).

На основі калькуляції формується на кожен вид продукції (послуг) базова ціна підприємства.

Калькуляція виробничої собівартості включає наступні статті витрат:

- 1) сировина і основні матеріали;
- 2) придбані комплектуючі вироби, напівфабрикати, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств і організацій;
- 3) паливо і енергія на технологічні цілі;
- 4) зворотні відходи;
- 5) основна заробітна плата виробничих робочих;
- 6) додаткова заробітна плата виробничих робочих;
- 7) відрахування на соціальні заходи;
- 8) витрати на утримання і експлуатацію устаткування;
- 9) загальновиробничі (цехові) витрати;
- 10) втрати від браку;
- 11) супутня продукція (вираховується);

12) інші виробничі витрати.

Окрім вказаних витрат виробничої собівартості при формуванні ціни важливо враховувати наступні статті витрат:

- адміністративні витрати
- витрати на збут
- інші операційні витрати.

Класифікація витрат на виробництво продукції (робіт, послуг):

- 1) *за місцем виникнення витрат*: витрати виробництва, служби, ділянки, цеху;
- 2) *за способами перенесення вартості на продукцію*: прямі і непрямі;
- 3) *за економічним змістом*: основні, накладні;
- 4) *за ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат*: умовно-змінні (пропорційні) і умовно-постійні (непропорційні);
- 5) *за складом витрат*: прості і комплексні;
- 6) *за видами витрат*:

- витрати за економічними елементами – використовують для визначення всіх матеріальних, трудових витрат підприємства в цілому;

- витрати за статтями калькуляції – це витрати на окремі види виробів, які використовуються для розрахунку одиниці продукції з урахуванням місця і умов її виробництва.

Конкретний склад і структура витрат суб'єктів туристської діяльності (готелів, туроператорів і турагентів) аналогічно іншим суб'єктам підприємницької діяльності, регулюються законодавчими актами та Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

До основних Положень бухгалтерського обліку, за якими визначається собівартість, відносяться: П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» і П(С)БО 16 «Витрати».

Щодо туристської діяльності, то собівартість реалізованого турпродукту складається з виробничої собівартості, нерозподілених постійних витрат і наднормативних виробничих витрат.

Класифікацію витрат за видами діяльності туристського підприємства (туроператора) подано на рис. 6.1.

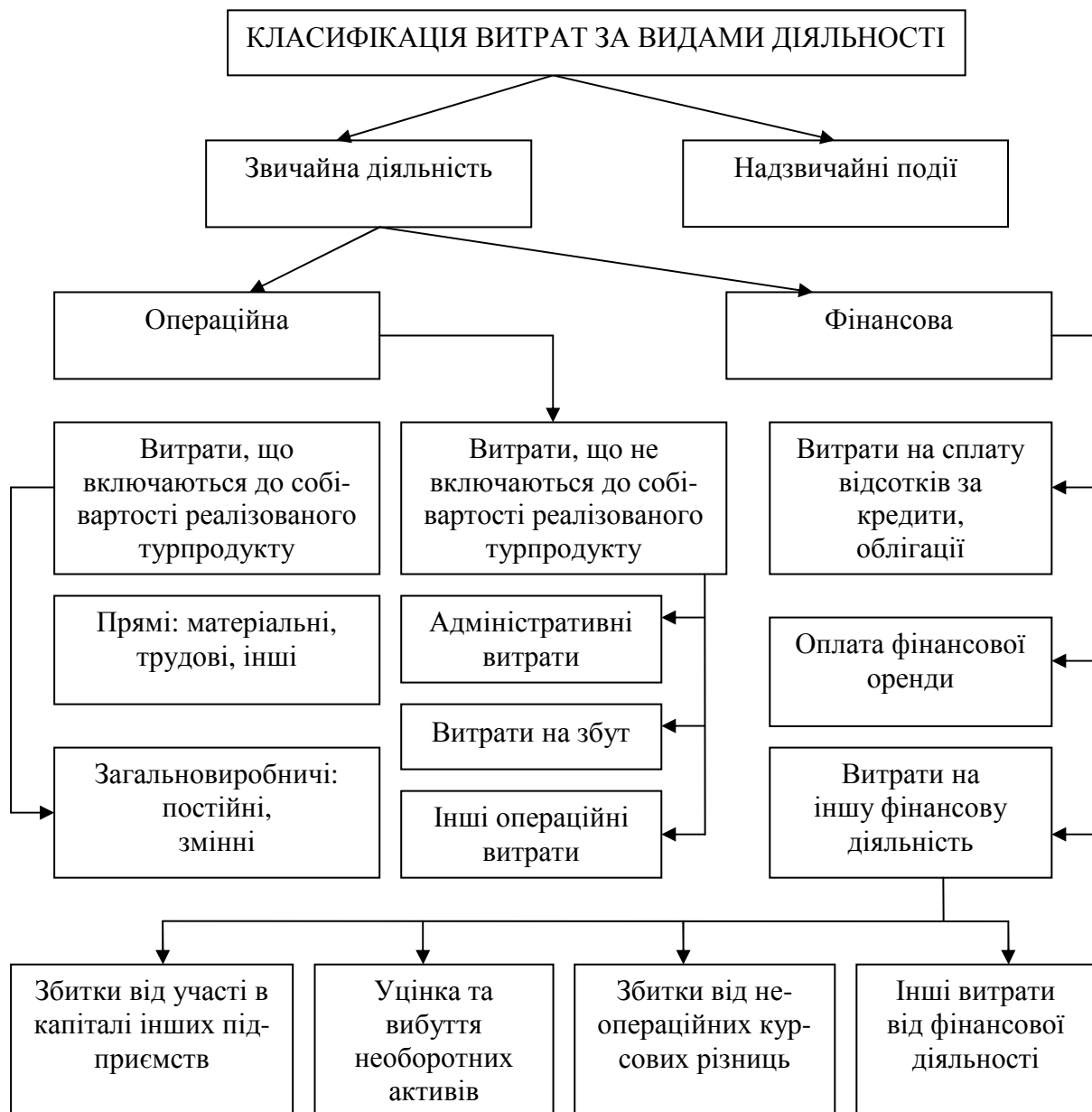

Рис. 6.1 – Класифікація витрат за видами діяльності туристського підприємства

Як показано на рисунку, у виробничу собівартість турпродукту включаються:

- прямі витрати на закупівлю туристичних послуг в інших підприємств і свої витрати на створення та надання послуг, що можуть бути безпосередньо віднесені на конкретний об'єкт витрат;
- прямі витрати на оплату праці, що включають заробітну плату й інші виплати працівникам, зайнятим формуванням турпродукту та наданням послуг, які можуть бути віднесені безпосередньо на конкретний об'єкт витрат;
- інші прямі витрати, що можуть бути віднесені безпосередньо на

конкретний об'єкт витрат, зокрема, відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація і т.п.;

- загальновиробничі витрати, що включають оплату праці управлінського персоналу структурних підрозділів підприємства і відрахування на соціальні заходи, витрати на відрядження, охорону праці, техніку безпеки, охорону навколишнього середовища і т.п. Загальновиробничі витрати поділяються на постійні та змінні.

До постійних відносяться витрати, пов'язані з управлінням процесами формування та реалізації турпродукту, що залишаються незмінними (або майже незмінними) при зміні обсягів діяльності.

Порядок віднесення цих витрат на одиницю турпродукту (послуг) здійснюється шляхом розподілу їх пропорційно прямим витратам.

До змінних витрат відносяться витрати з обслуговування та управління підрозділами формування й реалізації турпродукту, і змінюються прямо пропорційно або майже прямо пропорційно до зміни обсягу діяльності. Базою для розподілу цих витрат виступає обсяг діяльності, рідше - прямі витрати підприємства. Перелік і склад змінних і постійних загальновиробничих витрат установлюється підприємством самостійно.

Витрати, пов'язані з операційною діяльністю підприємства, що не включаються до собівартості реалізованого турпродукту, поділяються на адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

До адміністративних витрат відносяться загальногосподарські витрати, пов'язані з загальним обслуговуванням та управлінням підприємством - це витрати на проведення річних зборів і представницькі витрати; витрати на відрядження та утримання апарату управління підприємства й іншого загальногосподарського персоналу; витрати на утримання й амортизацію основних засобів та інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання; витрати на зв'язок та амортизацію нематеріальних активів загальногосподарського значення; витрати на врегулювання суперечок через судові органи, на сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів підприємства, крім включених до собівартості реалізованого турпродукту (послуг); оплата розрахунково-касового обслуговування та інших послуг банків; інші витрати загальногосподарського призначення.

До витрат на збут відносяться витрати, пов'язані з реалізацією турпродукту безпосередньо покупцям або через посередників; це винагорода продавцям турпродукту, витрати на рекламу і дослідження ринку, на

відрядження працівників збуту, на страхування туристів і супровідників туристських груп та інші витрати, пов'язані зі збутом турпродукту та послуг.

До інших операційних витрат включаються витрати, пов'язані з конвертацією національної валюти в іноземну при виїзному туризмі і конвертацією валюти іноземних туристів у національну валюту; суми безнадійної дебіторської заборгованості і відрахувань у резерв сумнівних боргів; втрати від зміни курсу валют при операційній діяльності; визнані штрафи, пені, неустойки; витрати на виплату матеріальної допомоги, на утримання об'єктів соціального, культурного та побутового призначення і т.п.; інші витрати на операційну діяльність.

Витрати на операційну діяльність підприємств туристської індустрії групуються також за економічними елементами, які визначаються П(С)БО 16 «Витрати» як сукупність економічно однорідних витрат.

До матеріальних витрат підприємств туристської індустрії відносяться вартість придбаних туристських послуг та інших комплектуючих турпродукт виробів (товарів), палива й енергії, запасних частин і будматеріалів.

До складу елемента «Витрати на оплату праці» включається заробітна плата за тарифними ставками та окладами, премії і заохочення, компенсаційні виплати, оплата відпусток та інші витрати на оплату праці.

До елемента «Відрахування на соціальні заходи» відносяться: відрахування на пенсійне забезпечення, а також внески до спеціальних фондів.

Елемент «Амортизація» являє собою суму нарахованої амортизації основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів.

До складу елемента «Інші операційні витрати» включаються витрати на відрядження, на послуги зв'язку, на виплату матеріальної допомоги, витрати на оплату розрахунково-касового й іншого банківського обслуговування тощо.

Сукупні витрати підприємств, крім операційних витрат, включають фінансові витрати і витрати, пов'язані з надзвичайними подіями.

До фінансових витрат відносяться сплата відсотків за користування кредитами, за випущені підприємством облігації, витрати на фінансову оренду та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням капіталу ззовні; втрати від участі в капіталі асоційованих, дочірніх або спільних підприємств, а також інші фінансові втрати (уцінка та вибуття необоротних

активів і фінансових інвестицій, втрати від неопераційних курсових різниць і т.п.). Витрати на операційну та фінансову діяльність - це витрати, пов'язані зі звичайною діяльністю.

Сума витрат від надзвичайних подій зменшується на суму податку на прибуток, який направлено на покриття збитків від надзвичайних подій, якщо сума прибутку від звичайної діяльності не менша збитків від надзвичайних подій.

Фахівці виділяють наступні основні види витрат при формуванні туристського продукту:

- витрати на оплату послуг інших підприємств туріндустрії;
- витрати на оплату праці працівників туристських підприємств;
- витрати на рекламу;
- витрати, пов'язані з орендою та амортизацією основних засобів, насамперед сучасних систем комп'ютерної техніки.

Методи обліку і калькуляції фактичної собівартості продукції (робіт, послуг):

- *за відношенням до технологічного процесу:* позаказний, попередільний;
- *за об'єктами калькуляції:* виріб, процес, замовлення, тур, помешкання;
- *за способом збору інформації, що забезпечує контроль за витратами:* метод прямого рахунку, нормативний метод.

6.2. Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу витрат на виробництво продукції

Основною метою будь-якого комерційного підприємства є отримання максимального прибутку, що виражається різницею між отриманими коштами за продукцію або послуги і витратами на її виробництво і продаж. Тобто витрати підприємства безпосередньо впливають на формування прибутку. Собівартість продукції – якісний показник діяльності підприємства, оскільки в ній відбиваються всі сторони його виробничої і фінансово-господарської діяльності: ступінь використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, якість роботи окремих працівників і керівництва в цілому. Крім того, прибутковість і рівень витрат знаходяться між

собою в прямій залежності: чим нижче собівартість, тим вище рентабельність підприємства, і навпаки. У економічній літературі зустрічається поняття «Витрати виробництва», під якими розуміють реальні або передбачувані фінансові витрати підприємств. У практиці планування і обліку для характеристики витрат виробництва застосовують термін «витрати на виробництво», а витрати на вироблену продукцію виражаються в її собівартості.

Основними джерелами інформації для аналізу витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) є наступні документи.

а) Форми статистичної звітності:

- форма № 1 «Підприємництво»;
- форма № 5-С «Звіт про витрати на виробництво продукції (робіт, послуг)»;
- довідка про рентабельність окремих видів продукції.

б) Форми фінансової звітності – форма № 2 «Звіт про фінансові результати».

в) Внутрішня облікова і управлінська інформація:

- планові і звітні калькуляції собівартості окремих видів продукції;
- кошториси витрат на виробництво;
- дані синтетичного (журнали-ордера, відомості) і аналітичного обліку витрат по основних і допоміжних виробництвах і так далі.

Завданнями аналізу собівартості продукції (робіт, послуг) є:

- оцінка динаміки найважливіших показників собівартості і виконання плану по ним;
- оцінка обґрунтованості і напруженості плану за собівартістю;
- визначення факторів, що впливають на динаміку показників собівартості і виконання плану по ним, величини і причини відхилень фактичних витрат від планових;
- оцінка динаміки і виконання плану за собівартістю в розрізі елементів і за статтями витрат окремих видів виробів, послуг;
- виявлення втрачених можливостей зниження собівартості продукції, послуг.

Напрямами аналізу собівартості є:

- аналіз собівартості за економічними елементами і статтями калькуляції;
- аналіз собівартості конкретних видів продукції;
- аналіз собівартості найважливіших видів турів;

- аналіз витрат на 1 грн. товарної продукції.

Об'єктами аналізу собівартості є показники:

- абсолютна сума операційних витрат в цілому і за елементами;
- витрати на грн. продукції;
- собівартість окремих виробів;
- окремі статті витрат;
- витрати за центрами відповідальності.

6.3. Аналіз структури і динаміки витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг)

Аналіз загальної суми витрат звичайно починають із вивчення динаміки загальної суми операційних витрат у цілому і за основними елементами.

Аналіз витрат за економічними елементами здійснюється наступним чином:

- 1) визначається загальна кількість витрат за планом і фактично (кошторис витрат);
- 2) визначається абсолютне відхилення за кошторисом витрат;
- 3) зіставляються фактичні витрати даного періоду з фактичними витратами минулого періоду; аналізуються в динаміці за ряд років;
- 4) визначається абсолютне відхилення за кожним економічним елементом і питома вага кожного елементу витрат.

В ході аналізу доцільно дані подати у вигляді табл. 6.1.

За зміною питомої ваги витрат на оплату праці визначають зміну трудомісткості продукції.

За зміною питомої ваги матеріальних витрат визначають зміну продуктивності праці.

За зміною питомої ваги амортизаційних відрахувань визначають зміни технічного рівня виробництва.

Зменшення питомої ваги витрат на оплату праці і одночасно зростання питомої ваги амортизації свідчить про підвищення технічного рівня виробництва, зростання продуктивності праці.

В цілому аналіз витрат за економічними елементами дозволяє встановити вплив технічного прогресу на структуру витрат.

Метою аналізу собівартості за статтями витрат (калькуляції) є оцінка

виконання плану за статтями витрат.

Цей аналіз надає можливість встановити за якими статтями економія, а за якими – перевищення витрат, що дає можливість виявити резерви зниження собівартості на підприємстві.

Таблиця 6.1 – Аналіз витрат за економічними елементами

№ п/п	Елементи витрат	Рік				Показники динамі- ки (абс. відхилення, і так далі)	
		t_0		t_n			
		тис. грн.	%	тис. грн.	%		
1	Матеріальні витрати						
2	Витрати на оплату праці						
3	Відрахування на соціальні заходи						
4	Амортизація						
5	Інші						
	Всього витрат						
	Обсяг виробництва						

В ході аналізу визначаються абсолютні відхилення за статтями витрат, визначаються відхилення фактичних витрат від планових. Визначається питома вага кожної статті до запланованої суми та до загальної суми витрат.

В ході аналізу доцільно дані подати у вигляді табл. 6.2.

Таблиця 6.2 - Собівартість за статтями калькуляції

№ п/п	Статті витрат	Рік				Показники динамі- ки (абс. відхилення, і так далі)	
		t_0		t_n			
		тис. грн.	%	тис. грн.	%		
1							
2							
3							
4							
5							
...							

Аналізується виконання плану по собівартості в цілому та відхилення за окремими статтями витрат, що дозволяє виявити резерви зниження собівартості.

За результатами розрахунків слід визначити причини, що обумовили відхилення і вжити заходи з недопущення перевищення витрат за статтями собівартості в майбутньому.

В ході більш детального аналізу витрат можливо проаналізувати собівартість окремих видів продукції (послуг), прямі матеріальні витрати, прямі трудові витрати, непрямі витрати, проаналізувати витрати за центрами відповідальності та визначити резерви зниження собівартості продукції (послуг).

Контрольні запитання:

1. Які завдання і джерела інформації для аналізу собівартості продукції (робіт, послуг)?
2. Що таке собівартість продукції (робіт, послуг)? Охарактеризуйте основні види собівартості.
3. За якими ознаками класифікують витрати на виробництво продукції (робіт, послуг)?
4. Назвіть і охарактеризуйте основні статті кошторису й основні статті калькуляції.
5. Розкрийте особливості структури собівартості послуг та продукції підприємств готельного і ресторанного господарства, курортної сфери і туризму.
6. Чим зумовлена необхідність групування тих самих витрат за економічними елементами і за статтями калькуляції?
7. Назвіть і коротко охарактеризуйте основні методи обліку і калькулювання собівартості.
8. Розкрийте методику аналізу загальної суми витрат на виробництво продукції (робіт, послуг).
9. Розкрийте методику аналізу собівартості окремих видів продукції (робіт, послуг).
10. Як розраховують і аналізують показник витрат на гривню продукції (робіт, послуг)?

Тестові завдання:

1. Собівартість продукції (робіт, послуг) – це
2. Кошторис витрат – це ...

3. Залежно від впливу обсягу виробництва на рівень витрат виділяють:

- а) основні й накладні витрати;
- б) умовно-постійні й умовно-змінні витрати;
- в) прямі й непрямі витрати;
- г) прості й комплексні витрати.

4. Матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати – це:

- а) економічні елементи;
- б) статті калькуляції.

5. Як змінюються умовно-постійні витрати готелю при збільшенні обсягів діяльності за інших рівних умов?

- а) залишаються незмінними;
- б) зменшуються;
- в) збільшуються.

6. Який з факторів, що впливає на собівартість послуг готелю, залежить від підприємства:

- а) темп інфляції;
- б) система оподаткування підприємств;
- в) форми і системи оплати праці працівників підприємства.

7. Загальногосподарські витрати відносять до:

- а) прямих витрат;
- б) комплексних витрат;
- в) основних витрат.

8. Зміни питомої ваги амортизації в собівартості продукції характеризують зміни:

- а) трудомісткості;
- б) продуктивності праці;
- в) технічної озброєності.

9. Амортизацію, орендну плату, заробітну плату персоналу, витрати, пов'язані з управлінням і організацією виробництва відносять до:

- а) постійних витрат;
- б) змінних витрат.

10. Для того, щоб визначити матеріаломісткість, енергоємність, трудомісткість, фондомісткість виробництва застосовують:

- а) групування витрат за призначенням (за статтями калькуляції);
- б) групування витрат за елементами.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Визначить вплив зміни витрат сировини на виробництво і питомих витрат на одиницю продукції на випуск продукції в натуральному вимірюванні.

Таблиця 6.3 – Вихідні дані

Показники	За планом	Фактично
Витрати сировини на виробництво, кг	1000	1196
Питомі витрати на одиницю продукції, кг	20	23
Випуск продукції, од.	50	52

Завдання 2

Дайте оцінку показників динаміки поточних витрат готелю, якщо обсяг валового доходу за планом на рік 20000 тис. грн., фактичне виконання плану валового доходу – 22500 тис. грн. Фактичні загальні витрати склали 14500 тис. грн., середні витрати за планом 68,4%. Визначити відносну економію поточних витрат готелю (перевитрати) у порівнянні з планом.

Завдання 3

За даними табл. 6.4 проаналізуйте зміну витрат на грн. реалізованих турів. Визначте вплив факторів: структури й асортименту, собівартості й ціни туру.

Таблиця 6.4 – Вихідні дані

Види турів	Кількість реалізованих турів, одиниць		Ціна туру, грн.		Собівартість туру, грн.	
	попередній період	звітний період	попередній період	звітний період	попередній період	звітний період
А	1250	1230	6000	9000	4000	7000
Б	158	163	18000	21000	15000	14500
В	1155	1180	10000	9500	4500	5000

Завдання 4

За даними таблиці 6.5 визначте беззбитковий обсяг продаж туристських путівок для двох туристських фірм. Порівняйте фактичні й беззбиткові обсяги продаж, рівні витрат, маржинального доходу.

Таблиця 6.5 – Вихідні дані

Показники	Туристська фірма	
	А	Б
Кількість реалізованих турів, од.	250	240
Ціна 1 тура, грн.	2260	2260
Собівартість 1 тура, грн.	1880	1850
Величина постійних витрат підприємства, грн.	175000	210000

Завдання 5

Туристській фірмі – туроператору потрібен автобус для екскурсій. Екскурсії в цьому автобусі планується проводити в середньому двічі на тиждень. Загальний обсяг пасажирообороту на місяць складає 1200 км. Визначте критичний обсяг пасажирообороту, обґрунтуйте і оберіть найбільш вигідний для турфірми варіант:

1 варіант – використовується автобус сторонньої автотранспортної організації (вартість 1 км перевезень 5 у.о.);

2 варіант – фірма купує власний автобус (постійні витрати на його використання в місяць, з урахуванням амортизаційних відрахувань, витрати на закупку і обслуговування складають 3800 у.о., змінні витрати 2 у.о. на 1 км).

Завдання 6

За даними табл. 6.6 проаналізуйте зміну витрат на 1 грн. наданих туристських послуг. Визначте вплив факторів: собівартості реалізованих турів, виручки від продажу турів.

Таблиця 6.6 – Вихідні дані

Показник	Од. виміру	Період	
		попередній	звітний
Собівартість реалізованих турів	тис. грн.	1730	1890
Виручка від продажу	тис. грн.	2340	2150

Завдання 7

Визначити мінімальний річний обсяг реалізації послуг турагентської фірми й перукарні, що входять до складу готельного комплексу (в точці беззбитковості) за такими даними:

- А) середня ціна туру 600 євро;
 - прямі умовно-змінні витрати в розрахунку на один тур 300 євро;
 - загальні умовно-постійні витрати турфірми на рік 100 тис. грн.;
 Б) середня ціна послуги перукарні 50 грн;
 - загальні умовно-змінні витрати в розрахунку на послугу 15 грн;
 - загальні умовно-постійні витрати перукарні на рік 50 тис. грн.

Завдання 8

Для розміщення додаткового контингенту готелю потрібні 1100 ліжок-діб в місяць. Визначте критичний обсяг ліжок-діб і обґрунтуйте найбільш вигідний для підприємства варіант:

1 варіант – розширювати власні площі (постійні витрати складуть 34000 грн., змінні витрати на 1 ліжко-добу – 400 грн.);

2 варіант – розмістити відпочиваючих на арендованих площах (витрати складуть 500 грн. за 1 ліжко-добу).

Завдання 9

Товарообіг ресторану готельного комплексу за звітний рік склав 2750,0 тис. грн. і збільшився у порівнянні з попереднім роком на 4,5%. Планові середні витрати 32,5%. Фактичні загальні витрати склали 1220,0 тис. грн. Визначити показники динаміки загальних і середніх витрат на суму відносної економії витрат (перевитрат).

Завдання 10

Визначити повну собівартість реалізації послуг розміщення готелю, якщо дохід від їх реалізації складає 11800 тис. грн., ставка податку на додану вартість 20%. Загальна рентабельність послуг розміщення складає 20%.

Розрахувати собівартість і відпускну вартість одиниці послуг в плановому році, якщо повна собівартість послуг розміщення зменшиться на 10%, а обсяг реалізації складе 20000 людино-діб, за інших рівних умов.

Завдання 11

За даними табл. 6.7 розрахувати динаміку й кількісний вплив основних факторів на суму доходів готелю від надання послуг розміщення туристам, в тому числі частку збільшення (зменшення) доходів, отриману за рахунок підвищення (зниження) середньої ціни однієї туро-добы.

Таблиця 6.7 – Вихідні дані

Показники	Базовий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення	Темп зростання, %
Доход від розміщення іноземних туристів, тис.грн.	273200	315970		
Чисельність іноземних туристів, осіб	845	1045		
Середня тривалість перебування іноземних туристів, діб	4	6		

ЧАСТИНА 2
ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

ТЕМА 7. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ

7.1. Завдання і джерела інформації аналізу фінансових результатів.

7.2. Аналіз складу, динаміки і структури фінансових результатів діяльності підприємств туризму.

7.3. Аналіз розподілу прибутку підприємства.

7.4. Система показників для оцінки рентабельності.

7.1. Завдання і джерела інформації аналізу фінансових результатів

Формування прибутку від фінансово-господарської діяльності підприємств туризму відображається у формі № 2 бухгалтерської звітності «Звіт про фінансові результати». Цей звіт вважається одним з найбільш інформативних документів, оскільки містить інформацію про динаміку прибутку підприємства.

Основними завданнями аналізу фінансових результатів діяльності підприємства є:

- визначення впливу як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників на ефективність діяльності підприємства;
- дослідження складу і структури прибутку в динаміці;
- оцінка абсолютних і відносних показників формування прибутку від різних видів діяльності;
- виявлення факторів, що впливають на величину прибутку і кількісне вимірювання їх впливу на результативний показник;
- оцінка ефективності розподілу чистого прибутку підприємства;
- виявлення резервів збільшення суми прибутку і рентабельності;
- оцінка роботи підприємства з використання можливостей збільшення прибутку і рентабельності;
- розробка заходів щодо використання виявлених резервів.

Прибуток є відтворювальним ресурсом підприємницької діяльності господарюючого суб'єкта. Чим вище рівень генерування прибутку підприємства в процесі його господарської діяльності, тим менше його потреба в залученні фінансових коштів із зовнішніх джерел і за інших рівних умов,

тим вище рівень самофінансування його розвитку, підвищення конкурентної позиції підприємства на ринку.

Відповідно до П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» розрізняють декілька видів прибутку (збитку):

- валовий прибуток – різниця між сумою чистого доходу (виручки) від реалізації продукції і собівартістю реалізованої продукції (послуг);
- фінансовий результат від операційної діяльності, який буде менший, ніж перша сума за рахунок відрахування «адміністративних витрат», «витрат на збут» і «інших операційних витрат»;
- фінансовий результат від звичайної діяльності (до оподаткування і після нього);
- чистий прибуток або збиток.

Характеристика компонентів аналізу ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства представлена на рис. 7.1.

На підприємствах туризму проводиться підсумковий (ретроспективний) і прогностичний (перспективний) аналіз прибутку.

Мета підсумкового аналізу: дати кількісну оцінку причин, що викликали зміну прибутку, податкових платежів з прибутку до бюджету, виявити вплив витрат на зміну прибутку або вплив на прибуток зміни цін, викликаних ринковою кон'юнктурою. В умовах ринку керівники підприємств більше схильні проводити *прогностичний аналіз* прибутку, тобто зіставляти різні варіанти отримання прибутку в майбутньому, ніж витрачати час на аналіз результатів фактичного виконання шляхом їх порівняння із стандартним рішенням або оцінкою прибутку в динаміці.

Підприємець зацікавлений у тому, щоб в конкурентній боротьбі отримати максимум прибутку. Цей максимум прагне обґрунтувати аналітичними розрахунками. Вивчення кожного елементу прибутку має важливе значення для керівництва підприємства, його засновників, акціонерів і кредиторів. Керівництву такий аналіз дозволяє визначити перспективи розвитку підприємства і можливості мотивації його персоналу, оскільки прибуток є джерелом фінансування капітальних вкладень, поповнення оборотних коштів і реалізації соціальних програм. Для засновників і акціонерів вона є джерелом отримання доходів на вкладений ними в підприємство капітал (у формі дивідендів). Кредиторам подібний аналіз дає можливість погашення наданих господарюючому суб'єкту кредитів і позик, включаючи сплату відсотків. Джерелом їх виплати є грошова виручка від реалізації продукції (робіт, послуг), до складу якої входить і прибуток.

Рис. 7.1 – Характеристика компонентів аналізу ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства

7.2. Аналіз складу, динаміки і структури фінансових результатів діяльності підприємств туризму

Звіт про фінансові результати характеризує доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.

Інвестиційна діяльність – це придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.

Фінансова діяльність – це діяльність, яка призводить до змін розміру та складу власного і запозиченого капіталу підприємства.

Надзвичайна подія – подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства, та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді.

Звіт про фінансові результати дає можливість користувачам оцінити результати минулої діяльності підприємства, його прибутковість, здатність ефективно використовувати ресурси або ступінь ризику недосягнення очікуваних результатів діяльності.

Аналіз формування і використання прибутку проводять в декілька етапів:

- 1) аналізують прибуток за складом в динаміці;
- 2) проводять факторний аналіз прибутку від реалізації;
- 3) аналізують причини відхилення за такими складовими прибутку, як відсотки до отримання і сплати, інші операційні доходи, позареалізаційні доходи і витрати;
- 4) аналізують формування чистого прибутку і вплив податків на прибуток;
- 5) дають оцінку ефективності розподілу прибутку на накопичення і

споживання;

б) аналізують використання прибутку на накопичення і споживання;

7) розробляють пропозиції до складання фінансового плану.

Механізм формування прибутку від фінансово-господарської діяльності підприємства представлений на рис. 7.2, який відображає форма № 2 бухгалтерської звітності «Звіт про фінансові результати».

Модель господарського механізму підприємства за методикою визначення фінансових результатів згідно звіту про фінансові результати наведена в табл. 7.1.

Таблиця 7.1 – Модель господарського механізму підприємства за методикою визначення фінансових результатів згідно звіту про фінансові результати

Стаття	Код рядка	Показник за звітний період
1	2	3
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	Сума (+)
Податок на додану вартість	015	
Акцизний збір	020	
Витрати, які виключаються з виручки	025	
Інші вирахування з доходу	030	
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ряд. (010 – 015 – 020 – 025 – 030)	035	
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	
Валовий:		
– прибуток – ряд. (035 – 040)	050	
– збиток – ряд. (035 – 040)	055	
Інші операційні доходи	060	
Адміністративні витрати	070	
Витрати на збут	080	
Інші операційні витрати	090	
Фінансові результати від операційної діяльності:		
– прибуток – ряд. (050 або 055 + 060 – 070 – 080 – 090)	100	
– збиток – ряд. (050 або 055 + 060 – 070 – 080 – 090)	105	

Продовження табл. 7.1

1	2	3
Дохід від участі в капіталі	110	
Інші фінансові доходи	120	
Інші доходи	130	
Фінансові витрати	140	
Витрати від участі в капіталі	150	
Інші витрати	160	
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:		
– прибуток – ряд. (100 або 105+110 + 120 + 130 - 140 - 150 - 160)		
– збиток – ряд. (100 або 105 + 110 + 120 + 130 – 140 – 150 - 160)		
Податок на прибуток від звичайної діяльності		
Фінансові результати від звичайної діяльності:		
1. прибуток – ряд. (170 або 175 – 180)	190	
2. збиток – ряд. (170 або 175 – 180)	195	
Надзвичайні:		
– доходи	200	
– витрати	205	
Податки з надзвичайного прибутку	210	
Чистий:		
– прибуток – ряд. (190 або 195 + 200 – 205 – 210)	220	
– збиток – ряд. (190 або 195 + 200 – 205 – 210)	225	

Розрахунок показників за Звітом про фінансові результати (форма № 2) наведений в додатку Д і табл. 7.2 і розглядається на прикладі готельного підприємства «Х».

З даних, наведених в таблиці, можна зробити наступні висновки:

1. Частка валового прибутку і прибутку від операційної діяльності в структурі виручки від реалізації готельного підприємства скоротилася відповідно на 6,4% (5,3 – 11,7) і 0,6% (2,0 – 2,6).

2. На зниження частки прибутку від реалізації послуг вплинуло більш інтенсивне скорочення чистого доходу та менш інтенсивне зниження собівартості реалізованих послуг.

3. Питома вага прибутку від звичайної діяльності перевищує прибуток від операційної діяльності майже вдвічі як в базисному, так і в звітному періоді. Це свідчить про найбільш ефективне здійснення діяльності підприємства за першим напрямком.

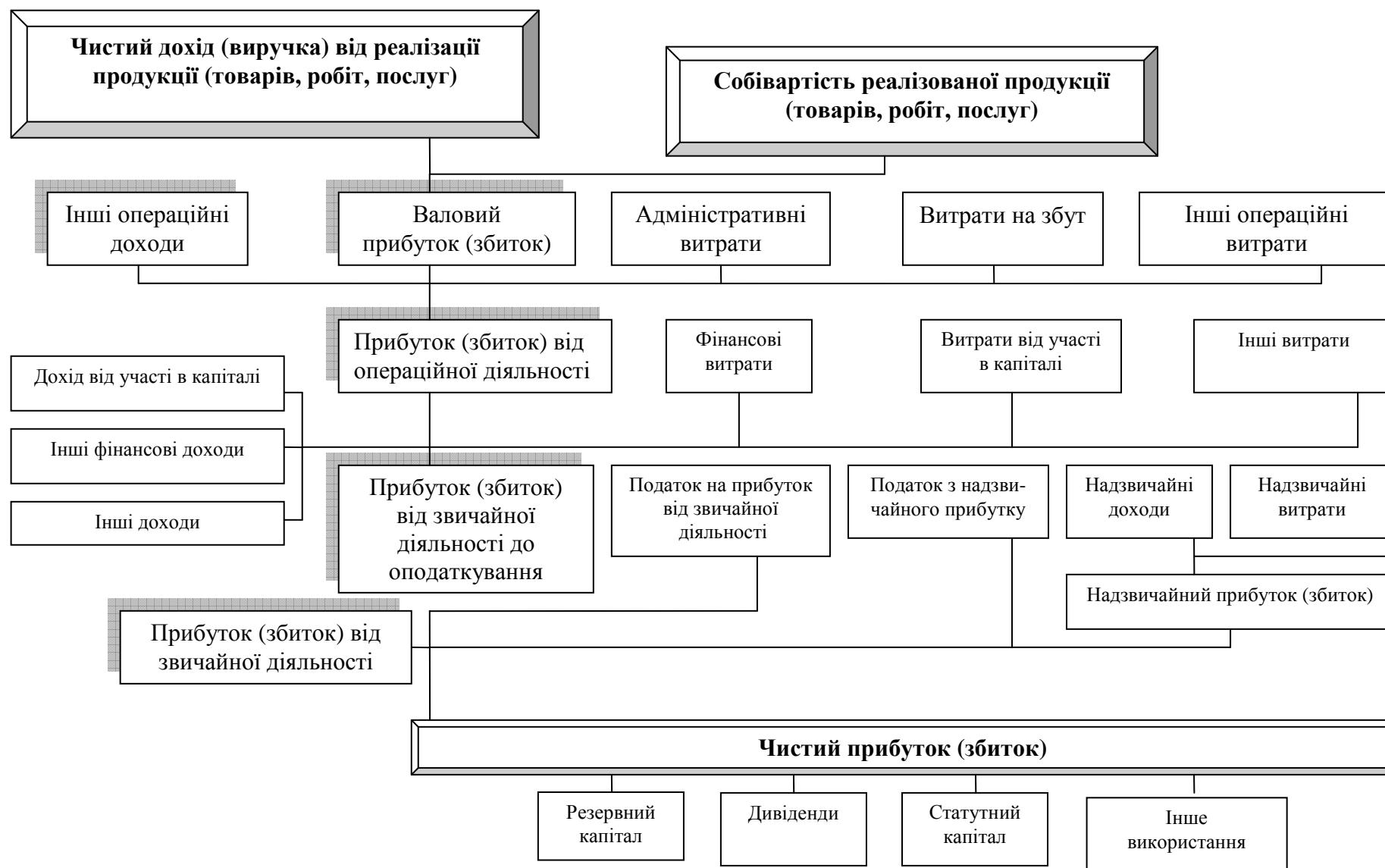

Рис. 7.2 – Формування чистого прибутку (збитку) підприємства

Таблиця 7.2 – Розрахунок аналітичних показників за Звітом про фінансові результати готельного підприємства «Х»

Найменування показників	За попередній рік, тис. грн.	За звітний рік, тис. грн.	Відхилення (+ або –), тис. грн.	Питома вага, %		
				за попередній рік	за звітний рік	відхилення (+ або –)
1	2	3	4	5	6	7
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3558,2	3088,7	-469,5	100,0	100,0	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3140,3	2925,7	-214,6	88,3	94,7	+6,4
Валовий прибуток (збиток)	417,9	163,0	-254,9	11,7	5,3	-6,4
Інші операційні доходи	71,1	32,5	-38,6	2,0	1,0	-1,0
Адміністративні витрати	168,4	66,2	-102,2	4,7	2,1	-2,6
Витрати на збут	31,1	20,9	-10,2	0,9	0,7	-0,2
Інші операційні витрати	196,5	46,6	-149,9	5,5	1,5	-4,0
Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток, збиток)	93,0	61,8	-31,2	2,6	2,0	-0,6
Дохід від участі в капіталі	-	-	-	-	-	-
Інші фінансові доходи	37,4	16,6	-20,8	1,0	0,5	-0,5
Інші доходи	60,9	32,6	-28,3	1,7	1,1	-0,6
Фінансові витрати	-	10,4	+10,4	-	0,3	+0,3
Витрати від участі в капіталі	-	-	-	-	-	-
Інші витрати	3,4	-	-3,4	0,1	-	-0,1
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток, збиток)	187,9	100,6	-87,3	5,3	3,3	-2,0
Податок на прибуток від звичайної діяльності	47,0	25,2	-21,8	1,3	0,8	-0,5
Фінансові результати від звичайної діяльності (прибуток, збиток)	140,9	75,4	-65,5	4,0	2,4	-1,6
Надзвичайні						
доходи	-	-	-	-	-	-
витрати	-	-	-	-	-	-
Податки з надзвичайного прибутку	-	-	-	-	-	-
Чистий прибуток (збиток)	140,9	75,4	-65,5	4,0	2,4	-1,6

На збільшення фінансового результату від звичайної діяльності значною мірою вплинуло позитивне сальдо інших фінансових доходів й інших витрат. Незважаючи на деякі позитивні моменти, загалом ефективність фінансово-економічної діяльності досліджуваного готельного підприємства знизилася, що підтверджується скороченням показника чистого прибутку на 65,5 тис. грн.

Слід зазначити, що до складу валового доходу готельних і санаторно-курортних підприємств, які розташовані в курортній місцевості, крім податку на додану вартість входить курортний збір.

Курортний збір справляється з фізичних осіб, які прибувають у населені пункти, віднесені до курортних (курортну місцевість). Курортний збір встановлюється у розмірі від 0,1 до 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян для громадян України, іноземців та осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні.

У додатку Е наведена методика визначення окремих показників господарської діяльності підприємств туризму, які відображаються у звіті про фінансові результати.

Формування фінансових результатів готельних, санаторно-курортних, ресторанних і туристських підприємств, які є юридичними особами, здійснюється на загальних підставах. Ці підприємства заповнюють і здають форму № 1 «Баланс» і форму № 2 «Звіт про фінансові результати».

Більшість туристських підприємств, які здійснюють агентську діяльність, є фізичними особами-підприємцями. На сьогоднішній день ФОП може використовувати спрощену систему оподаткування, обліку і звітності. У зв'язку з прийняттям нового Податкового кодексу України, а саме пункту 291.4., який набрав чинності з 1 січня 2012 року, всі суб'єкти господарювання, що застосовують спрощену систему звітності, обліку і оподаткування, діляться на 4 групи (табл. 7.3).

Найчастіше туристські агенти відносяться до 1-ої групи платників єдиного податку. Турагенти зможуть знаходитися в 2-ій групі в наступних випадках:

- турагент працює з готелем, санаторієм або з туроператором за так званим «прямим» договором, тобто придбає путівки за договорами, якими не передбачена виплата турагенту агентської або іншої посередницької винагороди, і реалізує їх фізичним особам від свого імені. В цьому випадку клієнтами турагента є фізичні особи, проте не можна говорити про те, що

доходом агента у такому разі буде посередницька винагорода, оскільки турагент за умовами договору з туристом буде постачальником туристичних послуг;

- турагент обирає як постачальників турпослуг тільки туроператорів або інших суб'єктів, які є платниками єдиного податку. Вказаний варіант значно обмежує турагента в його діяльності;

- турагент укладає з туристом договір доручення на пошук і підбір туру. Такий варіант роботи не позбавляє турагента статусу посередника (турагент виступає повіреним туриста), і таким чином дозволяє знаходитися на спрощеній системі до досягнення обсягу винагороди повіреного в сумі 1 млн грн., проте така схема викривлює реальні правовідносини сторін. Таким суб'єктам слід врахувати ризик визнання податковими органами в процесі перевірки договорів доручення з туристами удаваними, особливо за наявності діючого посередницького (агентського) договору з туроператором (готелем, санаторієм, перевізником і т. д.)

Таблиця 7.3 Характеристика суб'єктів господарювання, які застосовують спрощену систему звітності, обліку і оподаткування

Група	Ставка єдиного податку	Робітники	Годовий дохід
1	2	3	4
1 ФОП	1 – 10% мінімальної заробітної платні	–	до 150 тис. грн.
2 ФОП	1 – 20% мінімальної заробітної платні	до 10	до 1 млн. грн.
3 ФОП	3% доходу (при сплаті НДС); 5% з доходу (без уплати НДС)	до 20	до 3 млн. грн.
4 Юридичні особи-підприємці	3% доходу (при сплаті НДС); 5% доходу (без сплати НДС)	до 50	до 5 млн. грн.

Враховуючи, що новий Податковий кодекс вводить обмеження на співпрацю юридичних осіб з фізичними особами-підприємцями, зокрема юридичні особи не можуть відносити до своїх витрат кошти, витрачені на придбання товарів і послуг у ФОП 1-ої і 2-ої груп. Тому туроператори, які в своєму договорі з агентствами передбачають виплату комісійної винагороди, не зможуть віднести її на власні витрати, якщо турагент відноситься до 1-ої або 2-ої груп. У випадку, якщо агентство відноситься до 3-ої групи

єдиного податку, юридичні особи мають можливість співробітничати з такими ФОП і відносити собі на витрати, засоби, витрачені на покупку у таких ФОП товарів і послуг.

Другий важливий аспект єдиного податку в туризмі – усунення неоднозначного трактування поняття граничного об'єму виручки суб'єктів, що застосовують спрощену систему оподаткування. Податковий кодекс більше не містить поняття «виручка» відносно визначення права знаходження на спрощеній системі оподаткування. Це поняття замінене поняттям «дохід». Фізичні особи-підприємці і юридичні особи зможуть знаходитися на єдиному податку до моменту досягнення гранично допустимого обсягу доходів. При цьому відповідно до пп.292.4 Податкового кодексу, при наданні послуг, виконанні робіт за договорами доручення або за агентськими договорами доходом платника єдиного податку вважається тільки сума винагороди повіреного (агента). Цей принцип визначення доходу застосовується як з метою оподаткування єдиним податком, так і для визначення права перебування на єдиному податку (пп.292.14 Податкового кодексу).

З метою застосування спрощеної системи звітності, обліку і оподаткування ФОП-турагент подає заявку. Однак на момент написання підручника (станом на 1.01.12 р.) форма заявки не була затверджена.

За підсумками кожного кварталу ФОП-турагент подає до Державної податкової адміністрації звіт суб'єкта малого підприємництва – фізичної особи – платника єдиного податку. У ньому указується фактично сплачена сума єдиного податку з розбиттям за місяцями, номери квитанцій, а також обсяг виручки від реалізації з наростаючим підсумком (додаток З).

Якщо туристський агент є юридичною особою, то він також може здійснювати туристську діяльність за спрощеною системою оподаткування. В цьому разі сума єдиного податку не є фіксованою, а встановлюється у розмірі 3% від доходу при сплаті НДС, 5% доходу (без сплати НДС).

За підсумками кожного кварталу ФОП-турагент подає до Державної податкової адміністрації звіт суб'єкта малого підприємництва – фізичної особи – платника єдиного податку. У ньому указується фактично сплачена сума єдиного податку з розбиттям за місяцями, номери квитанцій, а також обсяг виручки від реалізації з наростаючим підсумком (додаток Ж).

Якщо туристський агент є юридичною особою, то він також може здійснювати туристську діяльність за спрощеною системою оподаткування. В цьому разі сума єдиного податку не є фіксованою, а встановлюється у розмірі 10% від доходу.

При дослідженні динаміки фінансових результатів діяльності підприємств туризму доцільно проаналізувати фактори, що впливають на зміну показника валового прибутку.

Розглянемо методику факторного аналізу валового прибутку готельного підприємства «Х» (табл. 7.4).

Таблиця 7.4 – Вихідні дані для факторного аналізу валового прибутку, тис. грн.

Найменування показників	Базисний рік	Звітний рік		Відхилення звітного року від базисного
		В базисних цінах і витратах	У фактичних продажних цінах	
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	(B ₀) 3558,2	(B _x) 2511,3	(B ₁) 3088,7	–469,5
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	(C ₀) 3140,3	(C _x) 2409,8	(C ₁) 2925,7	–214,6
Валовий прибуток (збиток)	(ВП ₀) 417,9	(ВП _x) 101,5	(ВП ₁) 163,0	–254,9

Розрахунок впливу першого фактора (зміни виручки від реалізації послуг) можна здійснити двома способами.

1. У вигляді різниці між сумою валового прибутку, перерахованого на індекс зміни виручки від реалізації, і суми прибутку в базисному періоді, тобто за формулою:

$$\Delta ВП_B = ВП_0 \times З_B - ВП_0, \quad (7.1)$$

де $\Delta ВП_B$ – зміна валового прибутку;

$ВП_0$ – сума валового прибутку в базисному періоді;

$З_B$ – індекс зміни виручки від реалізації.

2. Шляхом множення приросту (зниження індексу зміни виручки від продажу товарів ($З_B - 1$)) на розмір валового прибутку в базисному періоді ($ВП_0$):

$$\Delta ВП_B = ВП_0 \times (З_B - 1). \quad (7.2)$$

Приклад

Індекс зміни виручки від реалізації готельних послуг рівний 0,70578 (2511,3 / 3558,2). Розрахунок впливу фактора зміни виручки від реалізації готельних послуг:

1. $417,9 \times 0,70578 - 417,9 = -123,0$ тис. грн.

2. $417,9 \times (0,70578 - 1,0) = -123,0$ тис. грн.

У наведеному прикладі зниження виручки від реалізації в звітному періоді в порівнянні з базисним призвело до скорочення валового прибутку на 123,0 тис. грн.

Розрахунок впливу другого фактора (зміни асортименту послуг – $\Delta ВП_A$) проводять, якщо присутні відмінності в рівні рентабельності. Рентабельність реалізованих послуг для цих цілей можна обчислити відношенням прибутку до виручки від реалізації відповідних послуг.

Використовують два способи розрахунку.

При першому способі встановлюють різницю між базисним валовим прибутком, розрахованим виходячи з фактичного обсягу і асортименту реалізованих послуг, і базисною сумою прибутку, перерахованого на індекс зміни обсягу реалізації послуг, тобто за алгоритмом:

$$\Delta ВП_A = ВП_x - ВП_0 \times Z_B. \quad (7.3)$$

При другому способі розрахунку впливу зміни асортименту послуг на валовий прибуток різницю між базисним рівнем рентабельності, обчислену виходячи з фактичного обсягу і асортименту реалізованих послуг і його базисним рівнем, помножують на виручку звітного періоду в базисних цінах (з урахуванням індексу інфляції) за формулою:

$$\Delta ВП_A = \left(\frac{ВП_x}{B_x} - \frac{ВП_0}{B_0} \right) \times B_x \quad (7.4)$$

Приклад 1:

$$\Delta ВП_A = 101,5 - (417,9 \times 0,70578) = 101,5 - 294,9 = -193,4 \text{ тис. грн.}$$

Приклад 2:

$$\Delta ВП_A = \left(\frac{101,5}{2511,3} - \frac{417,9}{3558,2} \right) \times 2511,2 = (0,04042 - 0,11745) \times 2511,3 = -193,4 \text{ тис. грн.}$$

У цих двох прикладах у звітному періоді в порівнянні з базисним мало місце зниження питомої ваги реалізованих послуг з вищим рівнем рентабельності в її обсязі, що призвело до зменшення валового прибутку на 193,4 тис. грн.

Розрахунок впливу третього фактора (коливання собівартості реалізованих послуг) на зміну валового прибутку ($\Delta ВП_C$) визначають відніманням з собівартості послуг звітного періоду (C_I) цього показника, розрахованого виходячи з базисного рівня витрат на одиницю реалізованих послуг (C_X), за формулою:

$$\Delta ВП_C = C_I - C_X. \quad (7.5)$$

Приклад:

$$\Delta ВП_C = 2925,7 - 2409,8 = 515,9 \text{ тис. грн.}$$

Отже, в результаті зростання собівартості послуг валовий прибуток звітного року готельного підприємства знизився на $-515,9$ тис. грн.

Розрахунок впливу четвертого фактора (коливання цін реалізації послуг на зміну валового прибутку ($\Delta ВП_{Ц}$) встановлюють шляхом виключення з фактичної виручки від реалізації послуг (B_I) виручки від фактично реалізованих послуг в базисних цінах (B_X):

$$\Delta ВП_{Ц} = B_I - B_X. \quad (7.6)$$

Приклад:

$$\Delta ВП_{Ц} = 3088,7 - 2511,3 = 577,4 \text{ тис. грн.}$$

Результати факторного аналізу доцільно узагальнити в окремій табл. 7.5.

Таблиця 7.5 – Зведений розрахунок впливу факторів на зміну прибутку від реалізації готельних послуг

Найменування показників	Сума зміни валового прибутку, тис. грн.
Загальна сума відхилення прибутку від реалізації звітного періоду від базисного, в тому числі за рахунок:	-254,9
зниження виручки від реалізації послуг	-123,0
зменшення питомої ваги послуг з вищим рівнем рентабельності	-193,4
зростання собівартості послуг	-515,9
збільшення відпускних цін на реалізовані послуги	577,4

Отже зростання цін реалізації готельних послуг забезпечило збільшення валового прибутку на 577,4 тис. грн. Таким чином, сукупний вплив чотирьох перерахованих факторів привів до зниження валового прибутку.

ку звітнього періоду в порівнянні з базисним на суму 254,9 тис. грн. $[(-123,0) + (-193,4) + (-515,9) + (577,4)]$.

7.3. Аналіз розподілу прибутку підприємства

Основне завдання аналізу розподілу і використання прибутку полягає у виявленні тенденцій і пропорцій, що склалися в розподілі прибутку за звітний період у порівнянні з планом і в динаміці.

За результатами аналізу розробляються рекомендації щодо зміни пропорцій в розподілі прибутку і найбільш раціонального його використання.

На рис. 7.3 наведено загальні напрями в розподілі прибутку.

На кожному підприємстві порядок розподілу прибутку, що залишається після оподаткування, і перелік створюваних фондів визначаються установчими документами.

Величина чистого нерозподіленого прибутку відбивається в формі 1 «Баланс», а саме в I розділі пасиву в рядку 350 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)».

В процесі формування і використання фондів спеціального призначення за рахунок прибутку реалізується його стимулююча функція. Результати аналізу цих фондів повинні дати відповідь на питання:

- як змінилася загальна сума коштів, нарахована до цих фондів?
- які фактори вплинули на зміну цієї суми?
- на які цілі ця сума використана?
- які зміни відбулися в динаміці нарахування і використання коштів цих фондів?
- як підвищилася зацікавленість колективу підприємства в зростанні кінцевих результатів господарської діяльності?

Аналіз розподілу і використання прибутку проводиться в наступному порядку:

- 1) дається оцінка зміни суми і питомої ваги коштів за кожним напрямом використання прибутку в порівнянні з планом і базисним періодом;
- 2) проводиться факторний аналіз утворення фондів;
- 3) проводиться аналіз руху спеціальних фондів;

4) дається оцінка ефективності використання фондів накопичення і споживання відповідно до показників ефективності економічного потенціалу.

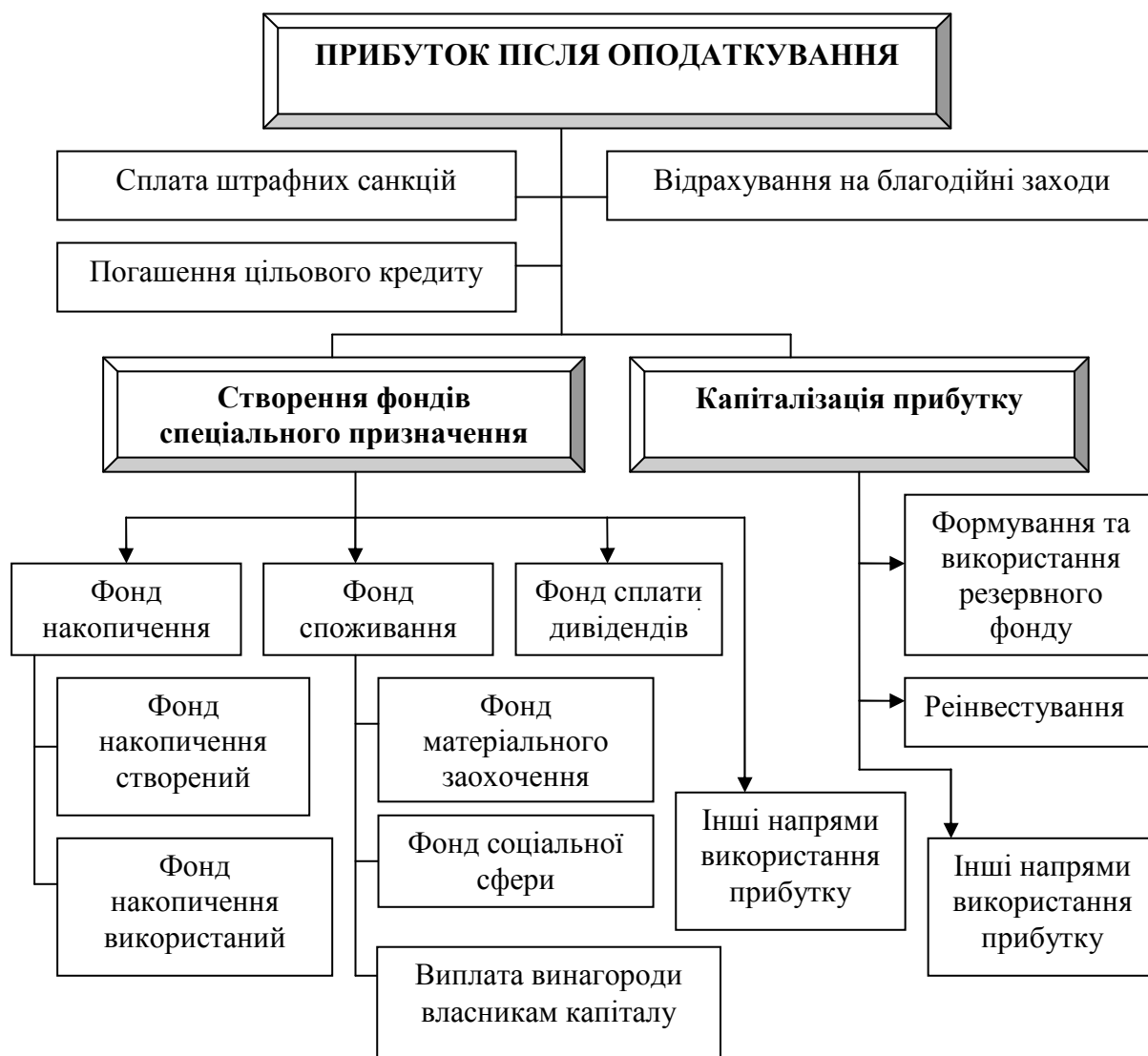

Рис. 7.3 – Схема розподілу чистого прибутку

Проаналізуємо розподіл і використання прибутку готелю «Х» (табл. 7.6).

Резервний фонд на даному підприємстві не сформований, тому кошти на поповнення резервного фонду не виділялися. За результатами розрахунків (табл. 7.6) розмір економічних санкцій зріс у 6 разів в порівнянні з попереднім роком. Використання коштів на відшкодування економічних санкцій зменшило їх суму, що була спрямована в звітному році до спеціальних фондів, на 6,2 тис. грн.

Таблиця 7.6 – Аналіз розподілу прибутку готелю «Х» в динаміці

Показники	Базисний період		Звітний період		Відхилення, ±		Темп приросту, %
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий прибуток	140,9	100	75,4	100	-65,5	-	-46,5
Фонд накопичення	65,2	46,3	29,7	39,4	-35,5	-6,9	-54,5
Фонд матеріального заохочення	13,7	9,7	21,2	28,1	+7,5	+18,4	+54,7
Фонд соціальної сфери	55,4	39,3	12,3	16,3	-43,1	-23,0	-77,8
Економічні санкції	1,0	0,7	7,2	9,5	+6,2	+8,8	+620,0
Інші цілі	5,6	4,0	5,0	6,7	-0,6	+2,7	-10,7

На 35,5 тис. грн, або більш ніж в 2 рази у порівнянні з базисним періодом, зменшилася сума відрахувань до фонду накопичення, і частка фонду накопичення знизилася з 46,3% до 39,4%.

На 43,1 тис. грн. або на 77,8% скоротилися відрахування до фонду соціальної сфери, частка фонду у відсотках до чистого прибутку знизилася на 23 процентних пункти. Сума відрахувань до фонду матеріального заохочення зросла на 7,5 тис. грн. Таким чином, у звітному році відбулися істотні зміни в структурі використання чистого прибутку.

Для узагальнюючої оцінки ефективності розподілу прибутку використовують наступні показники.

1. *Коефіцієнт капіталізації прибутку*, який розраховують за наступною формулою:

$$K_{\text{КП}} = \frac{\text{ЧП}_\text{К}}{\text{ЧП}}, \quad (7.7)$$

де $K_{\text{КП}}$ – коефіцієнт капіталізації прибутку;

ЧП – чистий прибуток підприємства за аналізований період;

ЧП_К – сума капіталізованого чистого прибутку.

2. *Коефіцієнт споживання прибутку*, який розраховують за наступною формулою:

$$K_{\text{СП}} = \frac{\text{ЧП}_\text{С}}{\text{ЧП}}, \quad (7.8)$$

де $K_{СП}$ – коефіцієнт споживання прибутку;

$ЧП_С$ – сума чистого прибутку, яка використовується для споживання.

3. *Коефіцієнт інвестування прибутку*, який розраховують за наступною формулою:

$$K_{ІП} = \frac{ЧП_І}{ЧП_К}, \quad (7.9)$$

де $K_{ІП}$ – коефіцієнт інвестування прибутку;

$ЧП_І$ – сума капіталізованого чистого прибутку, яка використовується для інвестування приросту активів в аналізованому періоді;

$ЧП_К$ – загальна сума капіталізованого чистого прибутку.

Цей показник показує, яка частка капіталізованого прибутку була використана на інвестування приросту активів в аналізованому періоді.

4. *Коефіцієнт резервування прибутку*, який розраховують за наступною формулою:

$$K_{РЗП} = \frac{ЧП_{РЗ}}{ЧП_К}, \quad (7.10)$$

$K_{РЗП}$ – коефіцієнт резервування прибутку;

$ЧП_{РЗ}$ – сума капіталізованого чистого прибутку, яка направляється в резервний або інші страхові фонди підприємства;

$ЧП_К$ – загальна сума капіталізованого чистого прибутку.

Цей показник показує, яка частка капіталізованого прибутку була використана для збільшення (створення) резервного або інших страхових фондів підприємства.

Капіталізація чистого прибутку дозволяє розширити діяльність з надання послуг за рахунок власних коштів. Вона дозволяє скоротити величину витрат на обслуговування зовнішніх джерел фінансування (кредитів, позик).

Розміри капіталізації чистого прибутку дозволяють оцінити не тільки темпи зростання капіталу господарюючого суб'єкта, але й оцінити запас фінансової стійкості (рентабельності продажів, оборотності всіх активів). Темп зростання власного капіталу є важливим обмежувачем темпів розширення діяльності підприємства.

Темпи зростання власного капіталу характеризують потенційні можливості господарюючого суб'єкта з розширення виробництва (нарощування обсягу послуг, що надаються). Темпи стійкого зростання на перспекти-

ву залежать від поточної діяльності, яка визначає величину прибутку. Величина поточних активів рухома і залежить від масштабів бізнесу:

- галузевої належності;
- темпів реалізації продукції (послуг);
- структури оборотних коштів;
- інфляції;
- облікової політики;
- системи розрахунків.

Аналізуючи зміну суми відрахувань чистого прибутку до фондів спеціального призначення, необхідно дослідити фактори формування цих фондів. Основним фактором є чистий прибуток. Зміна відрахувань до фондів спеціального призначення за рахунок зміни чистого прибутку можна розрахувати за формулою:

$$\Delta\Phi_n(\Pi) = \Delta\Pi_q \times K_0, \quad (7.11)$$

де $\Delta\Phi_n(\Pi)$ – приріст фонду накопичення (споживання) за рахунок зміни чистого прибутку;

$\Delta\Pi_q$ – приріст суми чистого прибутку;

K_0 – базисний коефіцієнт відрахувань від чистого прибутку до відповідного фонду.

На розмір відрахувань до фондів впливає і зміна коефіцієнта відрахувань з чистого прибутку. Рівень його впливу розраховується за формулою:

$$\Delta\Phi_n(K) = (K_1 - K_0) \times \Pi_{1q}, \quad (7.12)$$

де $\Delta\Phi_n(K)$ – приріст фонду споживання (накопичення) від зміни коефіцієнта відрахувань;

K_1, K_0 – фактичний і базисний коефіцієнти відрахувань до фонду споживання (накопичення);

Π_{1q} – чистий прибуток за звітний період.

Розрахунок впливу факторів на зміну фондів споживання і накопичення представлений у табл. 7.7.

З наведених розрахунків виходить, що на зменшення суми відрахувань до фонду накопичення вплинуло скорочення обсягу чистого прибутку на 65,5 тис. грн. і зменшення коефіцієнта відрахувань на 6,9%. При цьому сума впливу чистого прибутку склала – 30,3 тис. грн., а сума впливу коефіцієнта відрахування – 5,2 тис. грн.

Таблиця 7.7 – Розрахунок впливу факторів на величину фондів (тис. грн.)

Фактори зміни фондів спеціального призначення	Алгоритм розрахунків	Розрахунок
Фонд накопичення, в т.ч. за рахунок:		$29,7 - 65,2 = -35,5$
чистого прибутку	$\Delta\Phi_n(P_q) = \Delta P_q \times K_{0n}$	$-65,5 \times 0,463 = -30,3$
коефіцієнта відрахувань	$\Delta\Phi_n(K) = P_{Iq} \times \Delta K_n$	$75,4 \times (-0,069) = -5,2$
Фонд матеріального заохочення, в т.ч. за рахунок:		$21,2 - 13,7 = 7,5$
чистого прибутку	$\Delta\Phi_{мз}(P_q) = \Delta P_q \times K_{0мз}$	$-65,5 \times 0,097 = -6,4$
коефіцієнта відрахувань	$\Delta\Phi_{мз}(K) = P_{Iq} \times \Delta K_{мз}$	$75,4 \times 0,184 = 13,9$
Фонд соціальної сфери, в т.ч. за рахунок:		$12,3 - 55,4 = -43,1$
чистого прибутку	$\Delta\Phi_{cc}(P_q) = \Delta P_q \times K_{0cc}$	$-65,5 \times 0,393 = -25,8$
коефіцієнта відрахувань	$\Delta\Phi_{cc}(K) = P_{Iq} \times \Delta K_{cc}$	$75,4 \times (-0,23) = -17,3$

Динаміка суми відрахувань до фонду матеріального заохочення відбулася через вплив зміни чистого прибутку. В результаті сума відрахувань зменшилася на 6,4 тис. грн. Однак зростання коефіцієнта відрахувань призвело до збільшення аналізованого фонду на 13,9 тис. грн. Сумарний вплив зазначених вище факторів призвів до збільшення фонду матеріального заохочення на 7,5 тис. грн.

Зміна відрахувань до фонду соціальної сфери відбулася в результаті зниження чистого прибутку на 25,8 тис. грн. і за рахунок зниження коефіцієнта відрахувань на 17,3 тис. грн.

Аналіз руху і використання фондів доцільно провести за кожним фондом окремо.

Фонд накопичення. Аналіз використання прибутку, представлений в табл. 7.8, дозволяє дати оцінку структурних зрушень в розподілі чистого прибутку на утворення спеціальних фондів, проте не дозволяє оцінити, на яку суму використовувалися фонди.

Як видно з табл. 7.8, розміри нарахованого і використаного фондів накопичення не співпадають. У базисному періоді із коштів, що поступили до фонду накопичення, було використано лише 79%, решта суми пішла на збільшення залишку коштів на кінець року. У звітному періоді використана сума в 1,6 разів перевищила нараховану суму.

Таблиця 7.8 – Показники фонду накопичення в динаміці (тис. грн.)

Показники	Базисний період	Звітний період	Відхилення, (+, –)
Залишок на початок року	40,4	54,1	+13,7
Надійшло коштів (р. 2 табл. 7.5)	65,2	29,7	–35,5
Використано	51,5	49,2	–2,3
Залишок на кінець року	54,1	34,6	–19,5

Доцільно провести аналіз використання фонду накопичення (табл. 7.9).

Таблиця 7.9 – Аналіз використання фонду накопичення готелю «Х»

Використання фонду	Базисний період		Звітний період		Відхилення, ±		Темп приросту, %
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	
Фонд накопичення всього, в тому числі:	51,5	100,0	49,2	100,0	–2,3	–	–4,5
на погашення довгострокових кредитів	1,8	3,5	1,5	3,0	–0,3	–0,5	–16,7
на розвиток виробництва, в т.ч.	49,7	96,5	47,7	97,0	–2,0	+0,5	–4,0
на збільшення необоротних активів	42,4	85,3	2,6	5,5	–39,8	–79,8	–93,9
на збільшення оборотного капіталу	7,3	14,7	45,1	94,5	+37,8	+79,8	+517,8

За даними табл. 7.9 виходить, що кошти фонду накопичення використовуються в основному на розвиток виробництва, з них в базисному році 85,3% спрямовано на збільшення необоротних активів.

У звітному періоді пріоритети підприємства змінилися: 94,5% коштів, спрямованих на розвиток виробництва, було використано на поповнення оборотного капіталу.

Аналіз утворення і використання фонду матеріального заохочення наведено в табл. 7.10.

Таблиця 7.10 – Показники фонду матеріального заохочення
в динаміці, тис. грн.

Показники	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення, ±	Темп приросту, %
Залишок на початок року	5,6	5,8	+0,2	+3,6
Надійшло коштів	13,7	21,2	+7,5	+54,7
Використано	13,5	20,9	+7,4	+54,8
Залишок на кінець року	5,8	6,1	+0,3	+5,2

Обсяг коштів, що надійшли і використані, практично співпадають, розмір використаних коштів фонду зріс на 54,8% у порівнянні з базисним роком.

Аналогічно аналізують процес утворення і використання фонду соціальної сфери.

Далі слід проаналізувати використання *фондів споживання* за конкретними цілями. Використання коштів на споживання визначається двома основними чинниками: дивідендною політикою підприємства і політикою соціальних виплат.

Аналіз соціальних виплат проводиться з урахуванням таких показників оцінки ефективності праці, як:

- коефіцієнт плинності кадрів;
- рівень продуктивності праці;
- рівень кваліфікації і освіти працівників.

Якщо збільшення коштів, спрямованих на споживання, супроводжується зростанням продуктивності праці, зниженням коефіцієнту плинності кадрів, підвищенням рівня кваліфікації працівників, то використання прибутку на споживання є економічно ефективним.

Фонд сплати дивідендів. Дивідендна політика істотно впливає на курсову вартість акцій підприємства (у випадку, якщо підприємства готельного, ресторанного, санаторно-курортного господарства і туризму є акціонерними підприємствами).

При визначенні розміру коштів, спрямованих на виплату дивідендів, враховують наступні чинники:

- необхідність залучення додаткового капіталу в процесі емісії цінних паперів;
- наявність і вартість інвестиційних проектів;

- можливості зростання прибутку в результаті інвестування;
- дохід від капіталу в інших галузях;
- зацікавленість крупних акціонерів, направлена на зниження податків з отриманого доходу.

Проте дії перерахованих чинників не повинні суперечити вимозі оптимізації розподілу прибутку, тобто фінансова політика розподілу прибутку, що проводиться на підприємстві, повинна забезпечувати зростання обороту, збільшення власного капіталу, досягнення оптимальної структури капіталу.

7.4. Система показників для оцінки рентабельності

Економічну ефективність діяльності підприємства виражають показниками рентабельності (прибутковості).

Рентабельність – це показник, що характеризує економічну ефективність діяльності будь-якого підприємства.

Економічна ефективність – відносний показник, що порівнює отриманий ефект з витратами або ресурсами, використаними для досягнення цього ефекту.

У загальному вигляді параметр економічної ефективності визначають алгоритмом:

$$E_e = \frac{\text{Економічний ефект(прибуток)}}{\text{ресурси або витрати}} * 100, \% \quad (7.13)$$

Існує безліч коефіцієнтів рентабельності, використання кожного з яких залежить від характеру оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Часто використовується чотири різні показники: валовий прибуток, операційний прибуток, прибуток до оподаткування, чистий прибуток. У знаменнику формули показують ресурси (інвестиції), майно (активи), собівартість реалізованих послуг.

Загальна характеристика показників рентабельності підприємств сфери туризму представлена в табл. 7.11.

Таблиця 7.11 – Показники рентабельності підприємств туризму

Найменування показника	Спосіб розрахунку	Примітки
1	2	3
1. Рентабельність реалізації послуг		
1.1 Чиста рентабельність продажів (P_{Π})	$P_{\Pi} = \frac{ЧП}{ОП} \times 100, \%$ <p>де ОП – обсяг продажів (чистої виручки від реалізації послуг)</p>	Характеризує, який обсяг прибутку після оподаткування доводиться на гривню обсягу продажів
Рентабельність продажів (для туроператора) – P_{Π}^{TO}	$P_{\Pi}^{TO} = \frac{ЧП}{ЧД} \times 100, \%$ <p>де ЧД – чистий дохід (виручка) від реалізації послуг туроператора</p>	— —
Рентабельність продажів (для турагента) – P_{Π}^{TA}	$P_{\Pi}^{TA} = \frac{ЧП}{АК},$ <p>де АК – агентська комісія підприємства</p>	— —
1.2 Рентабельність однієї послуги ($P_{\text{пос.}}$)	$P_{\text{пос.}} = \frac{\Pi}{C} \times 100, \%$ <p>де Π – прибуток за калькуляцією витрат на послугу (або комплекс послуг); C – собівартість послуги (або комплексу послуг) за калькуляцією витрат</p>	Показує прибуток, що доводиться на кожну гривню витрат на окрему послугу (або комплекс послуг)
2. Рентабельність активів (майна)		
2.1 Рентабельність сукупних активів (P_A)	$P_A = \frac{\Pi_{\text{заг.}}}{\bar{A}} \times 100, \%$ <p>де $\Pi_{\text{заг.}}$ – загальний прибуток до оподаткування; \bar{A} – середня вартість сукупних активів за розрахунковий період</p>	Показує величину прибутку, що доводиться на кожну гривню сукупних активів
2.2 Рентабельність необоротних активів ($P_{\text{НОА}}$)	$P_{\text{НОА}} = \frac{\Pi_{\text{заг.}}}{\overline{\text{НОА}}} \times 100, \%$ <p>де $\overline{\text{НОА}}$ – середня вартість необоротних активів за розрахунковий період</p>	Характеризує величину прибутку до оподаткування, що доводиться на кожну гривню необоротних активів

1	2	3
2.3 Рентабельність оборотних активів (P_{OA})	$P_{OA} = \frac{\Pi_{заг.}}{OA} \times 100, \%$ <p>де \overline{OA} – середня вартість оборотних активів за розрахунковий період</p>	Показує величину прибутку до оподаткування, що доводиться на кожну гривню оборотних активів
2.4 Рентабельність чистого оборотного капіталу ($P_{ЧОК}$)	$P_{ЧОК} = \frac{\Pi_{заг.}}{ЧОК} \times 100, \%$ <p>где $\overline{ЧОК}$ – середня вартість чистого оборотного капіталу за розрахунковий період. $ЧОК = \text{Оборотні активи} - \text{Короткострокові зобов'язання}$</p>	Виражає величину прибутку до оподаткування, що доводиться на кожну гривню чистого оборотного капіталу
3. Рентабельність власного капіталу (P_{BK})	$P_{BK} = \frac{ЧП}{BK} \times 100, \%$ <p>де $ЧП$ – чистий прибуток; \overline{BK} – середня вартість власного капіталу за розрахунковий період</p>	Показує величину чистого прибутку, що доводиться на гривню власного капіталу
4. Рентабельність інвестицій (P_I)	$P_I = \frac{ЧП}{I} \times 100, \%$ <p>де \bar{I} – середня вартість інвестицій за розрахунковий період</p>	Відображає величину чистого прибутку, що доводиться на гривню інвестицій, тобто авансованого капіталу

Рентабельність підприємств туризму характеризує ступінь прибутковості їх діяльності. При цьому до її оцінки можна підійти з різних боків.

1. *Історичний аспект.* Оскільки показники рентабельності характеризують результативність роботи підприємств туризму за звітний період, а в їхній господарській діяльності можуть відбуватися зміни, що вимагають крупних інвестицій і витрат, то планований довгостроковий ефект показники рентабельності не відбивають. Така ситуація можлива у разі здійснення робіт в рамках розвитку нових напрямів діяльності, які вимагають первинних фінансових вкладень. Здійснення нового виду діяльності (на перших етапах) може знижувати загальні показники рентабельності, проте надалі ці нововведення дозволять істотно поліпшити ефективність роботи підприємства. Отже, зниження рівня рентабельності в окремому часовому періоді не завжди слід оцінювати як негативну тенденцію.

2. *Особливості розрахунку показників рентабельності санаторно-*

курортних підприємств. При їх розрахунку всі первинні дані виражені в грошовій формі. Причому, якщо в чисельнику показника використовується прибуток (у ньому враховується рівень цін, кількісний вираз наданих послуг і т. д.), то в знаменнику при розрахунку показників рентабельності – власний капітал або необоротні активи (обидва ці показники мають облікову оцінку, яка може істотно відрізнятися від ринкової).

Ця проблема має особливе значення для підприємств соціальної сфери в цілому, зокрема для підприємств її неприбуткового сектора, оскільки всі об'єкти основних засобів, як правило, отримані від інших підприємств, або знаходяться на їхньому балансі достатньо довгий термін. Оцінка, за якою ці кошти враховуються в балансі, часто далека від їх ринкової вартості, а відсутність відомостей про їхню об'єктивну вартість в поточний період приводить до викривлення отримуваних даних. У зв'язку з цим необхідне проведення комплексного економічного аналізу санаторно-курортних підприємств, з використанням методів інвентаризації і переоцінки наявного майна за ринковими цінами.

3. *Сфера діяльності підприємства.* У даному випадку особливого значення набуває характеристика середньогалузевих показників рентабельності, оскільки в рамках різних галузей можливе значне варіювання показників. Крім того, не можна не враховувати проблему ризику. Ризик внутрішньо властивий кожній сфері діяльності. У сфері надання готельних, ресторанних, санаторно-курортних і туристських послуг ступінь ризику не такий високий, як, наприклад, в промисловості, сільському господарстві, ряді інших галузей економіки, що відносяться до високо ризикованих. Проте його також необхідно враховувати в практиці роботи підприємств туризму, особливо при орієнтації на ринок нового виду послуг.

При оцінці показників рентабельності слід докладніше розглянути рентабельність окремих послуг (комплексу послуг), що реалізуються на підприємствах туризму.

При цьому важливим напрямом аналізу є визначення впливу рентабельності окремих послуг на загальну прибутковість підприємства (обсяг продажів). Такий аналіз дозволяє встановити вплив надання окремих видів послуг на загальну рентабельність продажів, а також оцінити раціональність структури реалізації.

Аналіз проводять в наступній послідовності.

1. Визначають питому вагу кожного виду послуг в загальному обсязі реалізації.

2. Розраховують індивідуальні показники рентабельності окремих видів послуг.

3. Встановлюють вплив прибутковості на середній рівень всіх реалізованих послуг шляхом множення індивідуальної прибутковості реалізованих послуг на її долю в загальному обсязі реалізації.

4. Визначають вплив, пов'язаний із зміною індивідуальної прибутковості послуг шляхом множення різниці між рентабельністю звітного і базисного періоду на частку послуг в звітному періоді.

5. Встановлюють вплив сумарного фактора шляхом множення рентабельності базисного періоду на різницю питомої ваги звітного і базисного періодів.

В інформаційній базі для такого аналізу служать дані бухгалтерського обліку за умови налагодженої системи аналітичного обліку за видами послуг, що надаються.

Розрахунок впливу рентабельності окремих послуг на прибутковість продажів поданий в табл. 7.12 на прикладі готельного підприємства «Х».

З даних табл. 7.12 можна зробити висновок, що зростання питомої ваги послуг розміщення позитивно вплинуло на рентабельність продажів, збільшивши її на 2,9 пункти. Цей чинник і підвищення рентабельності послуг бізнес-центру (на 0,1 пункти) сприяли зростанню обсягу продажів. Тому досліджуване готельне підприємство зацікавлене в подальшому наданні послуг бізнес-центру і його розширенні.

Готельне підприємство не має можливості відмовитися від надання послуг харчування і спортивно-оздоровчих послуг, рентабельність яких знижується, оскільки це негативно відіб'ється на привабливості готелю для клієнтів, що призведе до втрати конкурентних позицій на ринку. Тому необхідно розробляти відповідні заходи щодо підвищення ефективності роботи цих підрозділів за рахунок управління витратами або зміни номенклатури спортивно-оздоровчих послуг і послуг харчування.

Загальне зниження рентабельності витрат готельного підприємства пояснюється, в першу чергу, скороченням обсягу реалізації послуг (ліжок-діб наданих), що, в свою чергу, призвело до зниження попиту на додаткові послуги готелю.

Таблиця 7.12 – Розрахунок впливу рентабельності продажів

Послуги	Рентабельність, %			Питома вага в обсязі реалізації, долі одиниці			Вплив на рентабельність продажів, %		
	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення, ±	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення, ±	Структура реалізації (гр. 2 × гр. 7)	Рентабельність послуг (гр. 4 × гр. 6)	Загальний вплив факторів (гр. 8 + гр.9)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Розміщення в готелі + сніданок, що входить у вартість	51,4	42,3	–9,1	0,684	0,740	+0,056	+2,9	–6,7	–3,8
Послуги харчування	25,3	20,1	–5,2	0,172	0,168	–0,004	–0,1	–0,9	–1,0
Спортивно-оздоровчі послуги	17,3	10,9	–6,4	0,096	0,060	–0,036	–0,6	–0,4	–1,0
Послуги бізнес-центру	10,8	13,4	+2,6	0,048	0,032	–0,016	–0,2	+0,1	–0,1
Всього:	34,2	28,3	5,9	100	1,00	-	+2,0	–7,9	–5,9

Аналогічним чином можна визначити вплив рентабельності окремих видів послуг на прибутковість продажів в туристських підприємствах, де аналітичною базою є обсяг реалізації турів за напрямками в'їзного, виїзного і внутрішнього туризму; у санаторно-курортному господарстві (аналітична база – обсяг реалізації лікувально-оздоровчих процедур за видами; послуг підприємств харчування, спортивно-оздоровчих, розважальних та інших послуг, які не входять до вартості путівки).

Контрольні запитання:

1. Охарактеризуйте основні завдання аналізу фінансових результатів діяльності підприємства.
2. У чому полягає економічна сутність і функції прибутку підприємств?
3. За якими напрямками проводять аналіз прибутку?
4. Чим відрізняється підсумковий і прогнозний аналіз прибутку?
5. Який сенс має аналіз складу прибутку в динаміці?
6. Чим відрізняється основна діяльність від інвестиційної, фінансової і надзвичайної діяльності підприємств туризму?
7. Чим відрізняється валовий дохід підприємств туризму від чистого доходу та оподаткованого прибутку?
8. За якими ознаками класифікується прибуток (збиток) підприємств?
9. За яких умов туристська фірма може використовувати спрощену систему оподаткування, обліку і звітності?
10. За яким принципом встановлюється розмір єдиного податку для фізичної особи-підприємця, який здійснює діяльність в сфері туризму?
11. Яка різниця між економічним і бухгалтерським прибутком?
12. Охарактеризуйте механізм формування прибутку від фінансово-господарської діяльності.
13. Які фактори є ключовими при аналізі валового прибутку підприємств туризму?
14. Розкрийте сутність методики факторного аналізу валового прибутку.
15. За якими напрямками розподіляється прибуток підприємств?
16. Охарактеризуйте послідовність аналізу, розподілу і використання прибутку.
17. Які фактори впливають на зміну фондів споживання і накопичення?

18. Охарактеризуйте найбільш важливі коефіцієнти рентабельності, що використовуються при аналізі ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств туризму.

19. Визначте особливості аналізу показників рентабельності підприємств туризму, зокрема санаторно-курортних підприємств.

20. Охарактеризуйте основні завдання аналізу рентабельності окремих видів послуг підприємств туризму.

Тестові завдання:

1. Різниця між сумою чистого доходу від реалізації послуг і собівартістю реалізованих послуг це:

- а) валовий прибуток;
- б) фінансовий результат від операційної діяльності;
- в) фінансовий результат від звичайної діяльності;
- г) чистий прибуток або збиток.

2. Розрізняють наступні види аналізу прибутку підприємства:

- а) підсумковий, прогнозний;
- б) ретроспективний, перспективний;
- в) плановий, середньообліковий;
- г) фактичний, середньостатистичний;
- д) вірні відповіді а і б;
- е) всі відповіді вірні;
- ж) немає вірної відповіді.

3. Операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу, це:

- а) інвестиційна діяльність;
- б) основна діяльність;
- в) фінансова діяльність;
- г) надзвичайна подія.

4. До складу валового доходу готельних підприємств, розташованих в курортних місцевостях, входять наступні податки (відрахування):

- а) податок на додану вартість, акцизний збір;
- б) податок на додану вартість, готельний збір;
- в) податок на додану вартість, курортний збір;
- г) податок на додану вартість, курортний збір, інші відрахування з доходу.

5. Критерієм для використання спрощеної системи оподаткування фізич-

ною особою-підприємцем, який входить до 1 групи платників єдиного податку і здійснює діяльність у сфері туризму є:

- а) річний обсяг реалізації – до 150 тис. грн. і фактична чисельність персоналу – до 10 осіб;
- б) річний обсяг реалізації – до 150 тис. грн. без використання праці найманих осіб;
- в) річний обсяг реалізації – до 3 млн. грн. і фактична чисельність персоналу – до 20 осіб;
- г) річний обсяг реалізації – до 5 млн. грн. і фактична чисельність персоналу – до 50 осіб.

6. Фізична особа-підприємець, який здійснює турагентську діяльність і входить до 1 групи платників єдиного податку, сплачує цей податок:

- а) у розмірі 1 – 10% мінімальної заробітної плати;
- б) у розмірі 1 – 20% мінімальної заробітної плати;
- в) у розмірі 3% від доходу (при сплаті НДС) або 5% з доходу (без уплати НДС);
- г) у фіксованому розмірі за меншою ставкою серед здійснюваних видів діяльності.

7. До якої групи платників єдиного податку не може належати фізична особа підприємця, яка здійснює турагентську діяльність:

- а) до 1-ї групи;
- б) до 2-ї групи;
- в) до 3-ї групи;
- г) до 4-ї групи.

8. Рішення про напрями розподілення прибутку підприємства приймають:

- а) керівники підприємства;
- б) власники підприємства;
- в) співробітники підприємства;
- г) державна податкова адміністрація.

9. До складу якого фонду спеціального призначення відноситься фонд матеріального заохочення?

- а) фонду споживання;
- б) фонду сплати дивідендів;
- в) фонду соціальної сфери;
- г) фонду накопичення.

10. Яка частина чистого прибутку використовується для збільшення власного капіталу підприємства?

- а) частина чистого прибутку, яка акумулюється у складі фонду накопичення;
- б) частина чистого прибутку, яка акумулюється у складі фонду соціальної сфери;

- в) частина чистого прибутку, яка акумулюється у складі фонду споживання;
- г) частина чистого прибутку, яка спрямовується на капіталізацію.

11. Економічний ефект є показником, яких характеризує:

- а) процес господарської діяльності підприємства;
- б) обертання активів підприємства;
- в) результат господарської діяльності підприємства;
- г) технологічні особливості діяльності підприємства.

12. Основним абсолютним показником, який характеризує ефективність роботи підприємства, є:

- а) робочий капітал;
- б) прибуток;
- в) залишкова вартість основних засобів;
- г) валовий дохід;
- д) чистий дохід.

13. Дайте визначення економічної сутності рентабельності підприємств туризму:

- а) абсолютна сума отриманого прибутку підприємства;
- б) абсолютна сума прибутку, отриманого від операційної діяльності;
- в) рівень доходності підприємства;
- г) прибутковість реалізації послуг.

14. Група коефіцієнтів рентабельності характеризує:

- а) результативність діяльності;
- б) систематичність діяльності;
- в) ефективність діяльності;
- г) всі відповіді вірні.

15. Відношення чистого прибутку до агентської комісії це:

- а) рентабельність витрат туристського агента;
- б) рентабельність витрат туристського оператора;
- в) рентабельність продажів туристського агента;
- г) рентабельність продажів туристського оператора.

16. Ключовими чинниками, які впливають на величину коефіцієнту рентабельності активів, є:

- а) чистий прибуток і валовий дохід;
- б) чистий прибуток і величина активів;
- в) чистий прибуток і величина оборотних активів;
- г) валовий прибуток і величина власного капіталу.

17. Рентабельність власного капіталу доцільно визначати, виходячи з:
- операційного прибутку;
 - чистого прибутку;
 - прибутку до оподаткування;
 - прибутку до сплати відсотків та податків.
18. Рентабельність оборотного капіталу доцільно визначати, виходячи з:
- валового прибутку;
 - операційного прибутку;
 - чистого прибутку;
 - прибутку до сплати відсотків та податків.
19. Якщо операційна рентабельність реалізації не змінюється, а чиста в динаміці зменшується, це свідчить про:
- підвищення податкових платежів;
 - зниження податкових платежів;
 - зменшення витрат на збут;
 - збільшення адміністративних витрат.
20. Якою буде рентабельність витрат основної діяльності готельного підприємства якщо валовий прибуток становить 170 тис. грн., собівартість реалізованих послуг – 454 тис. грн., адміністративні витрати – 52 тис. грн., витрати на збут – 10 тис. грн., інші операційні витрати – 8 тис. грн.?
- 22%;
 - 29%;
 - 19%;
 - 25%.

Аналітично-розрахункові завдання

Завдання 1

Розрахуйте рентабельність сукупних активів, поточних активів, сукупного капіталу, продажів ресторану, виходячи з даних табл. 7.13.

Таблиця 7.13 – Показники діяльності ресторану

Показники	Тис. грн.
1. Загальна вартість майна	2800,00
2. Джерела власних коштів	1800,00
3. Середня вартість сукупних активів	1650,00
4. Середня вартість оборотних активів	1150,00
5. Середня вартість короткострокових зобов'язань	980,00
6. Чистий дохід від реалізації послуг	6500,00
7. Чистий прибуток звітного періоду	880,00

Завдання 2

За звітний період чистий дохід готельного підприємства становив 8248 тис. грн., валовий прибуток – 690 тис. грн., прибуток до сплати податків – 445 тис. грн., чистий прибуток – 333,8 тис. грн. Визначте рентабельність активів, власного капіталу і чисту рентабельність продажів. За результатами розрахунків зробіть висновки.

Таблиця 7.14 – Баланс готельного підприємства

Актив	На початок звіт-ного пе-ріоду	На кі-нець зві-тного періоду	Пасив	На початок звіт-ного пе-ріоду	На кі-нець зві-тного періоду
1. Основні засоби та інші необоротні активи	15445,0	16098,2	1. Власний капітал	15454,2	16071,2
2. Запаси	72,0	80,0	2. Довгострокові зобов'язання	74,3	93,5
3. Дебіторська заборгованість	36,0	41,4	3. Короткострокові кредити	38,4	44,7
4. Грошові кошти	24,0	31,3	4. Кредиторська заборгованість та інші короткострокові пасиви	23,0	26,9
5. Витрати майбутніх періодів	12,9	11,5	5. Доходи майбутніх періодів	–	26,1
Баланс	15589,9	16262,4	Баланс	15589,9	16262,4

Завдання 3

На базі фінансової звітності готелю «Х» (додаток Д), розрахуйте показники ефективності діяльності підприємства і, проаналізувавши їх динаміку, зробіть відповідні висновки.

Завдання 4

На основі даних діяльності туристського підприємства, наведених в табл. 7.15, необхідно розрахувати наступні показники:

- коефіцієнт рентабельності сукупних активів;
- коефіцієнт рентабельності власного капіталу;
- коефіцієнт рентабельності реалізованих послуг;
- коефіцієнт капіталізації прибутку.

Таблиця 7.15 – Показники роботи туристського підприємства

Показники	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
Чистий дохід від реалізації послуг	127,2	174,4
Чистий прибуток	49,6	70,0
Вартість сукупних активів	392,8	454,8
Власний капітал	215,6	247,6
Нерозподілений прибуток	58,4	90,4

Завдання 5

За даними звітності (додаток Д) проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз звіту про фінансові результати готелю «Х». Дайте оцінку динаміки і структури звіту про фінансові результати. Зробіть висновки.

Завдання 6

За нижче наведеними показниками роботи готельного підприємства (табл. 7.16) визначте:

- коефіцієнт рентабельності сукупних активів;
- коефіцієнт рентабельності поточних активів;
- коефіцієнт рентабельності власного капіталу;
- коефіцієнт рентабельності реалізованих послуг.

Таблиця 7.16 – Показники роботи готельного підприємства

Показники	Тис. грн.
1. Загальна вартість майна	9539,4
2. Власний капітал	8845,0
3. Середня вартість сукупних активів	7058,5
4. Середня вартість поточних активів	965,4
5. Чистий дохід від реалізації послуг	15177,5
6. Чистий прибуток	1987,3

ТЕМА 8. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

8.1. Сутність і завдання аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства.

8.2. Аналіз показників ліквідності та платоспроможності.

8.3. Оцінка і прогнозування стану банкрутства.

8.1. Сутність і завдання аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства

Фінансовий стан підприємства в короткостроковій перспективі характеризується такими показниками як ліквідність і платоспроможність.

Ліквідність — це мобільність підприємства, його спроможність (при виникненні будь-яких обставин) за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел оперативно отримувати резерви платіжних коштів, необхідних для погашення боргів, і постійно, на будь-який момент часу, підтримувати рівновагу між обсягами і термінами перетворення активів в грошові кошти і обсягами і термінами погашення зобов'язань.

Платоспроможність – це можливість підприємства своєчасно здійснювати платежі за рахунок обертання активів в наявні грошові кошти для погашення у будь-який момент своїх короткострокових зобов'язань перед кредиторами.

Основними ознаками платоспроможності є наявність в достатньому обсязі коштів на поточному рахунку і відсутність простроченої кредиторської заборгованості. В процесі аналізу досліджується поточна і перспективна платоспроможність.

Поточна платоспроможність характеризує поточний стан розрахунків на підприємстві і аналізується на підставі даних про фінансові потоки: надходження грошових коштів повинно забезпечити покриття поточних зобов'язань підприємства.

Перспективна платоспроможність визначає спроможність підприємства в майбутньому розраховуватися по своїх короткострокових боргах і досліджується переважно за допомогою показників ліквідності.

Не зважаючи на те, що поняття ліквідності і платоспроможності тісно взаємозв'язані, вони не є тотожними.

Взаємозв'язок між платоспроможністю і ліквідністю підприємства, ліквідністю балансу і ліквідністю активів наведена на рис. 8.1.

Рис. 8.1 – Взаємозв'язок між показниками ліквідності і платоспроможності

Вказані блоки на рис. 8.1 рівнозначні між собою, але разом з тим досягнення завдання другого блоку неможливе без реалізації завдань першого блоку, а третього – без наявності першого і другого, четвертого – без наявності першого, другого і третього. Таким чином, ліквідність активів є засобом підтримки платоспроможності підприємства і її індикатором.

Основними завданнями аналізу ліквідності є:

- оцінка ступеня ліквідності оборотних активів підприємства;
- оцінка ліквідності балансу підприємства;
- оцінка рівня платоспроможності підприємства в короткостроковому періоді;
- формування інформації про політику, що проводиться господарюючим суб'єктом задля підтримки необхідного рівня платоспроможності;
- оцінка перспектив розвитку і розробка рекомендацій з усунення чинників, що несприятливо впливають на платоспроможність.

Для забезпечення достовірності результатів аналізу ліквідності необхідно досліджувати такі аспекти:

- приналежність активів (чи не є активи предметами застави);
- можливості швидкої втрати цінності активів унаслідок їх морального або фізичного зносу (особливо актуально для підприємств готельного та санаторно-курортного господарства);

- доступність активів для поточного розпорядження (наявність заморожених рахунків);
- контрольованість активів (інформація про здатність позичальника швидко перемістити або приховати активи);
- наявність умовних зобов'язань (гарантійних, потенційних).

Важливим етапом проведення аналізу ліквідності є процедура обробки зібраної інформації за допомогою аналітичних методів. Використання різних аналітичних методів слід використовувати в комплексі, що дозволить отримати повний, наближений до реального стану опис платоспроможності підприємства і ліквідності його активів.

Основним джерелом інформації для аналізу ліквідності і платоспроможності підприємств туризму є форма №1 «Баланс».

8.2. Аналіз показників ліквідності та платоспроможності

Для оцінки платоспроможності і ліквідності господарюючого суб'єкта можна використовувати наступні методи:

- аналіз ліквідності балансу;
- розрахунок і оцінку фінансових коефіцієнтів ліквідності;
- аналіз грошових (фінансових) потоків.

При вивченні ліквідності балансу здійснюють порівняння активів, згрупованих за ступенем їх ліквідності, із зобов'язаннями по пасиву, розташованими за термінами їх погашення. Розрахунок і оцінка коефіцієнтів ліквідності дозволяє встановити ступінь забезпеченості короткострокових зобов'язань найбільш ліквідними активами і, перш за все, грошовими коштами.

Оцінка фінансових коефіцієнтів ліквідності покликана продемонструвати ступінь платоспроможності підприємства за короткостроковими зобов'язаннями.

Основна мета аналізу грошових потоків – оцінити здатність підприємства генерувати (формувати) грошові кошти в належному обсязі і в терміни, необхідні для здійснення передбачуваних витрат і платежів.

Абсолютним показником ліквідності і платоспроможності є власний оборотний капітал.

Підприємство вважають платоспроможним, якщо дотримано наступ-

не співвідношення:

$$OA \geq KЗ, \quad (8.1)$$

де OA – оборотні активи;

$KЗ$ – короткострокові зобов'язання.

Окремий випадок платоспроможності: якщо власні оборотні кошти покривають найбільш термінові зобов'язання (кредиторську заборгованість):

$$BOK \geq TЗ, \quad (8.2)$$

де BOK – власні оборотні кошти ($OA - KЗ$);

$TЗ$ – найбільш термінові зобов'язання (статті з розділу IV пасиву балансу).

На практиці платоспроможність підприємства виражають через ліквідність його балансу.

Для проведення аналітичної роботи з аналізу *ліквідності балансу* активи і пасиви систематизують за наступними ознаками:

- за ступенем убуття ліквідності (активи);
- за ступенем терміновості оплати зобов'язань (пасиви).

Залежно від ступеня ліквідності *активи* підприємств туризму розділяються на наступні групи:

A_1 – високоліквідні активи – грошові кошти підприємства і короткострокові фінансові вкладення (сума рядків 220 – 240 балансу);

A_2 – швидколіквідні активи – готова продукція, товари, дебіторська заборгованість, яка буде погашена згідно умов договорів (сума рядків 130 – 210, 250 балансу);

A_3 – повільноліквідні активи – сировина і матеріали, незавершене будівництво, дебіторська заборгованість, строк сплати якої минув (сума рядків 100 – 120 балансу);

A_4 – важкореалізовані активи – основні засоби, обладнання та незавершені капітальні інвестиції, довгострокові фінансові вкладення, нематеріальні активи (сума рядків 080, 270, 275 балансу).

Пасиви балансу групують за ступенем терміновості їх оплати:

$П_1$ – найбільш термінові зобов'язання – поточні зобов'язання за розрахунками (сума рядків 520 – 610 балансу);

$П_2$ – короткострокові пасиви – позикові кошти короткострокового характеру (сума рядків 400, 410, 500, 510 балансу);

$П_3$ – довгострокові пасиви – позикові кошти довгострокового характеру (рядок 480 балансу);

P_4 – постійні пасиви і власний капітал – статті I розділу пасиву балансу, а також доходи майбутніх періодів (сума рядків 380, 420, 630 балансу).

Для визначення ліквідності балансу групи активу і пасиву порівнюють між собою. Подібне групування статей активу і пасиву балансу наведено на рис. 8.2.

Рис. 8.2 – Класифікація статей активу і пасиву балансу для аналізу ліквідності

Умови абсолютної ліквідності наступні:

$$A_1 \geq P_1; A_2 \geq P_2; A_3 \geq P_3; A_4 \leq P_4. \quad (8.3)$$

Умовою абсолютної ліквідності балансу є обов'язкове виконання перших трьох нерівностей. Четверта нерівність носить балансуєчий характер. Її виконання свідчить про наявність у підприємства власних оборотних коштів (капіталу і резервів – необоротних активів).

Теоретично дефіцит коштів за однією групою активів компенсують надлишком за іншою. Проте на практиці менш ліквідні активи не можуть

замінити більш ліквідні кошти. Тому якщо будь-яка з нерівностей має знак, протилежний зафіксованому в оптимальному варіанті, то ліквідність балансу відрізняється від абсолютної.

Зіставлення найбільш ліквідних коштів (A_1) і активів, що реалізуються з середньою складністю (A_2) з найбільш терміновими зобов'язаннями (P_1) і короткостроковими пасивами (P_2) дозволяє оцінити поточну ліквідність. Порівняння ж активів, що повільно і складно реалізуються, з довгостроковими зобов'язаннями, а також постійними пасивами і власним капіталом відображає перспективну ліквідність. Поточна ліквідність свідчить про платоспроможність (або неплатоспроможність) підприємств туризму на найближчий до даного моменту проміжок часу.

Перспективна ліквідність є прогнозом платоспроможності на основі порівняння майбутніх надходжень і платежів.

Проаналізуємо ліквідність балансу готельного підприємства «Х» за даними форми № 1 «Баланс» (додаток Г). Для цього порівняємо окремі види його активів і зобов'язань (пасивів). Розрахунки з аналізу ліквідності балансу подано у вигляді табл. 8.1.

Таблиця 8.1 – Аналіз ліквідності балансу готелю, тис. грн.

Групи майна (активів)	На початок року	На кінець року	Групи джерел утворення майна (пасивів)	На початок року	На кінець року	Відхилення, (+, –)	
						на початок року	на кінець року
A_1	337,5	415,7	P_1	1420	1120,1	–1082,5	–704,4
A_2	596,4	570,7	P_2	205,3	298,4	+391,1	+272,3
A_3	491,6	502,9	P_3	457,6	360,1	+34,0	+142,8
A_4	22157,2	22158,5	P_4	21499,8	21869,2	+657,4	+289,3
Баланс:	23582,7	23647,8	Баланс:	23582,7	23647,8	0	0

Баланс готельного підприємства не є абсолютно ліквідним як на початок, так і на кінець року:

$$A_1 < P_1; A_2 > P_2; A_3 > P_3; A_4 > P_4.$$

Аналіз показує, що на початок і на кінець звітного періоду готельне підприємство мало нестачу найбільш ліквідних оборотних активів – грошових коштів, а також повноліквідних активів. Однак за іншими групами майна були наявні наднормативні залишки і виконані умови співвідношень, за якими визначається ліквідність балансу підприємства.

Наступним кроком в оцінці платоспроможності підприємств туризму є аналіз коефіцієнтів ліквідності. В аналітичній роботі використовують наступні показники для оцінки ліквідності підприємств за даними фінансової звітності (табл. 8.2).

Таблиця 8.2 – Методика розрахунку показників для оцінки ліквідності підприємств туризму

Найменування показника	Формула розрахунку	Розрахунок за формою 1	Нормативне значення
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{ал}$)	$K_{ал} = \frac{ГК}{ПЗ},$ де $ГК$ – грошові кошти і поточні фінансові вкладення; $ПЗ$ – поточні зобов'язання.	(Сума р. 220 – 240) ÷ р. 620	Від 0,25 до 0,35
2. Коефіцієнт проміжної (швидкої) ліквідності ($K_{прл}$)	$K_{прл} = \frac{ГД}{ПЗ},$ де $ГД$ – грошові кошти, поточні фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість.	(Ряд. 260 – сума ряд. 100 – 140) ÷ ряд. 620	Від 0,7 до 0,8
3. Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття) ($K_{пл}$)	$K_{пл} = \frac{ОА}{ПЗ},$ де $ОА$ – оборотні активи.	Ряд. 260 ÷ ряд. 620	Від 1 до 2
4. Коефіцієнт незалежної (забезпеченої) ліквідності ($K_{зл}$)	$K_{зл} = \frac{ОК_м}{ПЗ},$ де $ОК_м$ – матеріальні оборотні кошти.	((Сума ряд. 130 – 150) + 230 + 240) ÷ ряд. 620	> 0,5

Розрахуємо коефіцієнти ліквідності по готельному підприємству «Х» (табл. 8.3).

У наведеному прикладі коефіцієнт абсолютної ліквідності на початок звітного періоду дорівнював 0,21.

Протягом звітного періоду грошові кошти готелю збільшилися, поточні зобов'язання скоротилися, що призвело до зростання коефіцієнта абсолютної ліквідності на 0,08 пункти. Цей показник свідчить про те, що на звітну дату 29% поточних зобов'язань готельне підприємство може негайно погасити.

Таблиця 8.3 – Показники ліквідності готельного підприємства

Показники	Розрахунок за формою №1		Відхилення (+, -)
	На початок року	На кінець року	
1	2	3	4
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{ал}$)	$(231,5 + 106,0) \div 1625,3 = 0,21$	$(34,8 + 380,9) \div 1418,5 = 0,29$	+0,08
2. Коефіцієнт проміжної (швидкої) ліквідності ($K_{прл}$)	$(1425,5 - (491,6 + 201,4)) \div 1625,3 = 0,45$	$(1489,3 - (502,9 + 121,8)) \div 1418,5 = 0,61$	+0,16
3. Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття) ($K_{пл}$)	$1425,5 \div 1625,3 = 0,88$	$1489,3 \div 1418,5 = 1,05$	+0,17
4. Коефіцієнт незалежної (забезпеченої) ліквідності ($K_{зл}$)	$(201,4 + 106,0) \div 1625,3 = 0,19$	$(121,8 + 380,9) \div 1418,5 = 0,35$	+0,16

Слід відзначити, що коефіцієнт абсолютної ліквідності на початок року мав близьке до нормативного значення, а на кінець року – збільшився і зрівнявся з нормативним, що є позитивною тенденцією.

Коефіцієнт поточної ліквідності збільшився на 0,17 пункти та на кінець звітного періоду зрівнявся з нормативним значенням. Інші коефіцієнти ліквідності готельного підприємства мають нижчі за нормативні значення. Коефіцієнт незалежної ліквідності на кінець звітного періоду склав 0,35. Коефіцієнт проміжної ліквідності на кінець звітного періоду дорівнював 0,61 проти 0,45 на початку року та наблизився до нормативного показника. При цьому всі розраховані коефіцієнти мають тенденцію зростання, що свідчить про зміцнення ліквідності досліджуваного готельного підприємства.

Слід зазначити деякі особливості підприємств туризму, які треба враховувати при аналізі показників ліквідності. Як в готельному, санаторно-курортному господарстві, так і в туристських фірмах суми в рядках 130 «Готова продукція» і 140 «Товари» балансу як правило відсутні або мають низькі значення. Це пов'язано зі специфікою сфери обслуговування, яка передбачає реалізацію не товарів, а послуг.

У туристських фірмах як правило відсутній рядок 020 балансу «Незавершене будівництво». Це пояснюється перевагою підприємців в оренді офісної площі та відсутністю необхідності будівництва окремих будівель. З цієї ж причини в туристських фірмах досить незназною є величина осно-

вних засобів. У готельному і санаторно-курортному господарстві незавершене будівництво може бути в тому випадку, якщо ці підприємства розширюють засоби розміщення або підрозділи, які надають додаткові послуги. При цьому незавершене будівництво не обов'язково має бути кожного року на одному і тому ж підприємстві. Також не типовим для підприємств туризму є наявність незавершеного виробництва (р. 120 ф. 1), що пояснюється досить невеликим за тривалістю циклом процесу обслуговування на підприємствах сфери сервісу у порівнянні з галузями матеріального виробництва.

У туристських фірмах зазвичай відсутня дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (р. 160 – 162 ф. 1), що пояснюється необхідністю обов'язкової попередньої сплати вартості путівок. Однак ця дебіторська заборгованість може виникати в готельних і санаторно-курортних підприємствах в залежності від встановленої системи розрахунків з клієнтами та іншими установами (закладами).

Ліквідність санаторно-курортних підприємств визначається наявністю у нього ліквідних коштів, до яких відносяться готівка, грошові кошти на рахунках в банках і елементи оборотних ресурсів, що легко реалізуються. Відзначимо, що ліквідність санаторно-курортних підприємств, як і більшості підприємств готельного і ресторанного господарства відносно низька унаслідок переважання у них важко реалізованого майна, а саме медичного устаткування, готельного устаткування, устаткування, необхідного для організації харчування і т. д.

Туристські фірми навпроти за специфікою своєї діяльності мають більшу ліквідність у зв'язку зі значним грошовим обігом і невеликою питомою вагою необоротних активів.

Наступним кроком при аналізі показників ліквідності і платоспроможності підприємств туризму є *внутрішній аналіз оборотних активів*, який спрямований на виявлення їхнього якісного складу. З метою поглибленого аналізу доцільно згрупувати оборотні активи за категоріями ризику. При цьому слід враховувати область застосування оборотних коштів. Активи, які можуть бути використані тільки з певної метою, мають більший ризик порівняно з багатоцільовими активами. Чим більше коштів вкладено в активи категорії високого ризику, тим нижче ліквідність підприємства.

Проаналізуємо оборотні активи готельного підприємства «Х» за категоріями ризику (табл. 8.4).

Таблиця 8.4 – Групування оборотних активів за категоріями ризику

Ступінь ризику	Група оборотних активів	На початок року		На кінець року		Відхилення, % (+, –)
		Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	
Міні-мальна	Наявні грошові кошти	106,0	7,4	380,9	25,6	+18,2
	Короткострокові цінні папери, що швидко реалізуються	231,5	16,2	34,8	2,3	–13,9
Невелика	Дебіторська заборгованість	171,9 + 108,3 = 280,2	19,7	304,5 + 94,5 = 399,0	26,8	+7,1
	Запаси	391,6	27,5	390,5	26,2	–1,3
	Готова продукція	–	–	–	–	–
	Товари	201,4	14,1	121,8	8,2	–5,9
Середня	Незавершене виробництво	–	–	–	–	–
	Інші оборотні активи	84,6	5,9	39,8	2,7	–3,2
Висока	Дебіторська заборгованість, яка знаходиться в тяжкому фінансовому положенні	30,2	2,1	10,1	0,7	–1,4
	Запаси готової продукції, непридатної для вживання	100,0	7,1	112,4	7,5	+0,4
	Неліквіди	–	–	–	–	–
	Всього:	1425,5	100,0	1489,3	100,0	–

Дані табл. 8.4 показують, що в готельному підприємстві на початок року питома вага оборотних активів з мінімальним і невеликим ступенем ризику складала 84,9% (7,4 + 16,2 + 19,7 + 27,5 + 14,1). На кінець звітнього року питома вага цих груп збільшилась на 4,2% і склала 89,1% (25,6 + 2,3 + 26,8 + 26,2 + 8,2).

Взагалі аналізоване готельне підприємство має оборотні активи з низьким ступенем ризику, що позитивно впливає на спроможність здійснення фінансово-господарської діяльності. Крім того, доцільно оцінити тенденцію зміни співвідношення активів, які важко і легко реалізуються, і загальну величину оборотних активів.

Групування оборотних активів за категоріями ризику наведено в табл. 8.5.

Таблиця 8.5 – Аналіз показників якості оборотних активів, тис. грн.

№ п/п	Показники	Вартість оборотних активів		Відхилення, (+, –)
		На початок року	На кінець року	
1.	Дебіторська заборгованість, яка знаходиться в тяжкому фінансовому положенні	30,2	10,1	–20,1
2.	Запаси готової продукції, непридатної для вживання	100,0	112,4	+12,4
3.	Всього активів, що важко реалізуються	130,2	122,5	–7,7
4.	Оборотні активи	1425,5	1489,3	+63,8
5.	Питома вага активів, які важко реалізуються в загальній величині оборотних активів (рядок 3 ÷ рядок 4), %	9,1	8,2	–0,9
6.	Співвідношення активів, які важко реалізуються і активів, які легко реалізуються (рядок 3 ÷ (рядок 4 – рядок 3))	0,10	0,09	–0,01

Результати аналізу показників якості оборотних активів, наведені в табл. 8.5, свідчать про зменшення питомої ваги активів, які важко реалізуються, в загальній величині оборотних активів на 0,9%. Таким чином, на

кінець аналізованого періоду питома вага активів, які важко реалізуються, склала 8,2%.

Співвідношення активів, які важко реалізуються, і активів, які легко реалізуються, скоротилося з 0,10 до 0,09. Хоча це скорочення є незначним, воно свідчить про підвищення ліквідності оборотних активів.

Наступним кроком при аналізі платоспроможності підприємств туризму є дослідження *грошових потоків*. Основним документом для аналізу грошових потоків є форма №3 «Звіт про рух грошових коштів».

Грошові потоки систематизують на:

- потоки, що генеруються в результаті використання капітальних вкладень при реалізації інвестиційних проектів;
- потоки, що формуються в умовах діючого підприємства від поточної (операційної), інвестиційної і фінансової діяльності (додаток 3).

Критерієм оцінки фінансового стану підприємств туризму є показник достатності грошових коштів (K), який є загальною різницею між надходженнями і платежами.

Його визначають як загальний показник достатності коштів:

$$K = \sum_j R_j, \quad (8.4)$$

де R_j – різниця між надходженнями і платежами підприємства в j -му періоді, грн.

$$R_j = D_j - P_j, \quad (8.5)$$

де D_j – сума надходжень в j -му періоді, грн.;

P_j – показник платежів в j -му періоді, грн.

Якщо в j -му місяці:

- надходження більше платежів ($D_j > P_j$), то має місце надлишок коштів;
- надходження менше платежів ($D_j < P_j$), то має місце брак коштів.

Ознакою достатності коштів є виконання умови:

$$R_j > 0 \quad (8.6)$$

Таким чином, у процесі аналізу необхідно оцінити, з одного боку, рівень надходжень (притоку) грошових коштів, а з іншого – поточну потребу підприємства в грошових коштах.

Аналіз фінансових потоків слід проводити в двох розрізах: з урахуванням залишків грошових коштів і зобов'язань і без урахування залишків, що дозволяє визначити життєздатність підприємства.

Платоспроможність підприємств туризму також можна оцінити за

допомогою коефіцієнту платоспроможності. Він найтіснішим чином пов'язаний з коефіцієнтами абсолютної, проміжної ліквідності і загального покриття, які були розраховані вище, але на відміну від них характеризує не стільки потенційну можливість підприємства сплатити свої зобов'язання, скільки реальні. Для цього до платіжних коштів включають всі можливі оборотні активи, які перебувають у виробничому процесі або процесі надання послуг (грошові кошти, дебіторську заборгованість, товари готову продукцію і т.п.). Формула розрахунку коефіцієнта платоспроможності така:

$$K_n = \frac{ПК}{ПЗ}, \quad (8.7)$$

де $ПК$ – платіжні кошти;

$ПЗ$ – поточні зобов'язання.

Нормативне значення коефіцієнта платоспроможності – від 1 до 2.

Таким чином, коефіцієнт платоспроможності розраховується так саме, як і коефіцієнт поточної ліквідності (табл. 8.2). Останній показник можна вважати окремим випадком платоспроможності підприємства.

Таким чином, коефіцієнт платоспроможності готельного підприємства «Х» на кінець звітної періоду підвищився на 0,17 процентних пункти або на 19,3% (табл. 8.3) і зрівнявся з нормативним значенням.

У працях деяких вітчизняних аналітиків для комплексної оцінки ліквідності балансу підприємства пропонується наступна формула оцінки платоспроможності підприємства:

$$K_{\text{заг.плат.}} = \frac{Л1 + 0,5 \text{ } Л2 + 0,3 \text{ } Л3}{П1 + 0,5 \text{ } П2 + 0,3 \text{ } ПЗ}, \quad (8.8)$$

де $Л1, Л2, Л3$ – відповідні групи майна (активів);

$П1, П2, ПЗ$ – відповідні групи джерел утворення майна (пасивів).

За допомогою цього коефіцієнта оцінюють не тільки спроможність підприємства сплачувати поточні зобов'язання, а й потенційну можливість розраховуватися за довгостроковими зобов'язаннями.

За даними табл. 8.1 розрахуємо коефіцієнт платоспроможності на початок і кінець звітної періоду.

$$\text{На початок періоду: } K_{\text{заг. плат.}} = \frac{337,5 + 0,5 * 596,4 + 0,3 * 491,6}{1420,0 + 0,5 * 205,3 + 0,3 * 457,6} = 0,5$$

$$\text{На кінець періоду: } K_{\text{заг. плат.}} = \frac{415,7 + 0,5 * 570,7 + 0,3 * 502,9}{1120,1 + 0,5 * 298,4 + 0,3 * 360,1} = 0,6$$

Як показали розрахунки, готельне підприємство «Х» має дефіцит активів (на початок періоду у розмірі 50%, на кінець періоду – 40%), що сві-

дчить про обмежену потенційну спроможність підприємства розраховуватися за своїми довгостроковими обов'язками. Збільшення цього показника на 0,1 процентних пункти на кінець періоду є позитивною тенденцією.

Повертаючись до аналізу ліквідності і платоспроможності досліджуваного готельного підприємства «Х», можна дійти висновку, що практично всі коефіцієнти ліквідності на кінець звітної періоду були в межах нормативних значень. Це підприємство має чистий прибуток. Не дивлячись на відсутність абсолютної ліквідності балансу готелю за звітний період, він не знаходиться на рівні банкрутства. Проте для цього підприємства необхідна розробка заходів з фінансового оздоровлення.

8.3. Оцінка і прогнозування стану банкрутства

За умов ринкової економіки підприємства постійно перебувають під впливом несприятливих внутрішніх і зовнішніх чинників, які можуть призвести до недостатності активів у ліквідній формі та банкрутства.

Банкрутство (bankruptcy) – це неспроможність підприємства платити за своїми борговими зобов'язаннями та виконувати зобов'язання перед бюджетом.

Банкрутство є результатом кризового розвитку підприємства, коли воно проходить шлях від епізодичної до хронічної неплатоспроможності перед кредиторами. Тому можна припустити, що передумови банкрутства виникають усередині підприємства, зокрема в структурі його капіталу, коли частка позикових коштів перевищує 50% його загального обсягу.

Оцінка ступеня близькості підприємства до банкрутства може бути названа аналізом *неплатоспроможності*.

Відповідно до Закону України «Про банкрутство» під неплатоспроможністю розуміється нездатність суб'єкта підприємницької діяльності виконувати грошові зобов'язання після настання встановленого терміну їх сплати кредиторам, зокрема заробітної плати, а також виконувати зобов'язання по виплаті податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Критеріями визнання підприємства неплатоспроможним є: коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт забезпеченості власними коштами, коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності. Структура балансу підприємства визнається незадовільною, а підприємство – неплатоспромож-

ним за таких умов:

- коефіцієнт поточної ліквідності на кінець звітного періоду має значення менше за 1,0;
- коефіцієнт забезпеченості власними коштами на кінець звітного періоду має значення менше за 0,1.

Якщо одно з наведених вище умов не виконується, оцінюється можливість відновлення платоспроможності підприємства.

Передумови банкрутства слід розглядати як цілісну взаємодію факторів. Більшість фінансових аналітиків розподіляє ці фактори на внутрішні й зовнішні. Банкрутство стає найчастіше результатом спільного та одночасного впливу всіх факторів. Аналіз зарубіжної практики свідчить, що в країнах з розвинутою ринковою економікою та сталою політичною системою, як правило, 1/3 банкрутств зумовлена зовнішніми факторами, а 2/3 – внутрішніми. У вітчизняних умовах вплив зовнішніх факторів на виникнення стану банкрутства підприємств туризму, безумовно, значно більший. Нестабільність законодавчої бази, різке коливання курсу гривні, непередбачені зміни цін на окремі товари та послуги, зміна облікової ставки Національного банку – всі ці фактори вже призвели до фактичного банкрутства багатьох підприємств в Україні, в тому числі й підприємств туризму.

Крім того, на фінансово-господарську діяльність усіх підприємств України істотно впливає загальний кризовий стан вітчизняної економіки. В цій ситуації навіть підприємства, які мають передові технології організації та надання послуг, можуть опинитися банкрутами.

Разом з тим, вітчизняна практика свідчить, що навіть у цих дуже складних умовах існує багато підприємств, зокрема в сфері туризму, готельного та санаторно-курортного господарства, які збільшують обсяги надання послуг, кількість обслугованих клієнтів, завойовують нові ринки збуту, мають непогані фінансові показники. Керівництво таких підприємств максимально враховує внутрішні фактори виникнення стану банкрутства і, як правило, робить все можливе для їхнього усунення та мінімізації. Ці фактори пов'язані з:

- дефіцитом власних коштів;
- недосконалим механізмом ціноутворення на підприємстві;
- відсутністю договірної дисципліни;
- відсутністю юридичних служб;
- відсутністю перспективного планування;
- недостатнім обсягом джерел довгострокового фінансування капіта-

ловкладень;

- наявністю незавершених капіталовкладень;
- зростанням дебіторської і кредиторської заборгованості;
- розбалансованістю економічного механізму відтворення капіталу;
- невмінням керівництва пристосуватися до нових умов господарювання.

Вчасне виявлення та запобігання цим факторам – найважливіше завдання економічних служб кожного підприємства і насамперед спеціалістів з фінансово-економічного аналізу.

Прогнозування результатів господарської діяльності – найважливіша складова діяльності економічних служб будь-якого підприємства. У вітчизняній практиці прогнозування обсягу надання послуг, як правило, здійснюється через розробку бізнес-плану, який переважно завершується фінансовим планом. Можливості аналізу щодо передбачення ймовірності банкрутства при цьому досить обмежені. Хоча вітчизняними та зарубіжними спеціалістами з фінансово-економічного аналізу розроблені методики та підходи щодо прогнозування ймовірності банкрутства. Найпоширенішими серед них є такі:

- прогнозування банкрутства через аналіз системи фінансових коефіцієнтів;
- прогнозування банкрутства через аналіз інтегральних показників;
- прогнозування банкрутства через аналіз грошових потоків;
- тестові показники прогнозування банкрутства;
- суб'єктивні критерії.

Розглянемо детальніше кожен з цих методів.

Прогнозування банкрутства через аналіз системи фінансових коефіцієнтів. Цей метод фактично зводиться до прогнозування показників фінансово-господарської діяльності. Для їхнього прогнозування, крім власне бізнес-плану, необхідно ще розробити прогнозні баланс і звіт про фінансові результати. В окремих випадках необхідним є розробка і прогнозного звіту про рух грошових коштів. У вітчизняних виданнях, які стосуються методичних проблем розробки бізнес-планів, вже наводяться відповідні методики й рекомендації. Але, на жаль, у переважній більшості вони мають узагальнюючий характер і не враховують специфіки різних галузей. Усе це стримує практичне використання цього методу.

Прогнозування банкрутства через аналіз інтегральних показників. Прикладом інтегрального оцінювання є метод кредитного скорингу, який

вперше був запропонований американським економістом Д. Дюраном на початку 40-х років минулого століття. При скоринговому аналізі проводиться класифікація підприємств за ступенем ризику з урахуванням фактичного рівня показників фінансової стійкості та рейтингу кожного показника, вираженого в балах на підставі експертних оцінок.

У табл. 8.6 наведено скориговану модель, яка дозволяє розподілити підприємства на п'ять класів.

Таблиця 8.6 – Скорингова модель

Показники	Межі класів відповідно до критеріїв, балів				
	I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас
Рентабельність сукупного капіталу	30,0 і більше	29,9 – 20,0	19,9 – 10,0	9,9 – 1,0	Менше 1,0
	50,0	49,9 – 35,0	34,9 – 20,0	19,9 – 5,0	0
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0 і більше	1,99 – 1,77	1,69 – 1,4	1,39 – 1,1	1,0 і менше
	30,0	29,9 – 20	19,9 – 10,0	9,9 – 1,0	0
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,7 і більше	0,69 – 0,45	0,44 – 0,30	0,29 – 0,2	Менше 0,2
	20	19,9 – 10,0	9,9 – 5,0	5,0 – 1,0	0
Межі класів	100 і більше	99,0 – 65,0	64,0 – 35,0	34,0 – 6,0	0

I клас – підприємство з міцним запасом фінансової стійкості;

II клас – підприємство, яке демонструє певний ризик заборгованості, але ще не розглядається як ризикове;

III клас – проблемне підприємство. Повне повернення відсотків такими підприємствами сумнівне;

IV клас – підприємство з високим ризиком банкрутства навіть після прийняття дій щодо фінансового оздоровлення. Кредитори ризикують втратити свої кошти та відсотки;

V клас – підприємство найвищого ризику.

Досить надійним методом інтегрального оцінювання загрози банкрутства є також розрахунок фінансування важколіквідних активів (табл. 8.7). Згідно цього методу підприємства також розподіляють на п'ять класів в залежності від нижчезазначених співвідношень.

Прогнозування банкрутства через аналіз грошових потоків. Основна мета аналізу грошових потоків полягає у виявленні причин дефіциту (над-

лишку) грошових коштів, визначенні джерел їх надходження і напрямів витрачання для контролю за поточною ліквідністю і платоспроможністю підприємства. Тому аналіз руху грошових коштів доповнює методику оцінки платоспроможності й ліквідності, дає можливість реально оцінити фінансово-економічний стан підприємства, можливість його банкрутства.

Таблиця 8.7 – Оцінка ймовірності банкрутства

Критерій	Ймовірність банкрутства
$HA + C3 < BK$	Дуже низька
$HA + C3 < BK + DK$	Можлива
$HA + C3 < BK + DK + KK$	Висока
$HA + C3 > BK + DK + KK$	Дуже висока
HA – необоротні активи; C3 – середня сума запасів; BK – власний капітал; DK – середня сума довгострокових банківських кредитів; KK – середня сума короткострокових кредитів.	

Як вже відзначалося у попередньому підрозділі, документом для аналізу грошових потоків є «Звіт про рух грошових коштів» (форма №3). За допомогою цього документа можна встановити:

- рівень фінансування поточної і інвестиційної діяльності за рахунок власних джерел;
- залежність підприємства від зовнішніх запозичень;
- дивідендну політику в звітному періоді і прогноз на майбутнє;
- фінансову еластичність підприємства, тобто його здатність створювати грошові резерви (чисте надходження грошових коштів);
- реальний стан його платоспроможності за минулий період і прогноз на наступний короткостроковий період.

Сукупний грошовий потік повинен прямувати до нуля, оскільки негативне сальдо за одним видом діяльності компенсує позитивне сальдо за іншим його видом.

Зазначимо, що у разі виявлення прогнозу з від'ємним значенням грошових потоків означатиме високу ймовірність банкрутства. Проте можливий варіант, коли підприємство зможе вчасно погасити всі свої зобов'язання, хоча відчуватиме гостру нестачу можливостей для нових інвестицій.

Але за сучасних умов глобалізації світової економіки це фактично означатиме відставання від конкурентів і поступову втрату ринків збуту,

що зрештою неминуче призведе до банкрутства.

Тестові показники прогнозування банкрутства. Засновником цього методу є відомий американський економіст Едвард Альтман, який в 60 – 70-х роках розробив і запропонував кілька тестових моделей для визначення ймовірності банкрутства.

Найпростішою серед них є двофакторна модель, яка має такий вигляд:

$$Z = -0,3877 - 1,0736x_1 + 0,0579x_2, \quad (8.9)$$

де x_1 – коефіцієнт покриття;

x_2 – коефіцієнт фінансової залежності.

Якщо одержана величина $Z < 0$, ймовірність банкрутства буде більше 50%, якщо $Z > 0$, вона становитиме менше 50% і в разі, коли $Z = 0$, ймовірність банкрутства 50%. Таким чином, через ігнорування багатьох факторів точність розрахунку за цією моделлю досить приблизна.

Точніші результати можна одержати при використанні п'ятифакторної моделі Е. Альтмана, яка має такий вигляд:

$$Z = 1,2x_1 + 1,4x_2 + 3,3x_3 + 0,6x_4 + 0,99x_5, \quad (8.10)$$

де x_1 – частка оборотних активів у їхній загальній величині;

x_2 – рентабельність активів, тобто відношення нерозподіленого прибутку до загальної величини активів;

x_3 – рентабельність активів, розрахована через використання величини чистого прибутку;

x_4 – коефіцієнт покриття за ринковою вартістю власного капіталу;

x_5 – рентабельність активів, розрахована через використання обсягу реалізації, тобто відношення останнього до загальної суми активів.

Ця модель була розроблена у 1968 р. для оцінки ймовірності банкрутства корпорації США. Ймовірність банкрутства оцінюють через значення Z – рахунка, обчисленого за реальними даними підприємства, і визначають так:

- до 1,8 – дуже висока;
- від 1,81 до 2,7 – висока;
- від 2,8 до 2,9 – можлива;
- понад 3,0 – дуже низька.

Практика використання цієї моделі у США, Канаді, Австрії, Японії свідчить, що спрогнозувати ймовірність банкрутства за даною моделлю можливо на один рік з точністю до 90%, на два роки – 70%, на три роки –

50%. У подальшому Е. Альтман ще вдосконалив свою модель, зробивши її семифакторною і довівши точність прогнозування банкрутства до 70% на наступні п'ять років. Крім того, з'явилися моделі, розроблені й іншими вченими. Однак, вважаємо, використання в умовах України моделей Е. Альтмана чи будь-яких інших моделей, розроблених, враховуючи практику західних компаній, некоректним. Цьому є дві причини.

По-перше, всі перелічені моделі були розроблені у 60 – 70-х роках. За цей час змінилося багато макро- та мікроекономічних чинників, які впливали на появу кризових явищ в економіці підприємств. До них належать зміни в системі бухгалтерського обліку, податкового законодавства, механізмі державної підтримки багатьох галузей.

По-друге, певне значення мають особливості бухгалтерського обліку в Україні. Попри те, що впродовж останніх 5 – 8 років було ліквідовано багато розбіжностей між міжнародними стандартами бухгалтерського обліку і вітчизняними, вони ще залишаються. За цих умов актуальною проблемою є розробка вітчизняних Z-рахунків для прогнозування ймовірності банкрутства.

Суб'єктивні критерії загрози банкрутства. Описані методи допомагають значною мірою передбачати загрозу банкрутства, але ніхто не зможе зробити це з 100%-ою ймовірністю. Тому завжди залишається місце для суб'єктивного визначення загрози банкрутства того чи іншого підприємства.

Суб'єктивний аналіз передбачає використання таких критеріїв, в основі яких лежить власний досвід конкретної людини. Перелік їх дуже великий і охоплює в переважній більшості такі індикатори, що лежать на поверхні. До них можна віднести часті зміни керівників і ключових працівників, господарських партнерів, втрата традиційних ринків збуту послуг, затримка впровадження нових розробок, невиконання поточних зобов'язань, зміни у складі засновників, фінансування капіталомістких проєктів, не пов'язаних з основною діяльністю, безконтрольне використання коштів тощо.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення термінам «ліквідність» і «платоспроможність» і наведіть відмінності, які є між ними.
2. Назвіть основні завдання аналізу показників ліквідності підприємства.

3. Охарактеризуйте основні ознаки платоспроможності підприємств туризму.
4. З якою метою визначається поточна і перспективна платоспроможність підприємства?
5. Який документ є джерелом інформації для аналізу ліквідності і платоспроможності підприємств туризму?
6. За яких умов баланс підприємства є абсолютно ліквідним?
7. Охарактеризуйте основні коефіцієнти, які використовуються при аналізі ліквідності.
8. Дайте оцінку нормативним значенням коефіцієнтів ліквідності і платоспроможності.
9. Наведіть особливості підприємств туризму, які слід враховувати при аналізі показників ліквідності.
10. З якою метою і за яким принципом складають групування оборотних активів за ступенем ризику?
11. З якою метою аналізують грошові потоки підприємства?
12. Який документ є джерелом інформації для аналізу грошових потоків підприємства?
13. Наведіть класифікацію грошових потоків підприємства.
14. Охарактеризуйте принципи аналізу грошових потоків підприємств туризму.
15. Дайте визначення поняття «банкрутство».
16. Назвіть зовнішні й внутрішні чинники, які сприяють банкрутству підприємства туризму.
17. Охарактеризуйте методи діагностики ймовірності банкрутства підприємства.
18. В чому полягає сутність прогнозування банкрутства через аналіз системи фінансових коефіцієнтів, інтегральних показників і грошових потоків?
19. Які показники є основою п'ятифакторної моделі Е. Альтмана?
20. Назвіть причини, які обмежують можливості використання п'ятифакторної моделі Е. Альтмана в сучасних умовах.

Тестові завдання:

1. Система показників ліквідності включає коефіцієнти:
 - а) абсолютної ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності;
 - б) абсолютної ліквідності, проміжної ліквідності, фінансової стійкості;
 - в) абсолютної, проміжної, середньорічної ліквідності;
 - г) абсолютної, проміжної, поточної ліквідності.

2. До довгострокових пасивів відносять:

- а) довгострокові кредити банків, інші довгострокові фінансові зобов'язання;
- б) довгострокові кредити банків, довгострокові фінансові інвестиції;
- в) відстрочені податкові зобов'язання, інші довгострокові зобов'язання;
- г) цільове фінансування, поточна заборгованість по довгострокових зобов'язаннях;
- д) вірні відповіді а і в;
- е) вірні відповіді б і г.

3. Короткострокові зобов'язання включають:

- а) короткострокові кредити банків, цільове фінансування, векселі видані;
- б) кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, сума страхових резервів;
- в) зобов'язання, пов'язані з необоротними активами і групами вибуття, сума часток перестраховиків у страхових резервах;
- г) вірні відповіді а і в.
- д) всі відповіді вірні;
- е) немає вірної відповіді.

4. Який з елементів оборотних активів є найменш ліквідним?

- а) виробничі запаси;
- б) дебіторська заборгованість;
- в) незавершене будівництво;
- г) грошові кошти.

5. Підприємство вважається ліквідним, якщо реалізувавши поточні (оборотні) активи, погашає свої зобов'язання:

- а) з оплати праці, перед бюджетом, постачальниками;
- б) з оплати праці, перед бюджетом, позабюджетними фондами;
- в) всі короткострокові зобов'язання;
- г) всі довгострокові зобов'язання;
- д) всі короткострокові й довгострокові зобов'язання.

6. Коефіцієнт проміжної ліквідності визначається як відношення:

- а) грошових коштів і цінних паперів, які швидко реалізуються до короткострокових зобов'язань;
- б) поточних (оборотних) активів до короткострокових зобов'язань;
- в) грошових коштів, цінних паперів і дебіторської заборгованості до короткострокових зобов'язань;
- г) поточних (оборотних) активів до суми короткострокових і довгострокових зобов'язань.

7. Рекомендоване значення коефіцієнту поточної ліквідності є не нижчим за:

- а) 0,2;
- б) 0,7;
- в) 1,0;
- г) 2,0.

8. Рекомендоване значення коефіцієнту проміжної ліквідності складає:

- а) менше 0,7;
- б) 0,7 – 0,8;
- в) 1,0 – 2,0;
- г) більше 2,0.

9. Рекомендоване значення коефіцієнту абсолютної ліквідності складає:

- а) 0,2;
- б) 0,7;
- в) 1,0;
- г) 2,0.

10. Які активи відносять до необоротних:

- а) нематеріальні активи, основні засоби, дебіторська заборгованість;
- б) основні засоби і довгострокові фінансові інвестиції, витрати майбутніх періодів;
- в) нематеріальні активи, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції;
- г) основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість.

11. До активів, що важко реалізуються відносяться:

- а) запаси готової продукції, непридатної для вживання, незавершене будівництво, готова продукція;
- б) продукція, яка не має попиту, сумнівна дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість;
- в) сумнівна дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість, незавершене будівництво;
- г) сумнівна дебіторська заборгованість, незавершене будівництво, запаси готової продукції, непридатної для вживання.

12. Який елемент оборотних активів володіє абсолютною ліквідністю?

- а) цінні папери, короткострокові фінансові вкладення, грошові кошти;
- б) дебіторська заборгованість;
- в) готова продукція;
- г) матеріальні запаси, які легко реалізуються.

13. Підприємство має оборотний капітал в тому випадку, якщо:

- а) оборотні активи менше короткострокових зобов'язань;
- б) оборотні активи більше короткострокових зобов'язань;
- в) оборотні активи більше короткострокових і довгострокових зобов'язань;
- г) оборотні і необоротні активи більше короткострокових і довгострокових зобов'язань.

14. Зобов'язання підприємства групують:

- а) за ступенем ліквідності;
- б) за ступенем терміновості їх покриття;
- в) за величиною зобов'язань у вартісному вираженні;
- г) за величиною зобов'язань у питомій вазі;
- д) всі відповіді вірні.

15. До групи показників оцінки структури балансу належать:

- а) коефіцієнт оборотності;
- б) коефіцієнт забезпеченості робочим капіталом;
- в) індекс рентабельності інвестицій;
- г) коефіцієнт закріплення оборотних активів.

16. Основною ознакою платоспроможності є:

- а) відсутність простроченої дебіторської заборгованості;
- б) наявність прибутку;
- в) відсутність простроченої кредиторської заборгованості;
- г) відсутність залучених активів у складі авансованого капіталу.

17. Підприємство вважається неплатоспроможним:

- а) у разі перевищення поточних активів над поточними зобов'язаннями;
- б) якщо коефіцієнт поточної ліквідності дорівнює одиниці;
- в) якщо коефіцієнт поточної ліквідності більший ніж 2,0;
- г) якщо коефіцієнт фінансового леверіджу надзвичайно низький.

18. Назвіть коефіцієнт, за допомогою якого оцінюється фінансова неспроможність підприємства:

- а) коефіцієнт мобільності;
- б) коефіцієнт зносу;
- в) коефіцієнт поточної ліквідності;
- г) коефіцієнт постійності.

19. Завданням прогнозування банкрутства підприємства є:

- а) інформаційне забезпечення процедури комплексного фінансового аналізу;
- б) формування сценаріїв зміни у часі фінансового стану підприємства;

- в) розрахунок абсолютних значень окремих цільових показників фінансового стану підприємства;
- г) оцінка ймовірності оголошення підприємства банкрутом.

20. Ймовірність банкрутства підприємства згідно з моделлю Е. Альтмана є дуже низькою при значенні показника Z , що дорівнює:

- а) до 1,8;
- б) 1,81 – 2,70;
- в) 2,71 – 2,99;
- г) 3,0 та вище.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Санаторно-курортне підприємство має наступні показники діяльності (табл. 8.8).

Таблиця 8.8 – Показники діяльності санаторно-курортного підприємства

Показники	На початок року, тис. грн.	На кінець року, тис. грн.
1. Матеріальні ресурси, які необхідні для безперервного надання оздоровчих послуг	1250,2	1275,3
2. Грошові кошти в касі і на рахунках	110,9	128,5
3. Дебіторська заборгованість, у т.ч.	650,4	550,8
безнадійна дебіторська заборгованість	27,0	27,0
4. Короткострокова кредиторська заборгованість всіх видів	850,1	730,3
5. Довгострокова кредиторська заборгованість	325,6	309,7
6. Нерозподілений прибуток	45,3	50,9

За наведеними вище показниками розрахуйте коефіцієнти абсолютної, проміжної та поточної ліквідності. За отриманими результатами зробіть відповідні висновки.

Завдання 2

За даними табл. 8.9 проаналізуйте показники оцінки платоспроможності й ліквідності готельного підприємства і зробіть відповідні висновки.

**Таблиця 8.9 – Показники платоспроможності і ліквідності
готельного підприємства**

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Рекомендо- ване значення
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1,5	2,0	0,25 – 0,35
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,7	0,4	0,7 – 0,8
3. Коефіцієнт поточної ліквідності	2,2	0,8	1,0 – 2,0
4. Робочий капітал, тис. грн.	813,6	756,1	

Завдання 3

Заповніть таблицю 8.10. Перевірте, чи виконується співвідношення $A_1 \geq P_1$; $A_2 \geq P_2$; $A_3 \geq P_3$; $A_4 \leq P_4$. Визначте загальний показник платоспроможності та зробіть відповідні висновки.

Таблиця 8.10 – Аналіз ліквідності балансу підприємства, тис. грн.

Актив	На початок періоду	На кінець пе- ріоду	Пасив	На початок періоду	На кінець періоду	Платіжний над- лишок або не- стача	
						На по- чаток періоду	На кі- нець періоду
Абсолютно ліквідні активи (A_1)	15,3	11,8	Найбільш термінові зобов'язання (P_1)	14,7	12,9		
Швидко ліквідні активи (A_2)	48,5	56,4	Короткострокові пасиви (P_2)	45,9	50,1		
Повільно ліквідні активи (A_3)	38,9	40,5	Довгострокові пасиви (P_3)	56,6	43,7		
Важко ліквідні активи (A_4)	55,7	51,3	Постійні пасиви (P_4)	41,2	53,3		
Баланс	158,4	160,0	Баланс	158,4	160,0		

Завдання 4

Значення показника абсолютної ліквідності туристської фірми складає 0,09. Розмір поточних пасивів на кінець аналізованого періоду складає 234,9 тис. грн. Визначте розмір залишку грошових коштів на рахунку підприємства на кінець аналізованого періоду. Яким повинен бути залишок грошових коштів для забезпечення мінімально допустимого значення коефіцієнта абсолютної ліквідності (0,2)?

Завдання 5

Використовуючи двофакторну модель Е. Альтмана, визначте значення Z й оцініть імовірність банкрутства ресторану за наступними даними (табл. 8.11).

Таблиця 8.11 – Показники діяльності ресторану

Показники	Тис. грн.
1. Вартість активів	2400,0
2. Необоротні активи	1500,0
3. Оборотні активи	900,0
4. Власні джерела фінансування	1680,0
5. Залучені кошти	720,0
6. Поточні зобов'язання	400,0

Завдання 6

На основі наведених нижче даних про діяльність санаторно-курортного підприємства (табл. 8.12) проведіть діагностику банкрутства, використовуючи двофакторну модель Е. Альтмана.

Таблиця 8.12 – Показники діяльності санаторно-курортного підприємства

Показники	На початок року	На кінець року
1. Власний капітал	233,4	233,4
2. Статутний капітал	66,4	66,4
3. Зобов'язання	16,6	10,3
4. Нерозподілений прибуток	30,6	10,6
5. Необоротні активи	181,4	175,6
6. Оборотні кошти	66,0	64,1
7. Поточні зобов'язання	16,6	10,9
8. Сукупні активи	250,0	239,8
9. Виручка від реалізації послуг	130,3	120,4
10. Прибуток (збиток) від реалізації послуг	28,6	10,4
11. Чистий прибуток (збиток)	21,5	7,8

ТЕМА 9. АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ І РИНКОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

9.1. Система показників для оцінки ділової активності.

9.2. Аналіз забезпеченості оборотними активами та ефективності їх використання.

9.3. Методика аналізу ринкової активності підприємства.

9.1. Система показників для оцінки ділової активності

Кожне підприємство функціонує в певних економічних умовах і тому може бути успішним лише у випадку, коли власники підприємства здатні адекватно оцінити ці умови, виявити напрямки можливих змін, пристосувати свій бізнес до цих умов, максимально використавши закладені у них можливості. Отже, щоб приймати ефективні рішення і мати можливість впливати на середовище, в якому доводиться діяти підприємству, йому необхідно здійснювати пошуки найкращих взаємозв'язків між набором економічних ресурсів і кількістю економічних благ, що виготовляються за допомогою цих ресурсів. Оцінка ділової активності – це та основа, на якій ґрунтуються раціональні й розумні рішення про обсяги та об'єкти витрачання майна (активів).

Ділова активність підприємства в широкому розумінні означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу. У контексті аналізу фінансово-господарської діяльності цей термін розуміється в більш вузькому сенсі – як поточна виробнича і комерційна діяльність підприємства.

Ділову активність підприємств туризму вимірюють за допомогою системи кількісних і якісних критеріїв.

Якісні критерії – широта ринків збуту послуг підприємств туризму (внутрішніх і зовнішніх), репутація цього підприємства, його конкурентоспроможність, наявність відлагодженої системи збуту і т. д. Ці критерії доцільно порівнювати з аналогічними параметрами конкурентів, що діють в даній сфері бізнесу.

Кількісні критерії ділової активності характеризують абсолютними і відносними показниками. Серед *абсолютних* показників необхідно виділи-

ти обсяг продажу послуг (діловий обіг), прибуток, величину авансованого капіталу (активів). Оптимальне співвідношення між ними наступне:

$$T_{\Pi} > T_{\text{ОП}} > T_A > 100\%, \quad (9.1)$$

де T_{Π} – темп зростання прибутку, %;

$T_{\text{ОП}}$ – темп зростання чистого обсягу продажів, %;

T_A – темп зростання активів (майна) %.

Прибуток повинен збільшуватися вищими темпами, ніж решта параметрів. Це означає, що витрати за надані послуги повинні знижуватися, а активи (майна) використовуватися раціональніше.

Проте на практиці навіть у стабільно працюючих підприємств туризму можливі відхилення від вказаного співвідношення показників. Причини можуть бути найрізноманітніші: освоєння нового виду послуг, розширення підрозділів, що надають додаткові послуги, великі капіталовкладення на оновлення засобів розміщення, реорганізація структури управління. Ці чинники часто залежать від зовнішнього економічного оточення і вимагають значних капітальних витрат, які окупляться у віддаленій перспективі.

Відносні показники ділової активності характеризують ефективність використання ресурсів (майна) підприємства. Їх можна представити у вигляді системи фінансових коефіцієнтів – показників оборотності активів і власного капіталу (табл. 9.1).

Коефіцієнти ділової активності мають важливе значення для будь-якого підприємства, що функціонує в сфері туризму.

Ефективність використання ресурсів визначається їх оборотністю – обігом, вимірним у часі. З усіх активів підприємства тільки невелика частина вільна – грошові кошти в касі та на рахунках у банку. Інші знаходяться в обігу: вкладені необоротні й оборотні активи, причому оборотні активи є найбільш мобільною частиною активів.

Вони безперервно поновлюються у всіх стадіях господарської діяльності.

Економічне значення оборотності для підприємств туризму полягає в тому, що від неї залежить величина необхідних підприємству активів для здійснення процесу надання послуг і збуту.

Таблиця 9.1 – Коефіцієнти ділової активності

№ п/п	Формула розрахунку	Умовні позначення	Коментар
1	2	3	4
1. Показники оборотності активів			
1.1	$KO_A = \frac{ЧОП}{\bar{A}}$	KO_A – коефіцієнт оборотності активів; $ЧОП$ – чистий обсяг продажів; \bar{A} – середня вартість активів за розрахунковий період (квартал, півріччя, рік)	Показує швидкість обороту всього авансованого капіталу (активів) підприємства, тобто кількість оборотів за аналізований період
1.2	$TD_A = D \div KO_A$	TD_A – тривалість одного обороту активів; D – кількість днів у розрахунковому періоді	Характеризує тривалість одного обороту всього авансованого капіталу (активів) у днях
1.3	$KO_{HOA} = \frac{ЧОП}{\overline{HOA}}$	KO_{HOA} – коефіцієнт оборотності необоротних активів; \overline{HOA} – середня вартість необоротних активів за розрахунковий період	Показує швидкість обороту немобільних активів підприємства за аналізований період
1.4	$TD_{HOA} = D \div KO_{HOA}$	TD_{HOA} – тривалість одного обороту необоротних активів	Характеризує тривалість одного обороту немобільних активів у днях
1.5	$KO_{OA} = \frac{ЧОП}{\overline{OA}}$	KO_{OA} – коефіцієнт оборотності оборотних активів; \overline{OA} – середня вартість оборотних активів за розрахунковий період	Відображає швидкість обороту мобільних активів за аналізований період
1.6	$TD_{OA} = D \div KO_{OA}$	TD_{OA} – тривалість одного обороту оборотних активів.	Характеризує тривалість обороту мобільних активів за аналізований період, тобто тривалість операційного циклу підприємства

Продовження табл. 9.1

1	2	3	4
1.7	$KO_3 = \frac{CPI}{\bar{3}}$	KO_3 – коефіцієнт оборотності запасів; CPI – собівартість реалізованих послуг; $\bar{3}$ – середня вартість запасів за розрахунковий період	Показує швидкість обороту запасів (матеріалів, незавершеного виробництва, готової продукції на складі й товарів)
1.8	$TД_3 = \frac{Д}{KO_3}$	$TД_3$ – тривалість одного обороту запасів, днів	Показує швидкість перетворення запасів з матеріальної у грошову форму. Зниження показника – позитивна тенденція
1.9	$KO_{ДЗ} = \frac{ЧОП}{\bar{ДЗ}}$	$KO_{ДЗ}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; $\bar{ДЗ}$ – середня вартість дебіторської заборгованості за розрахунковий період	Характеризує кількість оборотів, здійснених дебіторською заборгованістю за аналізований період. При прискоренні оборотності відбувається зниження значення показника, що свідчить про поліпшення розрахунків з дебіторами
1.10	$TД_{ДЗ} = \frac{Д}{KO_{ДЗ}}$	$TД_{ДЗ}$ – тривалість обороту дебіторської заборгованості, днів	Показує тривалість одного обороту дебіторської заборгованості. Зниження показника – позитивна тенденція
1.11	$KЗ_{OA} = \frac{\bar{A}}{ЧОП}$	$KЗ_{OA}$ – коефіцієнт завантаження (закріплення) оборотних активів	Показує, яка величина активів припадає на кожну гривню чистого обсягу продажів
1.12	$\Phi_{vid} = \frac{ЧОП}{\bar{OЗ}}$	Φ_{vid} – фондovіддача; $\bar{OЗ}$ – середньорічна вартість основних засобів	Показує, яка величина чистого обсягу продажів припадає на кожну гривню середньорічної вартості основних засобів
1.13	$\Phi_{cmn} = 1 \div \Phi_{vid}$	Φ_{cmn} – фондоємність	Є зворотним показником фондovіддачі; показує, яка величина середньорічної вартості основних засобів припадає на кожну

Продовження табл. 9.1

1	2	3	4
			гривню чистого обсягу продажів
2. Показники оборотності власного капіталу			
2.1	$KO_{BK} = \frac{ЧОП}{\overline{BK}}$	KO_{BK} – коефіцієнт оборотності власного капіталу; \overline{BK} – середня вартість власного капіталу за розрахунковий період	Відображає активність власного капіталу. Зростання параметра в динаміці означає підвищення ефективності використання власного капіталу
2.2	$TD_{BK} = D \div KO_{BK}$	TD_{BK} – тривалість одного обороту власного капіталу, днів	Характеризує швидкість обороту власного капіталу. Зниження показника в динаміці відображає сприятливу для підприємства тенденцію
3. Показники оборотності заборгованості			
3.1	$KO_{KЗ} = \frac{ЧОП}{\overline{KЗ}}$	$KO_{KЗ}$ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; $\overline{KЗ}$ – середній залишок кредиторської заборгованості за розрахунковий період	Показує швидкість обороту заборгованості підприємства. Прискорення несприятливо позначається на ліквідності підприємства; якщо $KO_{KЗ} < KO_{ДЗ}$, то можливий залишок ліквідних коштів
3.2	$TD_{KЗ} = D \div KO_{KЗ}$	$TD_{KЗ}$ – тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	Характеризує період часу, за який підприємство погашає кредиторську заборгованість

Швидкість обороту активів підприємства є однією з якісних характеристик його фінансової політики. Чим більша швидкість обороту активів, тим ефективніше працює підприємство. Тому абсолютне чи відносне зростання активів може свідчити не тільки про розширення обсягів надання послуг або дію факторів інфляції, але й про уповільнення їх обороту, що викликає збільшення їх маси.

Залежно від швидкості оборотності для забезпечення нормального ходу господарської діяльності потрібна і різна величина окремих видів активів. Тому аналіз оборотності і використання активів має дуже важливе значення для фінансового стану підприємства.

У практичній діяльності немає можливості визначити тривалість обороту кожної гривні, тому про швидкість обороту судять і за обсягом чистого доходу (виручки) при наявності певної суми оборотних активів. При збільшенні обсягів господарської діяльності потреби в оборотних активах постійно зростають і підприємство потребує додаткових вкладень від власника. І тільки прискоренням оборотності активів завдяки вдосконаленню господарської діяльності можна досягти відносного їх зменшення. Прискорення оборотності активів дає змогу зменшити потребу у власних і залучених коштах.

Вищезазначені показники мають властиву їм специфіку трактування в залежності від виду діяльності підприємств туризму (табл. 9.2).

З показників в табл. 9.2, особливо слід виділити коефіцієнт оборотності запасів і прокоментувати його значення. Як вже наголошувалося, не всі підприємства сфери туризму мають велику питому вагу запасів у структурі оборотних активів.

Найбільшу увагу обліку запасів приділяють підприємства ресторанного господарства (у зв'язку з необхідністю закупівлі продуктів харчування та забезпечення безперервного процесу обслуговування) та санаторно-курортних підприємствах (у зв'язку з необхідністю створення запасів лікувальних ресурсів та медичних препаратів, а також закупівлі продуктів харчування).

У туристських фірмах обліку запасів приділяється менша увага, так як при здійсненні основної діяльності необхідність в них відсутня. Для підприємств готельного господарства облік запасів має значення у випадку великої одноразової місткості та за умов наявності широкого спектра додаткових послуг, у тому числі послуг харчування. Особливе значення облік запасів для готельного підприємства має при організації надання послуг за системою all inclusive, яка передбачає необмежене (або майже необмежене) надання послуг у всіх підрозділах готелю (особливо послуг харчування), тому вимагає створення певних ресурсних резервів.

До складу показників, що відображують ділову активність підприємства, крім зазначених, також відносять коефіцієнти:

- ефективності використання персоналу (рентабельність персоналу);
- ефективності використання матеріальних ресурсів (матеріало-віддача, матеріалоємність) та ін.

Таблиця 9.2 – Особливості значень показників ділової активності на підприємствах туризму

Показники	Підприємства		
	Готельні і санаторно-курортні підприємства	Підприємства ресторанного господарства	Туристські фірми
1	2	3	4
1. Коефіцієнт оборотності активів (KO_A)	Мають низький показник KO_A у зв'язку з високою вартістю активів за рахунок високої вартості основних засобів (в середньому KO_A складає від 0,3 до 1,0)	В середньому мають більш високі значення порівняно з готельними підприємствами (в середньому KO_A складає від 1,0 до 2,0)	Мають найбільші показники порівняно з іншими підприємствами туризму у зв'язку з відносно низькою вартістю активів за рахунок низької вартості основних засобів
2. Тривалість одного обороту активів (TD_A)	Мають високий показник TD_A , тобто значну тривалість одного обороту (TD_A може досягати декількох років)	В середньому мають нижчий показник TD_A порівняно з готельними підприємствами, тобто коротшу тривалість одного обороту (в середньому TD_A складає від 1-го до 2-х років)	Мають найкоротшу тривалість одного обороту активів (для туроператорів в середньому TD_A становить 1,5 – 2 місяці).
3. Коефіцієнт оборотності запасів (KO_3)	Мають високий показник KO_3 у зв'язку з низькою вартістю запасів за рахунок відсутності необхідності в них в процесі надання послуг (в середньому KO_3 складає 8,0 – 10,0)	Мають нижчий показник KO_3 порівняно з готельними підприємствами у зв'язку з необхідністю створення запасів продуктів харчування різної тривалості	Мають найбільш високий показник KO_3 у зв'язку з низькою вартістю запасів або їх відсутністю за рахунок відсутності необхідності в них в процесі надання послуг
4. Тривалість одного обороту запасів (TD_3)	Мають низький показник TD_3 , тобто коротку тривалість одного обороту (TD_3 в середньому має значення 35 – 45 днів)	У середньому мають більший показник TD_3 порівняно з готельними підприємствами, тобто меншу тривалість одного обороту (значення показника TD_3 залежить від особливостей і	Мають найкоротшу тривалість одного обороту активів

Продовження табл. 9.2

1	2	3	4
		масштабу організації діяльності підприємств ресторанного господарства)	
5. Коефіцієнт оборотності власного капіталу (KO_{BK})	Мають низький показник KO_{BK} у зв'язку з високою вартістю власного капіталу за рахунок високої вартості статутного капіталу (в середньому KO_{BK} складає від 0,3 до 1,0)	В середньому мають більш високі значення порівняно з готельними підприємствами (в середньому KO_{BK} становить від 1,0 до 2,0)	Мають найбільші показники порівняно з іншими підприємствами туризму у зв'язку з відносно низькою вартістю власного капіталу за рахунок низької вартості статутного капіталу
6. Тривалість одного обороту власного капіталу (TD_{BK})	Мають високий показник TD_{BK} , тобто значну тривалість одного обороту (TD_{BK} може досягати декількох років)	В середньому мають нижчий показник TD_{BK} порівняно з готельними підприємствами, тобто коротшу тривалість одного обороту (в середньому 1 – 2 роки)	Мають найкоротшу тривалість одного обороту власного капіталу
7. Фондовіддача (Φ_{vid})	Індивідуальні для кожного підприємства. Залежать від двох груп факторів: <ul style="list-style-type: none"> - що впливають на величину чистого обсягу продажів (рівень цін на послуги, коефіцієнт завантаження засобів розміщення, коефіцієнт обертання одного місця у закладах ресторанного господарства, сезонність попиту та ін.); - що впливають на величину основних засобів (розмір підприємства, його одноразова місткість, період введення в експлуатацію, проведення оновлень (реконструкцій, модернізацій), обсяги введення в експлуатацію нових основних засобів, обсяги вибуття старих та ін.) 		Мають найбільші показники Φ_{vid} порівняно з готельними підприємствами за рахунок низької вартості основних засобів (в середньому $\Phi_{vid} > 1$)
8. Фондоємність (Φ_{em})			Мають найнижчі показники Φ_{em} порівняно з готельними підприємствами за рахунок низької вартості основних засобів (в середньому $\Phi_{vid} < 1$)

Ці показники мають велике значення для забезпечення сталого розвитку підприємства, але в розрізі аналізу діяльності підприємств туризму розглядатися не будуть.

9.2 Аналіз забезпеченості оборотними активами та ефективності їх використання

Аналіз ефективності використання активів із застосуванням коефіцієнтів ділової активності розглянутий на прикладі оборотних активів готельного підприємства. Вивчення стану і ефективності використання оборотних активів дозволяють здійснювати наступні параметри:

- величина оборотних активів і чистого оборотного капіталу і їх питома вага в загальному обсязі активів;
- структура оборотних активів;
- оборотність оборотних активів і їх окремих елементів;
- тривалість фінансового циклу;
- рентабельність оборотних активів.

Зведені дані про структуру оборотних активів (розділ II активу балансу) по готельному підприємству подано в табл. 9.3 (за даними додатку Г).

Таблиця 9.3 – Структура оборотних активів готельного підприємства

Найменування статей (порядок розрахунку)	На початок попереднього року		На початок звітнього року		На кінець звітнього року	
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%
1. Запаси (Σ р. 100 – р. 140 ф. 1)	715,4	41,7	693,0	48,6	624,7	41,9
2. Дебіторська заборгованість (Σ р. 160 – р. 210 ф. 1)	398,2	23,2	310,4	21,8	409,1	27,5
3. Поточні фінансові інвестиції (р. 220 ф. 1)	289,7	16,9	231,5	16,3	34,8	2,3
4. Грошові кошти та їх еквіваленти (Σ р. 230 – р. 240 ф. 1)	250,6	14,6	106,0	7,4	380,9	25,6
5. Інші оборотні активи (р. 250 ф. 1)	62,9	3,6	84,6	5,9	39,8	2,7
6. Разом оборотні активи (р. 260 ф. 1)	1716,8	100,0	1425,5	100,0	1489,3	100,0
7. Чистий оборотний капітал (р. 260 – р. 620 ф. 1)	234,3	13,6	-199,8	–	70,8	4,8

З даних табл. 9.3 виходить, що сформована підприємством структура оборотних активів ставить його фінансове благополуччя в пряму залежність від запасів. Впродовж аналізованого періоду саме на них доводилася найбільша питома вага оборотних активів готельного підприємства. Найбільшою питома вага запасів була на початок звітної періоду – 48,6%, що не є характерним для підприємств готельного господарства.

Запаси не використовуються в процесі надання основної готельної послуги – проживання, проте вони необхідні для забезпечення надання послуг харчування й інших додаткових послуг. На кінець звітної періоду відбувається зниження цього показника як в питомій вазі, так і у вартісному виразі, що є позитивною тенденцією.

Дебіторська заборгованість також має істотну питому вагу протягом аналізованого періоду. За останні два роки дебіторська заборгованість виросла на 4,3 процентних пункти (27,5 – 23,2) і досягла 27,5% при рекомендованих значеннях 20 – 25%, але відхилення від нормативних значень несуттєве.

Поточні фінансові інвестиції скорочуються як у вартісному виразі, так і в питомій вазі (скорочення на 14,6 процентних пункти), що є негативною тенденцією. При цьому питома вага грошових коштів збільшилася в 1,5 рази і на кінець звітної періоду склала 25,6%, що створює сприятливі можливості для погашення поточних зобов'язань.

Питома вага чистого оборотного капіталу в загальному обсязі оборотних активів скоротилася на 8,8 процентних пункти і склала 4,8% на кінець звітної періоду, що нижче мінімального рекомендованого розміру в 10% на 5,2 процентних пункти.

При цьому на початок звітної періоду чистий оборотний капітал мав від'ємне значення, тобто мало місце переважання величини поточних зобов'язань готелю над величиною оборотних активів. Така ситуація є негативною і є одним з індикаторів неплатоспроможності підприємства.

За два аналізовані періоди ділову активність готельного підприємства, що досліджується, визначають значення фінансових коефіцієнтів (табл. 9.4).

Наведені в цій таблиці коефіцієнти негативно характеризують ділову активність готельного підприємства.

Таблиця 9.4 – Розрахунок коефіцієнтів ділової активності по готельному підприємству (за даними додатків Г і Д)

№ п/п	Найменування статей (порядок розрахунку)	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення (+ або –)
1	2	3	4	5
1. Вихідні дані для розрахунку коефіцієнтів, тис. грн.				
1.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (р. 035 ф. 2)	3558,2	3088,7	–469,5
1.2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (р. 040 ф. 2)	3140,3	2925,7	–214,6
1.3	Середня вартість оборотних активів (1/2 (гр. 3 р. 260 ф.1 + гр. 4 р. 260 ф. 1)), в т.ч.	1571,2	1457,4	–113,8
1.4	Середня вартість запасів (1/2 (гр. 3 Σ р. 100 – р. 140 ф. 1) + (гр. 4 Σ р. 100 – р. 140 ф.1))	704,2	658,9	–45,3
1.5	Середня вартість дебіторської заборгованості (1/2 (гр. 3 Σ р. 160 – р. 210 ф. 1) + (гр. 4 Σ р. 160 – р. 210 ф.1))	354,3	359,8	+5,5
1.6	Середня вартість власного капіталу (1/2 (гр. 3 р. 380 + р. 430 + 630 ф. 1) + (гр. 4 р. 380 + р. 430 + 630 ф. 1))	23015,3	21684,5	–1330,8
1.7	Середня вартість кредиторської заборгованості (1/2 (гр. 3 Σ р. 530 – 610) + (гр. 4 Σ р. 530 – 610 ф.1))	1098,7	1270,1	+171,4
1.8	Прибуток після оподаткування (чистий прибуток) (р. 220 ф. 2)	140,9	75,4	–65,5
2. Розрахунок коефіцієнтів ділової активності				
2.1	Коефіцієнт оборотності оборотних активів (KO_{OA}) (рядок 1.1 / рядок 1.3), кількість оборотів	2,26	2,12	–0,14
2.2	Тривалість одного обороту оборотних активів (TD_{OA})(365 / рядок 2.1), днів, у т.ч.	161,50	172,17	+10,67
2.3	Коефіцієнт оборотності запасів (KO_3) (рядок 1.2 / рядок 1.4)	4,46	4,44	–0,02
2.4	Тривалість одного обороту запасів (TO_3) (365 / рядок 2.3), днів	81,84	82,21	+0,37
2.5	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($KO_{ДЗ}$) (рядок 1.1 /	10,04	8,58	–1,46

1	2	3	4	5
	рядок 1.5)			
2.6	Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості ($TO_{ДЗ}$) (365 / рядок 2.5), днів	36,35	42,54	+6,19
2.7	Коефіцієнт оборотності власного капіталу (KO_{BK}) (рядок 1.1 / рядок 1.6)	0,15	0,14	-0,01
2.8	Тривалість одного обороту власного капіталу (TO_{BK}) (365 / рядок 2.7), днів	2433,3 3	2607,14	+173,81
2.9	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($KO_{KЗ}$) (рядок 1.1 / рядок 1.7)	3,24	2,43	-0,81
2.10	Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості ($TO_{KЗ}$) (365 / рядок 2.9), днів	112,65	150,21	+37,56
2.11	Коефіцієнт завантаження (закріплення) оборотних активів ($KЗ_{OA}$) (рядок 1.3 / рядок 1.1)	0,44	0,47	+0,03
2.12	Рентабельність оборотних активів (P_{OA}) (рядок 1.8 / рядок 1.3 \times 100), %	8,97	5,17	-3,80

Коефіцієнт оборотності оборотних активів знизився на 0,14 пункти або 6,2%, що призвело до зниження їх оборотності на 10,67 днів, зокрема запасів на 0,37 дні. Негативну тенденцію зміни має і коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, що призвело до збільшення тривалості її обороту на 6,19 днів або на 17%, що свідчить про погіршення роботи з дебіторами.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу має гранично низькі значення як в базисному, так і в звітному році, що пояснюється, з одного боку, високою питомою вагою статутного капіталу (особливість підприємств готельного господарства), а також є наслідком неефективної роботи досліджуваного підприємства. У результаті тривалість одного обороту власного капіталу в звітному році склала 2607,14 днів або 7,1 року. Уповільнення оборотності кредиторської заборгованості на 0,81 пункти або 25% позитивно позначилося на рівні платоспроможності готельного підприємства, оскільки ця заборгованість служить додатковим джерелом покриття оборотних активів. При цьому тривалість одного обороту дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду була на 107 днів (150 – 43) або 71% менше за швидкість погашення кредиторської заборгованості, що суттєво

зміцнило фінансову стійкість підприємства. У зв'язку із зниженням величини чистого прибутку на 46,5% помітно знизилася рентабельність оборотних активів на 3,8 пункти.

Суму економії оборотних активів від прискорення їх оборотності або перевитрати у зв'язку з уповільненням оборотності цього показника визначають через коефіцієнт завантаження оборотних активів. Якщо в базисному періоді на 1 тис. грн. продажу на балансі підприємства знаходилося 440 грн. оборотних активів, то в звітному періоді – 470 грн., тобто більше на 30 грн. Відповідно загальна сума перевитрати оборотних активів складає 92,7 тис. грн. ($30 \times 3088,7 \div 1000$).

Суму приросту прибутку, одержаного за рахунок зміни оборотності активів та їх окремих елементів можна розрахувати за формулою:

$$Чп = Чб \times (ЧОПз : ЧОПб) \times (\overline{Аб} : \overline{Аз}) - Чб, \quad (9.2)$$

де $Чп$ – приріст чистого прибутку за рахунок зміни оборотності активів;

$Чб$ – чистий прибуток базисного періоду;

$ЧОПз$, $ЧОПб$ – відповідно чистий обсяг продажів звітного і базисного періодів;

$\overline{Аб}$, $\overline{Аз}$ – середньорічні залишки активів базисного і звітного періодів.

У процесі аналізу слід обов'язково зіставити темпи зміни чистого доходу з темпами зміни запасів. Якщо темпи зростання чистого доходу будуть вищими за темпи зростання запасів, це свідчитиме про сталий фінансовий стан підприємства. За звітний період чистий дохід готельного підприємства скоротився на 13,2%, а запаси – на 6,4%. Таким чином, запаси готельного підприємства скорочувалися меншими темпами за темпи скорочення чистого доходу. Розраховане співвідношення може бути виправдане у випадку очікування підвищення цін на сировину і готову продукцію.

9.3. Методика аналізу ринкової активності підприємства

Готельні і санаторно-курортні підприємства сфери туризму, окрім операційної, все частіше здійснюють фінансову та інвестиційну діяльність. Ці види діяльності дозволяють вкладати вільні грошові кошти в обіг за межами свого підприємства, тим самим нарощувати капітал, створюючи

грошовий резерв. В той же час на території України широкого поширення набули підприємства сфери туризму з правовим положенням «відкрите акціонерне товариство», які здійснюють емісію цінних паперів і мають потребу в постійному моніторингу здійснюваної діяльності. Таку форму власності частіше обирають крупні підприємства, які потребують істотного притоку грошових коштів.

Слід зазначити, що туристські фірми (агенти, оператори) згідно Закону України «Про внесення змін в Закон України «Про туризм» від 18.11.2003 №1282–IV мають право здійснювати лише основний вид діяльності, тобто надання туристсько-екскурсійних, а також додаткових послуг, безпосередньо пов'язаних з туристсько-екскурсійними. Тому в туристських фірмах аналіз ринкової активності не виконують.

В умовах нестабільної економічної кон'юнктури і браку достовірної інформації про діяльність акціонерних товариств в Україні ухвалення правильного рішення про інвестування вимагає від вкладника уміння правильно оцінити якість емісійних цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку. Під *інвестиційною привабливістю* розуміють наявність економічного ефекту (доходу) від вкладення грошових коштів в цінні папери (акції і корпоративні облігації) конкретного акціонерного товариства (емітента) при мінімальному рівні фінансового ризику. Її оцінюють за допомогою показників ринкової активності.

Показники інвестиційної привабливості емітента поділяють на дві групи:

- 1) акції, що пропонуються вперше;
- 2) акції, що тривалий час обертаються на фондовому ринку.

У першому випадку оцінку інвестиційної привабливості акціонерного товариства здійснюють за допомогою традиційних параметрів: фінансовій стійкості, платоспроможності й ліквідності активів, оборотності активів і власного капіталу, прибутковості капіталу.

У другому випадку цю оцінку доповнюють аналізом ряду нових показників, серед яких найбільш важливу роль відіграють показники, подані в табл. 9.5.

Аналіз характеру обігу акцій на вторинному фондовому ринку пов'язаний, перш за все, з показниками їхньої ринкової вартості (ціни) і ліквідності. Серед цих параметрів найбільш важливими є наступні.

Таблиця 9.5 – Показники для оцінки ринкової активності акціонерного товариства (емітента цінних паперів)

Найменування показника	Спосіб розрахунку	Коментар
1	2	3
1. Коефіцієнт віддачі акціонерного капіталу (KB_{AK})	$KB_{AK} = \frac{ЧП}{AK} \times 100,$ де $ЧП$ – чистий прибуток в розрахунковому періоді; AK – середня вартість акціонерного (статутного) капіталу	Показує рівень прибутковості акціонерного капіталу. Показник індивідуальний для кожного акціонерного товариства. Його досліджують в динаміці за декілька років
2. Балансова вартість однієї звичайної акції (BB_{3A})	$BB_{3A} = \frac{AK - B_{ПА}}{K_{3A}},$ де AK – вартість акціонерного капіталу; $B_{ПА}$ – вартість привілейованих акцій; K_{3A} – кількість звичайних акцій в обігу	Відображає величину акціонерного капіталу, що доводиться на одну звичайну акцію
3. Коефіцієнт дивідендних виплат ($K_{ДВ}$)	$K_{ДВ} = \frac{\sum D_{3A}}{\sum ЧП},$ де $\sum D_{3A}$ – сума дивідендів, сплачених товариством у розрахунковому періоді за звичайними акціями; $\sum ЧП$ – сума чистого прибутку товариства в розрахунковому періоді	Характеризує частки сплачених дивідендів за звичайними акціями в обсязі чистого прибутку. Показник аналізують в динаміці за декілька років
4. Коефіцієнт забезпеченості акціонерного капіталу чистими активами товариства ($KЗ_{ЧА}$)	$KЗ_{ЧА} = \frac{AK}{ЧА},$ де $ЧА$ – чисті активи товариства на кінець розрахункового періоду	Показує частку акціонерного капіталу в чистих активах товариства на певну дату. Чим вище коефіцієнт, тим більше його забезпеченість чистими активами
5. Коефіцієнт покриття дивідендів за	$КПД_{ПА} = \frac{ЧП}{Д_{ПА}},$ де $ЧП$ – чистий прибуток;	Дозволяє оцінити, в якій мірі чистий прибуток забезпечує

1	2	3
привілейованими акціями ($КПД_{ПА}$)	$D_{ПА}$ – сума дивідендів, запланованих до виплати за привілейованими акціями у звітному періоді	виплату дивідендів за привілейованими акціями
6. Дивідендна норма доходності ($ДНД$)	$ДНД = \sum D_{ЗА} \div \text{Номинал звичайної акції}$ де $D_{ЗА}$ – сума дивідендів, сплачених на одну звичайну акцію	Характеризує поточну норму доходності однієї звичайної акції
7. Поточна норма доходності ($ПНД$)	$ПНД = \frac{\sum D}{C_{ЗА}}$, де $\sum D$ – дивіденди, що виплачують за одну звичайну акцію; $C_{ЗА}$ – ціна придбання однієї звичайної акції	Характеризує поточну норму доходності однієї звичайної акції
8. Коефіцієнт чистого прибутку на одну звичайну акцію ($КЧП_{ЗА}$)	$КЧП_{ЗА} = \frac{\sum ЧП}{K_{ЗА}}$, $K_{ЗА}$ – кількість звичайних акцій, що знаходяться в обігу в розрахунковому періоді	Характеризує суму чистого прибутку, що припадає на одну звичайну акцію
9. Коефіцієнт дивідендних виплат на одну звичайну акцію ($КДВ_{ЗА}$)	$КДВ_{ЗА} = \frac{\sum D_B}{K_{ЗА}}$, де $\sum D_B$ – сума дивідендів до сплати	Показує суму дивідендів до сплати, що припадає на одну звичайну акцію

Рівень виплати дивідендів. Він відображає співвідношення суми дивідендів і ціни звичайної акції:

$$РДВ_{ЗА} = \frac{D}{C_{ЗА}}, \quad (9.3)$$

де $РДВ_{ЗА}$ – рівень дивідендної віддачі звичайної акції %;

D – сума дивіденду, виплаченого по звичайній акції на фондовому ринку на початок розрахункового періоду, грн.

$C_{ЗА}$ – ціна котирування звичайної акції на фондовому ринку на початок розрахункового періоду, грн.

Коефіцієнт співвідношення ціни і прибутковості ($Кц/д$). Він показує зв'язок між ціною акції і доходом по ній у формі дивіденду. Чим вище це

співвідношення, тим привабливіше акція для інвестора:

$$K_{Ц/Д} = \frac{Ц_{ЗА}}{Д}, \quad (9.4)$$

где $Ц_{ЗА}$ – ціна звичайної акції на початок аналізованого періоду, грн.;
 $Д$ – сукупний дохід, отриманий за акціями в розрахунковому періоді, грн.

Коефіцієнт ліквідності звичайних акцій на фондовій біржі ($KL_{ЗА}$). Він характеризує можливість швидкого перетворення цих акцій в грошові кошти у разі потреби їх реалізації. Цей показник визначається за результатами окремих торгів, так і за підсумками біржової сесії в цілому:

$$KL_{ЗА} = \frac{V_{прод}}{V_{проп}}, \quad (9.5)$$

де $V_{прод}$ – загальний обсяг продажів акцій на цих торгах (або за всі торги за розрахунковий період), тис. грн.

$V_{проп}$ – загальний обсяг пропозиції акцій на цих торгах, тис. грн.

Коефіцієнт співвідношення котируваних цін пропозиції і попиту на звичайні акції ($K_{проп / поп}$):

$$K_{проп / поп} = \frac{Ц_{проп}}{Ц_{поп}}, \quad (9.6)$$

де $Ц_{проп}$ – середній рівень цін пропозиції акцій на торгах, грн.

$Ц_{поп}$ – середній рівень цін попиту на акції цього виду на торгах, грн.

Коефіцієнт оборотності звичайних акцій ($KO_{ЗА}$) показує обсяг їх обігу в грошовому виразі на фондовій біржі, тобто рівень їх ліквідності. У зарубіжній практиці цей коефіцієнт розраховують за результатами продажів як на біржовому, так і позабіржовому ринках. На ринку цінних паперів України облік продажів конкретних звичайних акцій на позабіржовому ринку налагоджений недостатньо. Тому розрахунок цього коефіцієнту можливий тільки по біржовому ринку:

$$KO_{ЗА} = \frac{V_{прод}}{K_{ЗА} \times Ц_{прод}}, \quad (9.7)$$

где $V_{прод}$ – загальний обсяг продажів звичайних акцій на біржових торгах за аналізований період, тис. грн.;

$K_{ЗА}$ – загальна кількість звичайних акцій акціонерного товариства, що знаходяться в обігу, штук;

$Ц_{прод}$ – середня ціна продажу однієї звичайної акції в цьому періоді, грн.

Розрахунок цього коефіцієнта може бути здійснений на основі кіль-

кості наявних і реалізованих звичайних акцій. Неточність даного показника полягає в тому, що обсяг продажів може відображати багатократні спекулятивні операції за невеликою кількістю акцій, що обертаються.

Для власників підприємств (акціонерів) важливе значення має дивідендна політика, як показник спроможності цього підприємства приносити дохід власникам. У свою чергу, підприємство повинно зберігати баланс між сплатою достатніх дивідендів власникам (для підтримки їх прихильності) та реінвестуванням доходів (для забезпечення розвитку в майбутньому і максимізування власного капіталу і вартості підприємства).

Дивіденди – це платіж, який здійснюється юридичною особою на користь власників корпоративних прав, емітованих такою юридичною особою, у зв'язку з розподілом частини її прибутку. Для власників дивіденди – це дохід, який можна порівняти з іншими можливими доходами від використання майна.

Дивідендна політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються власниками підприємства для нарахування та виплати собі доходу за рахунок чистого прибутку. Відповідно з метою дивідендної політики є оптимізація пропорцій щодо розподілу чистого прибутку між поточними виплатами дивідендів (споживанням прибутку власниками) і реінвестуванням в господарську діяльність (виробничим споживанням прибутку з метою зростання активів, балансової та ринкової вартості акцій).

Дивідендну політику визначають методи формування фонду дивідендів (рис. 9.1) та форми їх виплати (рис. 9.2).

Ринкова активність підприємства залежить також від його інвестиційної політики.

Інвестиція – господарська операція, яка передбачає придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно. Інвестиції поділяються на капітальні, фінансові та реінвестиції.

Капітальна інвестиція – господарська операція, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації.

Під *фінансовою інвестицією* слід розуміти господарську операцію, яка передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції поділяються на прямі та портфельні.

Рис. 9.1 – Методи визначення фонду дивідендів на підприємстві

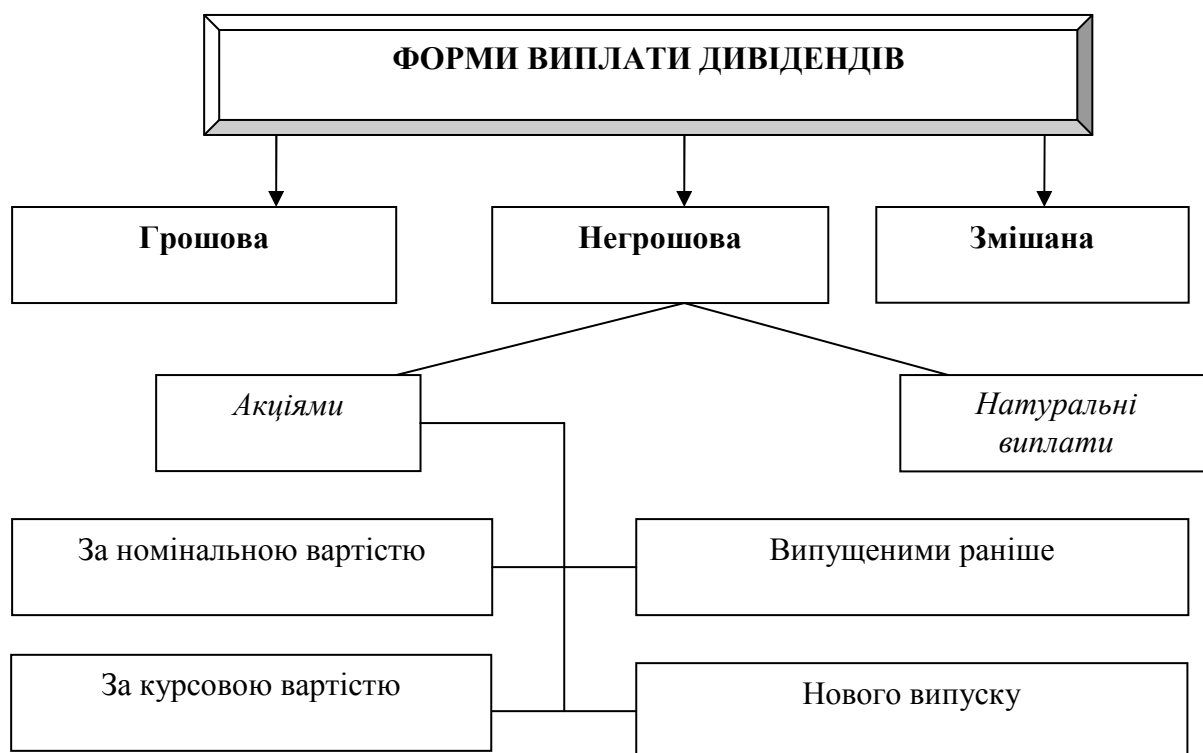

Рис. 9.2 – Основні форми виплати дивідендів

Пряма інвестиція – господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпо-

ративні права, емітовані такою юридичною особою.

Портфельна інвестиція – господарська операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку (за винятком операцій із закупівлі акцій як безпосередньо платником податку, так і пов'язаними з ним особами, в обсягах, що перевищують 50% загальної суми акцій, емітованих іншою юридичною особою, які належать до прямих інвестицій).

Під *реінвестицією* слід розуміти господарську операцію, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій.

Контрольні запитання:

1. Розкрийте сутність поняття «ділова активність».
2. Охарактеризуйте кількісні і якісні критерії ділової активності.
3. У чому полягає мета аналізу ділової активності підприємства?
4. Розкрийте економічну сутність коефіцієнтів оборотності майна підприємства.
5. Які параметри дозволяють здійснювати вивчення стану і ефективності використання оборотних активів?
6. Назвіть особливості в інтерпретації показників оборотності для підприємств туризму.
7. Обґрунтуйте необхідність розрахунку коефіцієнтів оборотності для окремих груп активів підприємства.
8. Поясніть ефект уповільнення обертання активів. Які фактори впливають на уповільнення і прискорення обертання активів підприємств туризму?
9. Назвіть складові елементи оборотного капіталу.
10. Охарактеризуйте додатково залучені джерела покриття оборотних активів.
11. Який показник відображує ефективність використання оборотних активів?
12. Охарактеризуйте поняття «ринкова активність» і обґрунтуйте необхідність її аналізу в сучасних економічних умовах господарювання.
13. Розкрийте економічну сутність категорії «інвестиційна привабливість».
14. Які показники характеризують інвестиційну привабливість емітента?
15. Поясніть різницю між первинним і вторинним фондовим ринком.
16. Охарактеризуйте основні показники для оцінки ринкової активності акціонерного товариства.
17. Охарактеризуйте поняття «дивідендна політика» і методи формування фонду дивідендів.
18. Назвіть основні форми виплати дивідендів.

19. Наведіть різницю між поняттями «інвестиція» і «реінвестиція».

Тестові завдання:

1. Ділова активність – це:

- а) діяльність підприємства на ринку цінних паперів;
- б) діяльність, спрямована на просування підприємства на ринках продукції (послуг), праці, капіталу;
- в) фінансова діяльність підприємства;
- г) інвестиційна діяльність підприємства.

2. Показниками ділової активності, які характеризують ефективність використання ресурсів (майна) підприємства, є:

- а) якісні абсолютні показники;
- б) якісні відносні показники;
- в) кількісні абсолютні показники;
- г) кількісні відносні показники.

3. Ділова активність підприємств туризму оцінюється на основі:

- а) вартісних і натуральних показників;
- б) середніх величин;
- в) кількісних і якісних критеріїв;
- г) оцінки динаміки зміни ринкової вартості акцій підприємства.

4. Одним з критеріїв оцінки ефективності використання ресурсів є:

- а) ліквідність активів;
- б) платоспроможність;
- в) оборотність активів;
- г) величина абсолютного приросту короткострокових зобов'язань.

5. Який коефіцієнт показує скільки гривень чистого доходу припадає на 1 гривню основних засобів?

- а) фондоємність;
- б) фондovіддача;
- в) фондоозброєність;
- г) рентабельність необоротних активів.

6. Найбільш високий показник фондovіддачі притаманний:

- а) готельним підприємствам та іншим засобам розміщення;
- б) санаторно-курортним підприємствам;
- в) підприємствам ресторанного господарства;
- г) туристським підприємствам.

7. Найбільша тривалість одного обороту активів притаманна:

- а) готельним і санаторно-курортним підприємствам;
- б) підприємствам ресторанного господарства;
- в) туристським підприємствам;
- г) будь-якому підприємству, яке функціонує в сфері туризму.

8. Найбільш високий показник коефіцієнту оборотності запасів мають:

- а) готельні і санаторно-курортні підприємства;
- б) підприємства ресторанного господарства;
- в) туристські підприємства;
- г) будь-які підприємства, які функціонують в сфері туризму.

9. Позитивною тенденцією вважається:

- а) збільшення тривалості одного обороту активів;
- б) зниження тривалості одного обороту активів;
- в) стабільна тривалість одного обороту активів;
- г) розпродаж активів на кінець звітної періоду.

10. Найбільшу тривалість обороту мають:

- а) запаси;
- б) готова продукція;
- в) товари;
- г) основні засоби.

11. Позитивна динаміка показника, яких характеризує ефект від зміни оборотності оборотних активів, означає:

- а) вивільнення коштів з обігу;
- б) стабільність величини коштів в обігу;
- в) залучення додаткових коштів до обігу;
- г) зростання питомої ваги оборотних активів на кінець звітної періоду.

12. Причиною виникнення дебіторської заборгованості підприємства є:

- а) купівля товарів з відстрочкою платежу;
- б) реалізація товарів (послуг) з відстрочкою платежу;
- в) несвоєчасна сплата податків до бюджету;
- г) оренда основних засобів.

13. Який чинник визначає ефективність використання оборотних активів:

- а) зростання величини власних оборотних коштів;
- б) прискорення обертання оборотних активів;
- в) скорочення величини власних оборотних коштів;
- г) уповільнення обертання оборотних активів;
- д) вірна відповідь а і б;
- е) вірна відповідь в і г;

ж) немає вірної відповіді.

14. Оцінку інвестиційної привабливості акціонерного товариства здійснюють за допомогою наступних параметрів:

- а) фінансовій стійкості, платоспроможності і ліквідності активів;
- б) оборотності активів і власного капіталу, прибутковості капіталу;
- в) рівня і динаміки чистого прибутку;
- г) рентабельності витрат і продажів підприємства;
- д) всі відповіді вірні;
- е) вірні відповіді а і б.

15. Який показник відображає величину акціонерного капіталу, що доводиться на одну звичайну акцію:

- а) балансова вартість однієї звичайної акції;
- б) балансова вартість однієї привілейованої акції;
- в) ринкова вартість однієї звичайної акції;
- г) номінальна ціна однієї звичайної акції.

16. Який показник характеризує можливість швидкого перетворення звичайних акцій в грошові кошти у разі потреби їх реалізації?

- а) коефіцієнт оборотності звичайних акцій;
- б) коефіцієнт ліквідності звичайних акцій;
- в) коефіцієнт чистого прибутку на одну звичайну акцію;
- г) рівень дивідендної віддачі звичайної акції.

17. До якої форми виплати дивідендів відноситься здійснення виплат акціями за номінальною вартістю?

- а) до грошової форми;
- б) до негрошової форми;
- в) до змішаної форми;
- г) можливо при будь-якій формі виплат.

18. Господарська операція, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації, це:

- а) фінансова інвестиція;
- б) пряма інвестиція;
- в) портфельна інвестиція;
- г) капітальна інвестиція.

19. Господарська операція, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій, це:

- а) реінвестиція;
- б) фінансова інвестиція;

- в) пряма інвестиція;
- г) портфельна інвестиція;
- д) капітальна інвестиція.

20. Для розрахунку середньовиваженої кількості акцій використовують:

- а) кількість акцій на початок кожного року;
- б) кількість акцій на початок кожного кварталу;
- в) кількість акцій на початок кожного місяця;
- г) кількість акцій на початок кожного тижня.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Готельне підприємство має наступні показники діяльності звітного року (табл. 9.5).

Таблиця 9.5 – Показники діяльності готельного підприємства за звітний рік

Показники	Тис. грн.
1. Загальна вартість майна	5600,0
2. Джерела власних коштів	3600,0
3. Середньорічна вартість необоротних активів	3300,0
4. Середньорічна вартість оборотних активів	1725,0
5. Середньорічна вартість запасів	420,3
6. Середньорічна вартість дебіторської заборгованості	525,9
7. Середньорічна вартість поточної кредиторської заборгованості	380,4
8. Середньорічна вартість довгострокової кредиторської заборгованості	150,0
9. Чистий дохід від реалізації послуг	1800,9
10. Собівартість реалізованих послуг	1050,2
11. Чистий прибуток	420,6

За наведеними вище даними необхідно розрахувати:

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
- коефіцієнт оборотності запасів;
- період обертання власного капіталу;
- фінансовий цикл підприємства.

Завдання 2

На основі наведених даних (табл. 9.6) розрахуйте основні показники використання оборотних коштів туристської фірми-оператора, а саме:

- середньорічний коефіцієнт оборотності оборотних активів;
- тривалість одного обороту оборотного капіталу;
- коефіцієнт закріплення оборотних активів;
- величину відносного залучення оборотних коштів;
- приріст обсягу реалізації за рахунок прискорення оборотності оборотних активів;
- приріст прибутку за рахунок зміни оборотності оборотного капіталу.

Визначте вплив наведених вище показників на фінансовий стан туристського підприємства.

Таблиця 9.6 – Вихідні дані для розрахунку ефективності використання оборотних коштів, тис. грн.

Показники	Базисний рік		Звітний рік	
	на початок	на кінець	на початок	на кінець
1. Виручка від реалізації послуг	821,0		853,0	
2. Прибуток від реалізації послуг	111,8		120,9	
3. Оборотні активи	678,5	761,4	761,4	779,5
4. Необоротні активи	421,1	452,3	452,3	460,8
5. Середня величина оборотних активів	?		?	

Завдання 3

Розміщено і сплачено 150 тис. акцій, зокрема 70 тис. звичайних. Номінал акції складає 1,5 тис. грн. Прибуток підприємства у звітному році склав 1450 тис. грн. На виплату дивідендів виділено 500 тис. грн., зокрема за привілейованими акціями – 200 тис. грн. Визначте розмір дивідендів на звичайну акцію.

Завдання 4

Визначте коефіцієнт оборотності і тривалість одного обороту поточних активів, в тому числі запасів, грошових коштів, дебіторської заборгованості за балансом ресторанного підприємства, якщо чистий дохід від реалізації послуг за звітний рік склав 350 тис. грн.

Таблиця 9.10 – Показники діяльності ресторанного підприємства, тис. грн.

Актив			Пасив		
Показники	Базисний рік	Звітний рік	Показники	Базисний рік	Звітний рік
Грошові кошти	60,0	40,0	Кредиторська заборгованість	60,0	55,7
Дебіторська заборгованість	80,0	92,3	Заборгованість по заробітній платі	31,2	32,9
Запаси	98,7	112,5	Податки, що підлягають сплаті	91,6	80,4
Необоротні активи	612,4	603,9	Довгострокові кредити	247,6	248,7
			Власний капітал	420,7	431,0
Баланс	851,1	848,7	Баланс	851,1	848,7

Завдання 5

Санаторно-курортне підприємство має наступні показники діяльності (табл. 9.11). Розрахуйте показники фондівдачі й фондоемності за період з 1 по 3 роки, проаналізуйте їх динаміку, зробіть відповідні висновки.

Таблиця 9.11 – Показники діяльності санаторно-курортного підприємства, тис. грн.

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
Первісна вартість основних засобів	22350,9	22988,4	23050,7
Знос основних засобів	7450,4	7400,6	7320,3
Чистий дохід від реалізації послуг	8711,0	9054,7	9350,2

Завдання 6

На основі даних, наведених у табл. (9.12), необхідно розрахувати наступні показники ринкової активності підприємства:

- прибуток на одну просту акцію;
- надходження грошей на одну просту акцію.

На основі отриманих результатів необхідно зробити відповідні висновки.

Підприємство не є емітентом привілейованих акцій.

Таблиця 9.12 – Показники діяльності підприємства

Показники	Базисний рік	Звітний рік
Чистий прибуток, тис. грн.	325,4	390,8
Середньорічна кількість простих акцій, шт.	650111	650111
Амортизація, тис. грн.	421,7	450,2

Завдання 7

Підприємство має наступні показники діяльності (табл. 9.13). На основі наведених в таблиці даних розрахуйте коефіцієнт прибутку на акцію, коефіцієнт дивідендних виплат, коефіцієнт котирування акцій, капіталізований дохід компанії, дивідендний дохід, загальну прибутковість акцій, коефіцієнт «ціна / прибуток на акцію». Проаналізуйте динаміку цих показників за два роки і зробіть відповідні висновки.

Таблиця 9.13 – Показники діяльності підприємства

Показники	Базисний рік	Звітний рік
Чистий прибуток, тис. грн.	275,8	291,3
Кількість простих акцій, шт.	280 000	280 000
Номинальна вартість однієї звичайної акції, грн.	10,0	10,0
Ринкова ціна однієї звичайної акції, грн.	12,9	13,3
Загальний обсяг сплачених дивідендів, грн.	560 000	610 000

Завдання 8

Підприємство має наступні показники діяльності (табл. 9.14).

Таблиця 9.14 – Показники діяльності підприємства

Показники	Базисний рік
Статутний капітал, тис. грн.	1700,0
Номинальна вартість однієї звичайної акції, грн.	180,0
Обсяг реалізації привілейованих акцій, шт.	420
Номинальна вартість однієї привілейованої акції, грн.	1800,0
Чистий прибуток, тис. грн.	220,9
Дивіденди, сплачені на одну привілейовану акцію, грн.	180,0
Амортизаційні відрахування, тис. грн.	120,0

На основі наведених у таблиці даних розрахуйте кількість простих акцій, коефіцієнт прибутку на одну звичайну акцію, розмір надходжень грошей на одну звичайну акцію.

ТЕМА 10. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

10.1. Сутність і завдання аналізу фінансової стійкості підприємства.

10.2. Абсолютні показники фінансової стійкості.

10.3. Відносні показники фінансової стійкості.

10.4. Оцінка запасу фінансової стійкості.

10.1. Сутність і завдання аналізу фінансової стійкості підприємства

Фінансова стабільність підприємства є однією з найважливіших характеристик його фінансового стану. Вона залежить від структури зобов'язань підприємства і характеризується співвідношенням власного і залученого капіталу.

Фінансова стійкість передбачає, що ресурси, вкладені в підприємницьку діяльність, повинні окупитись за рахунок грошових надходжень від господарювання, а одержаний прибуток забезпечуватиме самофінансування і незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування майна (активів).

Фінансова стійкість – це стан активів підприємства, що гарантує йому постійну платоспроможність.

Фінансова стійкість характеризується станом фінансових ресурсів, їх розподілом і використанням, що забезпечує розвиток організації на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику.

На фінансову стійкість підприємства впливають різні чинники, які можна класифікувати за наступними ознаками:

- за місцем виникнення – зовнішні й внутрішні;
- за важливістю результату – основні і другорядні;
- за структурою – прості й складні;
- за часом дії – постійні й тимчасові.

В процесі проведення аналізу фінансової стійкості підприємств туризму основну увагу приділяють внутрішнім чинникам, які залежать від здійснюваної діяльності, на яку підприємство має можливість впливати, корегувати їхню дію і до певної міри управляти ними.

До внутрішніх чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємств туризму, відносять:

- сферу діяльності підприємств туризму (надання готельних, санаторно-курортних (оздоровчих), туристських послуг, послуг живлення);
- структуру послуг, що надаються;
- розмір сплаченого статутного капіталу;
- величину витрат, їх динаміка в порівнянні з грошовими доходами;
- стан майна і фінансових ресурсів, включаючи запаси і резерви, їх склад і структуру.

До зовнішніх чинників відносять вплив економічних умов господарювання, платоспроможний попит і рівень доходів споживачів, податкову, кредитну політику Уряду, законодавчі акти, що регламентують діяльність підприємств туризму, зовнішньоекономічні зв'язки. Впливати на ці чинники підприємства не в змозі, вони лише можуть адаптуватися до їхнього впливу.

Головною метою аналізу підприємств туризму є визначення рівня фінансової стійкості і оцінка резервів забезпечення їх довгострокової платоспроможності.

Предметом аналізу фінансової стійкості є стан економічних і фінансових ресурсів підприємств туризму і їх потоків, ефективність ведення операційної, інвестиційної і фінансової діяльності.

Основними завданнями аналізу фінансової стійкості є:

- всебічна оцінка формування і використання фінансових ресурсів підприємства;
- оцінка рівня забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами;
- оцінка рівня забезпеченості підприємства власними коштами;
- узагальнення аналізованої інформації для формулювання висновків про платоспроможність підприємства;
- прогнозування потреб у фінансових ресурсах на основі розробки моделей фінансової стійкості при різноманітних варіантах розвитку економічної ситуації.

Інформаційною базою для аналізу фінансової стійкості підприємств туризму є дані бухгалтерської звітності, документація управлінського обліку, статистичні й галузеві дані.

10.2. Абсолютні показники фінансової стійкості

Абсолютними показниками фінансової стійкості є показники, що характеризують міру забезпеченості запасів джерелами їх фінансування.

Співвідношення окремих запасів та джерел їх фінансування дає можливість охарактеризувати *тип фінансової стійкості*.

При визначення типу фінансової стійкості до *запасів* (Reserves) відносять виробничі запаси, готову продукцію, незавершене виробництво, товари (ф. 1 р. 100 + ... + р.140).

До *загальних джерел фінансування запасів* (Normal Liquidity Sources) відносять робочий капітал і короткострокові кредити банків.

Досліджуючи надлишок або нестачу коштів для формування запасів, встановлюють абсолютні показники фінансової стійкості (рис. 10.1).

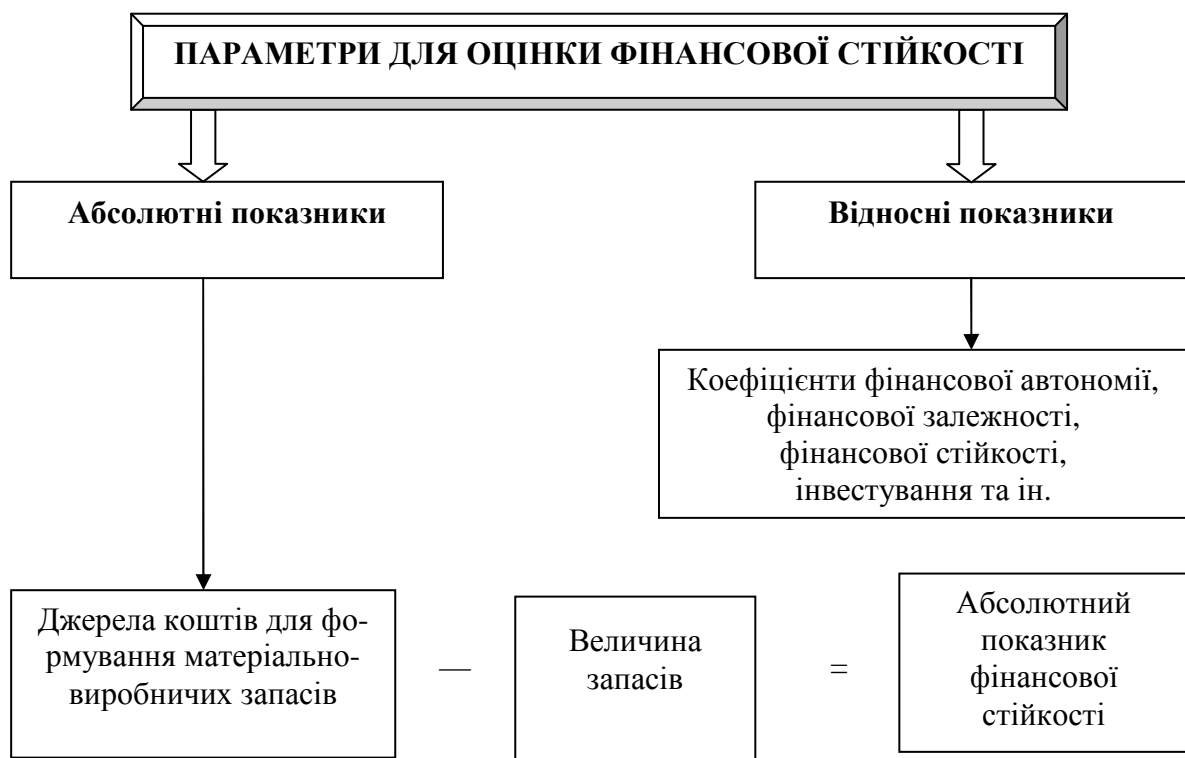

Рис. 10.1 Показники, що характеризують фінансову стійкість підприємства

Для характеристики наявності джерел фінансування запасів виділяють три основні показники.

1. Наявність власних оборотних коштів на кінець розрахункового періоду визначають за формулою:

$$BOK = BK - HOA = \phi. 1 p. 380 + p. 430 + p. 630 - p. 080, \quad (10.1)$$

де BOK – власні оборотні кошти;

BK – власний капітал;

HOA – необоротні активи.

2. Наявність власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел формування запасів визначають за формулою:

$$ВДД = BK - HOA + ДКП \quad (10.2)$$

$$\text{або } ВДД = BOK + ДКП = \phi.1 \sum (p. 380, 430, 630, 480) - p. 080, \quad (10.3)$$

де $ВДД$ – наявність власних і довгострокових позикових джерел формування запасів;

$ДКП$ – довгострокові кредити і позики.

3. Загальну величину основних джерел формування запасів визначають збільшенням попереднього показника на суму короткострокових кредитів банків:

$$ЗВЗ = ВДД + ККП = \phi. 1 \sum (p. 380, 430, 630, 480, 500) - p. 080, \quad (10.4)$$

де $ЗВЗ$ – загальна величина основних джерел формування запасів;

$ККП$ – короткострокові кредити і позики.

Трьом показникам наявності джерел фінансування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їх фінансування.

1. Надлишок (+), нестача (–) власних оборотних коштів:

$$\Delta BOK = BOK - З, \quad (10.5)$$

де ΔBOK – приріст (надлишок) власних оборотних коштів;

$З$ – запаси.

2. Надлишок (+), нестача (–) власних оборотних коштів і довгострокових джерел формування запасів:

$$\Delta ВДД = ВДД - З, \quad (10.6)$$

3. Надлишок (+), нестача (–) загальної величини основних джерел формування запасів:

$$\Delta ЗВЗ = ЗВЗ - З. \quad (10.7)$$

Наведені показники забезпеченості запасів відповідними джерелами фінансування трансформують в трикомпонентну модель (М):

$$M = (\Delta BOK; \Delta ВДД; \Delta ЗВЗ). \quad (10.8)$$

Ця модель виражає тип фінансової стійкості підприємства. На практиці розрізняють чотири типи фінансової стійкості (табл. 10.1).

Перший тип фінансової стійкості можна навести у вигляді наступного співвідношення:

$$M_1 = (1, 1, 1), \text{ тобто } \Delta BOK \geq 0; \Delta ВДД \geq 0; \Delta ЗВЗ \geq 0. \quad (10.9)$$

Абсолютна фінансова стійкість підприємств туризму (M_1) в на теперішній час в Україні зустрічається рідко.

Другий тип (нормальна фінансова стійкість) (M_2) відповідає співвідношенню:

$$M_2 = (0, 1, 1), \text{ тобто } \Delta BOK < 0; \Delta ВДД \geq 0; \Delta ЗВЗ \geq 0. \quad (10.10)$$

Нормальна фінансова стійкість гарантує виконання фінансових зобов'язань підприємства перед контрагентами і державою.

Третій тип (нестійкий фінансовий стан) (M_3) :

$$M_3 = (0, 0, 1), \text{ тобто } \Delta BOK < 0; \Delta ВДД < 0; \Delta ЗВЗ \geq 0. \quad (10.11)$$

Четвертий тип (кризисний фінансовий стан) можна навести у вигляді наступного співвідношення:

$$M_4 = (0, 0, 0), \text{ тобто } \Delta BOK < 0; \Delta ВДД < 0; \Delta ЗВЗ < 0. \quad (10.12)$$

За наявності четвертого типу співвідношення показників підприємство повністю є неплатоспроможним і знаходиться на межі банкрутства.

Таблиця 10.1 – Типи фінансової стійкості підприємства

Тип фінансової стійкості	Трикомпонентна модель	Джерела фінансування запасів	Характеристика фінансової стійкості
1. Абсолютна фінансова стійкість	$M = (1, 1, 1)$	Власні оборотні кошти (чистий оборотний капітал)	Високий рівень платоспроможності. Підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів.
2. Нормальна фінансова стійкість	$M = (0, 1, 1)$	Власні оборотні кошти + довгострокові кредити і позики	Нормальна платоспроможність. Рациональне використання позикових коштів.
3. Нестійкий фінансовий стан	$M = (0, 0, 1)$	Власні оборотні кошти + довгострокові кредити і позики + короткострокові кредити і позики	Порушення платоспроможності. Виникає необхідність залучення додаткових джерел фінансування. Можливе відновлення платоспроможності.
4. Кризисний (критичний) фінансовий стан	$M = (0, 0, 0)$	—	Підприємство повністю неплатоспроможне і знаходиться на межі банкрутства.

Показники фінансової стійкості аналізованого готельного підприємства наведені в табл. 10.2.

Таблиця 10.2 – Абсолютні показники фінансової стійкості
готельного підприємства, тис. грн.

№ п/п	Показники	Умовні позна- чення	Показники		Відхи- лення (+, –)
			На початок року	На кінець року	
1	2	3	4	5	6
1.	Загальна величи- на запасів	$З$	$491,6 + 201,4 = 693,0$	$502,9 + 121,8 = 624,7$	-68,3
2.	Наявність влас- них оборотних коштів	$ВОК$	$20965,5 + 534,3 - 21927,7 = -427,9$	$21280,3 + 588,9 - 22035,4 = -166,2$	+261,7
3.	Наявність влас- них і довгостро- кових позикових джерел форму- вання запасів	$ВДД$	$20965,5 + 534,3 + 457,6 - 21927,7 = 29,7$	$21280,3 + 588,9 + 360,1 - 22035,4 = 193,9$	+164,2
4.	Загальна величи- на основних дже- рел покриття за- пасів	$ЗВЗ$	$20965,5 + 534,3 + 457,6 + 205,3 - 21927,7 = 235,0$	$21280,3 + 588,9 + 360,1 + 298,4 - 22035,4 = 492,3$	+257,3
5.	Надлишок (+), нестача (-) влас- них оборотних коштів	$\Delta ВОК$ (п. 2 – п. 1)	$-427,9 - 693,0 = -1120,9$	$-166,2 - 624,7 = -790,9$	+330,0
6.	Надлишок (+), нестача (-) влас- них і довгостро- кових позикових джерел покриття запасів	$\Delta ВДД$ (п. 3 – п. 1)	$29,7 - 693,0 = -663,3$	$193,9 - 624,7 = -430,8$	+232,5
7.	Надлишок (+), нестача (-) загаль- ної величини основних дже- рел покриття запасів	$\Delta ЗВЗ$ (п. 4 – п. 1)	$235 - 693,0 = -458,0$	$492,3 - 624,7 = -132,4$	+325,6
8.	Трикомпонентна модель типу фі- нансової стійкості	$M =$ ($\Delta ВОК$; $\Delta ВДД$; $\Delta ЗВЗ$)	$M = (0, 0, 0)$	$M = (0, 0, 0)$	–

З вище наведеної таблиці виходить, що готельне підприємство як на початок, так і на кінець звітної періоду знаходилося в кризовій ситуації, оскільки параметри $\Delta ВОК$, $\Delta ВДД$, $\Delta ЗВЗ$ мали від'ємні значення, недостатні для підтримки поточної платоспроможності. На кінець звітної періоду

ду, не дивлячись на те, що досліджувані параметри мали значення нижчі за нуль, відбулося їх незначне поліпшення (судячи по відхиленнях).

Незначне поліпшення фінансового стану готельного підприємства було досягнуте за рахунок:

- більш інтенсивного темпу зростання джерел формування власних коштів порівняно з темпом зростання необоротних активів;
- скороченням довгострокових зобов'язань;
- зниження величини матеріально-виробничих запасів.

У процесі вивчення господарської діяльності підприємств туризму важливо також встановити відносні показники фінансової стійкості.

10.3. Відносні показники фінансової стійкості

Відносні параметри фінансової стійкості характеризують ступінь залежності підприємств туризму від зовнішніх інвесторів і кредиторів. Власники підприємства зацікавлені в оптимізації власного капіталу і мінімізації позикових коштів в загальному обсязі фінансових джерел. Кредитори оцінюють фінансову стійкість позичальника за величиною власного капіталу і вірогідності запобігання банкрутству. Фінансову стійкість підприємств туризму характеризують станом власних і позикових коштів і оцінюють за допомогою системи фінансових коефіцієнтів. Інформаційною базою для їх розрахунку служать статті активу і пасиву бухгалтерського балансу. Аналіз здійснюють шляхом розрахунку і порівняння звітних показників з базисними, а також вивчення динаміки їх зміни за певний період. Базисними параметрами можуть бути: значення показників за попередній період; значення показників аналогічних підприємств; середньогалузеві значення показників.

Оцінку фінансової стійкості підприємства здійснюють за допомогою великої кількості фінансових коефіцієнтів (табл. 10.3).

Розрахункові значення цих коефіцієнтів по аналізованому готельному підприємству наведені у табл. 10.4.

За розрахованими даними слід зазначити, що фінансова стійкість готельного підприємства досить висока. Це підтверджується високими показниками фінансової автономії, фінансової стійкості, а також низькою величиною показників фінансової залежності як на початок, так і на кінець аналізованого періоду.

Таблиця 10.3 – Коефіцієнти, що характеризують фінансову стійкість підприємств туризму

Показники	Характеристика	Формула розрахунку	Рекомендоване значення
1	2	3	4
1. Коефіцієнт фінансової автономії ($K_{\Phi A}$)	Визначає частку власного капіталу у валюті балансу. Перевищення рекомендованого значення вказує на зменшення фінансової залежності від зовнішніх джерел	$K_{\Phi A} = \frac{BK}{BB},$ де BK – власний капітал; BB – валюта балансу. (р. 380 + р. 430 + р. 630) ÷ р. 640 ф. 1	$\geq 0,5$ (50%)
2. Коефіцієнт фінансової залежності ($K_{\Phi Z}$)	Є зворотним коефіцієнту автономії. Добуток коефіцієнтів фінансової автономії і фінансової залежності дорівнює одиниці	$K_{\Phi Z} = \frac{BB}{BK},$ р. 640 ÷ (р. 380 + р. 430 + р. 630) ф. 1	1,5 (60% ÷ 40%)
3. Коефіцієнт фінансової стійкості ($K_{\Phi Y}$)	Характеризує частку стійких пасивів у валюті балансу	$K_{\Phi Y} = \frac{BK + ДЗ}{BB},$ де $ДЗ$ – довгострокові зобов'язання. (р. 380 + р. 430 + р. 630 + р. 480) ÷ р. 640 ф.1	$\geq 0,7$
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу (K_M)	Характеризує частку власних оборотних коштів у власному капіталі	$K_M = \frac{BOK}{BK},$ де BOK – власні оборотні кошти. (р. 380 + р. 430 + р. 630 – р. 080) ÷ (р. 380 + 430 + р. 630) ф. 1	$\geq 0,5$
5. Коефіцієнт співвідношення мобільних	Показує, скільки оборотних активів припадає на кожну гривню необоротних активів.	$K_C = \frac{OA}{HOA},$ де OA – оборотні	Є індивідуальним для
та іммобілізованих активів (K_C)	Чим вище значення показника, тим більше коштів авансовано в оборотні (мобільні) активи	активи; HOA – необоротні (іммобілізовані) активи. (р. 260 + р. 270) ÷ р. 080 ф. 1	кожного підприємства.
6. Коефіцієнт інвестування ($K_{инв}$)	Характеризує частку власного капіталу у формуванні необоротних активів підприємства	$K_{инв} = \frac{BK}{HOA},$ (р. 380 + р. 430 + р. 630) ÷ р. 080 ф.1	≥ 1

Таблиця 10.4 – Розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості
по готельному підприємству (за даними форми 1)

Найменування показника	Показники		Відхилення (+, -)
	На початок звітнього року	На кінець звітнього року	
1. Коефіцієнт фінансової автономії ($K_{\Phi A}$)	$(20965,5 + 534,3) \div 23582,7 = 0,912$	$(21280,3 + 588,9) \div 23647,8 = 0,925$	+0,013
2. Коефіцієнт фінансової залежності ($K_{\Phi Z}$)	$23582,7 \div (20965,5 + 534,3) = 1,097$	$23647,8 \div (21280,3 + 588,9) = 1,081$	-0,016
3. Коефіцієнт фінансової стійкості ($K_{\Phi Y}$)	$(20965,5 + 534,3 + 457,6) \div 23582,7 = 0,931$	$(21280,3 + 588,9 + 360,1) \div 23582,7 = 0,943$	+0,012
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу (K_M)	Не розраховується	Не розраховується	—
5. Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих активів (K_C)	$(1425,5 + 229,5) \div 21927,7 = 0,075$	$(1489,3 + 123,1) \div 22035,4 = 0,073$	-0,002
6. Коефіцієнт інвестування (K_{inv})	$(20965,5 + 534,3) \div 21927,7 = 0,980$	$(21280,3 + 588,9) \div 22035,4 = 0,992$	+0,012

Високі показники фінансової автономії готельного підприємства пояснюються специфікою його діяльності, а саме високою часткою статутного капіталу у складі як власного капіталу (94,3% на початок звітнього періоду; 84,3% – на кінець звітнього періоду), так і у складі пасиву балансу (84,4% – на початок звітнього періоду; 75,9% – на кінець звітнього періоду).

Ця особливість має місце і в діяльності санаторно-курортних підприємств. Дещо менші значення цього коефіцієнту притаманні підприємствам ресторанного господарства, найбільш низькі – для туристських фірм.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу готельного підприємства в цьому прикладі не розраховувався, з причин відсутності власного оборотного капіталу як на початок, так і на кінець звітнього періоду. Власні оборотні кошти на початок звітнього року мали від'ємне значення -427,2 тис. грн. $(20965,5 + 534,3 - 21927,7)$, а на кінець звітнього року -166,2 тис. грн. $(21280,3 + 588,9 - 22035,4)$.

Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих активів має середній показник порівняно з іншими підприємствами готельного го-

сподарства. Коефіцієнт інвестування має нижчий за рекомендоване значення показник, але відхилення від нього є незначним (0,020 процентних пункти на початку звітного періоду; 0,008 процентних пункти – на кінець звітного періоду).

10.4. Оцінка запасу фінансової стійкості

Важливим напрямом фінансового аналізу підприємств туризму є маржинальний аналіз, який базується на дослідженні відношення між трьома групами економічних показників «витрати – обсяг виробництва продукції (реалізації послуг) – прибуток». Основою методики маржинального аналізу є розмежування витрат залежно від обсягу діяльності підприємства на умовно-змінні і умовно-постійні. Економічною категорією фінансової стійкості підприємств туризму є запас фінансової безпеки.

При проведенні фінансового аналізу підприємств туризму важливо визначити *запас фінансової стійкості* (зони безпеки), під яким розуміють обсяг реалізації послуг, що забезпечує підприємству певну стійкість його фінансового стану.

Для цього використовують такі показники:

- виручка від реалізації (чистий дохід від реалізації послуг);
- повна собівартість наданих послуг;
- прибуток;
- постійні і змінні витрати;
- маржинальний дохід.

На основі цих показників розраховують поріг рентабельності і запас фінансової стійкості. Порогом рентабельності є відношення суми постійних витрат в собівартості реалізованих послуг до питомої ваги маржинального доходу у виручці:

$$P_{\text{рент}} = \frac{B_{\text{пост}}}{d_{\text{МД}}}, \quad (10.13)$$

де $P_{\text{рент}}$ – поріг рентабельності;

$B_{\text{пост}}$ – постійні витрати у складі собівартості послуг;

$d_{\text{МД}}$ – питома вага маржинального доходу у виручці.

Економічний зміст цього показника полягає в тому, що визначається та сума виручки, яка необхідна для покриття всіх постійних витрат підпри-

ємства. Прибутку при цьому не буде, але не буде і збитку. Рентабельність при цьому дорівнює нулю.

На основі інформації про поріг рентабельності розраховується показник фінансової безпеки (запас фінансової стійкості) підприємства, що є різницею між фактичним рівнем продажів і його критичним обсягом. Він розраховується в абсолютній величині і частках від очікуваного обсягу продажів:

$$ЗФМ = \frac{BP_{\phi} - BP_{кр}}{BP_{\phi}} \times 100, \% \quad (10.14)$$

де $ЗФМ$ – запас фінансової стійкості, %;

BP_{ϕ} – чиста фактична виручка від реалізації послуг;

$BP_{кр}$ – критичний обсяг реалізації послуг.

Розрахуємо запас фінансової стійкості для готельного підприємства «Х» (табл. 10.5) і проаналізуємо його.

Таблиця 10.5 – Аналіз запасу фінансової стійкості (за даними форми 2)

Показники	Базисний рік	Звітний рік
1	2	3
1. Чистий дохід (виручка від реалізації, тис. грн.)	3558,2	3088,7
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	3140,3	2925,7
3. Валовий прибуток, тис. грн.	417,9	163,0
4. Змінні витрати в собівартості послуг, тис. грн.	2577,9	2188,0
5. Постійні витрати, тис. грн.	980,3	900,7
6. Маржинальний дохід, тис. грн. (п. 3 + п. 5)	1398,2	1063,7
7. Частка маржинального доходу в обсязі реалізації, % (п. 6 ÷ п. 1 × 100)	39,3	34,4
8. Поріг рентабельності, тис. грн. (п. 5 ÷ п. 7 × 100)	2494,4	2618,3
9. Запас фінансової стійкості:		
9.1 у тис. грн. (п. 1 – п. 8)	1063,8	470,4
9.2 у відсотках (п. 9.1 ÷ п. 1 × 100)	29,9	15,3

Таким чином, для покриття всіх своїх витрат готельному підприємству у звітному році необхідно було реалізувати обсяг послуг на суму 2618,3 тис. грн. а в базисному – на 2494,4 тис. грн. При такому обсязі виручки рентабельність готельного підприємства дорівнює нулю. Поріг рентабельності підприємства у звітному періоді склав 2618,3 тис. грн., в базисному – 2494,4 тис. грн. Цей показник був нижче рівня фактичної виручки

від реалізації послуг на 470,4 тис. грн. або 15,3% у звітному періоді і на 1063,8 тис. грн. або 29,9% в базисному.

У звітному році порівняно з базисним досліджуване підприємство скоротило обсяг реалізації послуг на 13,2%, що призвело до зниження порога рентабельності на 5,0%, а також запасу фінансової стійкості – на 55,8%. При цьому виручка від реалізації готельних послуг ще може скоротитися на 15,3% і 29,9% у відповідні періоди, тільки тоді рентабельність готелю буде дорівнювати нулю.

Якщо виручка від реалізації знизиться ще більше, то готельне підприємство буде збитковим, розтрачуватиме власний і позиковий капітал, буде банкрутом. Тому слід постійно слідкувати за показником порога рентабельності і запасом фінансової стійкості.

Підсумовуючи викладений вище матеріал, слід зазначити, що показник безпеки виконує роль індикатора операційного ризику. Чим показник безпеки вищий, тим безпечніше ситуація, оскільки ризик зниження точки рівноваги менший. Чим нижче точка рівноваги продажів, тим за інших рівних умов менший ризик здійснення діяльності і надійніше інвестування. Якщо обсяг продажів знаходиться на рівні порогу рентабельності, то підприємство тільки покриває сукупні витрати на надання відповідних послуг і не має фінансового джерела у формі прибутку для розвитку бізнесу. При рівні обсягу продажів нижче порогу рентабельності діяльність підприємства є збитковою і його фінансовий стан погіршується, що в результаті може призвести до банкрутства.

Контрольні запитання:

1. Розкрийте зміст поняття «фінансова стійкість».
2. Які чинники впливають на фінансову стійкість підприємств туризму?
3. Що є інформаційною базою для аналізу фінансової стійкості підприємств туризму?
4. Охарактеризуйте завдання фінансової стійкості підприємства.
5. Опишіть параметри для оцінки фінансової стійкості підприємств туризму.
6. Дайте визначення поняття «власні оборотні кошти». Як розраховується цей показник?
7. Які Вам відомі типи фінансової стійкості?
8. Які складові включає в себе трикомпонентна модель фінансової стійкості?

9. Що слід розуміти під абсолютною фінансовою стійкістю підприємства?
10. Охарактеризуйте умови нормальної фінансової стійкості підприємства.
11. Охарактеризуйте умови нестійкого, критичного (кризисного) фінансового стану підприємства.
12. Дайте оцінку значенню показників фінансової стійкості підприємства.
13. Назвіть джерела фінансування запасів підприємства.
14. Наведіть приклади заходів зі зміцнення фінансової стійкості підприємства.
15. З якою метою виконують маржинальний аналіз на підприємстві?
16. Які економічні показники досліджуються в процесі маржинального аналізу діяльності підприємства?
17. Охарактеризуйте показник «запас фінансової стійкості». Як він розраховується?
18. Розкрийте економічний зміст показника «порог рентабельності». Як він розраховується?
19. Розкрийте сутність показника «критичний обсяг реалізації послуг».
20. Охарактеризуйте взаємозв'язок між показником «критичний обсяг реалізації послуг» і фінансовими результатами діяльності підприємства.

Тестові завдання:

1. Під «фінансовою стійкістю» розуміється:
 - а) здатність підприємства своєчасно відповідати за своїми короткостроковими і довгостроковими зобов'язаннями;
 - б) стан фінансових ресурсів підприємства, який забезпечує його розвиток на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності за умов допустимого рівня ризику;
 - в) перевага власного капіталу над залученим;
 - г) покриття короткострокових зобов'язань поточними пасивами.
2. Предметом аналізу фінансової стійкості підприємств туризму є:
 - а) стан економічних і фінансових ресурсів підприємств туризму і їх потоків, ефективність ведення операційної, інвестиційної і фінансової діяльності;
 - б) стан запасів, їх структура і рух в процесі виробничо-господарської діяльності підприємства сфери туризму;
 - в) стан заборгованості підприємства, зміна його вартості, структури і питомої ваги в загальній вартості пасивів підприємства сфери туризму;
 - г) стан дебіторської заборгованості підприємства сфери туризму.
3. До основних коефіцієнтів фінансової стійкості не відносять:
 - а) коефіцієнт маневреності власного капіталу;
 - б) коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами;

- в) коефіцієнт забезпеченості за кредитами;
- г) коефіцієнт оборотності активів.

4. При якому типі фінансової стійкості джерелами фінансування запасів є: власні оборотні кошти і довгострокові кредити і позики:

- а) абсолютна фінансова стійкість;
- б) нормальна фінансова стійкість;
- в) нестійкий фінансовий стан;
- г) кризовий (критичний) фінансовий стан.

5. Для абсолютної фінансової стійкості підприємства характерно, що:

- а) власні кошти забезпечують запаси;
- б) запаси забезпечуються сумою власних коштів і довгострокових позикових коштів;
- в) запаси забезпечуються сумою власних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів;
- г) запаси не забезпечуються джерелами їх формування.

6. Який показник характеризує частку стійких пасивів у валюті балансу:

- а) коефіцієнт фінансової автономії;
- б) коефіцієнт фінансової залежності;
- в) коефіцієнт фінансової стійкості;
- г) коефіцієнт маневреності власного капіталу.

7. Який показник визначає частку власного капіталу в формуванні необоротних активів підприємства:

- а) коефіцієнт інвестування;
- б) коефіцієнт фінансування;
- в) коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- г) коефіцієнт фінансової залежності.

8. Який показник характеризує частку власних оборотних коштів у власному капіталі підприємства:

- а) коефіцієнт інвестування;
- б) коефіцієнт фінансової стійкості;
- в) коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- г) коефіцієнт фінансової автономії.

9. Коефіцієнт фінансової залежності визначається як відношення:

- а) власного капіталу до валюти балансу;
- б) валюти балансу до власного капіталу;
- в) власних оборотних коштів до власного капіталу;
- г) суми власного капіталу і дебіторської заборгованості до валюти балансу.

10. Коефіцієнт маневреності власного капіталу визначається як відношення:

- а) власного капіталу до валюти балансу;
- б) валюти балансу до власного капіталу;
- в) власних оборотних коштів до власного капіталу;
- г) суми власного капіталу і дебіторської заборгованості до валюти балансу.

11. Коефіцієнт фінансової автономії свідчить про:

- а) рівень незалежності підприємства від залучених коштів і забезпеченості власним капіталом;
- б) рівень залежності підприємства від залучених коштів і незабезпеченості власним капіталом;
- в) рівень потенційної платоспроможності підприємства в найближчому майбутньому;
- г) рівень ефективності використання власного капіталу підприємства.

12. Показник маневреності власного капіталу належить до показників:

- а) ліквідності;
- б) ділової активності;
- в) фінансової стійкості;
- г) майнового стану.

13. Рекомендоване значення коефіцієнту фінансової автономії складає:

- а) не більше 0,5;
- б) не менше 0,5;
- в) від 0,3 до 0,5;
- г) від 1,5 до 1,2.

14. Рекомендоване значення коефіцієнту фінансової залежності складає:

- а) 1,5;
- б) 2,0;
- в) 0,5
- г) не більше 1,0.

15. Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих активів має рекомендоване значення:

- а) не більше 0,5;
- б) не менше 0,5;
- в) від 0,3 до 0,5;
- г) є індивідуальним для кожного підприємства.

16. Що є основним джерелом формування залучених коштів підприємства:

- а) позики банку і комерційний кредит;
- б) позики банку, комерційний кредит, бюджетні кошти;
- в) комерційний кредит, бюджетні кошти;

г) комерційний кредит, бюджетні кошти, дебіторська заборгованість.

17. Поріг рентабельності (точка критичного обсягу надання послуг) визначається відношенням:

- а) постійних витрат до змінних;
- б) постійних витрат до маржинального доходу на одиницю послуг;
- в) змінних витрат до виручки від реалізації послуг;
- г) змінних витрат до частки маржинального доходу в обсязі реалізації.

18. Який фактор збільшує змінні витрати готельного підприємства:

- а) підвищення вартості прання білизни;
- б) збільшення орендної плати за пляжну територію;
- в) збільшення відсоткової ставки за банківські кредити;
- г) збільшення місцевих податків.

19. Як впливає збільшення постійних витрат на запас фінансової стійкості:

- а) запас фінансової стійкості збільшується;
- б) запас фінансової стійкості зменшується;
- в) запас фінансової стійкості залишається незмінним;
- г) запас фінансової стійкості збільшується, якщо постійні витрати перевищують 50% загальних витрат підприємства.

20. Зниження порога рентабельності можна досягти за рахунок:

- а) зменшення маржинального прибутку та (або) скорочення постійних витрат;
- б) зменшення маржинального прибутку та (або) збільшення постійних витрат;
- в) збільшення маржинального прибутку та (або) збільшення постійних витрат;
- г) збільшення маржинального прибутку та (або) скорочення постійних витрат.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Виробнича програма готельного підприємства у звітному році склала 12050 ліжко-діб наданих. Змінні витрати на одну ліжко-добу складають 90 грн., постійні витрати готелю – 670 тис. грн.

Визначте, що призведе до більшого зростання прибутку підприємства: збільшення обсягу продажів (реалізації ліжко-діб) на 50% чи підвищення ціни на 50%?

Якою буде точка беззбитковості в обох випадках?

Завдання 2

Діяльність готельного підприємства характеризується наступними показниками (табл. 10.6).

Таблиця 10.6 – Показники діяльності готельного підприємства

Показники	Тис. грн.
Власний капітал	2700,6
Довгострокова заборгованість	158,4
Короткострокова кредиторська заборгованість	78,2
Основні засоби	2560,6
Оборотні активи	229,4
Запаси	74,2
Дебіторська заборгованість	81,8
Грошові кошти	45,9

На основі наведених в таблиці даних необхідно визначити коефіцієнти фінансової автономії і маневреності власного капіталу, а також визначити величину власних оборотних коштів.

Охарактеризуйте ступінь фінансової стійкості готельного підприємства. За результатами розрахунків зробити відповідні висновки.

Завдання 5

Санаторно-курортні підприємства А, Б, В мають однакову величину капіталу, але різну структуру джерел коштів.

Заповніть табл. 10.9 та визначте як зміниться чистий прибуток підприємств у разі відхилення прибутку до оподаткування від базового рівня 30 тис. грн. на 15%.

Таблиця 10.9 – Капітал санаторно-курортних підприємств, тис. грн.

Показник	Санаторно-курортні підприємства		
	А	Б	В
Власний капітал	15000,0	9000,0	7500,0
Позиковий капітал	–	6000,0	7500,0
Загальна вартість капіталу	15000,0	15000,0	15000,0
Вартість позикового капіталу, %	–	10	10

Завдання 2

Заповніть нижченаведену таблицю 10.7 і за її даними визначте тип стійкості фінансового стану ресторанного підприємства.

За результатами розрахунків зробить відповідні висновки.

Таблиця 10.7 – Показники фінансової стійкості ресторанного підприємства, тис. грн.

№ п/п	Показники	Показники		Відхи- лення (+, –)
		На поча- ток року	На кінець року	
1.	Джерела формування власних коштів	50,0	60,0	
2.	Необоротні активи	40,0	45,0	
3.	Наявність власних оборотних коштів			
4.	Довгострокові зобов'язання	7,0	8,0	
5.	Наявність власних і довгострокових джерел формування оборотних коштів			
6.	Короткострокові кредити і займи	10,0	11,0	
7.	Загальна величина основних джерел коштів			
8.	Загальна сума запасів із розділу II активу балансу	20,0	22,0	
9.	Надлишок (+), нестача (–) власних оборотних коштів			
10.	Надлишок (+), нестача (–) власних і довгострокових позикових джерел покриття запасів			
11.	Надлишок (+), нестача (–) загальної величини основних джерел фінансування запасів			
12.	Трикомпонентна модель типу фінансової стійкості			

Завдання 3

Баланс пансіонату з лікуванням має наступні показники (табл. 10.8).

Таблиця 10.8 – Баланс пансіонату з лікуванням, тис. грн.

Актив	На початок року	На кінець року
1	2	3
1. Необоротні активи	20174,4	20096,5
2. Оборотні активи		
2.1 Запаси	161,1	171,0
2.2 Грошові кошти, всього	78,4	65,2

1	2	3
2.3 Розрахунки з дебіторами	184,2	160,4
2.4 Аванси видані	–	–
2.5 Поточні фінансові інвестиції	101,9	110,7
2.6 Інші оборотні активи	12,7	10,6
3. Витрати майбутніх періодів	7,7	6,4
Баланс	20720,4	20620,8
Пасив	На початок року	На кінець року
1. Власний капітал	20270,2	20206,2
2. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	–	–
3. Довгострокові зобов'язання	355,9	301,5
4. Поточні зобов'язання		
4.1 Розрахунки з кредиторами	81,8	68,0
4.2 Аванси отримані	12,5	11,4
5. Доходи майбутніх періодів	40,7	33,7
Баланс	20720,4	20620,8

За наведеними показниками необхідно розрахувати величину власних оборотних коштів, коефіцієнти маневреності власного капіталу і фінансової автономії.

За результатами розрахунків необхідно зробити відповідні висновки щодо фінансової стійкості пансіонату.

Завдання 6

Діяльність готельного підприємства характеризується наступними показниками (табл. 10.10).

Таблиця 10.10 – Показники діяльності готельного підприємства

Показники	1 рік	2 рік
1. Власний капітал	12300,9	12412,0
2. Довгострокова заборгованість	241,7	220,9
3. Короткострокова заборгованість	111,7	130,4
4. Основні засоби	11901,8	12294,4
5. Запаси і витрати	450,2	478,0

За допомогою трикомпонентної моделі охарактеризуйте тип фінансового стану готельного підприємства у першому і другому роках.

Завдання 7

За даними табл. 10.11 проаналізуйте динаміку коефіцієнтів фінансової стійкості туристської фірми і зробіть відповідні висновки.

Таблиця 10.11 – Коефіцієнти фінансової стійкості туристської фірми

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення, (+, –)
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,37	0,25	
Коефіцієнт залучення довгострокових залучених коштів	0,17	0,14	
Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів	0,75	0,97	

ТЕМА 11. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

***11.1. Особливості залучення інвестицій на підприємства
туріндустрії і принципи оцінки інвестиційних проектів.***

11.2. Фінансово-економічна оцінка інвестиційних проектів.

11.3. Порівняльний аналіз і вибір інвестиційних альтернатив.

11.1. Особливості залучення інвестицій на підприємства туріндустрії і принципи оцінки інвестиційних проектів

Розвиток туризму і туристського ринку має велике соціально-економічне значення для країни і її регіонів, оскільки він стимулює динамічний розвиток всіх галузей господарського комплексу. Це обумовлено тим, що за рахунок задоволення потреб і бажань туристів, підприємства цієї сфери підвищують рівень розвитку своєї матеріально-технічної бази. У свою чергу розвинена матеріально-технічна база стає умовою для створення могутньої і економічно ефективною туристської індустрії, яка стимулює розвиток інших сфер економіки, пов'язаних з туристською діяльністю безпосередньо або опосередковано. У той же час наявність економічного ефекту від функціонування туристської індустрії стає джерелом інвестицій для інших сфер діяльності. Таким чином, особливість дії туризму на економіку регіону і країни в цілому полягає в гармонійному розвитку всіх галузей економіки і одночасному збільшенні економічної активності останніх. Розвиток сфери туризму відрізняється циклічністю функціонування туристського ринку, що можна навести у вигляді схеми (рис. 11.1).

Слід також відзначити деякі особливості інвестування у сферу готельного, санаторно-курортного господарства й туризму.

Загальновизнаним є той факт, що туризм розвивається тільки за умов наявності розвиненої регіональної інфраструктури. Готельні підприємства, що спеціалізуються на прийомі й обслуговуванні ділових клієнтів, затребувані споживачами у випадку високої ділової активності підприємств цього регіону.

Курортні готелі і санаторно-курортні заклади ефективно функціонують за умов привабливості регіону як зони відпочинку і розвитку внутріш-

ньої інфраструктури підприємств (підрозділів, що надають додаткові послуги, стану матеріально-технічної бази, у тому числі засобів розміщення; стану медичної бази, наявності новітніх технологій оздоровлення, тощо).

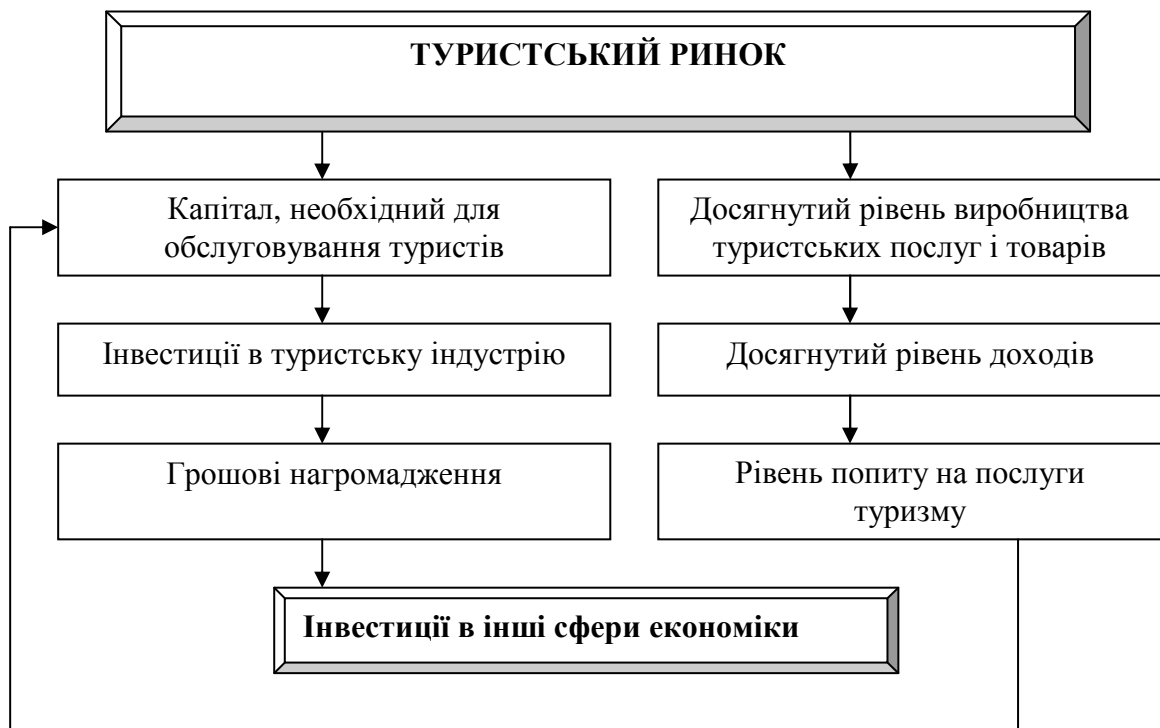

Рис. 11.1 – Циклічність туристського ринку

Таким чином, для ефективного функціонування підприємств сфери туризму необхідно залучати інвестиційні кошти, а саме реальні інвестиції для відновлення і розвитку внутрішньої інфраструктури.

До чинників інвестиційної привабливості підприємств сфери туризму слід віднести наступні:

- відносно швидка окупність вкладених в цю сферу інвестицій;
- туристський ринок України має незаповнені ринкові сегменти, тобто характеризується як зростаючий;
- має великі перспективи розвитку з приводу проведення фінальної частини «Євро-2012» в Україні.

До чинників, що стримують залучення інвестицій до підприємств сфери туризму, слід віднести наступні:

- наявність чинника сезонності попиту на відпочинок (для курортних готелів та санаторно-курортних закладів) і коливання ділової активності протягом року в процесі здійснення підприємницької діяльності (для готелів, що спеціалізуються на прийомі ділових туристів);
- нестабільна політична обстановка;

- зниження платоспроможного попиту населення;
- посилення конкуренції між підприємствами сфери туризму на регіональному рівні та конкуренції з боку закордонних курортів.

Найбільш важливий етап у процесі ухвалення інвестиційних рішень – оцінка ефективності реальних інвестицій (капітальних вкладень). Від правильності і об'єктивності такої оцінки залежать терміни повернення вкладеного капіталу і перспективи розвитку підприємств сфери туризму. Розглянемо найбільш важливі принципи і методичні підходи, які використовуються у вітчизняній і зарубіжній практиці для оцінки ефективності капітальних вкладень.

Першою з таких принципів є оцінка повернення вкладених коштів на основі показника грошового потоку, що утворюється за рахунок прибутку і амортизаційних відрахувань у процесі реалізації інвестиційного проекту. Показник грошового потоку можна застосовувати для оцінки результативності проекту з диференціацією за роками розрахункового періоду.

Другий принцип оцінки полягає в обов'язковому приведенні до справжньої вартості як вкладеного капіталу (інвестицій), так і величини грошового потоку. Це зв'язано з тим, що процес інвестування часто здійснюють не одночасно, а протягом ряду етапів, які відображаються в техніко-економічному аналізі й бізнес-плані. Аналогічно приводять до теперішньої вартості і суму грошових надходжень від проекту за окремими періодами її формування.

Третій принцип оцінки полягає у виборі диференційованого відсотка (дисконту) в процесі дисконтування грошового потоку для різних інвестиційних проектів. Розмір доходу від інвестицій (у формі грошових надходжень) утворюється з урахуванням наступних чинників:

- середньої мінімальної дисконтної ставки (як бази для розрахунку);
- темпу інфляції;
- премії за інвестиційний ризик;
- премії за низьку ліквідність інвестицій (при довгостроковому інвестуванні – на період понад п'ять років).

З урахуванням цих чинників при порівнянні проектів з різними рівнями ризику при дисконтуванні слід застосовувати неоднакові ставки відсотка. Вищу ставку відсотка використовують по проектах з високим рівнем ризику (наприклад, при будівництві нових підприємств, впровадженні наукових досліджень і розробок на підприємствах, що діють, і т. д.).

Четвертий принцип полягає в тому, що вибирають різні варіанти ставки відсотка для дисконтування майбутніх грошових потоків за проектом, виходячи з цілей оцінки. Для визначення різних показників ефективності проектів за дисконтну ставку можна прийняти:

- 1) середню депозитну або кредитну ставку (за гривневим або валютним кредитах);
- 2) індивідуальну норму прибутковості (доходності), яка потрібна інвесторові з урахуванням темпу інфляції, рівня ризику і ліквідності реальних інвестицій;
- 3) норму прибутковості за державними цінними паперами (облігаціями);
- 4) норму прибутковості за поточною (операційною) діяльністю;
- 5) середньовиважену вартість капіталу інвестора;
- 6) альтернативну норму прибутковості за іншими аналогічними проектами та ін.

Норму дисконту (дисконтну ставку) виражають у відсотках або частках одиниці. У вітчизняній практиці розрізняють наступні норми дисконту: комерційну, учасника проекту, соціальну і бюджетну.

Комерційну норму дисконту використовують при оцінці комерційної ефективності проекту. Її визначають з урахуванням альтернативної (пов'язаної з іншими проектами) ефективності використання капіталу. Комерційна ефективність проекту враховує фінансові наслідки його здійснення для учасника в припущенні, що він здійснює всі необхідні для реалізації проекту витрати і користується всіма його результатами.

Норма дисконту учасника проекту виражає ефективність участі в проекті підприємств (або інших учасників). Її вибирають самі учасники. За відсутності чітких переваг як такий параметр можна використовувати комерційну норму дисконту.

Ефективність участі в проекті встановлюють з метою перевірки проекту, що реалізується, і зацікавленості в ньому всіх його учасників.

Ефективність участі в проекті включає:

- ефективність участі підприємств в проекті;
- результативність інвестування в акції підприємства, що реалізує проект;
- ефективність участі в проекті структур більш високого рівня (державних і регіональних органів виконавчої влади).

Соціальну (суспільну) норму дисконту використовують при розра-

хунку показників суспільної ефективності. Вона відображає мінімальні вимоги суспільства до господарської ефективності проектів. Її вважають національним параметром і затверджують державні органи виконавчої влади.

Бюджетну норму дисконту використовують при розрахунку показників проектів, що фінансуються за рахунок державного і регіональних бюджетів. Її встановлюють органи державної і регіональної виконавчої влади, за завданням яких оцінюють ефективність інвестиційних проектів.

Найбільш загальними етапами досягнення мети інвестування є:

- 1) збір необхідної інформації для розробки бізнес-плану інвестиційного проекту;
- 2) вивчення і прогнозування перспектив ринкової кон'юнктури по об'єктах, що цікавлять інвестора;
- 3) вибір стратегії поведінки на ринку інвестиційних товарів (послуг);
- 4) гнучке поточне корегування інвестиційної стратегії і тактики.

Загальна схема аналізу реалізації інвестиційного проекту, в ході якого відбирають найкращі варіанти, подана на рис. 11.2.

Рис. 11.2 – Послідовність аналізу реалізації інвестиційного проекту

Вибір найбільш ефективного способу інвестування починають з чіткого визначення можливих варіантів. Альтернативні проекти по черзі порівнюють один з одним і обирають найбільш прийнятний з погляду прибутковості й безпеки для інвестора.

11.2. Фінансово-економічна оцінка інвестиційних проектів

Інвестиційний проект – це система запланованих заходів зі створення нового або модернізації діючого виробництва товарів або надання послуг з метою отримання доходів або досягнення позитивного соціального ефекту, яка передбачає залучення інвестицій.

Інвестиційний проект є обґрунтуванням економічної доцільності, обсягу і строків здійснення прямої інвестиції, який включає проектно-кошторисну документацію, розроблену відповідно до стандартів, а також опис конкретних дій по здійсненню інвестицій.

У загальному розумінні *проект* являє собою задум (завдання, проблему) і необхідні кошти його реалізації з метою досягнення бажаного економічного, технічного і організаційного результату. Проект розуміється також як сукупність організаційно-правових і розрахунково-фінансових документів, необхідних для здійснення певних дій.

Визначення реальності досягнення позитивного результату інвестиційних операцій і є основним завданням оцінки фінансово-економічних параметрів будь-якого проекту вкладення коштів у реальні активи.

Слід особливо підкреслити, що застосування методів оцінки і аналізу проектів припускає множинність використовуваних прогностичних оцінок і розрахунків. Множинність визначається як можливістю застосування ряду критеріїв, так і безумовною доцільністю варіювання основними параметрами, що досягається використанням імітаційних моделей в середовищі електронних таблиць.

Критерії, які використовують в аналізі інвестиційної діяльності, можна розділити на дві групи залежно від того, враховується чи ні часовий параметр:

- 1) засновані на дисконтованих оцінках;
- 2) засновані на облікових оцінках.

До першої групи відносять такі критерії:

- чистий наведений ефект (*Net Present Value, NPV*);

- індекс рентабельності інвестиції (*Profitability Index, PI*);
- внутрішня норма прибутку (*Internal Rate of Return, IRR*);
- модифікована внутрішня норма прибутку (*Modified Internal Rate of Return, MIRR*);
- дисконтований термін окупності інвестиції (*Discounted Payback Period, DPP*).

До другої групи відносять такі критерії:

- термін окупності інвестицій (*Payback Period, PP*)
- коефіцієнт ефективності інвестицій (*Accounting Rate of Return, ARR*).

В основі оцінки ефективності інвестиційних проектів з використанням першої групи методів лежить розрахунок показника грошового потоку по роках реалізації проекту з приведенням його до теперішньої (поточної) вартості. Перерахунок майбутніх надходжень до теперішньої (поточної) вартості і лежить в основі процесу дисконтування.

Дисконтування – це процес руху грошового потоку від майбутнього періоду до теперішнього часу. Сутність дисконтування полягає в часовому впорядкуванні грошових потоків різних часових періодів з погляду теперішнього моменту часу. Сума, яку має в своєму розпорядженні інвестор на початку періоду інвестування, називається справжньою (приведеною, поточною) вартістю грошових потоків і позначається *PV*.

Приведення грошового потоку до одного часового моменту здійснюється за допомогою формули:

$$PV = FV \times \frac{1}{(1+r)^n}, \quad (11.1)$$

де *FV* – дохід, що планується отримати;

PV – поточна (наведена) вартість, тобто оцінка величини *FV* з позиції теперішнього моменту;

r – коефіцієнт дисконтування;

n – рік реалізації проекту.

Розглянемо ключові положення, які лежать в основі методів оцінки інвестиційних проектів і використовують дані критерії.

Метод розрахунку чистого наведеного ефекту

В основі цього методу закладений принцип дотримання основної цільової установки, яку визначають власники компанії – збільшення ціни фірми, кількісною оцінкою якої служить її ринкова вартість. Проте, ухвалення рішень по інвестиційних проектах найчастіше ініціюється і здійснюється не власниками компанії, а її управлінським персоналом. Тому передба-

чається, що мета власників і завдання вищого управлінського персоналу можуть не співпадати в повному обсязі, проте ці відмінності незначні.

Описуваний метод заснований на зіставленні величини початкових інвестицій (IC) із загальною сумою дисконтованих чистих грошових надходжень, що генеруються протягом прогнозованого терміну. Оскільки приток грошових коштів розподілений у часі, він дисконтується за допомогою коефіцієнта, що встановлюється аналітиком (інвестором) самостійно, виходячи з щорічного відсотка повернення, який він хоче або може мати на капітал, що ним інвестується.

Припустимо, робиться прогноз, що інвестиції (IC) генеруватимуть протягом n років, річні доходи у розмірі $P_1, P_2 \dots P_n$. Загальна накопичена величина дисконтованих доходів (*Net Present Value, NPV*) відповідно розраховують за формулою:

$$NPV = \sum \frac{P_n}{(1+r)^n} - IC, \quad (11.2)$$

де NPV – чистий наведений ефект;

r – ставка дисконтування;

P_n – грошовий потік упродовж n років;

IC – сума початкових інвестицій.

Очевидно, що коли:

$NPV > 0$ – проект слід прийняти;

$NPV < 0$ – проект слід відхилити;

$NPV = 0$ – проект не є ні прибутковим, ні збитковим.

Маючи на увазі згадану вище основну цільову установку, на досягнення якої спрямована діяльність будь-якого підприємства сфери туризму, можна дати економічну інтерпретацію трактування критерію NPV з позиції її власників, яка, по суті, і визначає логіку критерію NPV :

- $NPV > 0$. У разі ухвалення проекту вкладені кошти інвесторів збільшаться.
- $NPV < 0$. У разі ухвалення проекту вкладені кошти інвесторів зменшаться, тобто інвестори зазнають збитків;
- $NPV = 0$. У разі ухвалення проекту вкладені кошти інвесторів не зміняться, тобто добробут інвесторів залишиться на попередньому рівні.

Слід особливо прокоментувати ситуацію, коли $NPV = 0$. У цьому випадку наявний добробут інвесторів не змінюється, проте інвестиційні проекти нерідко здійснюються управлінським персоналом самостійно. При

цьому менеджери можуть керуватися і своїми спонукальними мотивами. Проект з $NPV = 0$ має додатковий аргумент на свою користь – у разі реалізації проекту добробут інвесторів не зміниться, але обсяги надання послуг зростуть, тобто підприємство збільшиться в масштабах. Оскільки нерідко збільшення розмірів підприємств туризму з погляду структурних підрозділів розглядається як позитивна тенденція, такий проект доцільно прийняти.

При прогнозуванні доходів за роками треба враховувати всі види грошових надходжень, які можуть бути асоційовані з проектом, що реалізується. Так якщо після закінчення періоду реалізації проекту плануються надходження грошових коштів у вигляді ліквідаційної вартості обладнання або вивільнення частини оборотних коштів, вони повинні бути враховані як доходи відповідних періодів.

Якщо проект припускає не разову інвестицію, а послідовне інвестування фінансових ресурсів протягом ряду років, то формула для розрахунку NPV модифікується таким чином:

$$NPV = \sum \frac{P_n}{(1+r)^n} - \sum \frac{IC}{(1+r)^n} \quad (11.3)$$

Розрахунок за допомогою наведених формул уручну є трудомістким, тому для зручності застосування цього та інших методів, заснованих на дисконтованих оцінках, розроблені спеціальні фінансові таблиці, в яких табульовані значення складних відсотків, дисконтуючих множників, дисконтованого значення грошової одиниці і т. п. залежно від часового інтервалу і значення коефіцієнта дисконтування. В додатку II наведена поточна вартість 1 грн. в кінці n періоду.

При розрахунку NPV , як правило, використовується постійна ставка дисконтування, проте за деяких обставин, наприклад, коли очікується зміна рівня облікових ставок, можуть використовуватися індивідуальні коефіцієнти дисконтування. Якщо в ході імітаційних розрахунків застосовуються різні коефіцієнти дисконтування, то формулу (11.2) застосовувати не можна, а проект, прийнятний за умови застосування постійної дисконтної ставки, може стати неприбутковим.

Необхідно відзначити, що показник NPV відображає прогнозну оцінку зміни економічного потенціалу підприємства у разі ухвалення цього проекту. Цей показник адитивний в просторово-часовому аспекті, тобто NPV різних проектів можна підсумовувати, що виділяє цей критерій із всіх інших і дозволяє використовувати його як основний при аналізі оптималь-

ності інвестиційного портфеля.

Метод розрахунку індексу рентабельності інвестицій

Цей метод є наслідком попереднього. Індекс рентабельності (PI) розраховується за формулою:

$$PI = \sum \frac{P_n}{(1+r)^n} \div IC. \quad (11.4)$$

З цієї формули виходить, що якщо:

$PI > 1$ – проект слід прийняти;

$PI < 1$ – проект слід відхилити;

$PI = 1$ – проект не є ні прибутковим, ні збитковим.

Таким чином, інвестиційні вкладення є ефективними тільки тоді, коли їх рентабельність вища за ціну цих інвестицій (CC), тобто $PI > CC$.

На відміну від чистого наведеного ефекту індекс рентабельності є відносним показником: він характеризує рівень доходів на одиницю витрат, тобто ефективність вкладень. Чим більше значення цього показника, тим вище віддача кожної гривни, інвестованої в цей проект. Завдяки цьому критерій PI дуже зручний при виборі одного проекту з ряду інших, які мають приблизно однакові значення NPV (зокрема, якщо два проекти мають однакові значення NPV , але різні обсяги необхідних інвестицій), або при комплектуванні портфеля інвестицій з метою максимізації сумарного значення NPV .

Метод розрахунку внутрішньої норми прибутку інвестицій

Під внутрішньою нормою прибутку інвестицій IRR (синоніми: внутрішня прибутковість, внутрішня окупність) розуміють значення коефіцієнта дисконтування r , при якому NPV проекту дорівнює нулю:

$$IRR = r, \text{ при якому } NPV = F(r) = 0.$$

Сенс розрахунку внутрішньої норми прибутку при аналізі ефективності планованих інвестицій, полягає в наступному: IRR показує очікувану прибутковість проекту, і, отже, максимально допустимий відносний рівень витрат, який може бути досягнутий в цьому проекті. Наприклад, якщо проект повністю фінансується за рахунок позики комерційного банку, то значення IRR показує верхню межу допустимого рівня банківської процентної ставки, перевищення якої робить проект збитковим.

Визначити внутрішню ставку прибутковості можна двома способами: методом послідовних ітерацій і графічним методом.

Якщо інвестиції і віддача від них задаються у вигляді потоку платежів, внутрішня норма рентабельності визначається із застосуванням мето-

ду послідовних ітерацій. Для цього за допомогою таблиць дисконтуючих множників (чинників) вибирають два значення коефіцієнта дисконтування $r_1 < r_2$ так, щоб в інтервалі $r_1 - r_2$ функція $NPV = f(r)$ мінjala своє значення з плюса на мінус. Внутрішню ставку прибутковості визначають за формулою:

$$IRR = r_1 + \frac{f(r_1)}{f(r_1) - f(r_2)} \times (r_2 - r_1), \quad (11.5)$$

де IRR – внутрішня норма прибутку інвестицій;

r_1 – значення табульованого коефіцієнта дисконтування, при якому $f(r_1) > 0$;

r_2 – значення табульованого коефіцієнта дисконтування, при якому $f(r_2) < 0$.

Приклад. Чистий грошовий потік від проекту за роками становить – 200 тис. грн.; 120 тис. грн.; 95 тис. грн.; 75 тис. грн. Необхідно знайти норму рентабельності інвестицій. Розрахуємо цей показник за наведеною вище формулою (табл. 11.1).

Таблиця 11.1 – Вихідні дані для розрахунку величини IRR

Рік	Потік, тис. грн.	Розрахунок 1		Розрахунок 2	
		$r = 23$	PV	$r = 24$	PV
1	2	3	4	5	6
0	–200	1,000	–200	1,000	–200
1	120	0,813	97,6	0,807	96,8
2	95	0,661	62,8	0,650	61,8
3	75	0,537	40,3	0,525	39,4
NPV			0,7		–2,0

$$IRR = 23 + \frac{0,7}{0,7 - (-2)} \times (24 - 23) \approx 23,3\%$$

За результатами розрахунку в табл. 11.1 NPV близький до нульового значення, що підтверджується розрахунком IRR .

При використанні графічного способу по осі абсцис відкладають ставку дисконтування, а по осі ординат – величину NPV . Точка перетину графіка з віссю абсцис і є шуканою дисконтною ставкою IRR . Оскільки значення NPV прямо пропорційне ставці дисконтування, то залежність між ними матиме вид прямої.

Слід зазначити також, що при визначенні норми рентабельності все частіше використовують модифіковану норму прибутку ($MIRR$).

Модифікована внутрішня норма прибутку (*MIRR*) – це ставка дисконтування, яка прирівнює майбутню вартість чистих грошових потоків за період проекту, розраховану за ставкою фінансування (ціні капіталу), до поточної вартості інвестицій за проектом, розрахованої за ставкою фінансування (ціною капіталу):

$$\sum_{n=0}^t \frac{OF_n}{(1+r)^n} = \sum_{n=0}^t IF_n (1+r)^{t-n} \div (1+MIRR)^t, \quad (11.6)$$

де OF_n – надходження грошових коштів за період n ;

IF_n – вибуття грошових коштів за період n ;

r – ставка фінансування;

t – тривалість проекту.

Для оцінки інвестиційних проектів використання *MIRR* є кращою за *IRR* для характеристики реальної прибутковості проекту. Проте *NPV* коректніше застосовувати для аналізу альтернативних проектів, які розрізняються за масштабом, оскільки *NPV* показує, наскільки оптимальний проект збільшує ціну інвестицій (*CC*).

Слід також відзначити, що розрахунок модифікованої норми прибутку уручну є дуже трудомістким. Для цього прийнято використовувати спеціальні комп'ютерні програми, зокрема Excel.

Під час аналізу ефективності інвестиційних проектів завжди слід пам'ятати, що не існує чітко визначених критеріїв, за якими можна було б визначити, який проект є більш привабливим. Так, наприклад, якщо *IRR* проекту А дорівнює 35%, проекту Б – 22%, можна стверджувати, що проект А має переваги перед проектом Б. При цьому *NPV* проекту А дорівнює 17 тис. грн., а в проекті Б – 32 тис. грн. З огляду на ці дані вважається більш доцільним вкласти більшу суму інвестицій й одержати більший розмір чистого наведеного ефекту, звичайно у разі однакової ризиковості цих проектів.

Термін окупності інвестицій

Аналіз інвестиційних проектів з використанням викладених методів дає можливість у цілому оцінити їхню ефективність. Але всі вони залишають поза увагою один важливий аспект – час, упродовж якого буде досягнута окупність початкових вкладень. У фінансовому аналізі цей показник має назву строку окупності інвестицій (*PP*). Формула його розрахунку має такий вигляд:

$$PP = \sum_{n=1}^n P_n > IC, \quad PP = \min n \quad (11.7)$$

де *PP* – строк окупності інвестицій.

Як видно з наведеної формули, зіставлення інвестицій роблять з грошовим потоком від проекту. Як тільки він перевищить їх, період, у якому це станеться, і буде вважатися кінцевим у визначенні строку окупності інвестицій. Наприклад, сума початкових інвестицій становить 850 тис. грн., а грошовий потік від проекту за роками дорівнює 200 тис. грн., 350 тис. грн., 250 тис. грн., 210 тис. грн., 150 тис. грн. У цьому разі строк окупності становитиме 4 роки, бо $200 \text{ тис. грн.} + 350 \text{ тис. грн.} + 250 \text{ тис. грн.} + 210 \text{ тис. грн.} = 1010 \text{ тис. грн.} > 850 \text{ тис. грн.}$ З цього прикладу також можна зрозуміти, що чим коротший період, за який є дані з можливих грошових потоків, тим точніше можна визначити строк окупності інвестицій.

Якщо розрахований період окупності менший максимально прийнятнього, то проект приймається, якщо ні – відхиляється. При порівнянні інвестиційних проектів найкращим вважається варіант з найменшим терміном окупності інвестицій.

Наведена формула (11.7) має ряд недоліків:

1. Вона не враховує суми грошових потоків, які будуть отримані за межами терміну окупності інвестицій. Наприклад, проекти А і Б вимагають однакових первинних інвестицій в сумі 500 тис. грн. За проектом А грошовий потік за роками складатиме 150 тис. грн., 200 тис. грн., 250 тис. грн.; за проектом Б – 150 тис. грн., 200 тис. грн., 350 тис. грн. Ці проекти мають однаковий термін окупності, але за проектом А у третьому році його реалізації грошовий потік складатиме 250 тис. грн., а за проектом Б – 350 тис. грн. Таким чином, проект Б є привабливішим для реалізації, але ця привабливість не враховується в показнику «термін окупності інвестицій».

2. Аналіз періоду окупності інвестицій проводять без урахування дисконтованих грошових потоків. Це також може істотно викривити інтерпретацію отриманих результатів.

Період окупності первинних інвестицій з урахуванням дисконтування доходів усуває цей недолік.

Дисконтований період окупності (Discounted Payback Period, DPP) – це період часу, необхідний для відшкодування дисконтованої вартості інвестицій за рахунок теперішньої вартості майбутніх грошових надходжень. Цей показник визначається як відношення величини інвестицій до дисконтованого чистого потоку грошових коштів. Використання процедур дисконтування збільшує термін окупності проекту, тобто завжди витримується співвідношення $DPP > PP$. В результаті проект, що задовольняє аналітика

за критерієм *PP*, може опинитися неприйнятним за критерієм *DPP*.

Термін окупності інвестицій показує кількість років, яке необхідне для повернення первинного вкладення, або чи окупляться інвестиції протягом терміну життєвого циклу проекту. Проте простого повернення вкладених інвестицій недостатньо, оскільки інвестор зацікавлений в отриманні прибутку на вкладені ним інвестиційні кошти. Для забезпечення економічної прибутковості повинні розглядатися і ті роки, що знаходяться за точкою окупності. Якщо період окупності і період життєвого циклу точно співпадутъ, то інвестор зазнає втрат у вигляді прихованих витрат, оскільки ті ж грошові кошти, інвестовані у фінансові активи, наприклад, в цінні папери, принесли б більший дохід.

Таким чином, показник дисконтованого терміну окупності інвестицій при всіх його значних перевагах, має і значні недоліки. Тому його не можна використовувати як єдиний критерій оцінки ефективності. У багатьох джерелах його використовують як допоміжний критерій разом з показниками, що характеризують ефективність або ефект проекту.

Коефіцієнт ефективності інвестицій

Метод розрахунку коефіцієнта ефективності інвестицій (*Accounting Rate of Return, ARR*) не припускає дисконтування грошових потоків і дорівнює відношенню чистого прибутку до первинних інвестицій. Коефіцієнт ефективності інвестицій розраховують за наступною формулою:

$$ARR = \frac{PN}{1/2(IC + RV)}, \quad (11.8)$$

де *ARR* – коефіцієнт ефективності інвестицій;

RV – ліквідаційна вартість обладнання;

IC – середня величина первинних інвестицій;

PN – середньорічний прибуток за час реалізації проекту.

Формула розрахунку коефіцієнта ефективності інвестицій має окремі особливості. Перша з них полягає в тому, що як економічний ефект тут використовується чистий прибуток, а не грошовий потік. Друга особливість – чистий прибуток беруть без урахування поточної вартості. Це, з одного боку, спрощує розрахунки, але з іншого, може призвести до невірного тлумачення одержаних результатів.

Фінансово-економічна оцінка інвестиційних проектів

Фінансово-економічна оцінка інвестиційних проектів розглянемо на умовному прикладі.

Готельне підприємство планує розширити спектр додаткових послуг і створити SPA-центр. Сума необхідних інвестицій становить 200 тис. грн., поточні витрати на експлуатацію нового підрозділу оцінюють у 60 тис. грн. у перший рік реалізації проекту із щорічним збільшенням на 5%. Знос на обладнання нараховують відповідно до Закону «Про оподаткування прибутку підприємства» від 22.05.97 р. (зі змінами та доповненнями) за другою і третьою групами основних засобів (за річними ставками амортизації – 40% і 24%). Виручка від реалізації (тис. грн.) повинна становити за роками, тис. грн.: 105, 110, 115, 115, 120.

Податок на прибуток складає 25%.

Коефіцієнт дисконтування дорівнює 15%.

1. Розрахуємо грошові потоки за роками реалізації інвестиційного проекту (табл. 11.2).

Таблиця 11.2 – Розрахунок грошового потоку інвестиційного проекту

Показники	Роки реалізації проекту				
	1	2	3	4	5
Виручка від реалізації	105,0	110,0	115,0	115,0	120,0
Поточні витрати	60,0	63,0	64,9	68,1	71,5
Амортизація	50,0	37,5	28,1	21,1	15,8
Валовий прибуток	-5,0	9,5	22,0	25,8	32,7
Податок на прибуток	-	2,4	5,5	6,5	8,2
Чистий прибуток	-5,0	7,1	16,5	19,3	24,5
Грошовий потік	45,0	44,6	44,6	40,4	40,3

2. Розрахуємо чистий наведений ефект (табл. 11.3).

$$NPV = (45,0 \times 0,870) + (44,6 \times 0,756) + (44,6 \times 0,658) + (40,4 \times 0,572) + (40,3 \times 0,497) = 145,4 - 200,0 = - 54,6 \text{ тис. грн.}$$

Таблиця 11.3 – Розрахунок чистого наведеного ефекту

Роки	Грошовий потік, тис. грн.	Процентний фактор поточної вартості (r = 15%)	Дисконтований грошовий потік (PV), тис. грн.
0	-200,0	1,000	-200,0
1	45,0	0,870	39,2
2	44,6	0,756	33,7
3	44,6	0,658	29,4
4	40,4	0,572	23,1
5	40,3	0,497	20,0
NPV			-54,6

3. Розрахуємо індекс рентабельності інвестицій:

$$PI = \frac{145,4}{200,0} = 0,73.$$

4. Розрахуємо внутрішню норму рентабельності (табл. 11.4).

При $r = 2\%$ $NPV = 2,8$; при $r = 3\%$ $NPV = -2,7$.

$$IRR = 2 + \frac{2,8}{2,8 - (-2,7)} \times (3 - 2) \approx 2,5\%$$

Таблиця 11.4 – Вихідні дані для розрахунку внутрішньої норми рентабельності

Рік	Грошовий потік, тис. грн.	$r = 2\%$	PV, тис. грн.	$r = 3\%$	PV, тис. грн.
0	-200,0	1,000	-200,0	1,000	-200,0
1	45,0	0,980	44,1	0,971	43,7
2	44,6	0,961	42,9	0,943	42,1
3	44,6	0,942	42,0	0,915	40,8
4	40,4	0,924	37,3	0,889	35,9
5	40,3	0,906	36,5	0,863	34,8
NPV			2,8		-2,7

5. Розрахуємо період окупності витрат:

Період окупності витрат дорівнює 5 років, оскільки саме за цей період $\sum P_n > IC$, 214,9 тис. грн. > 200 тис. грн.

6. Розрахуємо коефіцієнт ефективності інвестицій:

$PN = 12,5$ тис. грн.

$1/2 IC = 100,0$ тис. грн.

$$ARR = \frac{12,5}{100,0} = 0,125.$$

Загалом можна зробити висновок, що цей проект навряд чи відповідає мінімальним вимогам ефективності. Його реалізація недоцільна.

11.3. Порівняльний аналіз і вибір інвестиційних альтернатив

Якщо детальніше розглянути основні методи аналізу інвестиційних проектів, неважко помітити, що між ними існує певна взаємозалежність, пов'язана з величиною NPV , а саме:

$$NPV > 0, IRR > CC, PI > 1; \quad (11.9)$$

$$NPV < 0, IRR < CC, PI < 1; \quad (11.10)$$

$$NPV = 0, IRR = CC, PI = 1. \quad (11.11)$$

Саме ці залежності аналізують при оцінці ефективності конкретних інвестиційних проектів. Проведемо порівняльний аналіз трьох умовних проектів за результатами розрахунків зазначених вище показників.

Приклад. Припустимо, що керівництво туристської фірми розглядає три можливих проекти диверсифікації діяльності шляхом створення окремого екскурсійного бюро. Перший проект потребує найменшого інвестування – 80 тис. грн., другий – 150 тис., грн., третій потребує максимальне залучення інвестиційних коштів – 200 тис. грн. Коефіцієнт дисконтування дорівнює 16%. Розрахуємо фінансово-економічні показники інвестиційних проектів у табл. 11.5.

Таблиця 11.5 – Розрахунок фінансово-економічних показників інвестиційних проектів

Рік	Ставка 16%	1 проект		2 проект		3 проект	
		Потік, тис. грн.	<i>PV</i>	Потік, тис. грн.	<i>PV</i>	Потік, тис. грн.	<i>PV</i>
0	1,000	– 80	– 80	– 150	– 150	– 200	– 200
1	0,862	54	46,5	95	81,9	120	103,4
2	0,743	32	23,8	67	49,8	95	70,6
3	0,641	40	25,6	53	34,0	75	48,1
<i>NPV</i> , тис. грн.		15,9		15,7		22,1	
<i>PI</i> , долі одиниці		1,20		1,10		1,11	
<i>IRR</i> , %		28,8		45,0		23,3	
<i>PP</i> , роки		3		3		3	
<i>ARR</i> , %		31,0		35,2		30,0	

Із наведених у таблиці даних видно, що найбільший показник чистого наведеного ефекту має 3-й проект, індексу рентабельності інвестицій – 1-й, норми рентабельності інвестицій – 2-ий, строк окупності – однаковий у всіх проектах; коефіцієнт ефективності інвестицій кращий у 2-го проекту.

Таким чином, жоден з проектів не має абсолютних переваг перед іншими. Але керівництву туристської фірми слід вибрати один із трьох проектів. На нашу думку, за рівних умов воно має віддати перевагу третьому проекту. Основною причиною такого рішення має бути величина чистого наведеного ефекту, яка саме за цим варіантом є найбільшою. Більшість фінансових аналітиків вважають розмір чистого наведеного ефекту головним показником ефективності інвестицій. Крім того, американські та західно-

європейські школи фінансового аналізу головним критерієм ефективності діяльності підприємства вважають збільшення її ринкової вартості, а одним з основних факторів цього є одержання позитивної величини чистого наведеного ефекту від інвестиційної діяльності.

Аналізуючи вищенаведені умовні інвестиційні проекти, слід відзначити, що третій проект, хоч дещо і поступається двом іншим за показником норми рентабельності інвестицій, але на його користь свідчить також однаковий з двома іншими проектами строк окупності, незважаючи на більші одноразові витрати. Менше значення індексу рентабельності інвестицій було пов'язане з великим розміром одноразових витрат, необхідних для реалізації цього проекту. Що стосується меншого значення коефіцієнта ефективності інвестицій, то воно було зумовлено меншими розмірами величини чистого прибутку порівняно з початковими інвестиціями. Але незважаючи на ці слабкі місця, третій проект, як уже зазначалося, має переваги перед двома іншими. Разом з тим, при його реалізації необхідно, крім фінансово-економічних факторів, враховувати і цілу низку інших. Це і більший ризик банкрутства для туристського підприємства у разі невдачі інвестиційного проекту, і проблеми зі збутом нових послуг, забезпеченості кваліфікованими кадрами, наявність підприємств-конкурентів та багато інших.

Підводячи підсумки з викладеного матеріалу, слід зазначити, що тільки комплексний аналіз інвестиційних проектів з дослідженням як принципових моментів, так і нюансів, допоможе прийняти правильне рішення щодо їх схвалення чи навпаки відхилення.

Розглядаючи ефективність інвестиційних проектів, допускалося чітке визначення грошових потоків від їх реалізації. Але в реальному житті це швидше виняток, ніж правило. Завжди треба робити якісь припущення, бо передбачити вплив усіх макро- та мікроекономічних чинників на фінансові результати неможливо. Таким чином, виникає потреба урахування і оцінки ризику за кожним інвестиційним проектом.

У словнику російської мови С.І Ожегова наведені наступні тлумачення слова «ризик»:

- можлива небезпека;
- дії навмання, сподіваючись на щасливий результат.

Фінансово-господарська діяльність підприємств – це цілеспрямована діяльність на основі рішень, що приймаються, кожне з яких оптимізується на основі інтуїції або розрахунків. Під *ризиком* прийняття рішення розумі-

ється вірогідність невідповідності реально отриманих результатів реалізованого рішення поставленій меті.

Для розрахунку ризику в будь-якій області діяльності необхідно в першу чергу спрогнозувати зміну ситуації на ринку товарів і послуг. Чим точніше модель, що описує процеси зміни на ринку, тим менше ризик прийняття невірних рішень. Тому виникає необхідність кількісно оцінити вплив можливих чинників ризику на ефективність інвестиційних проектів. Для цього використовують різні методи: статистичні, аналітичні, аналізу стійкості, аналогій, експертних оцінок і експертних систем. Розглянемо один з них, а саме аналітичний метод.

Перевагою аналітичного методу є те, що він простий для розуміння, оперує нескладними поняттями, добре розроблений. Аналітичний метод передбачає застосування коефіцієнту ризику, який встановлюється методом експертних оцінок. В основу методу покладено визначення рівня розбіжності *NPV* проектів через уточнення можливих грошових потоків для кожного року їх реалізації. Недоліком цього методу є суб'єктивне визначення величини ризику. Розглянемо практичні аспекти цієї методики на умовному прикладі.

Приклад. Для цього як базовий візьмемо проект створення екскурсійного бюро, який розглядався у цьому розділі, і зробимо відповідні поправки на ймовірність одержання грошових потоків за роками (табл. 11.6, 11.7).

Таблиця 11.6 – Розрахунок відкоректованих грошових потоків, тис. грн.

Рік	1 проект			2 проект			3 проект		
	Грошовий потік	Знижуючий коефіцієнт	Відкоректований грошовий потік	Грошовий потік	Знижуючий коефіцієнт	Відкоректований грошовий потік	Грошовий потік	Знижуючий коефіцієнт	Відкоректований грошовий потік
0	– 80	–	–	– 150	–	–	– 200	–	–
1	54	0,95	51,3	95	0,90	85,5	120	0,90	108,0
2	32	0,90	28,8	67	0,85	57,0	95	0,75	71,3
3	40	0,85	34,0	53	0,85	45,1	75	0,70	52,5

Таблиця 11.7 – Значення *NPV* інвестиційних проектів з урахуванням можливості одержання грошових потоків, тис. грн.

Рік	Ставка 16%	1 проект		2 проект		3 проект	
		Відкоректований грошовий потік	<i>PV</i>	Відкоректований грошовий потік	<i>PV</i>	Відкоректований грошовий потік	<i>PV</i>
0	1,000	– 80,0	– 80,0	– 150,0	– 150,0	– 200,0	– 200,0
1	0,862	51,3	44,2	85,5	73,7	108,0	93,1
2	0,743	28,8	21,4	57,0	42,4	71,3	53,0
3	0,641	34,0	21,8	45,1	28,9	52,5	33,7
<i>NPV</i>		7,4		– 5,0		– 20,2	

З даних таблиць видно, що, по-перше, рівень ризику зростає від інвестиційного проекту з мінімальними одноразовими витратами до проекту 3, який потребує залучення максимального їх обсягу. Це цілком природно, бо чим більша сума грошових потоків, тим більше факторів впливає на них. По-друге, рівень ризику також зростає з кожним роком, що обумовлюється ускладненнями в прогнозуванні різних макро- та мікроекономічних змін в довгостроковій перспективі.

За результатами проведених розрахунків виходить, що тільки в першому проекті, який потребував залучення найменшого обсягу інвестицій, значення *NPV* залишається позитивним. В інших проектах цей показник змінив знак на від’ємний порівняно з вихідним варіантом. Таким чином, якщо враховувати фактор ризику, то тільки один проект із трьох відповідатиме мінімальним вимогам економічної доцільності. Для глибшого аналізу можна також розрахувати інші показники ефективності проектів. Визначення рівня ризику проектів здійснюють експертним шляхом. Тому на практиці зовсім не обов’язково, щоб ця оцінка збігалася з реальністю, але залишати її поза увагою було б недоцільно.

Контрольні запитання:

1. У чому полягають особливості залучення інвестицій на підприємства туризму?
2. Охарактеризуйте чинники інвестиційної привабливості підприємств туризму.

3. Наведіть чинники, які стримують залучення інвестицій до підприємств сфери туризму.
4. Охарактеризуйте принципи і методичні підходи, які використовуються для оцінки ефективності інвестиційних проектів.
5. Опишіть послідовність реалізації інвестиційного проекту.
6. Розкрийте економічну сутність поняття «дисконтування».
7. Які чинники впливають на величину процентної ставки, яка використовується при дисконтування грошових потоків?
8. Поясніть, чим відрізняються комерційна, соціальна і бюджетна норми дисконту?
9. Який порядок розрахунку кожного з основних критеріїв оцінки ефективності інвестиційних проектів?
10. У чому полягає сутність показника чистого наведеного ефекту (NPV)?
11. Які ставки використовують у якості множника дисконтування r ?
12. Що показують дисконтований період окупності (DPP), індекс рентабельності (PI) і внутрішня норма прибутку (IRR)?
13. Наведіть позитивні і негативні сторони кожного критерію оцінки ефективності інвестиційних проектів.
14. Якому показнику ефективності віддається перевага за інших рівних умов?
15. Чому показник чистої поточної вартості вважається найбільш ефективним критерієм оцінки вибору фінансування?
16. Дайте визначення поняття «ризик».
17. У чому полягає сутність аналізу ризику?
18. Наведіть приклади впливу чинників ризику на інвестиційні проекти, які реалізуються підприємствами сфери туризму.
19. Які методи оцінки показників ризику Ви знаєте?
20. Охарактеризуйте аналітичний метод оцінки ризику, визначте його переваги і недоліки.

Тестові завдання:

1. До чинників, що стримують залучення інвестицій до підприємств сфери туризму, не відносяться:
 - а) наявність чинника сезонності попиту на відпочинок та коливання ділової активності протягом року в процесі здійснення підприємницької діяльності;
 - б) нестабільна політична обстановка;
 - в) зниження платоспроможного попиту населення;
 - г) послаблення конкуренції між підприємствами сфери туризму на регіональному рівні та конкуренції з боку закордонних курортів.

2. До чинників інвестиційної привабливості підприємств сфери туризму не відносяться:

- а) відносно швидка окупність вкладених інвестицій;
- б) туристський ринок України має незаповнені ринкові сегменти, тобто характеризується як зростаючий;
- в) інфляційні процеси в країні, які знецінюють національну валюту і перешкоджають заощадженню коштів для відпочинку українців за кордоном;
- г) перспективи розвитку з приводу проведення фінальної частини «Євро-2012» в Україні.

3. Комерційну норму дисконту визначають:

- а) з урахуванням альтернативної (пов'язаної з іншими проектами) ефективності використання капіталу;
- б) безпосередньо учасники проекту;
- в) з урахуванням мінімальної вимоги суспільства до господарської ефективності проектів;
- г) при розрахунку показників проектів, що фінансуються за рахунок державного і регіональних бюджетів.

4. Під інвестиційним проектом розуміють:

- а) платіжний календар грошових потоків підприємства, які входять і виходять;
- б) проект заходів з оздоровлення фінансового стану підприємства;
- в) проект розвитку підприємства, пов'язаний із залученням інвестицій;
- г) вкладення іноземного капіталу до об'єкта підприємницької діяльності на території України.

5. Фінансово-економічний аналіз інвестиційного проекту не передбачає:

- а) аналіз потреб підприємства за проектом;
- б) аналіз поточного фінансового стану підприємства;
- в) пошук і вибір джерел фінансування проекту;
- г) аналіз можливостей виробничого менеджменту;
- д) аналіз показників ефективності проекту.

6. Дисконтування – це:

- а) процес визначення майбутньої вартості грошей, пов'язаний з їх нароощуванням;
- б) процес наведення майбутньої вартості грошей до теперішньої (поточної) вартості;
- в) процес коригування чистого доходу на рівень інфляції;
- г) процес коригування чистого прибутку на рівень інфляції.

7. Концепція часової вартості грошей означає:

- а) джерела фінансування не можуть бути безоплатними;
- б) купівельна вартість грошової одиниці сьогодні і грошової одиниці тієї ж номінальної вартості розрізняються в різні періоди часу;

- в) грошові кошти можуть інвестуватися тільки за ставкою складного відсотка;
- г) всі перелічені варіанти.

8. Дисконтований період окупності – це:

- а) період часу для покриття початкової вартості інвестицій за рахунок наведеної (поточної) вартості майбутніх грошових надходжень;
- б) період часу для покриття початкової вартості інвестицій за рахунок наведеної (поточної) вартості минулих грошових надходжень;
- в) період часу для покриття початкової вартості інвестицій за рахунок чистого прибутку від інвестиційної діяльності;
- г) тривалість життєвого циклу проекту.

9. Чиста наведена вартість проекту це:

- а) різниця величини початкових інвестицій і загальної суми дисконтованих чистих грошових надходжень;
- б) зіставлення величини початкових інвестицій з показниками ліквідності інвестиційного проекту;
- в) розрахункова величина видатків на здійснення проекту;
- г) вартість проекту за мінусом видатків інвесторів.

10. В якості множника дисконтування для визначення чистої наведеної вартості не використовують:

- а) кредитну ставку банку;
- б) процентну ставку податку на прибуток;
- в) середньовиважену вартість капіталу;
- г) альтернативну вартість капіталу.

11. Показник прибутковості інвестицій (PI) розраховують як:

- а) відношення наведеної вартості майбутніх чистих грошових потоків до грошового потоку звітного періоду;
- б) відношення наведеної вартості майбутніх чистих грошових потоків до початкової суми капіталовкладень;
- в) відношення наведеної вартості майбутніх чистих грошових потоків до початкової суми капіталовкладень;
- г) відношення наведеної вартості майбутніх чистих грошових потоків до чистого прибутку за перший рік реалізації проекту.

12. Внутрішня норма доходності (IRR) – це:

- а) множник дисконтування, при якому чиста наведена вартість дорівнює нулю;
- б) множник дисконтування, при якому чиста наведена вартість більше нуля;
- в) множник дисконтування, при якому чиста наведена вартість менше нуля;

г) рентабельність основної діяльності в рамках інвестиційного проекту.

13. Капітальні інвестиції – це вкладення коштів у:

- а) грошові фонди;
- б) фондові інструменти;
- в) матеріальні активи;
- г) цінні папери.

14. Фінансові інвестиції – це вкладення коштів у:

- а) матеріальні активи;
- б) цінні папери;
- в) нематеріальні активи;
- г) оборотні фонди.

15. Надходження коштів від інвестиційної діяльності забезпечується за рахунок:

- а) дивідендів від довгострокових фінансових інвестицій;
- б) реалізації продукції;
- в) короткострокових кредитів;
- г) кредиторської заборгованості.

16. Ставка дисконту, за якої чиста теперішня вартість проекту дорівнює нулю, характеризує:

- а) індекс рентабельності інвестицій;
- б) ризик;
- в) внутрішню норму доходу;
- г) дисконтований період окупності.

17. Інвестиційний проект відхиляється, якщо:

- а) індекс рентабельності інвестицій більший за одиницю;
- б) внутрішня норма доходу більша за вартість капіталу, залученого для здійснення проекту;
- в) чиста теперішня вартість проекту позитивна;
- г) чиста теперішня вартість проекту від'ємна.

18. Отримання суб'єктом господарювання дивідендів належить до:

- а) інвестиційної діяльності;
- б) фінансової діяльності;
- в) операційної діяльності;
- г) надзвичайної діяльності.

19. Урахування інфляції при розрахунку показників ефективності інвестицій:

- а) дозволяє передбачити можливий ризик скорочення прибутку;
- б) дозволяє передбачити можливий ризик скорочення доходів;

- в) не змінює результатів аналізу з використанням безризикової ставки;
- г) не повинен враховуватися при обґрунтування цінової стратегії підприємства.

20. Аналіз ризиків передбачає:

- а) можливість зміни прогнозу в гірший бік;
- б) можливість зміни прогнозу в кращий бік;
- в) можливість недоотримання частини запланованого прибутку або скорочення ринку збуту;
- г) можливість скорочення розміру цільового сегменту, на який спрямований новий продукт (послуга).

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Готельне підприємство планує розширити спектр додаткових послуг і створити бізнес-центр. Знос на обладнання нараховують за другою і четвертою групами основних засобів (за річними ставками амортизації – 40% і 60%). Податок на прибуток складає 25%. Коефіцієнт дисконтування дорівнює 17%.

За вищенаведеними даними необхідно розрахувати показники ефективності реалізації інвестиційного проекту, а саме:

- чистий наведений ефект;
- індекс рентабельності інвестицій;
- внутрішню норму рентабельності;
- період окупності витрат;
- коефіцієнт ефективності інвестицій.

Таблиця 11.8 – Характеристика інвестиційного проекту з організації бізнес-центру

Показники	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Одноразові інвестиції	270				
Чистий дохід від реалізації послуг	165	170	175	175	180
Поточні витрати	80	84	88	92	97
Амортизація	60	45	32	24	17
Валовий прибуток					
Податок на прибуток					
Чистий прибуток					
Грошовий потік					

За результатами розрахунків зробіть висновки щодо доцільності реалізації інвестиційного проекту.

Завдання 2

Визначить чисту теперішню вартість інвестиційного проекту, якщо доходи будуть надходити в сумі 30 тис. грн., 40 тис. грн., 55 тис. грн. відповідно через 2, 3 і 4 роки. Початкові інвестиції складають 50 тис. грн., дисконтна ставка дорівнює 14%.

Завдання 3

За інвестиційним проектом вартістю 120 тис. грн. передбачаються грошові надходження:

- 1 рік – 40 тис. грн.;
- 2 рік – 80 тис. грн.;
- 3 рік – 60 тис. грн.

Визначте індекс рентабельності проекту, знаючи, що ставка дисконту дорівнює 12%.

Завдання 4

Визначте чисту теперішню вартість інвестиційного проекту з такими характеристиками:

- 1. Початкові інвестиції – 120 тис. грн.;
- 2. Доходи за роками – 45 тис. грн.; 70 тис. грн.; 45 тис. грн.;
- 3. Вартість капіталу:
 - а) 10%;
 - б) змінюється за роками – 10%; 12%; 13%; 14%.

Завдання 5

Заповніть показники табл. 11.9.

Таблиця 11.9 – Показники діяльності фізіотерапевтичного відділення санаторію, тис. грн.

Показники	Роки реалізації проекту				
	1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації послуг					
Поточні витрати					
Амортизація					
Валовий прибуток					
Податок на прибуток					
Чистий прибуток					
Грошовий потік					

На підставі чистої теперішньої вартості, індексу рентабельності та внутрішньої норми доходу обґрунтуйте доцільність придбання медичного обладнання для санаторно-курортного підприємства, якщо його вартість становить 25 тис. грн.; строк експлуатації 5 років; амортизація обладнання – 10% річних; чистий дохід за роками складатиме:

- 1 рік – 15 тис. грн.;
- 2 рік – 17 тис. грн.;
- 3 рік – 19 тис. грн.;
- 4 рік – 18 тис. грн.;
- 5 рік – 16 тис. грн.

Поточні витрати складатимуть 10 тис. грн. у перший рік реалізації проекту з наступним щорічним зростанням у 5%. Середньозважена вартість капіталу – 10%. Керівництво санаторію вважає, що строк окупності не повинен перевищувати 3 роки.

За результатами розрахунків зробіть відповідні висновки.

Завдання 6

Керівництво туристської фірми розглядає можливість заміни двох застарілих мікроавтобусів для організації екскурсій на нові. Фахівці турфірми визначили, що грошові потоки складуть величини, наведені в табл. 11.10.

Таблиця 11.10 – Грошові потоки інвестиційного проекту, тис грн.

Показники	Роки реалізації проекту				
	0	1	2	3	4
Грошовий потік	–600	200	220	240	230

Визначте чисту наведену вартість, якщо необхідна мінімальна ставка прибутковості дорівнює 12%.

Завдання 7

Два взаємовиключних інвестиційних проекти характеризуються наступними грошовими потоками (табл. 11.11).

Таблиця 11.11 – Грошові потоки інвестиційних проектів, тис грн.

Проекти	Роки реалізації проекту				
	0	1	2	3	4
Проект А	–500	250	250	250	250
Проект Б	–500	0	0	0	1500

Визначить:

- внутрішню норму прибутку кожного інвестиційного проекту;

- чисту наведену вартість проектів при застосування ставки дисконтування 12%.
- Обґрунтуйте вибір найбільш ефективного інвестиційного проекту.

Завдання 8

Для реалізації інвестиційного проекту треба залучити 100 тис. грн. Щорічно очікується одержувати чистий дохід від реалізації послуг у розмірі 150 тис. грн. Щорічний очікуваний грошовий потік складає 25 тис. грн. Визначить строк окупності інвестицій.

ДОДАТКИ

Додаток А

Державне статистичне спостереження

**Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»**

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

ЗВІТ ПРО РОБОТУ ГОТЕЛЮ t1 р.

Подають	Терміни подання
готелі, готельно-офісні центри, мотелі, кемпінги, молодіжні турбази та гірські притулки, клуби з приміщенням для проживання, гуртожитки для приїжджених та інші об'єкти для короткотермінового проживання всіх форм власності, які перебувають на самостійному балансі; підприємства, організації (установи), на балансі яких перебувають зазначені вище об'єкти	до 25 лютого
органу державної статистики за місцезнаходженням	

Форма №1 – готель
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
11.07.03 №215

Річна
Поштова

Найменування організації – складача інформації <i>Готельний комплекс “Веселий турист”</i>						
Поштова адреса <i>61002, м. Харків, вул. Революції, 12</i>						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

* Тільки для підприємств державного сектору

Довідка: (потрібне взяти в дужки)

Тип підприємства	Код рядка	Категорія готелю, мотелю, готельно-офісного центру				
готель	001	1*	2**	(3***)	4****	5*****
мотель	002	1*	2**	3***	4****	
готельно-офісний центр	003	1*	2**	3***	4****	5*****
кемпінг	004					
молодіжна турбаза та гірський притулок	005					
клуб з приміщенням для проживання	006					
гуртожиток для приїжджених	007					
студентські літні табори	008					
інші місця для короткотермінового проживання	009					

Примітка. У рядках 001-003, крім коду рядка, необхідно позначити категорію.

Показники	Код рядка	Одиниця виміру	Фактично
А	Б	В	Г
<u>1. Характеристика підприємства</u>			
Загальна площа	01	кв. м	28152,1
Житлова площа всіх номерів	02	- “-	7465,7
Місткість	03	місць	765
Кількість усіх номерів на кінець року, усього	04	одиниць	470
З них:			
люксів	05	- “-	41
напівлюксів	06	- “-	-
одномісних	07	- “-	178
двомісних	08	- “-	249
тримісних і з більшою кількістю місць	09	- “-	2
Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу	10	чол.	1115
<u>2. Структурні підрозділи сфери сервісу</u>			
Автостоянка	21	одиниць	1
Ресторан	22	- “-	-
Кафе, бар тощо	23	- “-	1
Сауна (лазня, басейн)	24	- “-	1
Пральня	25	- “-	1
Заклади торгівлі (магазин, кіоск тощо)	26	- “-	-
Інші підрозділи з надання послуг за ринковими цінами	27	- “-	-

Показники	Код рядка	Код держави світу	Усього	у тому числі	
				діти до 14 років	підлітки 15-17 років
А	Б	В	1	2	3
<u>3. Діяльність підприємства</u>					
Обслуговано приїжджих, осіб	31	X	24020		
у тому числі іноземців (всього сума рядків 32-1- 32-n)	32	X	3088		
з рядка 32 розподіл іноземців по державах світу з яких вони прибули (згідно класифікації держав світу, Додаток 1):					
Австралія	32-1	036	2		
Австрія	32-2	040	7		
Вірменія	32-3	051	13		
Білорусь	32-4	112	18		
Канада	32-5	124	441		
Китай	32-6	156	58		
Данія	32-7	208	6		
Естонія	32-8	233	11		
Франція	32-9	250	45		
Російська Федерація	32-10	643	2174		
Словаччина	32-11	703	1		
Словенія	32-12	705	1		
Іспанія	32-13	724	3		
Сполучені Штати Америки	32-14	840	308		
	32-15				
	32-16				
	32-17				
	32-18				
	32-19				
	32-20				
	32-21				
	32-22				
	32-23				
	32-24				
	32-25				
	32-26				
	32-27				
	32-28				
	32-29				
	32-30				
	...				
	32-n-1				
	32-n				
Загальний час перебування приїжджих, людино-днів	33	X	62800		
у тому числі іноземців	34	X	7080		

Показники	Код рядка	Фактично, тис. грн.
А	Б	1
<u>4. Основні фінансові показники</u>		
Доходи від основного виду діяльності (<i>плата за проживання</i>)	41	2909,8
<i>з них:</i>	41-1	484,9
податок на додану вартість (ПДВ)		
готельний збір	41-2	
інші непрямі податки та вирахування з доходу	41-3	
<i>з рядка 41 доходи від обслуговування іноземних громадян</i>	42	1039,9
Крім того, доходи від надання додаткових послуг (<i>авто-стоянки, сауни, ресторану, кафе, бару, аптечного кіоску тощо</i>) без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	43	198,7
Інші доходи без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	44	1296,2
Операційні витрати (сума рядків 46, 48, 49, 50, 52)	45	2371,6
<i>у тому числі:</i>	46	760,6
матеріальні витрати		
оплата праці	48	484,7
відрахування на соціальні заходи	49	177,4
відрахування на амортизацію	50	199,2
інші операційні витрати	52	749,7
Інші витрати	52-1	980,0
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (відповідає рядку 170 або 175 форми №2 П(С)БО) (41 – 41-1 – 41-2 – 41-3) + 43 + 44 – (45 + 52-1) = 54	54	83,3

Довідка: Балансова вартість основних засобів (залишкова) _____ (тис. грн.)

Державне статистичне спостереження

**Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»**

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

ЗВІТ ПРО РОБОТУ ГОТЕЛЮ t2 р.

Подають	Терміни подання
готелі, готельно-офісні центри, мотелі, кемпінги, молодіжні турбази та гірські притулки, клуби з приміщеннями для проживання, гуртожитки для приїжджених та інші об'єкти для короткотермінового проживання всіх форм власності, які перебувають на самостійному балансі; підприємства, організації (установи), на балансі яких перебувають зазначені вище об'єкти	до 25 лютого
органу державної статистики за місцезнаходженням	

Форма №1 – готель
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
11.07.03 №215

Річна
Поштова

Найменування організації – складача інформації <i>Готельний комплекс “Веселий турист”</i>						
Поштова адреса <i>61002, м. Харків, вул. Революції, 12</i>						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми влас- ності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального орга- ну, якому підпоряд- кована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

* Тільки для підприємств державного сектору

Довідка: (потрібне взяти в дужки)

Тип підприємства	Код рядка	Категорія готелю, мотелю, готельно-офісного центру				
готель	001	1*	2**	(3***)	4****	5*****
мотель	002	1*	2**	3***	4****	
готельно-офісний центр	003	1*	2**	3***	4****	5*****
кемпінг	004					
молодіжна турбаза та гірський притулок	005					
клуб з приміщенням для проживання	006					
гуртожиток для приїжджених	007					
студентські літні табори	008					
інші місця для короткотермінового прожи- вання	009					

Примітка. У рядках 001-003, крім коду рядка, необхідно позначити категорію.

Показники	Код рядка	Одиниця виміру	Фактично
А	Б	В	1
<u>1. Характеристика підприємства</u>			
Загальна площа	01	кв. м	28290,7
Житлова площа всіх номерів	02	- “ -	10852,6
Місткість	03	місць	694
Кількість усіх номерів на кінець року, усього	04	одиниць	438
З них:			
люксів	05	- “ -	42
напівлюксів	06	- “ -	-
одномісних	07	- “ -	187
двомісних	08	- “ -	206
тримісних і з більшою кількістю місць	09	- “ -	3
Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу	10	чол.	1116
<u>2. Структурні підрозділи сфери сервісу</u>			
Автостоянка	21	одиниць	1
Ресторан	22	- “ -	-
Кафе, бар тощо	23	- “ -	1
Сауна (лазня, басейн)	24	- “ -	1
Пральня	25	- “ -	1
Заклади торгівлі (магазин, кіоск тощо)	26	- “ -	-
Інші підрозділи з надання послуг за ринковими цінами	27	- “ -	-

Показники	Код рядка	Код держави світу	Усього	у тому числі	
				діти до 14 років	підлітки 15-17 років
А	Б	В	1	2	3
<u>3. Діяльність підприємства</u>					
Обслуговано приїжджих, осіб	31	X	25840		
у тому числі іноземців (всього сума рядків 32-1- 32-n)	32	X	5027		
з рядка 32 розподіл іноземців по державах світу з яких вони прибули (згідно класифікації держав світу, Додаток 1):					
Австралія	32-1	036	4		
Австрія	32-2	040	8		
Вірменія	32-3	051	19		
Білорусь	32-4	112	23		
Канада	32-5	124	348		
Китай	32-6	156	276		
Естонія	32-7	233	9		
Франція	32-8	250	48		
Німеччина	32-9	276	135		
Греція	32-10	300	49		
Російська Федерація	32-11	643	3523		
Словаччина	32-12	703	3		
Словенія	32-13	705	6		
Іспанія	32-14	724	13		
Швеція	32-15	752	8		
Туреччина	32-16	792	25		
Сполучені Штати Америки	32-17	840	530		
	32-18				
	32-19				
	32-20				
	32-21				
	32-22				
	32-23				
	32-24				
	32-25				
	32-26				
	32-27				
	32-28				
	32-29				
	32-30				
	...				
	32-n-1				
	32-n				
Загальний час перебування приїжджих, людино-днів	33	X	72585		
у тому числі іноземців	34	X	10830		

Показники	Код рядка	Фактично, тис. грн.
А	Б	1
<u>4. Основні фінансові показники</u>		
Доходи від основного виду діяльності (<i>плата за проживання</i>)	41	5479,1
<i>з них:</i>	41-1	782,9
податок на додану вартість (ПДВ)		
готельний збір	41-2	
інші непрямі податки та вирахування з доходу	41-3	
<i>з рядка 41 доходи від обслуговування іноземних громадян</i>	42	1601,7
Крім того, доходи від надання додаткових послуг (<i>авто-стоянки, сауни, ресторану, кафе, бару, аптечного кіоску тощо</i>) без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	43	451,8
Інші доходи без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	44	1484,9
Операційні витрати (сума рядків 46, 48, 49, 50, 52)	45	4331,7
<i>у тому числі:</i>	46	1296,4
матеріальні витрати		
оплата праці	48	814,8
відрахування на соціальні заходи	49	300,2
відрахування на амортизацію	50	339,9
інші операційні витрати	52	1580,4
Інші витрати	52-1	31,4
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (відповідає рядку 170 або 175 форми №2 П(С)БО) (41 – 41-1 – 41-2 – 41-3) + 43 + 44 – (45 + 52-1) = 54	54	1486,9

Довідка: Балансова вартість основних засобів (залишкова) _____ (тис. грн.)

Державне статистичне спостереження

**Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»**

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

ЗВІТ ПРО РОБОТУ ГОТЕЛЮ t3 р.

Подають	Терміни подання
готелі, готельно-офісні центри, мотелі, кемпінги, молодіжні турбази та гірські притулки, клуби з приміщенням для проживання, гуртожитки для приїжджених та інші об'єкти для короткотермінового проживання всіх форм власності, які перебувають на самостійному балансі; підприємства, організації (установи), на балансі яких перебувають зазначені вище об'єкти	до 25 лютого
органу державної статистики за місцезнаходженням	

Форма №1 – готель
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
11.07.03 №215

Річна
Поштова

Найменування організації – складача інформації <i>Готельний комплекс “Веселий турист”</i>						
Поштова адреса <i>61002, м. Харків, вул. Революції, 12</i>						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми влас- ності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального орга- ну, якому підпоряд- кована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

* Тільки для підприємств державного сектору

Довідка: (потрібне взяти в дужки)

Тип підприємства	Код рядка	Категорія готелю, мотелю, готельно-офісного центру				
готель	001	1*	2**	(3***)	4*****	5*****
мотель	002	1*	2**	3***	4*****	
готельно-офісний центр	003	1*	2**	3***	4*****	5*****
кемпінг	004					
молодіжна турбаза та гірський притулок	005					
клуб з приміщенням для проживання	006					
гуртожиток для приїжджених	007					
студентські літні табори	008					
інші місця для короткотермінового про- живання	009					

Примітка. У рядках 001-003, крім коду рядка, необхідно позначити категорію.

Показники	Код рядка	Одиниця виміру	Фактично
А	Б	В	1
<u>1. Характеристика підприємства</u>			
Загальна площа	01	кв. м	28290,7
Житлова площа всіх номерів	02	- “ -	10852,6
Місткість	03	місць	689
Кількість усіх номерів на кінець року, усього	04	одиниць	438
З них:			
люксів	05	- “ -	42
напівлюксів	06	- “ -	-
одномісних	07	- “ -	192
двомісних	08	- “ -	201
тримісних і з більшою кількістю місць	09	- “ -	3
Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу	10	чол.	1110
<u>2. Структурні підрозділи сфери сервісу</u>			
Автостоянка	21	одиниць	1
Ресторан	22	- “ -	-
Кафе, бар тощо	23	- “ -	1
Сауна (лазня, басейн)	24	- “ -	1
Пральня	25	- “ -	1
Заклади торгівлі (магазин, кіоск тощо)	26	- “ -	-
Інші підрозділи з надання послуг за ринковими цінами	27	- “ -	-

Показники	Код рядка	Код держави світу	Усього	у тому числі	
				діти до 14 років	підлітки 15-17 років
A	Б	В	1	2	3
3. Діяльність підприємства					
Обслуговано приїжджих, осіб	31	X	28095		
у тому числі іноземців (всього сума рядків 32-1- 32-n)	32	X	6347		
з рядка 32 розподіл іноземців по державах світу з яких вони прибули (згідно класифікації держав світу, Додаток 1):					
Австралія	32-1	036	5		
Австрія	32-2	040	18		
Вірменія	32-3	051	46		
Білорусь	32-4	112	138		
Канада	32-5	124	583		
Китай	32-6	156	390		
Естонія	32-7	233	82		
Франція	32-8	250	39		
Німеччина	32-9	276	184		
Греція	32-10	300	15		
Російська Федерація	32-11	643	4160		
Сполучені Штати Америки	32-12	840	687		
	32-13				
	32-14				
	32-15				
	32-16				
	32-17				
	32-18				
	32-19				
	32-20				
	32-21				
	32-22				
	32-23				
	32-24				
	32-25				
	32-26				
	32-27				
	32-28				
	32-29				
	32-30				
	...				
	32-n-1				
	32-n				
Загальний час перебування приїжджих, людино-днів	33	X	83440		
у тому числі іноземців	34	X	13845		

Показники	Код рядка	Фактично, тис. грн.
А	Б	1
<u>4. Основні фінансові показники</u>		
Доходи від основного виду діяльності (<i>плата за проживання</i>)	41	4500,2
з них:	41-1	750,0
податок на додану вартість (ПДВ)		
готельний збір	41-2	
інші непрямі податки та вирахування з доходу	41-3	
з рядка 41 доходи від обслуговування іноземних громадян	42	1248,3
Крім того, доходи від надання додаткових послуг (<i>автостоянки, сауни, ресторану, кафе, бару, аптечного кіоску тощо</i>) без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	43	272,2
Інші доходи без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	44	3100,3
Операційні витрати (сума рядків 46, 48, 49, 50, 52)	45	5545,1
у тому числі:	46	1126,3
матеріальні витрати		
оплата праці	48	1194,7
відрахування на соціальні заходи	49	376,2
відрахування на амортизацію	50	400,8
інші операційні витрати	52	2447,1
Інші витрати	52-1	130,0
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (відповідає рядку 170 або 175 форми №2 П(С)БО) (41 – 41-1 – 41-2 – 41-3) + 43 + 44 – (45 + 52-1) = 54	54	697,6

Довідка: Балансова вартість основних засобів (залишкова) _____ (тис. грн.)

Таблиця Б.1 – Основні показники обсягу пропозиції і реалізації готельних послуг

Показники	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.	Примітки
Кількість місць (місткість підприємства)	M	$p.03.гр.1$	місць	
Кількість місць середньорічна	$M_{с.р.}$	$M_{поч.р.} = \frac{\sum M_{\epsilon} \times t_{\phi}}{T} - \frac{\sum M_{виб} \times (T - t_{\phi})}{T}$	місць	$M_{поч.р.}$ - кількість місць на початок року, M_{ϵ} $M_{виб}$ - відповідно кількість місць, що почали експлуатувати та вибули з експлуатації, t_{ϕ} - період, протягом якого місце функціонувало, T - тривалість аналізує мого періоду * показник використовується, якщо кількість місць в готельному підприємстві змінюється протягом року
Кількість ліжко-діб в інвентарі	$L - D_{інв}$	$M * T$	ліжко-діб	
Кількість ліжко-діб в ремонті	$L - D_{рем}$		ліжко-діб	Розраховується згідно плану ремонтних робіт
Кількість ліжко-діб в експлуатації	$L - D_{екс}$	$L - D_{інв} - L - D_{рем}$	ліжко-діб	Якщо ремонтні роботи не проводились,
Кількість ліжко-діб наданих (загальний час перебування приїжджих)	$L - D_{над}$ $L - D$	$p.33.гр.1$	ліжко-діб (людино-діб)	Показники рівні, виходячи з того, що одна людина займає одне місце

Середнє число днів завантаження одного місця за рік	$Z_{ав.місця}$	$\frac{Л - Д_{над}}{М}$ або $\frac{Л - Д_{над}}{М_{с.р.}}$	діб	
Коефіцієнт завантаження номерного фонду	K_3	$\frac{Л - Д_{над}}{Л - Д_{екс}}$ або $\frac{Л - Д_{над}}{Л - Д_{екс}} * 100$	коефіцієнт або %	
Кількість гостей (кількість обслугованих приїжджих)	$Осіб.$	$p.31.гр.1$	осіб	
Середня тривалість перебування в готелі)	$t_{перебування}$	$\frac{p.33.гр.1}{p.31.гр.1}$	діб	
Доходи від основного виду діяльності (плата за проживання)	$Д_{осн.}$	$p.41$	тис. грн.	
Доходи від надання додаткових послуг	$Д_{дод.}$	$p.43$	тис. грн.	
Інші доходи	$Д_{інш.}$	$p.44$	тис. грн.	
Усього доходів	$Д$	$p.41 + p.43 + p.44$	тис. грн.	
Доход від основної діяльності на 1 гостя	$Д_{осн.1гостя}$	$\frac{p.41}{p.31.гр.1}$	грн.	
Середній тариф за проживання (за 1 місце за добу)	$Тариф_{сер.}$	$\frac{p.41}{p.33.гр.1}$	грн.	
Операційні витрати	$В$	$p.45$	тис. грн.	
Інші витрати	$В_{інш.}$	$p.52-1$	тис. грн.	
Фінансовий результат від діяльності до оподаткування	$Фін.рез.$	$p.54 = p.[(41 - 41-1 - 41-2 - 41-3) + 43 + 44] - (45 + 51-2)$	тис. грн.	Відповідає р. 170 або 175 форми №2 П (С) БО

Код ЄДРПОУ									
------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Державне статистичне спостереження

Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою
відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

Звіт з праці

за 12 місяців 11 року

(І квартал, І півріччя, 9 місяців, 12 місяців)

Форма №1 – ПВ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Держкомстату України
28.09.2001 № 398

Термінова-квартальна

Подають	Терміни подання
підприємства, установи, організації, їх структурні підрозділи, визначені за переліком органів державної статистики - органу державної статистики за місцезнаходженням	не пізніше 7-го числа після звітного періоду

Найменування організації – складача інформації Готельний комплекс “Веселий турист”						
Поштова адреса 61002, м. Харків, вул. Революції, 12						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

Розділ І. Склад фонду оплати праці та інші виплати

Назва показників	Код рядка	За період з початку року, тис. грн.
А	Б	1
1. Фонд оплати праці штатних працівників, всього (ряд.4020+4030+4080)	4010	294,1
у тому числі:	4020	216,0
Фонд основної заробітної плати		
Фонд додаткової заробітної плати, всього	4030	71,5
з нього:	4040	16,4
- надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів		
- премії та винагороди, що носять систематичний характер (щомісячні, щоквартальні)	4050	32,5
- виплати, в порядку компенсації втрати заробітної плати згідно чинного законодавства:	4060	
у зв'язку з порушенням термінів її виплати		
внаслідок зростання споживчих цін	4070	
Заохочувальні та компенсаційні виплати, всього	4080	6,6
з них:	4090	6,6
- матеріальна допомога		
- соціальні пільги, що носять індивідуальний характер	4100	
2. Оплата за невідпрацьований час (із ряд.4030, 4080)	4110	22,6
3. Натуральна оплата праці, нарахована продукцією, що дозволена до виплати працівникам (із ряд. 4010)	4120	
Виплати, що не входять до фонду оплати праці:		
4. Доходи, дивіденди, проценти згідно акцій, внесків та договорів оренди земельних ділянок та майна, що нараховані до сплати (у грошовій та натуральній формі):	4130	
- штатним працівникам облікового складу		
- особам, які не перебувають в обліковому складі	4140	
Довідково. Реалізовано продукції та послуг		
5. вартість проданої продукції та наданих послуг штатним працівникам в рахунок нарахованої заробітної плати (дивись пп.. 2.1.7. Інструкції)	4150	

* Тільки для підприємств державного сектору.

Примітки 1. Показники кількості працівників та робочого часу заповнюються в цілих одиницях, вартісні показники – з одним десятковим знаком.

2. Склад фонду оплати праці визначається згідно Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Держкомстату № 5 від 13.01.2004 та зареєстрованої в Міністерстві 27.01.2004 за № 114/8713.

Розділ II. Кількість та фонд оплати праці окремих категорій працівників

(за період з початку року)

Назва показників	Код рядка	Середньо-облікова кількість, осіб	Фонд оплати праці, тис. грн.	Відпрацьовано людино-годин
А	Б	1	2	3
Із загальної кількості штатних працівників облікового складу:				
- жінки	7010	84	197,7	136362
- працівники, оплата праці яких фінансується за рахунок коштів державного та місцевого бюджету (по статті бюджетної класифікації 1111)	7020			
Працівники, які не перебувають в обліковому складі (позаштатні):				
- зовнішні сумісники	7030	3	2,8	
- працюючі за цивільно-правовими договорами (трудовими угодами)	7040	1	2,6	
	7050			

Розділ III. Розподіл працівників за розмірами заробітної плати

за грудень т1 року

(заповнюється за останній місяць кварталу – березень, червень, вересень, грудень)

Назва показників	Код рядка	Фактично, осіб
А	Б	1
Кількість штатних працівників, яким нарахована заробітна плата за місяць, всього) (сума ряд. 8020-8150)	8010	92
у тому числі у розмірі: до 140,00	8020	-
до		
від 140,01 до 150,00	8030	-
від 150,01 до 165,00	8040	1
від 165,01 до 185,00	8050	16
від 185,01 до 225,00	8060	11
від 225,01 до 250,00	8070	20
від 250,01 до 300,00	8080	9
від 300,01 до 365,00	8090	15
від 365,01 до 400,00	8100	11
від 400,01 до 500,00	8110	7
від 500,01 до 750,00	8120	2
від 750,01 до 1000,00	8130	
від 1000,01 до 2000,00	8140	
від 2000,01 до	8150	
Кількість штатних працівників, які повністю відпрацювали місяць (із рядка 8010)	8160	67
із них працівники, у яких нарахована заробітна плата була в межах мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством	8170	
Довідково. Облікова кількість працівників на кінець місяця, яким встановлено тарифну ставку (оклад, посадовий оклад) нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством для працездатної особи	8180	
	8190	

1) Включаються дані про кількість штатних працівників, які впродовж місяця відпрацювали 50 % і більше табельного фонду робочого часу, встановленого на цей місяць, враховуючи тих, які прийняті на половину ставки і більше. В цій категорії також враховуються працівники, які перебували в оплачуваних відпустках та були відсутні з інших причин із збереженням середнього заробітку.

« 5 » січня т1 р.

Керівник _____
(підпис)

(П.І.П/б)

Виконавець _____
(підпис) (П.І.П/б)

Головний бухгалтер _____
(підпис)

(П.І.П/б)

Код ЄДРПОУ									
------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Державне статистичне спостереження

**Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»**

**Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою
відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення**

Звіт з праці

за 12 місяців 12 року

(І квартал, І півріччя, 9 місяців, 12 місяців)

Подають	Терміни подання
підприємства, установи, організації, їх структурні підрозділи, визначені за переліком органів державної статистики - органу державної статистики за місцезнаходженням	не пізніше 7-го числа після звітного періоду

Форма №1 – ПВ
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
28.09.2001 № 398

Термінова-квартальна

Найменування організації – складача інформації <i>Готельний комплекс “Веселий турист”</i>						
Поштова адреса <i>61002, м. Харків, вул. Революції, 12</i>						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

Розділ І. Склад фонду оплати праці та інші виплати

Назва показників	Код рядка	За період з початку року, тис. грн.
А	Б	1
1. Фонд оплати праці штатних працівників, всього (ряд.4020+4030+4080)	4010	317,8
у тому числі:	4020	245,0
Фонд основної заробітної плати		
Фонд додаткової заробітної плати, всього	4030	65,3
з нього:	4040	20,2
- надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів		
- премії та винагороди, що носять систематичний характер (щомісячні, щоквартальні)	4050	20,2
- виплати, в порядку компенсації втрати заробітної плати згідно чинного законодавства:	4060	-
у зв'язку з порушенням термінів її виплати		
внаслідок зростання споживчих цін	4070	0,9
Заохочувальні та компенсаційні виплати, всього	4080	7,5
з них:	4090	7,5
- матеріальна допомога		
- соціальні пільги, що носять індивідуальний характер	4100	
2. Оплата за невідпрацьований час (із ряд.4030, 4080)	4110	24,0
3. Натуральна оплата праці, нарахована продукцією, що дозволена до виплати працівникам (із ряд. 4010)	4120	
Виплати, що не входять до фонду оплати праці:		
4. Доходи, дивіденди, проценти згідно акцій, внесків та договорів оренди земельних ділянок та майна, що нараховані до сплати (у грошовій та натуральній формі):	4130	
- штатним працівникам облікового складу		
- особам, які не перебувають в обліковому складі	4140	
Довідково. Реалізовано продукції та послуг		
5. вартість проданої продукції та наданих послуг штатним працівникам в рахунок нарахованої заробітної плати (дивись пп.. 2.1.7. Інструкції)	4150	

* Тільки для підприємств державного сектору.

Примітки 1. Показники кількості працівників та робочого часу заповнюються в цілих одиницях, вартісні показники – з одним десятковим знаком.

2. Склад фонду оплати праці визначається згідно Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Держкомстату № 5 від 13.01.2004 та зареєстрованої в Міністерстві 27.01.2004 за № 114/8713.

Розділ II. Кількість та фонд оплати праці окремих категорій працівників

(за період з початку року)

Назва показників	Код рядка	Середньо-облікова кількість, осіб	Фонд оплати праці, тис. грн.	Відпрацьовано людино-годин
А	Б	1	2	3
Із загальної кількості штатних працівників облікового складу:				
- жінки	7010	84	204,7	132562
- працівники, оплата праці яких фінансується за рахунок коштів державного та місцевого бюджету (по статті бюджетної класифікації 1111)	7020			
Працівники, які не перебувають в обліковому складі (позаштатні):				
- зовнішні сумісники	7030	3	3,9	
- працюючі за цивільно-правовими договорами (трудовими угодами)	7040	1	1,8	
	7050			

Розділ III. Розподіл працівників за розмірами заробітної плати

за грудень t2 року

(заповнюється за останній місяць кварталу – березень, червень, вересень, грудень)

Назва показників	Код рядка	Фактично, осіб
А	Б	1
Кількість штатних працівників, яким нарахована заробітна плата за місяць, всього) (сума ряд. 8020-8150)	8010	98
у тому числі у розмірі: до 140,00	8020	-
до		
від 140,01 до 150,00	8030	22
від 150,01 до 165,00	8040	1
від 165,01 до 185,00	8050	15
від 185,01 до 225,00	8060	16
від 225,01 до 250,00	8070	3
від 250,01 до 300,00	8080	5
від 300,01 до 365,00	8090	11
від 365,01 до 400,00	8100	13
від 400,01 до 500,00	8110	3
від 500,01 до 750,00	8120	6
від 750,01 до 1000,00	8130	3
від 1000,01 до 2000,00	8140	
від 2000,01 до	8150	
Кількість штатних працівників, які повністю відпрацювали місяць (із рядка 8010)	8160	68
із них працівники, у яких нарахована заробітна плата була в межах мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством	8170	
Довідково. Облікова кількість працівників на кінець місяця, яким встановлено тарифну ставку (оклад, посадовий оклад) нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством для працездатної особи	8180	
	8190	

1) Включаються дані про кількість штатних працівників, які впродовж місяця відпрацювали 50 % і більше табельного фонду робочого часу, встановленого на цей місяць, враховуючи тих, які прийняті на половину ставки і більше. В цій категорії також враховуються працівники, які перебували в оплачуваних відпустках та були відсутні з інших причин із збереженням середнього заробітку.

« 5 » січня t2 р.

Керівник _____
(підпис)

(П.І.П/б)

Виконавець _____
(підпис) (П.І.П/б)

Головний бухгалтер _____
(підпис)

(П.І.П/б)

Код ЄДРПОУ									
------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Державне статистичне спостереження

Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»

Одержані гранти

Звіт з праці

за 12 місяців 13 року
(І квартал, І півріччя, 9 місяців, 12 місяців)

Подають	Терміни подання
підприємства, установи, організації, їх структурні підрозділи, визначені за переліком органів державної статистики - органу державної статистики за місцезнаходженням	не пізніше 7-го числа після звітного періоду

Форма №1 – ПВ
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
21.07.2003 № 224

Термінова-квартальна

Найменування організації – складача інформації Готельний комплекс “Веселий турист”						
Поштова адреса 61002, м. Харків, вул. Революції, 12						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

Розділ І. Склад фонду оплати праці та інші виплати

Назва показників	Код рядка	За період з початку року, тис. грн.
А	Б	1
1. Фонд оплати праці штатних працівників, всього (ряд.4020+4030+4080)	4010	414,2
у тому числі:	4020	306,3
Фонд основної заробітної плати		
Фонд додаткової заробітної плати, всього	4030	107,7
з нього:	4040	32,4
- надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів		
- премії та винагороди, що носять систематичний характер (щомісячні, щоквартальні)	4050	40,8
- виплати, в порядку компенсації втрати заробітної плати згідно чинного законодавства:	4060	-
у зв'язку з порушенням термінів її виплати		
внаслідок зростання споживчих цін	4070	4,3
Заохочувальні та компенсаційні виплати, всього	4080	0,2
з них:	4090	0,2
- матеріальна допомога		
- соціальні пільги, що носять індивідуальний характер	4100	-
2. Оплата за невідпрацьований час (із ряд.4030, 4080)	4110	30,2
3. Натуральна оплата праці, нарахована продукцією, що дозволена до виплати працівникам (із ряд. 4010)	4120	
Виплати, що не входять до фонду оплати праці:		
4. Доходи, дивіденди, проценти згідно акцій, внесків та договорів оренди земельних ділянок та майна, що нараховані до сплати (у грошовій та натуральній формі):	4130	4,2
- штатним працівникам облікового складу		
- особам, які не перебувають в обліковому складі	4140	
Довідково. Реалізовано продукції та послуг		
5. вартість проданої продукції та наданих послуг штатним працівникам в рахунок нарахованої заробітної плати (дивись пп.. 2.1.7. Інструкції)	4150	

* Тільки для підприємств державного сектору.

Примітки 1. Показники кількості працівників та робочого часу заповнюються в цілих одиницях, вартісні показники – з одним десятковим знаком.

2. Склад фонду оплати праці визначається згідно Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Держкомстату № 5 від 13.01.2004 та зареєстрованої в Міністерстві 27.01.2004 за № 114/8713.

Розділ II. Кількість та фонд оплати праці окремих категорій працівників

(за період з початку року)

Назва показників	Код рядка	Середньо-облікова кількість, осіб	Фонд оплати праці, тис. грн.	Відпрацьовано людино-годин
А	Б	1	2	3
Із загальної кількості штатних працівників облікового складу:				
- жінки	7010	85	277,6	142088
- працівники, оплата праці яких фінансується за рахунок коштів державного та місцевого бюджету (по статті бюджетної класифікації 1111)	7020			
Працівники, які не перебувають в обліковому складі (позаштатні):				
- зовнішні сумісники	7030	6	13,4	
- працюючі за цивільно-правовими договорами (трудовими угодами)	7040	-	0,7	
	7050			

Розділ III. Розподіл працівників за розмірами заробітної плати

за грудень 13 року

(заповнюється за останній місяць кварталу – березень, червень, вересень, грудень)

Назва показників	Код рядка	Фактично, осіб
А	Б	1
Кількість штатних працівників, яким нарахована заробітна плата за місяць, всього) (сума ряд. 8020-8150)	8010	103
у тому числі у розмірі: до 150,00	8020	-
до		
від 150,01 до 237,00	8030	-
від 237,01 до 250,00	8040	40
від 250,01 до 275,00	8050	6
від 275,01 до 300,00	8060	3
від 300,01 до 325,00	8070	9
від 325,01 до 387,00	8080	21
від 387,01 до 400,00	8090	3
від 400,01 до 500,00	8100	17
від 500,01 до 600,00	8110	4
від 600,01 до 750,00	8120	-
від 750,01 до 1000,00	8130	-
від 1000,01 до 2000,00	8140	-
від 2000,01 до	8150	-
Кількість штатних працівників, які повністю відпрацювали місяць (із рядка 8010)	8160	96
із них працівники, у яких нарахована заробітна плата була в межах мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством	8170	-
Довідково. Облікова кількість працівників на кінець місяця, яким встановлено тарифну ставку (оклад, посадовий оклад) нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством для працездатної особи	8180	
	8190	

1) Включаються дані про кількість штатних працівників, які впродовж місяця відпрацювали 50 % і більше табельного фонду робочого часу, встановленого на цей місяць, враховуючи тих, які прийняті на половину ставки і більше. В цій категорії також враховуються працівники, які перебували в оплачуваних відпустках та були відсутні з інших причин із збереженням середнього заробітку.

« 5 » січня 13 р.

Керівник _____
(підпис)

(П.І.П/б)

Виконавець _____
(підпис) (П.І.П/б)

Головний бухгалтер _____
(підпис)

(П.І.П/б)

БАЛАНС ГОТЕЛЮ «Х»

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
Залишкова вартість	010	—	—
Первісна вартість	011	—	—
Накопичена амортизація	012	—	—
Незавершене будівництво	020	478,3	441,2
Основні засоби:			
Залишкова вартість	030	21326,4	21470,5
Первісна вартість	031	27996,5	28575,8
Знос	032	(6570,1)	(7105,3)
Довгострокові біологічні активи:			
справедлива (залишкова) вартість	035	—	—
первісна вартість	036	—	—
накопичена амортизація	037	—	—
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040	—	—
інші фінансові інвестиції	045	—	—
Довгострокова дебіторська заборго- ваність	050	48,5	43,4
Справедлива (залишкова) вартість інвестиційної нерухомості	055	—	—
первісна вартість інвестиційної нерухомості	056	—	—
знос інвестиційної нерухомості	057	—	—
Відстрочені податкові активи	060	—	—
Гудвіл	065	—	—
Інші необоротні активи	070	74,5	80,3
Усього за розділом I	080	21927,7	22035,4
II. Оборотні активи			
Запаси:			
виробничі запаси	100	491,6	502,9
Поточні біологічні активи	110	—	—
незавершене виробництво	120	—	—
готова продукція	130	—	—
Товари	140	201,4	121,8

Векселі одержані	150	—	—
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість	160	171,9	304,5
первісна вартість	161	171,9	304,5
резерв сумнівних боргів	162	—	—
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом	170	30,2	10,1
за виданими авансами	180	108,3	94,5
з нарахованих доходів	190	—	—
із внутрішніх розрахунків	200	—	—
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	—	—
Поточні фінансові інвестиції	220	231,5	34,8
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230	106,0	380,9
в іноземній валюті	240	—	—
Інші оборотні активи	250	84,6	39,8
Усього за розділом II	260	1425,5	1489,3
III. Витрати майбутніх періодів	270	229,5	123,1
IV. Необоротні активи та групи вибуття	275	—	—
Баланс	280	23582,7	23647,8

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	19902,6	19902,6
Пайовий капітал	310	—	—
Додатковий вкладений капітал	320	—	—
Інший додатковий капітал	330	1041,1	1280,5
Резервний капітал	340	—	—
Нерозподілений прибуток (непо- критий збиток)	350	21,8	97,2
Неоплачений капітал	360	(—)	(—)
Вилучений капітал	370	(—)	(—)
Усього за розділом I	380	20965,5	21280,3
II. Забезпечення таких витрат і платежів			
Забезпечення виплат персоналу	400	—	—

Інші забезпечення	410	—	—
Сума страхових резервів	415	—	—
Сума часток перестраховиків у страхових резервах	416	—	—
Залишок сформованого призового фонду, що підлягає виплаті переможцям лотереї	417	—	—
Залишок сформованого резерву на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї	418	—	—
Цільове фінансування	420	534,3	588,9
Усього за розділом II	430	534,3	588,9
III. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440	—	—
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450	—	—
Відстрочені податкові зобов'язання	460	229,1	248,4
Інші довгострокові зобов'язання	470	228,5	111,7
Усього за розділом III	480	457,6	360,1
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	205,3	298,4
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	—	—
Векселі видані	520	—	—
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	341,6	455,8
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з одержаних авансів	540	296,1	201,2
з бюджетом	550	112,9	117,7
з позабюджетних платежів	560	—	—
зі страхування	570	—	—
з оплати праці	580	108,4	72,8
з учасниками	590	—	—
із внутрішніх розрахунків	600	229,9	134,8
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу	605	—	—
Інші поточні зобов'язання	610	331,1	137,8
Усього за розділом IV	620	1625,3	1418,5
V. Доходи майбутніх періодів	630	—	—
Баланс	640	23582,7	23647,8

Звіт про фінансові результати готелю «Х»**I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ**

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	3706,4	4269,8
Податок на додану вартість	015	617,7	711,6
Акцизний збір	020	—	—
	025	—	—
Інші відрахування з доходу	030	—	—
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	3088,7	3558,2
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	2925,7	3140,3
Валовий			
прибуток	050	163,0	417,9
збиток	055		
Інші операційні доходи	060	32,5	71,1
Адміністративні витрати	070	66,2	168,4
Витрати на збут	080	20,9	31,1
Інші операційні витрати	090	46,6	196,5
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100	61,8	93,0
збиток	105		
Дохід від участі в капіталі	110	—	—
Інші фінансові доходи	120	16,6	37,4
Інші доходи	130	32,6	60,9
Фінансові витрати	140	10,4	—
Втрати від участі в капіталі	150	—	—
Інші витрати	160	—	3,4
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170	100,6	187,9
збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	25,2	47,0
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190	75,4	140,9
збиток	195		

Надзвичайні:			
доходи	200	—	—
витрати	205	—	—
Податки з надзвичайного прибутку	210	—	—
Чистий:			
прибуток	220	75,4	140,9
збиток	225		

II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Матеріальні витрати	230	1200,4	1615,5
Витрати на оплату праці	240	514,4	644,2
Відрахування на соціальні заходи	250	182,2	231,0
Амортизація	260	524,6	586,6
Інші операційні витрати	270	716,9	559,0
Разом	280	3138,5	3636,3

III. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Середньорічна кількість простих акцій	300	679306	679306
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	310	679306	679306
Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	320	0,111	0,207
Скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	330	0,111	0,207
Дивіденди на одну просту акцію	340	0,011	0,202

Методика розрахунку показників господарської діяльності підприємств туризму

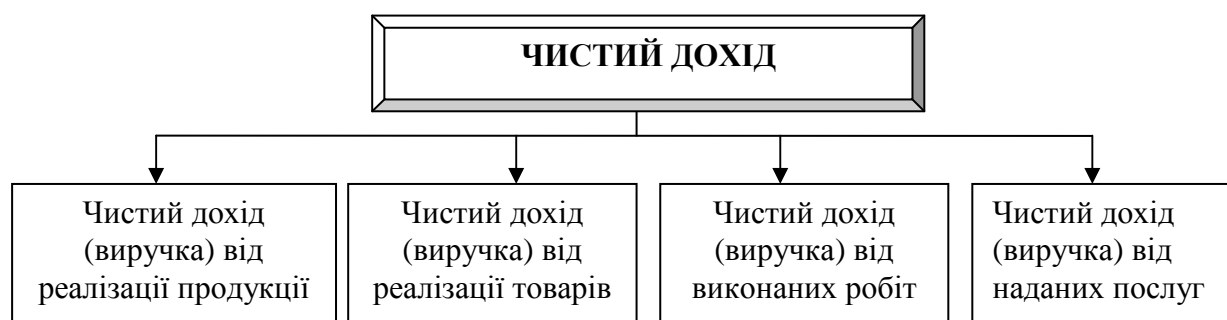

Рис. 1. – Формування чистого доходу (виручки) від реалізації

Рис. 2. – Формування інших операційних доходів

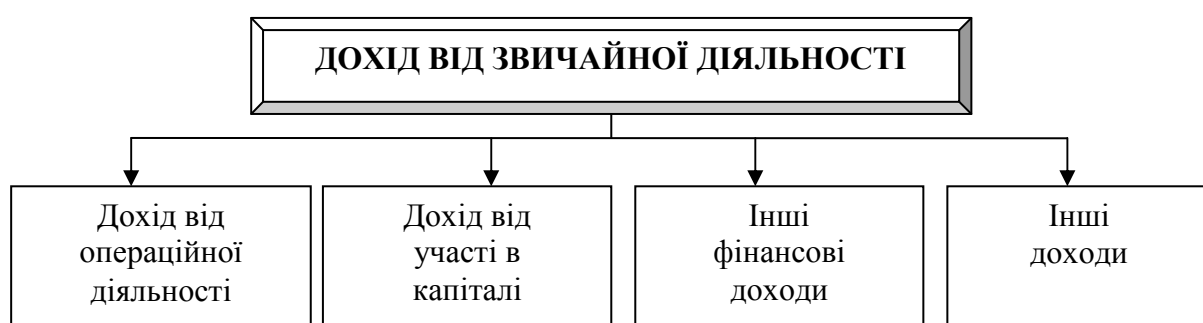

Рис. 3. – Формування доходу підприємства від звичайної діяльності

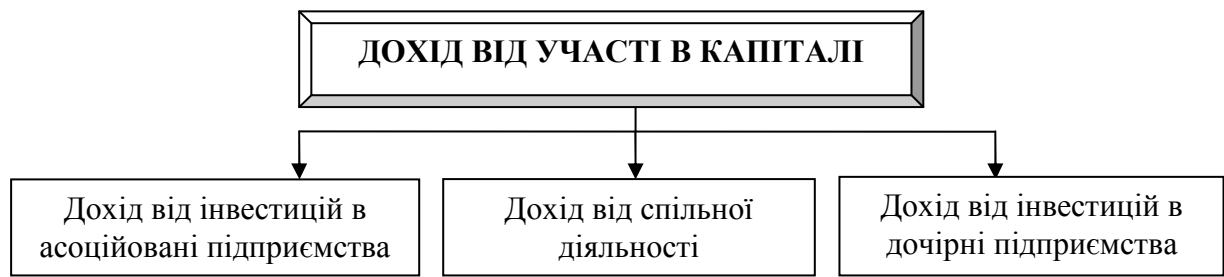

Рис. 4. – Формування доходу підприємства від участі в капіталі

Рис. 5. – Формування інших фінансових доходів підприємства

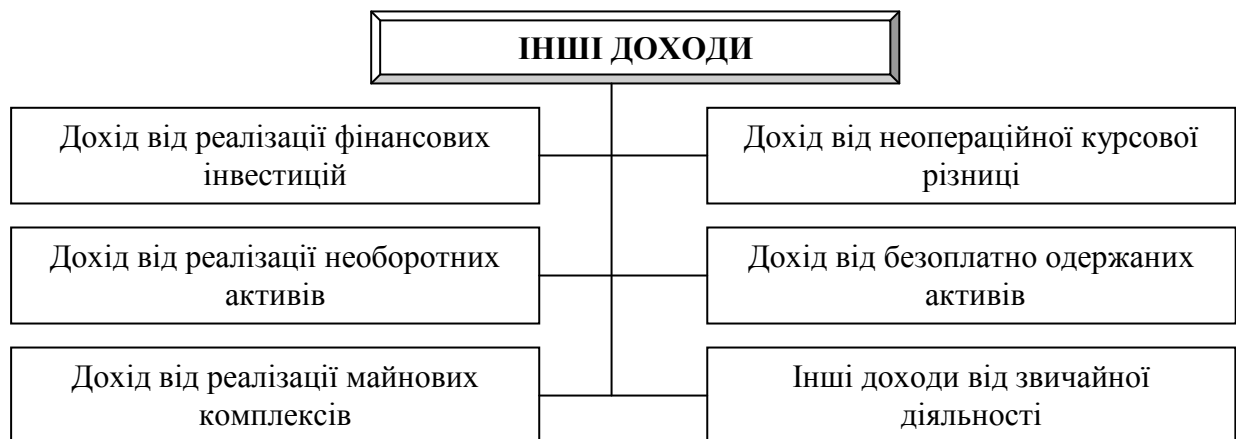

Рис. 6. – Формування інших доходів підприємства

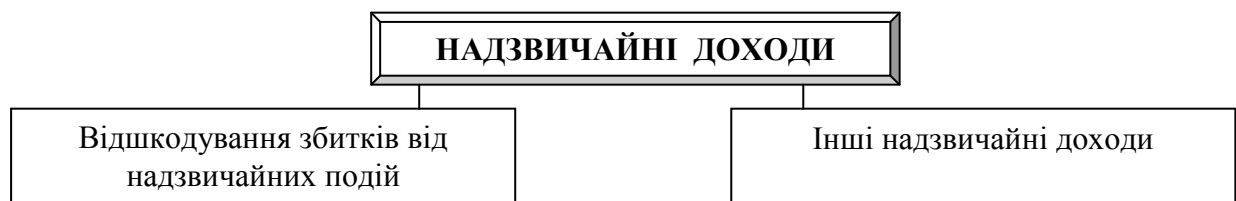

Рис. 7. – Формування надзвичайних доходів підприємства

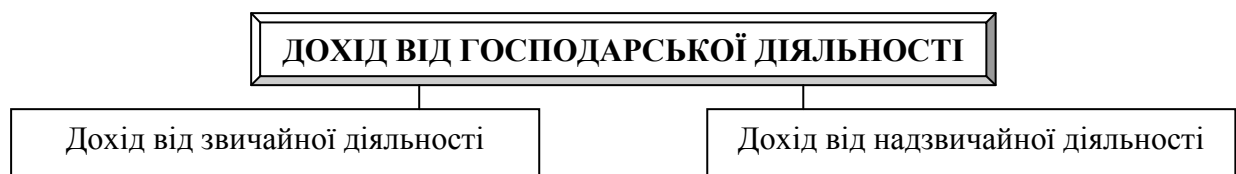

Рис. 8. – Формування доходу від господарської діяльності підприємства

Рис. 9. – Формування собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)

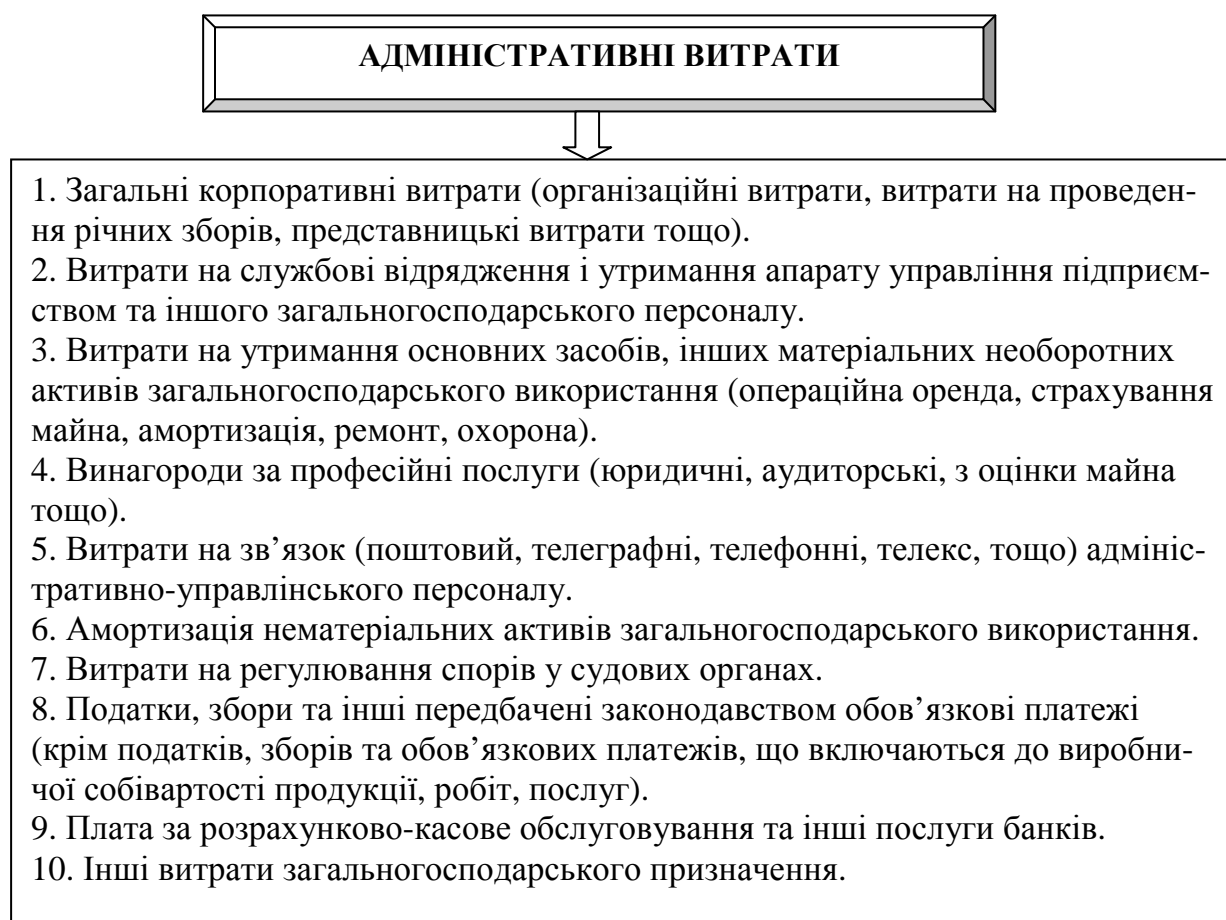

Рис. 10. – Формування адміністративних витрат підприємства

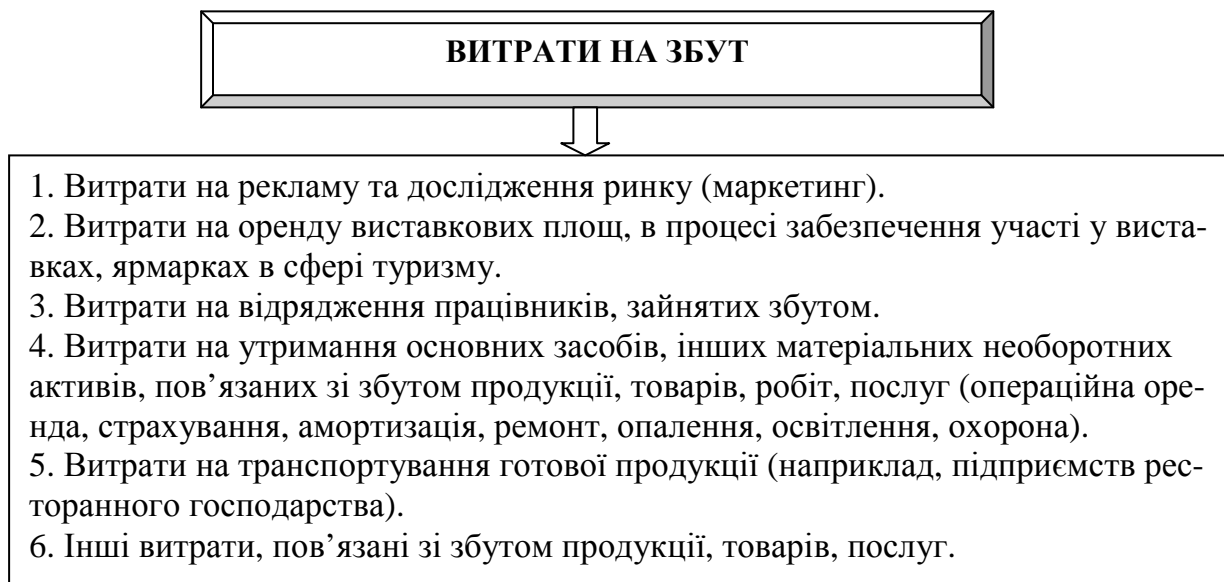

Рис. 11. – Формування витрат на збут підприємств туризму

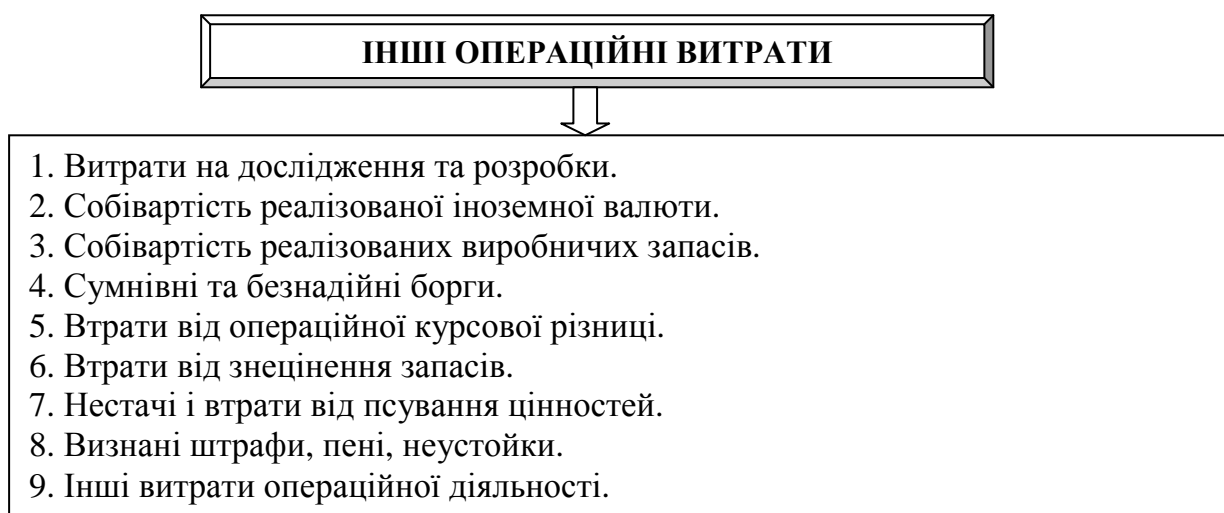

Рис. 12. – Формування інших операційних витрат

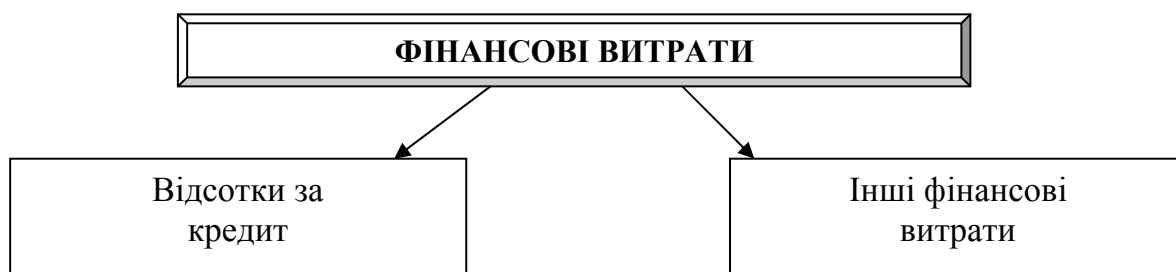

Рис. 13. – Формування фінансових витрат підприємства

Рис. 14. – Формування втрат від участі в капіталі підприємства

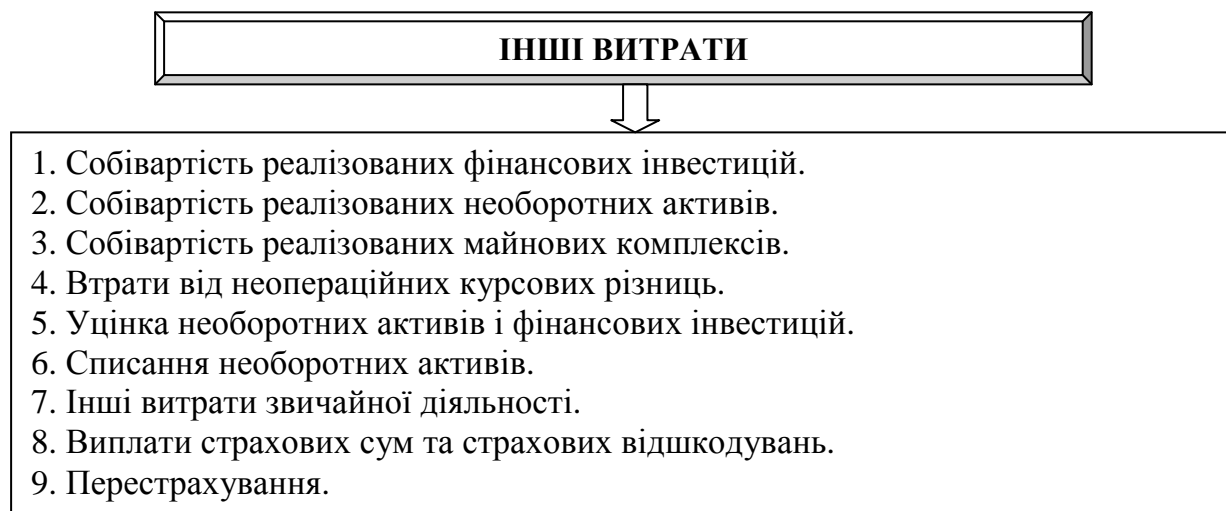

Рис. 15. – Формування інших витрат підприємства

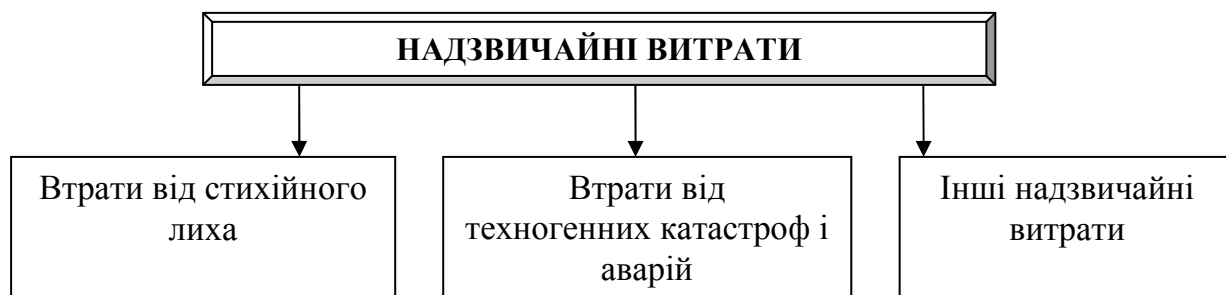

Рис. 16. – Формування надзвичайних витрат підприємства

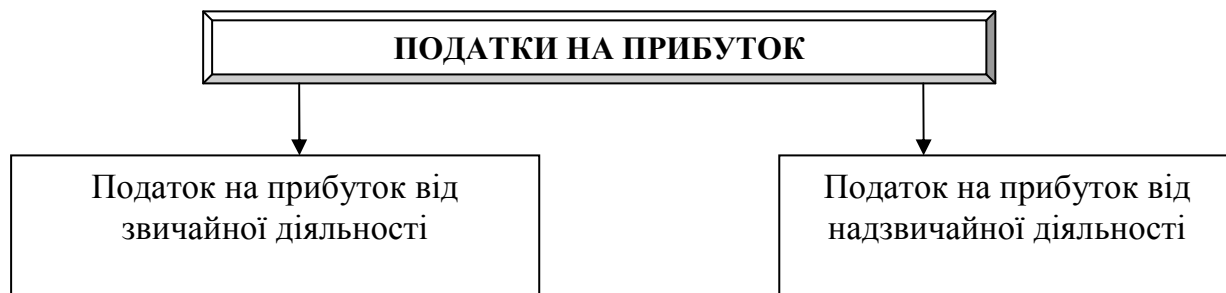

Рис. 17. – Формування податків на прибуток підприємства

Приклад звіту фізичної особи-підприємця за спрощеною системою оподаткування, обліку і звітності

Додаток 1
до Порядку видачі Свідоцтва про сплату
єдиного податку, затвердженого наказом
Державної податкової адміністрації України
від 29 жовтня 1999 р. № 599
(у редакції наказу Державної податкової адміністрації
України від
28 грудня 2001 р. №521)

До державної податкової інспекції

Держинського р-ну м. Харкова

(назва органу державної податкової служби)

2	7	9	5	1	1	9	8	1	2
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

від

ФОП

(ідентифікаційний номер)

Іванов Іван Іванович

(прізвище, ім'я та по батькові суб'єкта малого підприємництва – фізичної особи)

ЗВІТ

суб'єкта малого підприємництва – фізичної особи –

платника єдиного податку

за третій квартал **2009** року

(літерами)

1. Види підприємницької діяльності, які здійснювалися мною у звітному кварталі:

- туристсько-екскурсійне обслуговування,
- маркетингові, посередницькі, інформаційні послуги.

(зазначаються згідно з порядковими номерами (кодами), передбаченими в рішеннях відповідних місцевих рад)

2. Фактична чисельність працівників у звітному кварталі:

1-й місяць кварталу _ _ _ осіб; 2-й місяць кварталу _ _ _ осіб;

3-й місяць кварталу _ _ _ осіб; 4-й місяць кварталу _ _ _ осіб.

3. Сума фактично сплаченого єдиного податку у звітному кварталі:

відповідно до _ квит. № 14 від 16.07.2009 р. 200,00 грн.

_ квит. № 20 від 05.08.2009 р. 200,00 грн.

_ квит. № 27 від 15.09.2009 р. 200,00 грн.

(назва, дата та номер платіжних документів)

у звітному кварталі сплачено _____ 600,00 _____ грн.

4. Обсяг виручки від реалізації товарів (робіт, послуг) _____ 178975,00 _____ грн.

за звітний квартал наростаючим підсумком з початку
терміну дії Свідоцтва про сплату єдиного податку
в календарному році.

Суб'єкт малого підприємництва _____ 02. 10.2009 р.

(підпис, дата)

М.П. б/п

Рух грошових коштів підприємства

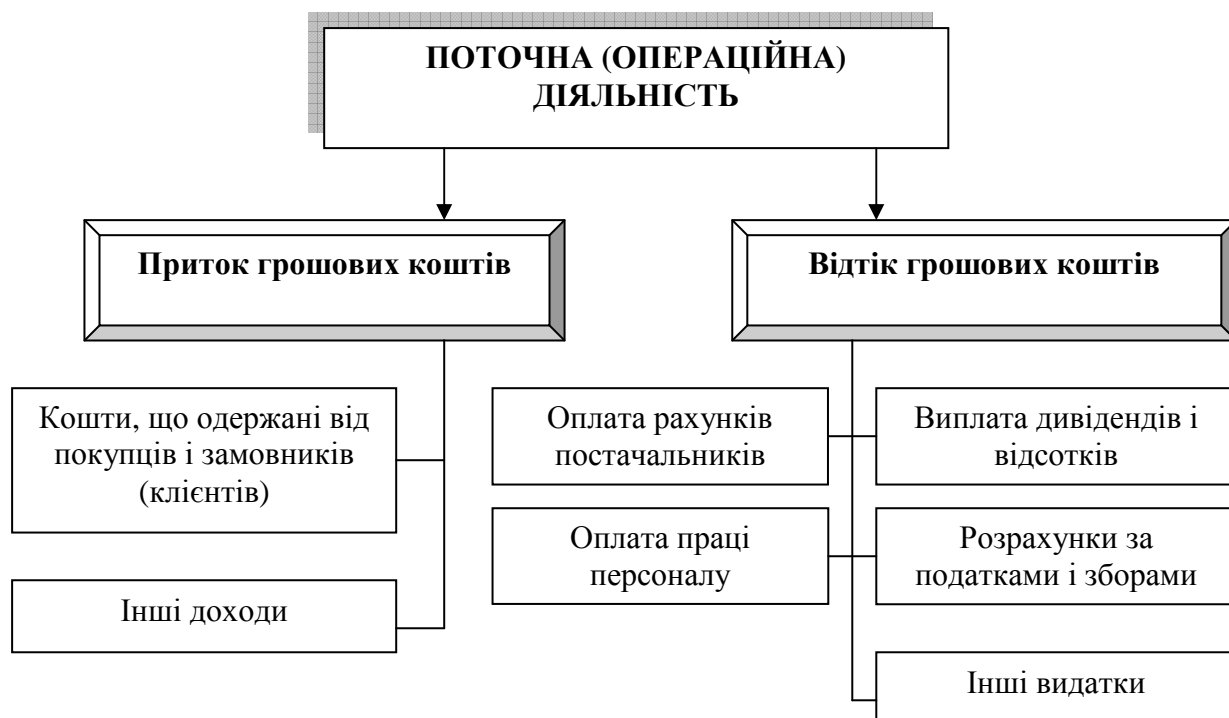

Рис. 1. – Рух коштів по поточній (операційній) діяльності

Рис. 2. – Рух грошових коштів по фінансовій діяльності

Рис. 3. – Рух грошових коштів по інвестиційній діяльності

Поточна вартість 1 грн. в кінці n періоду

Ставка відсотка, % Періоди	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	0,9901	0,9804	0,9709	0,9615	0,9524	0,9434	0,9346	0,9259	0,9174	0,9091	0,9009	0,8929	0,8850	0,8772	0,8696
2	0,9803	0,9612	0,9426	0,9246	0,9070	0,8900	0,8734	0,8573	0,8417	0,8264	0,8116	0,7972	0,7831	0,7695	0,7561
3	0,9706	0,9423	0,9151	0,8890	0,8638	0,8396	0,8163	0,7938	0,7722	0,7513	0,7312	0,7118	0,6931	0,6750	0,6575
4	0,9610	0,9238	0,8885	0,8548	0,8227	0,7921	0,7629	0,7350	0,7084	0,6830	0,6587	0,6355	0,6133	0,5921	0,5718
5	0,9515	0,9057	0,8626	0,8219	0,7835	0,7473	0,7130	0,6806	0,6499	0,6209	0,5935	0,5674	0,5428	0,5194	0,4972
6	0,9420	0,8880	0,8375	0,7903	0,7462	0,7050	0,6663	0,6302	0,5963	0,5645	0,5346	0,5066	0,4803	0,4556	0,4323
7	0,9327	0,8706	0,8131	0,7599	0,7107	0,6651	0,6227	0,5835	0,5470	0,5132	0,4817	0,4523	0,4251	0,3996	0,3759
8	0,9235	0,8535	0,7894	0,7307	0,6768	0,6274	0,5820	0,5403	0,5019	0,4665	0,4339	0,4039	0,3762	0,3506	0,3269
9	0,9143	0,8368	0,7664	0,7026	0,6446	0,5919	0,5439	0,5002	0,4604	0,4241	0,3909	0,3606	0,3329	0,3075	0,2843
10	0,9053	0,8203	0,7441	0,6756	0,6139	0,5584	0,5083	0,4632	0,4224	0,3855	0,3522	0,3220	0,2946	0,2697	0,2472
11	0,8963	0,8043	0,7224	0,6496	0,5847	0,5268	0,4751	0,4289	0,3875	0,3505	0,3173	0,2875	0,2607	0,2366	0,2149
12	0,8874	0,7885	0,7014	0,6246	0,5568	0,4970	0,4440	0,3971	0,3555	0,3186	0,2858	0,2567	0,2307	0,2076	0,1869
13	0,8787	0,7730	0,6810	0,6006	0,5303	0,4688	0,4150	0,3677	0,3262	0,2897	0,2575	0,2292	0,2042	0,1821	0,1625
14	0,8700	0,7579	0,6611	0,5775	0,5051	0,4423	0,3878	0,3405	0,2992	0,2633	0,2320	0,2046	0,1807	0,1597	0,1413
15	0,8613	0,7430	0,6419	0,5553	0,4810	0,4173	0,3624	0,3152	0,2745	0,2394	0,2090	0,1827	0,1599	0,1401	0,1229
16	0,8528	0,7284	0,6232	0,5339	0,4581	0,3936	0,3387	0,2919	0,2519	0,2176	0,1883	0,1631	0,1415	0,1229	0,1069
17	0,8444	0,7142	0,6050	0,5134	0,4363	0,3714	0,3166	0,2703	0,2311	0,1978	0,1696	0,1456	0,1252	0,1078	0,0929
18	0,8360	0,7002	0,5874	0,4936	0,4155	0,3503	0,2959	0,2502	0,2120	0,1799	0,1528	0,1300	0,1108	0,0946	0,0808
19	0,8277	0,6864	0,5703	0,4746	0,3957	0,3305	0,2765	0,2317	0,1945	0,1635	0,1377	0,1161	0,0981	0,0829	0,0703
20	0,8195	0,6730	0,5537	0,4564	0,3769	0,3118	0,2584	0,2145	0,1784	0,1486	0,1240	0,1037	0,0868	0,0728	0,0611

ЛІТЕРАТУРА:

- 1 Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: учеб. пособие для вузов / под ред. Проф. Н.П. Любушина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 471 с.
- 2 Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Я. Базилінська – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
- 3 Бочаров В.В. Финансовый анализ. Краткий курс. 2-е изд. / В. В. Бочаров – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
- 4 Гинзбург А.И. Экономический анализ. / А. И. Гинзбург– СПб.: Питер, 2005. – 176 с.
- 5 Доля В.Т. Экономический анализ: теория и практические методики: Учебное пособие. / В. Т. Доля – К.: Кондор, 2003. – 208 с.
- 6 Ефимова О. В. Финансовый анализ / О. В. Ефимова – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Бухгалтерский учет, 2002. – 528 с.
- 7 Замедлина Е.А., Козырева О.Н. Экономика отрасли: туризм: Учеб. пособие. / Е. А. Замедлина, О. Н. Козырева – М.: Альфа-М: ИНФРА-М, - 2007. – 205 с.
- 8 Інструкція щодо заповнення державного статистичного спостереження за формою №1 послуги, річна, “Звіт про обсяги реалізованих послуг” №811/9410 від 02.07.2004 р.
- 9 Інструкція щодо заповнення форм державної статистичної звітності про використання робочого часу, №74/4295 від 08.02.2000 р.
- 10 Інструкція щодо заповнення форми державної статистичної звітності № 1-ТУРН№182/2622 от 19.03.1998 р.
- 11 Інструкція щодо складання державного статистичного спостереження за формою №11-ОЗ “Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію(знос)”, №712/8033 від 13.08.2003 р.
- 12 Канке А.А., Кошечая И.П. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. / А. А. Канке, И. П. Кошечая – М.: Форум: ИНФРА-М, 2004. – 288 с.
- 13 Коган Т.Л., Бабуцкий П.Я. Экономика, организация и планирование гостиничного хозяйства. / Т. Л. Коган, П. Я. Бабуцкий – К. Вища школа, 1980. – 230 с.
- 14 Кононенко О. Анализ финансовой отчетности. / О. Кононенко – Х.: Фактор, 2005.– 156 с.
- 15 Костырко Л.А. Стратегия финансово-экономической деятельности хозяйствующего субъекта: методология и организация: монография / Л. А. Костырко – Луганск: изд-во ВНУ им. В. Даля, 2002. – 560 с.
- 16 Костирко Р. О. Фінансовий аналіз: навч. посібник. / Р. О. Костирко – Х.: Фактор, 2007. – 784 с.
- 17 Костюк В.О. Техніко-економічний аналіз діяльності підприємств міського господарства. Навчальний посібник. / В. О. Костюк – Харків: ХДАМГ, 2002. – 162 с.

- 18 Положення (стандарти) бухгалтерського обліку України
- 19 Роз'яснення щодо заповнення державного статистичного спостереження за формою №1 – готель (річна) “Звіт про роботу готелю”
- 20 Роз'яснення щодо складання статистичної звітності за формами №1-ПВ термінова, місячна, №1-ПВ, термінова-квартальна “Звіт з праці”
- 21 Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. / Г.В. Савицька – К.: Знання, 2005. – 662 с.
- 22 Соболев Ю. В. Стратегія підприємства та стратегічний менеджмент: навч. посібник / Ю. В. Соболев, В. Л. Дикань, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова. – Х.: ТОВ «Олант», 2002. – 416 с.
- 23 Соболева Е.А., Соболев И.И. Финансово-экономический анализ деятельности туристской фирмы: Учебно-методическое пособие. / Е.А. Соболева, И.И. Соболев – М.: Финансы и статистика, 2002. – 128 с.
- 24 Ткаченко Т.І., Гаврилук С.П. Економіка готельного господарства і туризму: Навч. Посібник. / Т.І. Ткаченко, С.П. Гаврилук – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 179 с.
- 25 Цар-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємств та її аналіз: навч. посібник. / Ю. С. Цар-Цалко – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: ЦУЛ, 2002. – 360 с.
- 26 Чечевицина Л.Н. Анализ финансово-хозяйственной деятельности: учебник / Л.Н. Чечевицина. – Изд. 3-е, доп. и перераб. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 279 с.
- 27 Чуев И.Н., Чечевицына Л.Н. Анализ финансово-хозяйственной деятельности: Учебник. / И.Н. Чуев, Л.Н. Чечевицына – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2004. – 352 с.
- 28 Шиян Д.В. Фінансовий аналіз: навч. посібн. / Д. В. Шиян, Н. І. Строченко – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.
- 29 Янковский К. П. Организация инвестиционной и инновационной деятельности. / К. П. Янковский, И. Ф. Мухарь – СПб: Питер, 2001. – 448 с.

Навчальне видання

АНДРЕНКО Ірина Борисівна

ВЛАЩЕНКО Наталія Миколаївна

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ

Підручник

Відповідальний за випуск *І. М. Писаревський*

Редактор *З. І. Зайцева*

Комп'ютерний набір і верстання *І. Б. Андренко, Н. М. Влащенко*

Дизайн обкладинки *Г. А. Коровкіна*

Підп. до друку 15.02.2011 р.

Друк на ризографі

Зам. № _____

Формат 60x84 1/16

Ум.-друк. арк. 11,6

Тираж 500 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 4064 від 12.05.2011 р.